

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 25 ΙΟΥΛΙΟΥ 1977 | ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ | ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 206

Περὶ ἐγκρίσεως τῶν Προκαταρκτικῶν τοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως 1976-1980 διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1977-1980, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὁρισμῶν τῆς παρ. 8 τοῦ ἄρθρου 79 τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ Νόμου 503/1976.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Νόμου 503/1976

Βεβαιοῦμεν

Ὅτι ἡ Ὁλομέλεια τῆς Βουλῆς, κατὰ τὴν ΡΜΗ' Συνεδρίασιν τῆς 20ῆς Ἰουνίου 1977, ἐνέκρινε τὰ Προκαταρκτικὰ τοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως 1976-1980, διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1977-1980, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὁρισμῶν τῆς παρ. 8 τοῦ ἄρθρου 79 τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ Νόμου 503/1976, ὡς ταῦτα περιελήφθησαν εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τῆς ἐν ἀρχῇ μνημονευομένης συνεδριάσεως αὐτῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ἰουνίου 1977

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΚΩΝΣΤ. Ε. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Προκαταρκτικὰ τοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως 1976—1980, διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1977—1980, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὁρισμῶν τῆς παρ. 8 τοῦ ἄρθρου 79 τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ Ν. 503/1976.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Στὴν περίοδο ποὺ πέρασε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, πρωταρχικὴ ἐπιδίωξη τῆς Κυβερνήσεως ἦταν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν τὰ ἄμεσα καὶ πιεστικὰ προβλήματα ποὺ προέκυψαν, εἴτε ἀπὸ τὴν ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητας τῆς χώρας, εἴτε ἀπὸ τὴν «ἐπαχθῆ» κληρονομιὰ ποὺ μᾶς ἄφησε ἡ δικτατορία. Ἐξάλλου, ἡ δυσμενὴς διεθνὴς οἰκονομικὴ συγκυρία ὄξυνε τὰ προβλήματα ποὺ προαναφέραμε καὶ ἐπιβάρυνε, σὲ ὧρες ἐθνικὰ κρίσιμες, τὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ τὴν Κυβέρνησή του, μὲ σειρὰ πρόσθετων προβλημάτων ποὺ ἔπρεπε ἐπίσης κατὰ προτεραιότητα νὰ ἀντιμετωπισθοῦν:

— Ἦταν πρῶτα ἀπὸ ὅλα ἐπιβεβλημένο νὰ πραγματοποιηθοῦν, μὲ ταχὺ ρυθμὸ ἀλλὰ ταυτόχρονα μὲ σύνεση καὶ ρεαλισμό, οἱ μεγάλες ἀλλαγὲς ποὺ θὰ ἐξασφάλιζαν, σὲ πρώτη φάση, τὴν ὁμαλὴ καὶ ἀδιατάρακτη μετάβαση πρὸς τὴ δημοκρατία καί, σὲ δεύτερη φάση, τὴν ἀνανέωση καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῶν ἐλεύθερων θεσμῶν καθὼς καὶ τὴν περαιτέρω κανονικὴ καὶ εὔρυθμη λειτουργία τους.

— Παράλληλα πρὸς τὴν προσπάθεια τῆς πολιτειακῆς ἀνασυντάξεως, ἦταν ἀπόλυτα ἀναγκαία ἡ ὅσο τὸ δυνατὸν ταχύτερη ἀναζήτηση καὶ ἐξοικονόμηση τῶν ἀπαιτούμενων πόρων — σὲ δραχμὲς καὶ πρὸ πάντων σὲ συνάλλαγμα — γιὰ νὰ ἀποκτήσουν οἱ Ἔνοπλες Δυνάμεις μας τὰ ἀναγκαῖα ὑλικὰ μέσα, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ διαφύλαξη τῆς ἀκεραιότητας τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου καὶ ἡ προστασία τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀξιοπρέπειας.

— Ἔπρεπε ἀκόμη νὰ ἀναπτυχθεῖ, σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ἔντονη διπλωματικὴ δραστηριότητα γιὰ νὰ ἀνασυνδεθεῖ ἡ χώρα — ποὺ εἶχε ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ ἀπομονωθεῖ ἐξαιτίας τῆς δικτατορίας — μὲ τὸ ἐξωτερικό, γιὰ νὰ ἐπεκτείνει τὸ πλέγμα τῶν διεθνῶν της σχέσεων, γιὰ νὰ ἀποκαταστήσει καί, ἐν συνεχείᾳ, νὰ ἐξυψώσει τὸ κύρος καὶ τὴ διεθνὴ της πίστη. Χωρὶς τὴν πλήρωση καὶ αὐτῆς τῆς προϋποθέσεως, θὰ κινδυνεύαμε νὰ παραμείνουμε ἔκθετοι σὲ μεγάλους κινδύνους.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν πολιτικῶν αὐτῶν προβλημάτων, ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπισθοῦν καὶ ἐπείγοντα οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα.

— Στὸν οἰκονομικὸ τομέα, δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ δοθεῖ ἀπόλυτη προτεραιότητα στὴν ἀναχαίτιση τοῦ πληθωρισμοῦ, στὴν ἀνάσχεση τῆς ὑφέσεως καὶ στὴ μεθοδικὴ καὶ μετρημένη ἀναθέρμανση τῆς οἰκονομίας, καθὼς καὶ στὴ συγκράτηση τοῦ ἐλλείμματος καί, ὕστερα, στὴ σταδιακὴ βελτίωση τῆς διαρθρώσεως τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν.

— Στὸν κοινωνικὸ τομέα, ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρηθεῖ μὲ σύντονα μέτρα ἡ ἀποκατάσταση τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος τῶν οἰκονομικὰ ἀσθενέστερων στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ, εἰσοδήματος ποὺ εἶχε φαλκιδεύσει ὁ πληθωρισμός. Ἡ ἄσκηση μιᾶς τέτοιας πολιτικῆς ἦταν ἀπαραίτητη ὄχι μόνο γιὰ αὐτονόητους ἠθικοὺς ἀλλὰ ἀκόμη καὶ γιὰ στενὰ οἰκονομικοὺς λόγους. Δὲν ἦταν μόνο δικαιότερο νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἀναθέρμανση μέσω τῆς ἐνισχύσεως τῶν εἰσοδηματικὰ ὑστερούντων, ἦταν καὶ — ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐξισορροπήσεως τῆς οἰκονομίας — ἀσφαλέστερο. Θὰ ἦταν ἄλλωστε, ἂν ἀκολουθοῦσε διαφορετικὴ γραμμὴ ἡ Κυβέρνηση, ἀνέφικτη ἡ διαφύλαξη τῆς γαλήνης καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς ποὺ εἶναι — καὶ οἱ δυό τους — προϋποθετικὲς τῆς οἰκονομικῆς προόδου καὶ τῆς γενικότερης προκοπῆς τοῦ λαοῦ.

Συνέπεσε νὰ βρεθοῦμε μπροστὰ στὴν ἀνάγκη τῆς ἀντιμετωπίσεως ὅλων αὐτῶν τῶν πολιτικῶν, οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων σὲ μιὰ περίοδο γενικῆς ἀναστατώσεως τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, ἀναστατώσεως ποὺ ἐπέτειναν ὁ τετραπλασιασμὸς τῆς τιμῆς τοῦ πετρελαίου, ἡ οὐσιώδης ἀνατίμηση τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ ἡ κερδοσκοπία στὶς μεγάλες χρηματαγορὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ. Οἱ συνθῆκες αὐτὲς προκάλεσαν σημαντικὴ πρόσθετη συναλλαγματικὴ ἐπιβάρυνση καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ αὔξησαν τὴν ἀβεβαιότητα γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν ἰσοζυγίων τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν καὶ τὴν πορεία τῆς οἰκονομίας ὅλων σχεδὸν τῶν Χωρῶν τοῦ κόσμου.

Χάρη πρὸ πάντων στὴν ὡριμότητα ποὺ ἐπέδειξε, σὲ τόσο κρίσιμες ὧρες, ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἀλλὰ καὶ χάρη στὴ συστηματικὴ προσπάθεια τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Βουλῆς, τὰ βασικὰ πολιτικὰ προβλήματα — πολιτειακὴ ἀνασύνταξη, ἐφοδιασμὸς τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἐξύψωση τοῦ κύρους καὶ τῆς διεθνοῦς πίστεως τῆς χώρας — ἀντιμετωπίσθηκαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀντιμετωπίζονται κατὰ τρόπο ἱκανοποιητικό, ποὺ θεμελιώνει αἰσιοδοξία καὶ γιὰ τὸ μέλλον.

Ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πολιτικὴ ποὺ ἀσκήθηκαν ἔθεσαν τὶς οἰκονομικὲς ἐξελίξεις σὲ μεγάλο βαθμὸ ὑπὸ ἔλεγχο. Ὁ ρυθμὸς τοῦ πληθωρισμοῦ συγκρατήθηκε, ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα μπῆκε στὴ φάση τῆς ἀνακάμψεως, ἡ πίεση στὸ ἰσοζύγιο τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν ὑποχώρησε αἰσθητὰ καί, τέλος, τὰ πραγματικὰ εἰσοδήματα τῶν ἀσθενέστερων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ ἐνισχύθηκαν σημαντικότατα.

Παράλληλα μὲ τὴν ἱκανοποιητικὴ ἀντιμετώπιση τῶν ἐπειγόντων προβλημάτων τῆς χώρας καὶ οἱ διεθνεῖς οἰκονομικὲς συνθῆκες ἄρχισαν νὰ παρουσιάζουν βαθμιαία ἀλλὰ σαφὴ βελτίωση. Οἱ διεθνεῖς πληθωριστικὲς τάσεις περιορίσθηκαν καὶ ἡ γενικότερη οἰκονομικὴ ἀνάκαμψη τείνει στὶς περισσότερες χῶρες νὰ σταθεροποιηθεῖ, παρὰ τὴν ἐπιβράδυνση ποὺ παρατηρήθηκε τὸ δεύτερο ἑξάμηνο τοῦ 1976 καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ τελευταῖες ἐκθέσεις τῶν ἐξειδικευμένων διεθνῶν ὀργανισμῶν προβλέπουν περισσότερο συγκρατημένους ρυθμοὺς οἰκονομικῆς ἀνόδου γιὰ τὰ προσεχῆ χρόνια καὶ εἰδικότερα γιὰ τὸ 1977. Ἔτσι, ἀφοῦ τόσο ἐσωτερικὰ ὅσο καὶ ἐξωτερικὰ ἄρχισαν νὰ διαγράφονται καταλληλότερες συνθῆκες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ὄχι μόνο τῶν πιεστικῶν καὶ βραχυπρόθεσμων προβλημάτων — ποὺ ἄλλωστε θὰ ἐξακολουθήσουν προσεκτικὰ νὰ ἀπασχολοῦν τὴν Κυβέρνηση — ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ θεώρηση προβλημάτων μεσοπρόθεσμων ἢ καὶ μακροπρόθεσμων, κινητοποιήθηκε ἤδη ἀπὸ τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ 1975, ἡ διαδικασία γιὰ τὴν κατάρτιση Προγράμματος Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως.

Τούς τελευταίους μῆνες τοῦ 1975 καί τούς πρώτους τοῦ 1976 διαμορφώθηκαν οἱ κύριες κατευθύνσεις καί ἐπιδιώξεις τοῦ Προγράμματος, ἐκτιμήθηκαν σέ γενικές γραμμές τά μακροοικονομικά μεγέθη καί καταρτίσθηκε τό πλαίσιο τῶν βασικῶν κατευθύνσεων πολιτικῆς. Παράλληλα συγκροτήθηκαν 55 Ὁμάδες ἐργασίας καί Ἐπιτροπές, οἱ ὁποῖες ἐπεξεργάσθηκαν σέ συνεργασία μέ τίς ὑπηρεσίες τοῦ Κέντρου Προγραμματισμοῦ καί Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν (ΚΕΠΕ) σειρά εἰδικῶν θεμάτων. Στίς Ἐπιτροπές καί Ὁμάδες αὐτές ἔλαβαν μέρος ἐκπρόσωποι τῶν παραγωγικῶν καί ἐργαζόμενων τάξεων, ὑπηρεσιακοί παράγοντες τῶν διάφορων ἁρμόδιων Ὑπουργείων, Ὀργανισμῶν καί Δημοσίων Ἐπιχειρήσεων, καθώς καί ἰδιῶτες ἐπιστήμονες εἰδικοί στούς διάφορους κλάδους ἤ σέ θέματα προγραμματισμοῦ. Καταρτίσθηκαν ἤδη καί παραδόθηκαν στήν Κυβέρνηση ἰσάριθμοι περίπου τόμοι ἐμπεριστατωμένων εἰσηγήσεων καί μελετῶν.

Ἔτσι, ἡ ἀναπτυξιακή πολιτική πού ἀκολουθήθηκε τό 1976 καί, μέχρι τῆς ὑποβολῆς τῶν Προκαταρκτικῶν, τό 1977, στηρίχθηκε σέ μεγάλο βαθμό στήν ἐργασία αὐτή καί ἐκφράσθηκε μέ σειρά διαφόρων Νομοσχεδίων — μερικά ἀπό τά ὁποῖα εἶχαν θεσμικό χαρακτήρα — πού ἐγκρίθηκαν ἀπό τή Βουλή.

Ἡ κατάρτιση Προγραμμάτων Οἰκονομικῆς καί Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως καθιερώθηκε στή χώρα μας μέ συνταγματική διάταξη. Σέ ἐφαρμογή τῆς διατάξεως αὐτῆς, ψηφίσθηκε ὁ Νόμος 503/22 Δεκεμβρίου 1976, μέ τόν ὁποῖο θεσπίσθηκε ἡ διαδικασία τῆς νομοθετικῆς ἐπεξεργασίας καί ἐγκρίσεως τῶν προγραμμάτων ἀναπτύξεως, σύμφωνα μέ ἀνάλογες ρυθμίσεις, πού ἰσχύουν στίς δυτικοευρωπαϊκές οἰκονομίες μέ μακρά ἐμπειρία δημοκρατικοῦ προγραμματισμοῦ. Μέ τήν ὁλοκλήρωση τοῦ θεσμικοῦ καθεστῶτος γιά τή διαδικασία τοῦ προγραμματισμοῦ καί σύμφωνα μέ τά προβλεπόμενα στό σχετικό Νόμο, καταρτίσθηκε ἡ παροῦσα Ἔκθεση, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τά προκαταρκτικά στοιχεῖα τοῦ Προγράμματος γιά τήν περίοδο 1977-1980 μέσα στά πλαίσια τῆς πενταετίας 1976-1980. Οἱ ἐξελίξεις κατά τό 1976, καθώς καί τούς πρώτους μῆνες τοῦ 1977, ἐξελίξεις, πού στίς περισσότερες περιπτώσεις προσέγγισαν ἱκανοποιητικά τίς ἀντίστοιχες ἐπιδιώξεις, λαμβάνονται ὑπόψη γιά τή διαμόρφωση τῶν στόχων γιά τό ὑπόλοιπο τῆς περιόδου (1977-1980).

Τό Πρόγραμμα θά μποροῦσε νά χαρακτηρισθεῖ σάν «Τετραετές Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς καί Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως 1977-1980». Κρίθηκε ὅμως πιό σκόπιμο νά τοῦ δώσουμε τόν τίτλο «Πενταετές Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς καί Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως 1976-1980 : Περίοδος 1977-1980», ἔστω καί ἄν τά στοιχεῖα τοῦ 1976 — ἤ καί μερικά στοιχεῖα τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1977 — ἐμφανίζονται ἀπολογιστικά. Καί τοῦτο, ἐπειδή συμπίπτει οἱ περισσότερες χῶρες, ἀνατολικές καί δυτικές, πού καταρτίζουν μεσοπρόθεσμα προγράμματα νά ἀναφέρονται σ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν περίοδο 1976-1980. Γιά νά εἶναι λοιπόν εὐκολότερα συγκρίσιμα τά στοιχεῖα τοῦ δικοῦ μας Προγράμματος μέ τά ἀντίστοιχα στοιχεῖα τῶν προγραμμάτων τῶν ἄλλων χωρῶν, περιλάβαμε καί τά δεδομένα πού προαναφέραμε, παράλληλα καί ταυτόχρονα μέ τή διαγραφόμενη προοπτική γιά τά ἔτη 1977-1980.

Τά ὑποβαλλόμενα πρός τή Βουλή «Π ρ ο κ α τ α ρ κ τ ι κ ά τ ο ῦ Π ρ ο γ ρ ά μ μ α τ ο ς» δέν ἀποτελοῦν — σύμφωνα ἄλλωστε καί μέ τό Νόμο 503/1976 — τό ὁριστικό καί πλῆρες κείμενο τοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς καί Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως πού θά ὑποβληθεῖ ἐμπρόθεσμα στή Βουλή γιά ἔγκριση, ὅπως ὁρίζουν οἱ διατάξεις τοῦ παραπάνω Νόμου. Στηρίζεται ὅμως στήν ἐργασία πού ἔχει γίνει μέχρι σήμερα καί περιλαμβάνει τίς κατευθυντήριες γραμμές τοῦ Προγράμματος, τίς γενικότερες ἐπιδιώξεις του καί τόν προσδιορισμό τοῦ πλαισίου τῆς πολιτικῆς πού προτείνεται γιά τήν πραγματοποίησή του.

Τό πλῆρες καί ἀναλυτικό Πρόγραμμα, τοῦ ὁποίου ἡ τεχνική ἐπεξεργασία βρίσκεται ἤδη στό τελικό της στάδιο, θά ὁλοκληρωθεῖ καί θά συμπληρωθεῖ μετά τήν ἔγκριση ἀπό τή Βουλή τῆς ὑποβαλλόμενης Ἐκθέσεως γιά τά «Προκαταρκτικά». Ἔτσι, τό προτεινόμενο Πρόγραμμα, ἀφοῦ ἐγκριθεῖ καί στήν τελική του μορφή ἀπό τή Βουλή, θά εἶναι τό πρῶτο στή χώρα μας πού ὑποβάλλεται στόν κοινοβουλευτικό διάλογο καί ἔλεγχο. Καί τοῦτο ἀποτελεῖ ἕνα ἰδιαίτερα σημαντικό βῆμα γιά τήν ὁλοκλήρωση τοῦ πλέγματος τῶν λειτουργιῶν τοῦ δημοκρατικοῦ μας πολιτεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Γενικά.

Ἡ μεγιστοποίηση τῆς «εὐημερίας τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου», μέσα στά ὅρια πού διαγράφουν οἱ διαθέσιμοι οἰκονομικοί πόροι, ἀποτελεῖ τήν αὐτονόητη κεντρική ἐπιδίωξη κάθε προγράμματος ἀναπτύξεως.

Ὅμως, τό τί ἀκριβῶς σημαίνει ὁ ὅρος «κοινωνική εὐημερία» εἶναι κάτι πού δέν εἶναι καθόλου αὐτονόητο. Ἔτσι, ἄν ξεκινήσει κανείς ἀπό τό σύστημα τῶν ἠθικοπολιτικῶν καί κοινωνικῶν ἀξιῶν πού εἶναι περίπου κοινό στίς δυτικοευρωπαϊκές δημοκρατίες, παίρνει, ὁ πολυσήμαντος ὅρος «εὐημερία», διάφορη ἐντελῶς σημασία ἀπό ἐκείνη πού θά ἔπαιρνε, ἄν ξεκινοῦσε ἀπό ἠθικοπολιτικά καί κοινωνικά συστήματα πού διέπουν ἄλλες χῶρες.

Τά στοιχεῖα λοιπόν πού γίνονται, σέ κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, ἀποδεκτά ὅτι συνθέτουν τήν «κοινωνική εὐημερία» καί ἡ ἔμφαση πού δίνεται στό καθένα ἀπό αὐτά, προσδιορίζουν πρωταρχικά τό χαρακτήρα τοῦ ὁποιουδήποτε προγράμματος. Τά στοιχεῖα αὐτά, πού δέν συζητοῦνται — πού ἐπεξηγοῦνται ἁπλῶς — καί πού προτείνονται σάν ἀξιώματα, συνθέτουν ἕνα σύστημα κρίσιμων καί ἀποφασιστικῆς σημασίας ἐ θ ν ι κ ο π ο λ ι τ ι κ ῶ ν ἐ π ι δ ι ώ ξ ε ω ν.

Ἀπό τό «ἀξιωματικό» σύστημα τῶν ἐθνικοπολιτικῶν ἐπιδιώξεων θά πρέπει νά προκύπτουν λογικά, σάν ἄμεσα τοῦ συστήματος τούτου πορίσματα, πρῶτα οἱ βασικοί, καί, σέ συνέχεια ἀπό τούς βασικούς, ἄς ποῦμε σάν θεωρήματα, οἱ μερικότεροι στόχοι τοῦ Προγράμματος. Αὐτή ἡ «γεωμετρική τάξη» ἐξασφαλίζει τή σ υ ν έ π ε ι α τοῦ Προγράμματος πρός τίς πρῶτες καί ἀναπόδεικτες ἀρχές, ἀπό τίς ὁποῖες ἀπορρέει. Προσδιορίζουν λοιπόν — ἐθνικοπολιτικές ἐπιδιώξεις, βασικοί καί μερικότεροι στόχοι — τήν πρώτη καί κύρια εἰδοποιό διαφορά ἀνάμεσα στήν ποικιλία τῶν προγραμμάτων πού θά ἦταν δυνατόν νά προταθοῦν.

Ἄλλο διακριτικό γνώρισμα μεταξύ προγραμμάτων ἀναπτύξεως εἶναι οἱ μέθοδοι πού τό καθένα προτείνει γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς ἐπιτυχίας του στήν πράξη, ἡ ἔκταση δηλαδή τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐφαρμογῆς του ἀπό τούς φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητας. Ἡ ἔκταση αὐτή ἐξαρτᾶται, σέ πολύ μεγάλο βαθμό, ἀπό τό ἴδιο τό σύστημα τῶν ἐθνικοπολιτικῶν ἐπιδιώξεων πού ἔχει ἐπιλεγεῖ.

Παράλληλα, ὁ χαρακτήρας ἑνός προγράμματος προσδιορίζεται ἀπό τήν ἐ λ α σ τ ι κ ό τ η τ α κ α ί τ ή ν π ρ ο σ α ρ μ ο σ τ ι κ ό τ η τ α τῶν σκοπῶν πού θέτει — μέ τήν ἐξαίρεση φυσικά τῶν ἐθνικοπολιτικῶν ἐπιδιώξεων πού παραμένουν ἀναλλοίωτες — καί, πρό πάντων, ἀπό τήν προσαρμοστικότητα τῶν μέσων καί τῶν μεθόδων πού προτείνει νά χρησιμοποιηθοῦν γιά τήν πραγμάτωσή του. Ἡ σημασία τοῦ χαρακτηριστικοῦ τούτου ὑπογραμμίζεται, ἰδιαίτερα τά τελευταῖα χρόνια, ἐπειδή ἀπότομες καί μεγάλες μεταβολές ὁρισμένων οἰκονομικῶν μεγεθῶν, ἀνάτρεψαν, σέ πάρα πολλές χῶρες, μακροχρόνιες τάσεις καί αὔξησαν τήν ἀβεβαιότητα γιά τίς μελλοντικές ἐξελίξεις τους. Σύμφωνα μάλιστα μέ τίς σύγχρονες ἀντιλήψεις τοῦ προγραμματισμοῦ δυτικοῦ τύπου, οἱ στόχοι, ἰδιαίτερα οἱ μερικότεροι καί τό σύνολο τῶν μέσων, δέν ἀποτελοῦν ἄκαμπτα δεδομένα, ἀλλά καθορίζονται μέσα σέ μιά διαδικασία συνεχοῦς ἀναθεωρήσεως καί προσαρμογῆς.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ὁποιουδήποτε προγράμματος εἶναι ἀκόμη ἡ ἔκταση τῆς συμμετοχῆς τῶν συλλογικῶν ὀργάνων πού ἐκπροσωποῦν τίς παραγωγικές καί ἐργαζόμενες ὁμάδες τοῦ πληθυσμοῦ, τῶν εἰδικῶν ἐμπει-

ρογνωμόνων καὶ τῶν φορέων τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τόσο κατὰ τὸ στάδιο τῆς καταρτίσεως ὅσο πρὸ παντὸς κατὰ τὸ στάδιο τῆς ἐφαρμογῆς του.

Δὲν ἀρκεῖ ὅμως τὸ ὁποιοδήποτε πρόγραμμα νὰ εἶναι συνεπές. Πρέπει νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ρεαλιστικό. Θὰ πρέπει πρῶτον: τὰ μέσα καὶ τὰ συγκεκριμένα πολιτικοοικονομικὰ μέτρα ποὺ προτείνει νὰ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ συγκυρία, καὶ δεύτερον: νὰ προηγεῖται τοῦ καθορισμοῦ, ἀκόμη καὶ τῶν βασικῶν στόχων, μιὰ ὅσο τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερη ἐκτίμηση τῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδυναμιῶν ποὺ παρουσιάζονται στὸν οἰκονομικό, τὸν κοινωνικὸ καὶ τὸν ὀργανωτικὸ τομέα, κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἐκκινήσεως.

2. Προσανατολισμὸς καὶ στρατηγική

Τὸ προτεινόμενο Πρόγραμμα εἶναι βασικὰ προσανατολισμένο πρὸς τὴν ἐξασφάλιση τῶν προϋποθέσεων τῆς μακροχρόνιας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας, μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς μικτῆς, δηλαδὴ μιᾶς ἐλεύθερης, ἀλλὰ ὄχι ἀνεξέλεγκτης οἰκονομίας. Ἡ οἰκονομικὴ ἄνοδος καί, κατ' ἐπέκτασιν, ἡ κοινωνικὴ πρόοδος καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας υἱοθετοῦνται ὡς στόχοι ἰσοδύναμοι καὶ ἀλληλοσυμπληρούμενοι.

Πρέπει ἀμέσως νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἄνοδος, ἡ κοινωνικὴ πρόοδος καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας εἶναι, εἰδικὰ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ προγραμματισμοῦ, ἰσοδύναμες, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιωχθοῦν παράλληλα καὶ ταυτόχρονα. Αὐτὴ ὅμως, ἡ «κατὰ χρόνον» ἰσοτιμία τῶν προτεραιοτήτων δὲν ἀνταποκρίνεται καὶ πρὸς τὴν προτεραιότητα «κατ' ἀξίαν». Γιατὶ εἶναι φανερὸ ὅτι, ἀπὸ τὴν τελευταία τούτη σκοπιά, δὲν προηγοῦνται μόνο ὅλων τῶν ἄλλων οἱ ἐθνικοπολιτικὲς ἐπιδιώξεις, ἀλλὰ ἀκόμη καί, μεταξὺ τῶν βασικῶν στόχων, οἱ πολιτιστικοὶ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ γενικότερα ἀναφέρονται στὴ βελτίωση τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς.

Ἐξάλλου, ἡ ἔμφαση ποὺ δίνεται στὴν ἐξασφάλιση ἀποτελεσμάτων μακροχρόνιας ἀποδόσεως, ὑποδηλώνει πρῶτον: ὅτι ὁρισμένοι ἀπὸ τοὺς στόχους τοῦ Προγράμματος προβλέπεται νὰ πραγματοποιηθοῦν σὲ χρονικὸ διάστημα ποὺ ὑπερβαίνει τὴ διάρκεια τῆς ἰσχύος του, καὶ δεύτερον: ὅτι δὲν ἀποβλέψαμε στὴν ἐπίτευξη θεαματικῶν ἐπιτυχιῶν ποὺ θὰ κατέληγαν σὲ οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀναταραχὲς καὶ τελικὰ στὴν ἀναστολὴ τῆς μονιμότερης ἀνοδικῆς πορείας τῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, κατὰ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο, ὑπῆρξε, ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις, ἐντυπωσιακή. Ἡ ἄνοδος ὅμως αὐτὴ στηρίχθηκε, περισσότερο κατὰ τὴν πρώτη σχετικὰ ὁμαλὴ μεταπολεμικὴ περίοδο μεταξὺ 1952 καὶ 1966, στὴν ἀξιοποίηση τῶν παραδοσιακῶν ἐγχώριων οἰκονομικῶν πόρων καὶ ἰδίως στὴν ἄφθονη προσφορὰ ἐργασίας καὶ τὴν ταχεία αὔξηση τῶν ἀποταμιεύσεων. Παράλληλα, τὴν πραγματοποίηση ὑψηλοῦ ρυθμοῦ οἰκονομικῆς ἀνόδου ἐπέτρεπε ἡ κάποια ἄνεση συναλλαγματικῶν πόρων ποὺ ἐξασφάλιζαν ἡ ταχεία διεύρυνση τοῦ πλεονάσματος τοῦ ἰσοζυγίου τῶν ἀδήλων συναλλαγῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ξένη βοήθεια. Τὸ ἀναπτυξιακὸ πρότυπο τῆς περιόδου εἶχε ἐκτατικὸ κυρίως χαρακτήρα καὶ αὐτὸ δὲν συνετέλεσε στὴν πραγματοποίηση μεγάλης κλίμακας μεταβολῶν στὴ διάρθρωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, μολονότι, ἀναμφισβήτητα, ἀξιοσημείωτες ἀναδιαρθρώσεις ἄρχισαν νὰ σημειώνονται ἀπὸ τότε ποὺ σχεδιάσθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ ἐπενδύσεις πού, ἀφοῦ πραγματοποιήθηκαν, ἄλλαξαν ὁλόκληρη τὴν οἰκονομικοκοινωνικὴ δομὴ μεγάλων περιοχῶν, ὅπως π.χ. τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Κοζάνης-Πτολεμαΐδος.

Μὲ τὴ βαθμιαία ὅμως μείωση τῶν πλεονασμάτων ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καθὼς καὶ τῶν περιθωρίων γιὰ περαιτέρω ταχεία αὔξηση τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευση ποὺ—πρὶν ἀπὸ τὴ συγκυριακὴ καί, ἑπομένως, προσωρινὴ πτώση της,—πλησίαζε τὰ ἐπίπεδα τῶν ἀναπτυγμένων οἰκονομιῶν, καθὼς καὶ μὲ τὸ βαθμιαῖο περιορισμὸ τῶν δυνατοτήτων ὑποκαταστάσεως τῶν εἰσαγωγῶν οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν πραγματοποίηση ὑψηλῶν ρυθμῶν οἰκονομικῆς προόδου, μὲ βάση τὸ ἀναπτυξιακὸ πρότυπο τῶν ἐτῶν 1952-1966, ἔχουν σημαντικὰ μειωθεῖ.

Ἡ μελλοντικὴ ἀνοδικὴ πορεία τῆς οἰκονομίας πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ στηριχθεῖ σὲ πολὺ μεγαλύτερο βαθμὸ στὴν ποιοτικὴ βελτίωση καὶ στὴν ἀποδοτικότερη χρησιμοποίηση τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν συντελεστῶν, στὴν ἐφαρμογὴ νέας τεχνολογίας καὶ σύγχρονων μεθόδων ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων, στὴν ἀξιοποίηση τῶν οἰκονομιῶν ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἐξειδίκευση καὶ ἡ συγκέντρωση τῆς παραγωγῆς σὲ μονάδες ἀποδοτικοῦ μεγέθους καί, τέλος, στὸν ἐξαγωγικὸ προσανατολισμὸ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ποὺ εἶναι προϋπόθεση γιὰ τὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητας καὶ τὴ βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μονιμότερης ἰσορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Συνεπὴς μὲ τὰ πιὸ πάνω, ἡ στρατηγικὴ τοῦ Προγράμματος ἀποβλέπει:

Πρῶτον, στὴν προώθηση τῶν διαδικασιῶν ἀναπτύξεως καὶ τῶν πρωτοβουλιῶν ποὺ συμβάλλουν στὴ βελτίωση τῆς οἰκονομικῆς δομῆς τῆς χώρας, στὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητας καὶ τῆς ἀνταγωνιστικῆς ἱκανότητας καὶ στὸν ἐξαγωγικὸ προσανατολισμὸ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ἡ ὅλη ἀναπτυξιακὴ πολιτικὴ θὰ διαμορφωθεῖ κατὰ τρόπον ποὺ νὰ ἐνθαρρύνονται οἱ περισσότερο δυναμικὲς δραστηριότητες καὶ νὰ ἐνισχύονται οἱ ἐπιχειρήσεις ποὺ προσαρμόζονται ταχύτερα στὶς τεχνολογικὲς ἐξελίξεις καὶ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀγορᾶς. Οἱ ἐπιδιώξεις αὐτὲς θὰ μπορέσουν νὰ ἐξυπηρετηθοῦν πολὺ καλύτερα μὲ τὴν ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα. Γιατὶ ἡ ἔνταξη θὰ ἐνισχύσει τὶς δυνάμεις τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ θὰ ἀσκήσει πίεση γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων.

Δεύτερον, στὴ συστηματικὴ προσπάθεια ἀναπτύξεως οἰκονομικῶν κλάδων στρατηγικῆς σημασίας μὲ κάθετη παραγωγικὴ διάρθρωση, οἱ ὁποῖοι ἀξιοποιοῦν ἐγχώριες πρῶτες ὕλες καὶ διευρύνουν ἄμεσα καὶ ἔμμεσα (μὲ τὴν ἐνθάρρυνση καὶ ἄλλων συμπληρωματικῶν ἐπενδύσεων) τὴ βιομηχανικὴ βάση καὶ τὸ ἐξαγωγικὸ δυναμικὸ τῆς οἰκονομίας.

Τρίτον, στὴν ταχεία βελτίωση τοῦ ἀνθρώπινου κεφαλαίου — ποὺ ἀποτελεῖ τὸν κυριότερο παράγοντα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως — μὲ τὴν ἐπέκταση καὶ τὴ βελτίωση τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως καθὼς καὶ στὴ δημιουργία καὶ ἐνθάρρυνση νέων μορφῶν συλλογικῆς δράσεως στὴν παραγωγικὴ διαδικασία.

Τέταρτον, στὴ μεγαλύτερη δυνατὴ εἰσροὴ νέας τεχνολογίας, προσαρμοσμένης πρὸς τὶς ἑλληνικὲς συνθῆκες, στὴν ἐνίσχυση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ἰδιαίτερα τῆς ἐφαρμοσμένης, στὴ βελτίωση τῶν μεθόδων ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως τῶν ἐπιχειρήσεων καθὼς καὶ τῆς ἐμπορίας, στὴν ἀξιοποίηση νέων ἰδεῶν ποὺ ἀνυψώνουν τὴν τεχνολογικὴ στάθμη τῆς χώρας καὶ συμβάλλουν στὴν παραγωγὴ νέων προϊόντων ποὺ ἀνταποκρίνονται στὶς συνεχῶς ἀνανεούμενες ἀπαιτήσεις τῆς ἀγορᾶς.

Πέμπτον, στὴν πραγματοποίηση βελτιώσεων τῆς διοικητικῆς καὶ ὀργανωτικῆς δομῆς τῆς χώρας, τοῦ χρηματοδοτικοῦ συστήματος καθὼς καὶ τῆς διαρθρώσεως βασικῶν τομέων τῆς οἰκονομίας ποὺ ἐξυπηρετοῦν τοὺς στόχους τοῦ Προγράμματος καὶ συγχρόνως ἐντάσσονται μέσα στὰ πλαίσια ποὺ διαγράφουν οἱ προοπτικὲς καὶ οἱ διαδικασίες γιὰ τὴν ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, καί, σὲ δεύτερο στάδιο, γιὰ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀξιοποίηση τῆς παρουσίας της στὸν κοινοτικὸ χῶρο.

Ἕκτον, στὸν κατάλληλο σχεδιασμὸ καὶ στὴν ἐναρμόνιση τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν στόχων μὲ τοὺς καθαρὰ οἰκονομικοὺς στόχους τοῦ Προγράμματος, κατὰ τρόπον πού, ἐνῶ θὰ ἱκανοποιοῦνται τὰ πρωταρχικὰ ἱστορικὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς, δὲν θὰ δυσχεραίνεται ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος, ἀλλὰ θὰ ἐξασφαλίζονται οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴ μακροχρόνια ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας.

3. Ἰδιωτικὴ ἐπιχείρηση καὶ κρατικὴ δραστηριότητα: ὁ ρόλος τοῦ Προγράμματος

Στὶς δημοκρατικὲς χῶρες, ὁ προγραμματισμὸς εἶναι ἐνδεικτικός. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ στόχοι ποὺ ἀναφέρονται στὸν ἰδιωτικὸ τομέα τῆς οἰκονομίας δὲν ἔχουν ἐπιτακτικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ ἀποτελοῦν ὑποδείξεις πρὸς τὶς ὁποῖες προτείνεται νὰ κατευθυνθοῦν οἱ ἐπιχειρηματικὲς ἀποφάσεις.

Φυσικά, αὐτὲς οἱ προτάσεις καὶ προτροπὲς πρὸς τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία θὰ πρέπει νὰ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ ὁρισμένα μέτρα οἰκονομικῆς πολιτικῆς πού, ὡς ἕνα ὁρισμένο σημεῖο, θὰ στρέψουν πραγματικὰ τὶς ἰδιωτικὲς δραστηριότητες πρὸς τὶς ἐπιθυμητὲς κατευθύνσεις καὶ ποὺ ἀποτελοῦν, γιὰ τοῦτο, ἀναπόσπαστο τμῆμα τοῦ Προγράμματος.

Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ τελικὴ ἐπιτυχία τοῦ Προγράμματος ἐξαρτᾶται, σὲ μεγάλο βαθμό, ἀπὸ τὴν ἀποδοχή, ἐκ μέρους τῶν παραγωγικῶν καὶ ἐργαζόμενων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ, τῶν στόχων ποὺ ἔχουν ἐπιλεγεῖ μὲ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχή τους, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν κατάλληλων μέτρων ποὺ θὰ ἐξασφαλίσουν τὴν κινητοποίηση καὶ κατεύθυνση τῶν διαθέσιμων οἰκονομικῶν πόρων πρὸς τὴν ἐξυπηρέτηση ἐπιθυμητῶν σκοπῶν. Εἶναι λοιπὸν κατάδηλο, ὅτι ὁ ρόλος τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας παραμένει πρωταρχικός. Ἄλλωστε, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς δαπάνης τῆς οἰκονομίας (καταναλωτικῆς καὶ ἐπενδυτικῆς) πραγματοποιεῖται σύμφωνα μὲ τὶς ἀποφάσεις ποὺ θὰ πάρουν οἱ ἰδιωτικοὶ φορεῖς.

Ἡ κρατικὴ δραστηριότητα, σὲ καμιὰ περίπτωση, δὲν θὰ ἀνταγωνισθεῖ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Οὔτε οἱ κρατικὲς παρεμβάσεις στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ θὰ ὑπερβοῦν τὰ ὅρια ποὺ ἐπιβάλλουν οἱ κοινωνικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ Προγράμματος, πού, ὁπωσδήποτε, θὰ διατηρηθοῦν μέσα στὰ παραδεκτὰ γιὰ τὶς δυτικὲς οἰκονομίες ὅρια. Ἡ ὑπέρβαση τῶν ὁρίων αὐτῶν θὰ περιόριζε τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τῆς ἀγορᾶς, ποὺ ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ὀρθολογικῆς κατανομῆς καὶ τῆς ἀποδοτικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν διαθέσιμων πόρων. Συγχρόνως θὰ ἀποδυνάμωνε τοὺς δημοκρατικοὺς θεσμούς, ἐπειδὴ ἡ εὔρυθμη λειτουργία τους προϋποθέτει τὴν ὕπαρξη ἀποκεντρωτικοῦ συστήματος λήψεως ἀποφάσεων καὶ ἀλληλοεξισορροπημένων καὶ ἀλληλοελεγχόμενων πυρήνων οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς δυνάμεως. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Πρόγραμμα ἀποβλέπει στὴν ἐνθάρρυνση καὶ ἐνίσχυση τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ στὴ δημιουργία συνθηκῶν γόνιμης συνεργασίας μὲ τοὺς ἁρμόδιους κρατικοὺς φορεῖς, ἐπειδὴ ἡ ὑπέρμετρη συγκέντρωση τῆς ἐξουσίας μπορεῖ νὰ θέσει σὲ κίνδυνο τὴ δημοκρατία.

Τὸ Κράτος θὰ ἀναλάβει ἐπενδυτικὴ δραστηριότητα, μέσω τῶν ἐξειδικευμένων φορέων, γιὰ νὰ συμπληρώνει τὸ ἔργο τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς πρωτοβουλίας, ὅταν αὐτὴ δὲν ἐκδηλώνει ἐνδιαφέρον σὲ τομεῖς ἢ δραστηριότητες ποὺ ἡ προώθησή τους εἶναι στρατηγικῆς σημασίας γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη. Τὸ Κράτος θὰ ἐπεμβαίνει ἐπίσης γιὰ νὰ θεραπεύει διαρθρωτικὲς ἀδυναμίες ποὺ ἐμποδίζουν τὴν ὀρθολογικὴ κατανομὴ τῶν οἰκονομικῶν πόρων καὶ γιὰ νὰ ἐξουδετερώνει μονοπωλιακὲς ἢ ὀλιγοπωλιακὲς καταστάσεις ποὺ νοθεύουν τὴ λειτουργία καὶ ἐξασθενίζουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, ὁδηγοῦν σὲ ὑπέρογκα κέρδη, ἀντιστρατεύονται τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόοδο καὶ χαλαρώνουν τὴν κοινωνικὴ συνοχή.

Βασικὴ ἐπιδίωξη τῶν κρατικῶν παρεμβάσεων στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ θὰ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ἐλεύθερης ἀγορᾶς ἀπὸ φυσικὰ ἢ τεχνητὰ ἐμπόδια καὶ ἡ ἐνίσχυση τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία ἔχει δείξει δυναμισμό, ὅταν καὶ σὲ ὅσους τομεῖς τὸ Κράτος ἦταν σὲ θέση νὰ ἐξασφαλίσει τὶς βασικὲς αὐτὲς προϋποθέσεις.

4. Εὐελιξία καὶ προσαρμοστικότητα: τὸ μακροοικονομικὸ ὑπόδειγμα

Δεδομένου τοῦ χρονικοῦ ὁρίζοντα τοῦ Προγράμματος καὶ τῆς αὐξημένης ἀβεβαιότητας, ποὺ χαρακτηρίζει ἀκόμη τὶς οἰκονομικὲς ἐξελίξεις καὶ προοπτικὲς σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο, ἡ εὐελιξία τῶν ἐπὶ μέρους στοιχείων τοῦ Προγράμματος, ἀλλὰ καὶ ἡ δυνατότητα προσαρμογῆς τους στὶς μεταβαλλόμενες συνθῆκες, ἀποτελοῦν ἀπαραίτητες προϋποθέσεις ἐπιτυχίας. Εἰδικὰ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία, ποὺ πέρασε μιὰ περίοδο ἰσχυροῦ κλονισμοῦ καὶ ποὺ βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τῆς διαδικασίας γιὰ τὴν ὁριστικὴ ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, πρόγραμμα δύσκαμπτο καὶ δυσπροσάρμοστο στὶς μεταβαλλόμενες συνθῆκες θὰ εἶχε περιορισμένη χρησιμότητα.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς τὸ Πρόγραμμα καταρτίσθηκε κατὰ τρόπον ποὺ ἐπιτρέπει τὴ συνεχὴ προσαρμογή του πρὸς ἕνα εὐρύτερο φάσμα ἐξελίξεων, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀδύνατο ἀπὸ σήμερα, μὲ ἀρκετὴ ἀκρίβεια, νὰ προβλεφθοῦν. Εἶναι λοιπὸν καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν σταδιακῶν ἀναμορφώσεων τοῦ Προγράμματος πρὸς τὴν ἀναμενόμενη ἀστάθεια τῆς διεθνοῦς καί, φυσικά, τῆς ἑλληνικῆς συγκυρίας κατὰ τὰ ἑπόμενα χρόνια, ποὺ ὁδήγησε τὸ ΚΕΠΕ νὰ ἐπεξεργασθεῖ ἕνα μακροοικονομικὸ ὑπόδειγμα — συνδυασμένο μὲ διακλαδικὴ ἀνάλυση εἰσροῶν καὶ ἐκροῶν — ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ καταρτίσθηκε, μὲ τόση ἐπιμέλεια καὶ συστηματικότητα, στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ὑπόδειγμα συζητήθηκε, βέβαια, μὲ διεθνοῦς φήμης ξένους ἐμπειρογνώμονες, εἶναι ὅμως ταυτόχρονα ἐναρμονισμένο πρὸς τὶς εἰδικότερες καὶ ἰδιόμορφες ἑλληνικὲς συνθῆκες.

Ἔτσι, τὸ ἀναγκαστικὰ ἀφηρημένο καὶ μαθηματικὸ αὐτὸ ὑπόδειγμα θὰ χρησιμεύσει σὰν ὄργανο τοῦ Προγράμματος ἐξασφαλιστικό: πρῶτον, τῆς ἐναρμονίσεώς του πρὸς τὴν ἑκάστοτε διαμορφούμενη συγκυρία, καὶ δεύτερον, τῆς συμπληρώσεως εἰδικῶν τμημάτων του καὶ τῆς λήψεως συνεπῶν πρὸς τὶς ἀρχές του μέτρων οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς.

5. Συμμετοχὴ στὴν κατάρτιση καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Προγράμματος

Ἡ διεθνὴς ἐμπειρία ἀποδεικνύει ὅτι βασικὴ ἀδυναμία σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς χῶρες ποὺ καταρτίζουν ἐνδεικτικὰ προγράμματα ἀναπτύξεως εἶναι ἡ ἔλλειψη ἱκανοποιητικῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν φορέων καταρτίσεως καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος, δηλαδὴ μεταξὺ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας προγραμματισμοῦ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ τῶν εἰδικῶν δημόσιων φορέων ἢ καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρηματικῶν μονάδων ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὰ ἐκπονούμενα προγράμματα μπορεῖ νὰ εἶναι τεχνικὰ ἄρτια, ἀλλὰ δὲν συνδέονται ὀργανικὰ μὲ τὴ δραστηριότητα τῶν ἐπὶ μέρους κρατικῶν ὀργάνων, πολὺ δὲ λιγότερο κατευθύνουν καὶ ἐπηρεάζουν τὶς ἰδιωτικὲς ἐπιχειρηματικὲς ἀποφάσεις. Γι' αὐτὸ πολλὲς φορὲς τὰ προγράμματα ἔχουν περιορισμένα πρακτικὰ ἀποτελέσματα.

Γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ τὸ πρόβλημα τοῦτο, ἀκολουθήθηκε, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τοῦ σχεδιασμοῦ τοῦ Προγράμματος, ἡ διαδικασία ποὺ ἐκθέσαμε ἤδη στὶς Εἰσαγωγικὲς Παρατηρήσεις. Χάρη σ' αὐτὴ τὴ διαδικασία, τὸ περιεχόμενο τοῦ Προγράμματος δὲν εἶναι προϊὸν ἐρευνητικοῦ ἐργαστηρίου στὴν κατασκευὴ τοῦ ὁποίου ἔχουν ἀγνοηθεῖ ἢ παραβλεφθεῖ, ἀπὸ τοὺς ἁρμόδιους φορεῖς, τὰ πρακτικὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζονται κατὰ τὴν ἐφαρμογή του.

Πολλὲς Ἐπιτροπὲς καὶ Ὁμάδες ποὺ ἐργάσθηκαν γύρω ἀπὸ τὸ ΚΕΠΕ δὲν προβλέπεται νὰ διαλυθοῦν ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ὁριστικοποίηση τοῦ Προγράμματος ἀπὸ τὴ Βουλή. Θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ λειτουργοῦν πάνω σὲ μονιμότερη βάση, ἔτσι ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ θὰ ἀνακύπτουν στὴν ἐφαρμογὴ καὶ ποὺ θὰ ἐπιβάλλουν προσαρμογὲς τῶν εἰδικότερων στόχων καί, ἰδιαίτερα, τῶν μέτρων οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς πολιτικῆς ἀνάλογα μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς διεθνοῦς συγκυρίας.

Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατάρτιση καὶ παρακολούθηση τῆς ἐφαρμογῆς ἑνὸς ζωντανοῦ καὶ συνεχῶς ἀνανεούμενου Προγράμματος δὲν ἀνταποκρίνεται μόνο πρὸς τὸ δημοκρατικὸ πνεῦμα ποὺ τὸ διέπει, ἀλλὰ ἐξασφαλίζει καὶ τὶς εὐνοϊκότερες δυνατὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν του. Τὸ περιεχόμενο τοῦ Προγράμματος θὰ εἶναι, τουλάχιστον ὡς πρὸς μερικὲς κατευθύνσεις του, γενικότερης ἀποδοχῆς. Βέβαια δὲν θὰ ἦταν ρεαλιστικὸ νὰ ἀναμένεται καθολικὴ σύμπτωση ἀπόψεων καὶ ὁμοφωνία σὲ ὅλα ἢ ἔστω καὶ στὰ καίρια θέματα. Ἡ ἐπιλογὴ τῶν ἐθνικοπολιτικῶν ἐπιδιώξεων, τῶν στόχων καὶ τῶν μέσων, ἀκόμη καὶ τῶν συγκεκριμένων μέτρων τῆς ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς, δὲν μπορεῖ, μέσα στὰ πλαίσια τῆς δημοκρατίας, παρὰ νὰ εἶναι ἐμπιστευμένη στὴν Κυβέρνηση καί, τελικά, στὴ Βουλὴ πού, σὰν ἐντολοδόχος τοῦ λαοῦ, στηρίζει καὶ νομιμοποιεῖ τὴν Κυβέρνηση καὶ ἐγκρίνει τὴν πολιτική της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΕΘΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

Γιὰ τὶς ἑπόμενες δεκαετίες, δεσπόζουσες ἐθνικὲς ἐπιταγές, πρὸς τὶς ὁποῖες ἀναγκαστικὰ ἀντιστοιχοῦν ἰσάριθμες ἐπιδιώξεις, θὰ εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

Π ρ ῶ τ ο ν: Ἡ ἐμπέδωση καὶ βελτίωση τῆς λειτουργίας τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν.

Δ ε ύ τ ε ρ ο ν: Ἡ ἐνίσχυση τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητας τῆς χώρας.

Τ ρ ί τ ο ν: Ὁ ἐξευρωπαϊσμὸς τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ ὀργανωτικῆς μας δομῆς ποὺ θὰ ἐπιτρέψει, σὲ πρώτη φάση, τὴν ταχύτερη δυνατὴ ἔνταξή μας στὶς Εὐρωπαϊκὲς Κοινότητες καί, σὲ δεύτερη φάση, μετὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἐντάξεως, τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀξιοποίηση τῆς παρουσίας μας στὸν κοινοτικὸ χῶρο.

Τ έ τ α ρ τ ο ν: Ἡ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς μας προσωπικότητας — τῆς ἑλληνικότητάς μας — μέσα φυσικὰ στὰ κοινὰ πλαίσια τῶν δημοκρατιῶν δυτικοῦ τύπου καὶ τῶν δημοκρατιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας εἰδικότερα.

Π έ μ π τ ο ν: Ἡ βελτίωση τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς.

Ἐνῶ οἱ παραπάνω πέντε ἐ θ ν ι κ ο π ο λ ι τ ι κ ὲ ς ἐ π ι δ ι ώ ξ ε ι ς προβάλλονται — σύμφωνα μὲ ὅσα ἐκθέσαμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο — σὰν ἀξιώματα, πρέπει, βεβαιότατα, νὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι δὲν εἶναι μεταξύ τους ἀντιφατικές. Οἱ παρατηρήσεις ποὺ ἀκολουθοῦν «μεταφράζουν» στὴ γλώσσα τῆς καθημερινότητας τ ί ἀκριβῶς σημαίνουν οἱ προτεινόμενες ἐθνικοπολιτικὲς ἐπιταγὲς καί, ἐπὶ πλέον, χρησιμεύουν σὰν ἀπόδειξη τῆς λογικῆς συνέπειας, τῆς «μὴ ἀντιφατικότητας», τοῦ σ υ σ τ ή μ α τ ο ς τῶν ἀξιωμάτων, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινάει ἡ ὑποβαλλόμενη στὴν κρίση τῆς Βουλῆς Ἔκθεση τῶν «Προκαταρκτικῶν τοῦ Προγράμματος».

1. Ἐ μ π έ δ ω σ η κ α ὶ β ε λ τ ί ω σ η τ ῆ ς λ ε ι τ ο υ ρ γ ί α ς τ ῆ ς δ η μ ο κ ρ α τ ί α ς

Παρὰ τὴν καθολικὴ ἀντίδραση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸ καθεστὼς τῆς ἑπταετίας καὶ παρὰ τὴν ἐπώνυμη ἀντίσταση — ποὺ θὰ τιμήσει ἡ ἱστορία — τὸ ὁλοκληρωτικὸ καθεστὼς δὲν ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὰ πλήγματα ὀργανωμένων δημοκρατικῶν δυνάμεων. Κατάρρευσε σὲ ὧρες παροξυσμοῦ μιᾶς ἄδηλης ἐκβάσεως ἐθνικῆς κρίσεως. Οἱ συνδυασμένες ὅμως μὲ ἐθνικὲς κρίσεις καὶ ἐξωτερικὲς περιπέτειες καταρρεύσεις μακροχρόνιων δικτατοριῶν ὁδηγοῦν, κατὰ κανόνα σχεδὸν ἀνεξαίρετο, πρὸς ἀντιδημοκρατικὰ ἄκρα. Αὐτὸν τὸν ἄ μ ε σ ο κίνδυνο, ὅπως σημειώθηκε ἤδη στὶς Εἰσαγωγικὲς Παρατηρήσεις, τὸν ἀποφύγαμε. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι μπορέσαμε νὰ στερεώσουμε, ὁριστικὰ καὶ πάνω σὲ μόνιμες βάσεις, τὸ ἐλεύθερο πολίτευμα. Καὶ τοῦτο γιὰ τοὺς ἀκόλουθους λόγους:

(α) Ἡ δημοκρατία — ἐκείνη ἡ μορφὴ τῆς δημοκρατίας ποὺ προτείνει τὸ Πρόγραμμα — πήγασε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ ἀνθρωπισμὸ καὶ πῆρε τὴ σύγχρονη μορφή της στὴν περιοχὴ τῆς Δύσεως καὶ ἰδιαίτερα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἀποτελεῖ ἕνα σύστημα λεπτότατων μηχανισμῶν ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ἀλληλοεξισορρόπηση τῆς δυνάμεως τῶν διάφορων πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν φορέων. Ἀντίθετα πρὸς τὴ δημοκρατία αὐτή, τὰ κάθε λογῆς αὐταρχικὰ καθεστῶτα προϋποθέτουν τὴ συγκέντρωση τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως στὰ χέρια μιᾶς κομματικῆς καὶ γραφειοκρατικῆς ὀλιγαρχίας. Οἱ ἐξισορροπητικοὶ λοιπὸν μηχανισμοὶ τῆς δημοκρατίας εἶναι πασίδηλα δεκτικοὶ μιᾶς συνεχοῦς τελειοποιήσεως. Τέλεια δημοκρατία οὔτε ὑπῆρξε ποτὲ οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξει. Τὰ «ἰδεώδη» δὲν πραγματοποιοῦνται μέσα στὸν ἱστορικὸ χῶρο καὶ χρόνο. Ἀποτελοῦν ἐπιδιώξεις, πρὸς τὶς ὁποῖες ὀφείλει νὰ τείνει ἡ πολιτικὴ πρακτικὴ μολονότι οἱ ἐλεύθεροι πολίτες πρέπει νὰ γνωρίζουν πολὺ καλὰ ὅτι δὲν θὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ τὶς πετύχουν ὁλοκληρωτικά. Ἔχει ὅμως τοῦτο τουλάχιστον τὸ νόημα ἡ ἐνσυνείδητη ἐπιδίωξη τοῦ δημοκρατικοῦ «ἰδεώδους»: ὅτι ἐξυπηρετεῖ τὰ αἰτήματα τῆς ἱστορικῆς ὥρας καὶ ἱκανοποιεῖ — σταδιακὰ ἔστω, ἀλλὰ προοδευτικὰ — κοινωνικὲς ἀξιώσεις στὶς ὁποῖες ἂν δὲν ἀνταποκρινόταν, μέσα στὰ ὅρια τοῦ ἐφικτοῦ, θὰ κινδύνευε τὸ πολίτευμα νὰ θεωρηθεῖ ἄχρηστο καὶ νὰ διαλυθεῖ «ἐκ τῶν ἔνδον».

(β) Ἂν καὶ τὰ ἠθικὰ βάθρα τῆς σύγχρονης δημοκρατίας θεμελιώθηκαν μέσα στὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἔδαφος, εἶναι βέβαιο ὅτι τὸ ἐλεύθερο πολίτευμα, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νεώτερης ἱστορίας μας, λειτούργησε ὁμαλὰ καὶ ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες τῆς ἐποχῆς, σὲ ἐλάχιστες περιπτώσεις καὶ γιὰ πολὺ περιορισμένο χρονικὸ διάστημα. Ἀγῶνες γιὰ τὴ δημοκρατία ἐπιχειρήθηκαν βέβαια καὶ στὸ 19ο καὶ στὸν 20ὸ αἰώνα χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν σὰν πρακτικὸ ἀποτέλεσμα τὸν ἐθισμὸ τῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ τοῦ λαοῦ στὶς διαδικασίες ποὺ χαρακτηρίζουν τὴ δημοκρατία. Σὲ ἄλλες πάλι περιόδους ὅταν, γιὰ λίγα ἄλλωστε χρόνια, εἴχαμε, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς τυπικῆς συνταγματικῆς νομιμότητας, δημοκρατία, τὸ πολίτευμα κινδύνευε νὰ διαλυθεῖ εἴτε ἀπὸ ἐξωγενεῖς παράγοντες, εἴτε καὶ ἀπὸ ἄλλους λόγους. Ὁπωσδήποτε ἡ ἀβεβαιότητα καὶ ἡ ἀστάθεια τοῦ πολιτικοῦ κλίματος δὲν ἔδωσαν στὴ δημοκρατία τὸν ἀπαιτούμενο καιρὸ γιὰ νὰ ριζοβολήσει. Τὸ γεγονὸς ἑπομένως ὅτι συμβαίνει σήμερα νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ τὸ πολίτευμα δὲν σημαίνει καθόλου πὼς δὲν ἔχουμε τὴν ὑποχρέωση νὰ συμβάλουμε, στερεώνοντάς το, στὴ δημιουργία μιᾶς μακροχρόνιας δημοκρατικῆς παραδόσεως καί, γιὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸ λόγο, νὰ τάξουμε, σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς ἐθνικοπολιτικὲς ἐπιδιώξεις μας, τὴ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων τῆς ἐμβαθύνσεως τῶν ἐλεύθερων θεσμῶν μας, τῆς τελειοποιήσεως δηλαδὴ τῆς δομῆς καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος. Εἶναι ὁπωσδήποτε ἐνθαρρυντικὴ ἡ διαπίστωση ὅτι ἀπὸ τὸ 1975 ἄρχισαν νὰ ὀργανώνονται — πάνω σὲ ὁλοένα διευρυνόμενες, ἀκόμη καὶ σὲ ἐξωκοινοβουλευτικές, βάσεις — διάφορα κόμματα, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὴ δικτατορία ὅλα τὰ κόμματα, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν κάποια συγγένεια μὲ τὴν ἐντελῶς ἀκραία ἀριστερά, ὑστεροῦσαν ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἐσωτερικῆς τους ὀργανώσεως. Ἀποτελεῖ λοιπὸν στοιχεῖο προόδου καὶ ἐμβαθύνσεως τῆς «πολυκομματικῆς» δημοκρατίας ἡ ἐπιχειρούμενη, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα, διεύρυνση τῆς συμμετοχῆς στὴ μετεκλογικὴ δραστηριότητα τῶν κομμάτων τοῦ μεγαλύτερου δυνατοῦ ἀριθμοῦ «ἐπαγρυπνούντων» πολιτῶν.

(γ) Ἡ κατάλυση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀπὸ τὴ δικτατορία κλόνισε πρωταρχικὲς κοινωνικὲς ἀξίες, ἀλλοίωσε τοὺς θεσμοὺς ποὺ συνθέτουν τὸ πλαίσιο τῆς ἐλεύθερης κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου καί, τέλος, μείωσε τὸ διεθνὲς γόητρο τῆς χώρας. Αὐθαίρετες παρεμβάσεις, στὸν οἰκονομικὸ εἰδικότερα τομέα, διαστρέβλωσαν τὶς συνθῆκες τῆς εὔρυθμης λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς, ἐξέθρεψαν κερδοσκοπικὲς τάσεις καὶ δημιούργησαν κλίμα ἔντονης ἀβεβαιότητας. Μὲ τὴν καταπίεση καὶ τὸν ἐκφοβισμό, καταστέλλονταν οἱ οἰκονομικὲς διεκδικήσεις διάφορων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἰδιαίτερα τῶν οἰκονομικὰ ἀσθενέστερων, ποὺ δὲν ἦταν σὲ θέση

—ἀφοῦ οὐσιαστικὰ εἶχε καταλυθεῖ ἡ ἀντιπροσωπευτικότητα τῶν συνδικαλιστικῶν καὶ τῶν συνεταιριστικῶν ὀργανώσεων — κατὰ τρόπον ὀργανωμένο νὰ ἐκδηλωθοῦν. Τοῦτο εἶχε σὰν συνέπεια τὴ διεύρυνση τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλόγιστη σπατάλη παραγωγικῶν πόρων. Στὴν περίοδο ποὺ μεσολάβησε μέχρι σήμερα ἀπὸ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας, ἔχουν ληφθεῖ σύντονα μέτρα γιὰ νὰ ἀναθεωρηθοῦν — καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ κλονισθεῖ ἡ διεθνὴς πίστη τῆς χώρας — μὲ αὐστηρότητα ἀλλὰ καὶ μὲ σωφροσύνη, συμβάσεις τῆς ἑπταετίας ποὺ κρίθηκαν ἀπὸ τὰ ἁρμόδια ὄργανα σὰν ζημιογόνες γιὰ τὸ δημόσιο ἢ τὸ κοινωνικὸ σύνολο. Ἀκόμη, ἐπιχειρήθηκε ἡ ἐξομάλυνση τῆς λειτουργίας τῆς ἀγορᾶς, ὁ κατὰ τὸ δυνατὸν περιορισμὸς εὐκαιριακῶν «ὑπερκερδῶν», ὁ ἔλεγχος τῶν ὀλιγοπωλίων καὶ τῶν μονοπωλίων καὶ ἡ ὀρθολογικότερη διάθεση τῶν πόρων. Φυσικὰ ὁρισμένες ἀπὸ τὶς σχετικὲς διοικητικὲς πράξεις καί, ἰδιαίτερα, ὁρισμένα θεσμικὰ νομοθετήματα δὲν μπορεῖ παρὰ μεσοπρόθεσμα ἢ καὶ μακροπρόθεσμα νὰ ἀποδώσουν. Ἔχουν ὅμως τοῦτο τὸ κοινὸ γνώρισμα ὅτι συμβάλλουν στὴ στερέωση καὶ τὴν ἐμβάθυνση τῆς δημοκρατίας.

(δ) Χωρὶς τὴν κατοχύρωση τῆς προβολῆς καὶ τῆς ἐλεύθερης, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν Νόμων, ἐπιδιώξεως εὔλογων αἰτημάτων ἀπὸ τοὺς ἐργαζομένους στὴν ὕπαιθρο καὶ στὶς πόλεις, ἡ σύγχρονη δημοκρατία εἶναι ἀδιανόητη. Ἡ ἄμεση ὅμως ἀνταπόκριση σὲ ὅλα τὰ αἰτήματα ποὺ συσσωρεύτηκαν κατὰ τὴν ἑπταετία, ἀλλὰ καί, πολὺ γενικότερα, ἡ προβολὴ καὶ ἡ διεκδίκηση ἀξιώσεων, τῶν ὁποίων ἡ ἱκανοποίηση ξεπερνάει τὰ ὅρια τῆς ἀντοχῆς τῆς οἰκονομίας, εἶναι ἀδύνατη. Καὶ τοῦτο γιατί, ἂν ὑποχωροῦσαν, ἡ Κυβέρνηση καὶ ἡ Διοίκηση, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση ὀργανωμένων μειοψηφιῶν ἢ καὶ ὁμάδων καλόπιστων, ἔστω, ἀλλὰ ἀλληλοπαρασυρόμενων πολιτῶν, θὰ ὑπονόμευαν ὄχι μόνο τὴν ἐσωτερικὴ καὶ τὴν ἐξωτερικὴ οἰκονομικὴ ἰσορροπία τῆς χώρας, ἀλλὰ θὰ ζημίωναν, μέσα σὲ λίγους μῆνες, ἀκόμη καὶ τὰ ἴδια τὰ συμφέροντα τῶν διαμαρτυρομένων. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Πρόγραμμα, χωρὶς νὰ παραβλέπει καθόλου τὴ βελτίωση τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως τῶν οἰκονομικὰ ἀσθενέστερων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ—βελτίωση ποὺ βρίσκεται σὲ συνάρτηση μὲ τὴν αὔξηση τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τῆς παραγωγικότητας καὶ τῶν διαθέσιμων γιὰ τὴν κατανάλωση πόρων—δίνει ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴν πραγματοποίηση διαρθρωτικῶν καὶ θεσμικῶν ἀλλαγῶν, ἱκανῶν νὰ συμβάλλουν στὴ δημιουργία οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν ποὺ εὐνοοῦν μιὰ σχετικὰ ταχύρρυθμη, μακρόπνοη καὶ αὐτοδύναμη ἀνάπτυξη.

(ε) Ἡ κοινωνικὴ γαλήνη καὶ εὐταξία συναποτελοῦν πασίδηλα ἀναγκαῖο ὅρο τῆς αὐτοσυντηρήσεως τοῦ ἐλεύθερου πολιτεύματος. Ἡ παρατήρηση σημαίνει ὅτι ὁ μηχανισμὸς μιᾶς σύγχρονης δημοκρατίας προϋποθέτει τὴν ὀργάνωση τ ρ ι μ ε ρ ο ῦ ς σ υ ν ε ρ γ α σ ί α ς, στὸν οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ τομέα, μεταξὺ τῶν ἐκπροσώπων π ρ ῶ τ ο ν: τοῦ Κράτους, δ ε ύ τ ε ρ ο ν: τῶν συνδικαλιστικῶν ἢ τῶν συνεταιριστικῶν ὀργανώσεων τῶν ἐργατοϋπαλλήλων ἢ τῶν ἀγροτῶν, καὶ τ ρ ί τ ο ν: τῶν ἐργοδοτῶν, ἐκείνων δηλαδὴ ποὺ εἶναι ὑπεύθυνοι ε ἴ τ ε γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς τῶν προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν ε ἴ τ ε γιὰ τὴν ἐμπορία ἢ τὴ διακίνηση αὐτῶν στὴν ἐσωτερικὴ ἢ τὴν ἐξωτερικὴ ἀγορά. Ἂς σημειωθεῖ ἀμέσως, ὅτι οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ συμβαίνει ὁρισμένες φορὲς νὰ συγκεντρώνουν διπλὴ ἰδιότητα: τοῦ ὑπευθύνου γιὰ τὴν παραγωγὴ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐμπόρου. Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, ποὺ παρουσιάζονται ἤδη συχνὰ καὶ ποὺ θὰ ἐμφανίζονται, ὅσο προχωροῦμε πρὸς τὸν ἐξευρωπαϊσμὸ τῆς οἰκονομικο–κοινωνικῆς δομῆς μας, συχνότερα, θὰ πρέπει νὰ εἰσαχθοῦν εἰδικὲς ρυθμίσεις, ἀνάλογες μὲ τὶς ἰσχύουσες στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα. Γιὰ νὰ εἶναι ὅμως ἡ τριμερὴς συνεργασία ἐποικοδομητική, ἀπαιτεῖται νὰ συντρέξουν οἱ ἀκόλουθες προϋποθέσεις:

—Πρέπει πρώτη ἡ Κυβέρνηση, ἀλλὰ καὶ ὅσα πολιτικὰ κόμματα καυχῶνται ὅτι εἶναι, μὲ τὴν ἔννοια ποὺ προκαθορίσθηκε, «δημοκρατικά», νὰ ἀναλογίζονται ποιὲς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς συνέπειες θὰ ἔχει τὸ ἄ θ ρ ο ι σ μ α τῶν ὁποιωνδήποτε σχετικῶν πρὸς τὴν εἰσοδηματικὴ πολιτικὴ ἐπαγγελιῶν τους.

—Εἶναι ἐπίσης ἀνάγκη οἱ συνδικαλιστικοὶ καὶ συνεταιριστικοὶ ἐκπρόσωποι νὰ ὑπολογίζουν μὲ ἀκρίβεια τὰ μονιμότερα συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων τῆς ὑπαίθρου καὶ τῶν πόλεων καί, ἑπομένως, νὰ μὴ θυσιάζουν σὲ πρόσκαιρες «κατακτήσεις» αὐξήσεων τὰ μονιμότερα συμφέροντα ἐκείνων ποὺ ἀντιπροσωπεύουν, γιατὶ τὸν πληθωρισμὸ ἢ τὴν ὑπέρμετρη ἐλλειμματικότητα τοῦ ἰσοζυγίου τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν πληρώνουν τελικὰ κυρίως οἱ οἰκονομικὰ ἀσθενέστεροι.

—Μὲ αἴσθημα μεγάλης εὐθύνης θὰ πρέπει, τέλος, νὰ σκέπτονται οἱ βιομήχανοι, οἱ ἔμποροι, οἱ ὁποιοιδήποτε ἐργοδότες — ἀλλὰ καὶ οἱ ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες — καὶ νὰ ἀποκτήσουν συνείδηση ὅτι τοὺς συμφέρει νὰ περιορίζουν, μέσα σὲ λογικὰ περιθώρια, τὰ κέρδη τους. Ὀπαδοὶ τῆς ἐλεύθερης, ἀλλὰ ὄχι ἀσύδοτης, οἰκονομίας εἶναι στὴ Δύση, ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν πολιτῶν καὶ τῶν κομμάτων, ἀκόμη καὶ τῶν σοσιαλιστικῶν. Ἀντίθετα, ὀπαδοὶ μιᾶς οἰκονομίας ἐλεύθερης καὶ ταυτόχρονα ἀνεξέλεγκτης καὶ ἀχαλίνωτης δὲν ὑπάρχουν πιὰ — οὔτε στὴν Εὐρώπη οὔτε στὶς ΗΠΑ οὔτε ἀλλοῦ πουθενὰ — ἔστω καὶ μεταξὺ ὅσων ἀκολουθοῦν τὰ συντηρητικότερα κόμματα. Τέλος, ὅσοι ἀνετότερα ἀντιμετωπίζουν τὶς βιοτικές τους ἀνάγκες, πρέπει νὰ καταλάβουν ὅτι, κάθε ἐκδήλωση ἀντικοινωνικῆς συμπεριφορᾶς ἐκ μέρους τους, θὰ μποροῦσε νὰ προσφέρει ἔδαφος ἐκμεταλλεύσεως στὶς ὀργανωμένες μειοψηφίες ποὺ ἔχουν κάθε συμφέρον νὰ ὠθήσουν τὴν ἐλεύθερη οἰκονομία σὲ ἀδιέξοδο καί, σὲ δεύτερη φάση, νὰ τὴν καταλύσουν, καταλύοντας μαζί της καὶ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα.

2. Ἐ ν ί σ χ υ σ η τ ῆ ς ἀ μ υ ν τ ι κ ῆ ς ἱ κ α ν ό τ η τ α ς τ ῆ ς Χ ώ ρ α ς

Πρωταρχικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν προστασία τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας ἀποτελεῖ τὸ ἠθικὸ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἡγητόρων καὶ στελεχῶν τους. Τὸ ἠθικὸ τοῦτο στηρίζεται στὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο ἐκπαιδεύσεως καὶ ἑτοιμότητας ποὺ κατακτήθηκε, ἀλλὰ καὶ στὴν ψυχικὴ ἑνότητα ποὺ ἔχει σφυρηλατηθεῖ μεταξὺ ὅλων ἀνεξαίρετα τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ στρατευμένου τμήματος τοῦ λαοῦ. Ἡ προϋπόθεση αὐτὴ εἶναι σήμερα πιὰ ἀπόλυτα δεδομένη. Ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει τὴν πεποίθηση ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίτες τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἔχουν τὴ βούληση καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ ἀγωνισθοῦν, ὅποτε καὶ ἂν χρειαζόταν, γιὰ νὰ προστατεύουν ἀποτελεσματικὰ τὸ Ἔθνος ἀπὸ κάθε ἐπιβουλή.

Ὅμως, μόνο τὸ ὑψηλὸ φρόνημα τῶν στρατευμένων δὲν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ προστατεύσει τὸν ἐθνικὸ χῶρο καὶ νὰ διαφυλάξει τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν τιμή μας. Ἀποτελεῖ ὑποχρέωση, ὅλων τῶν Ἑλλήνων, νὰ θωρακίσουν μὲ τὰ ἀναγκαῖα ὑλικὰ μέσα τὶς Ἔνοπλες Δυνάμεις γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολή τους.

Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως στὴν προκείμενη ἐθνικοπολιτικὴ ἐπιδίωξη — τῆς ὁποίας ἡ ἐπίτευξη ἐξαρτᾶται αὐτονόητα καὶ ἀπὸ πληθώρα ἐξωοικονομικῶν παραμέτρων—ἐξηγεῖται γιὰ τοὺς ἀκόλουθους τρεῖς λόγους:

Π ρ ῶ τ ο ν: γιατὶ οἱ ἐξοπλισμοὶ καὶ ὁ ἀμυντικὸς ἐφοδιασμὸς στοιχίζουν, σὲ δραχμὲς καὶ σὲ συνάλλαγμα, μεγάλα ποσά.

Δ ε ύ τ ε ρ ο ν: γιατὶ οἱ σχετικὲς προμήθειες, ἰδιαίτερα ὅσες προέρχονται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, πραγματοποιοῦνται μὲ πιστώσεις καί, ἑπομένως, θὰ ἐπιβαρύνουν τὸ ἰσοζύγιο καὶ τὴ συνολικὴ δημοσιονομικὴ διαχείριση γιὰ ἀρκετὰ χρόνια.

Τ ρ ί τ ο ν: — καὶ σπουδαιότερο — γιατί, στὴ σύγχρονη ἐποχὴ ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ καὶ ἡ τεχνολογικὴ ἱκανότητα καὶ ἀποδοτικότητα ἀποτελοῦν τὴν ἀναγκαία ὑποδομὴ τῆς ἄμυνας.

Ὅσα ἐκτίθενται σ' αὐτὴν τὴν παράγραφο δὲν σημαίνουν ὅτι θὰ ξεφύγουμε ποτὲ ἀπὸ τὴν παραδοσιακή μας φιλειρηνικὴ πολιτική. Μὲ ὅλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου—εἴτε διέπονται ἀπὸ ἀνάλογο μὲ τὸ δικό μας εἴτε ἀπὸ διάφορο κοινωνικοπολιτικὸ σύστημα — προσπαθήσαμε νὰ καλλιεργήσουμε ἀμοιβαῖα ὠφέλιμες καὶ γενικότερα ἐποικοδομητικὲς σχέσεις στὸν οἰκονομικό, τὸν τεχνολογικὸ καὶ τὸν πολιτιστικὸ τομέα. Διατηροῦμε π.χ. τέτοιες σχέσεις μὲ τὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση, τὶς Βαλκανικὲς καὶ πολλὲς ἄλλες χῶρες. Ὅπως ἦταν φυσικό, φροντίσαμε οἱ ποικιλόμορφες αὐτὲς συνεργασίες νὰ διαμορφωθοῦν πάνω σὲ τέτοιες συμφωνίες καὶ ὑπὸ τέτοιους ὅρους, ὥστε νὰ μὴ δυσκολευθεῖ ἡ ἔνταξή μας στὶς Εὐρωπαϊκὲς Κοινότητες. Θὰ ὑπάρξουν, ἄλλωστε, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔνταξη, ἀκόμη καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν πάροδο τῆς, μετὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἐντάξεως, μεταβατικῆς περιόδου, εὐκαιρίες τέτοιων γόνιμων συνεργασιῶν ποὺ θὰ πραγματοποιοῦνται μέσα στὰ πλαίσια τῶν σχετικῶν κοινοτικῶν ρυθμίσεων, τὶς ὁποῖες θὰ ἔχουμε ἀποδεχθεῖ ἀφοῦ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ «κοινοτικοῦ κεκτημένου». Δὲν διανοήθηκε οὔτε καὶ θὰ διανοηθεῖ ποτὲ ἡ Ἑλλὰς νὰ ἀπειλήσει ἢ νὰ προσβάλει ὁποιαδήποτε χώρα καὶ μάλιστα τὶς γειτονικές, συμπεριλαμβανομένης βεβαιότατα καὶ τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' αὐτή μας ἡ τοποθέτηση ὄχι μόνο δὲν μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι νὰ ἀμυνθοῦμε, ἀλλὰ ἀντίθετα μᾶς ἐπιβάλλει, ὄχι μόνο ἐνόψει τῶν ἐθνικῶν μας συμφερόντων ἀλλὰ καὶ τοῦ γενικότερου συμφέροντος τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης στὴν εὔφλεκτη περιοχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, νὰ ἐνισχύσουμε τὶς Ἔνοπλες Δυνάμεις μας. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατὶ ἡ μεγάλη ἐτήσια αὔξηση τῶν ἀμυντικῶν δαπανῶν — μέσα στὸ σχετικὰ σύντομο χρονικὸ διάστημα ποὺ μεσολάβησε μεταξὺ τοῦ τελευταίου ἔτους τῆς δικτατορίας καὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1977 ἀπὸ 13,5 σὲ 50 καὶ πλέον δισ. δρχ. —ἔχει ἀποτρεπτικὸ χαρακτῆρα. Ἡ ἑλληνικὴ ἰσχὺς ὄχι μόνο δὲν ἀπειλεῖ τὴν εἰρήνη, ἀλλὰ ἀντίθετα τὴν ἐγγυᾶται, τουλάχιστον κατὰ τὸ μέτρο ποὺ ἡ διατήρησή της ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούληση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτή μας ἡ βούληση δὲν ὑπόκειται παρὰ μόνο σὲ ἕνα, αὐτονόητο, γιὰ κάθε ἐλεύθερη καὶ σεβόμενη τὸν ἑαυτό της χώρα, περιορισμό· στὴν περίπτωση ποὺ θὰ ὑφιστάμεθα ἐπίθεση ἢ ποὺ θὰ προσβάλλονταν ἡ ἐθνική μας ἀξιοπρέπεια καὶ τιμὴ εἴμαστε ἀποφασισμένοι, ἑνωμένοι ὅλοι οἱ Ἕλληνες, νὰ ἀμυνθοῦμε. Καὶ εἴμαστε σὲ θέση νὰ τὸ πράξουμε.

3. Ἔνταξη στὶς Εὐρωπαϊκὲς Κοινότητες

(α) Τὸ διεθνὲς κῦρος ποὺ κατάκτησε ἡ Χώρα—χάρη στὴν ὁμαλὴ καὶ ἀδιατάρακτη ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας, ἀλλὰ καὶ χάρη στὴν ἐντατικότατη διπλωματικὴ δραστηριότητα ποὺ ἀναπτύχθηκε, πρὸ πάντων, μεταξὺ Ἀρχηγῶν Κρατῶν καὶ Κυβερνήσεων—τῆς ἐπέτρεψε νὰ ὑποβάλει καί, σὲ συνέχεια, νὰ ὑποστηρίξει ἀποφασιστικὰ τὸ αἴτημα τῆς ἐντάξεώς της στὶς τρεῖς Εὐρωπαϊκὲς Κοινότητες. Ἂς σημειωθεῖ, παρενθετικὰ ἐντελῶς, ὅτι ἀκόμη καὶ ἂν ὑποθέταμε ὅτι δὲν θέλουμε νὰ ἐνταχθοῦμε στὸν κοινοτικὸ χῶρο, θὰ ἦταν καὶ πάλι ὁπωσδήποτε ἀναγκαῖο, γιὰ νὰ ἀσφαλίσουμε τὴν οἰκονομική μας ἄνοδο, νὰ προσαρμόσουμε τὴν ὅλη διάρθρωση τῆς χώρας πρὸς τὶς δυτικοευρωπαϊκὲς συνθῆκες. Ἐμεῖς ὅμως θέλουμε νὰ ἐνταχθοῦμε, γιατὶ ἁπλούστατα μᾶς συμφέρει καὶ γιατὶ νομίζουμε ὅτι ἡ προσχώρησή μας εἶναι καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν Κοινότητα συμφέρουσα.

(β) Ἡ Κυβέρνηση προειδοποίησε ἐπανειλημμένα τὸν ἑλληνικὸ λαό, ὅτι τόσο ἡ διεξαγωγὴ τῶν διαπραγματεύσεων, ὅσο καὶ ἡ ἔγκαιρη προσαρμογὴ τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς μας δομῆς στὶς κοινοτικὲς συνθῆκες ἀποτελοῦν ἐγχειρήματα δύσκολα. Δύσκολα, ἀλλὰ ὁπωσδήποτε ἐφικτά.

(γ) Ἡ πρώτη δυσκολία ἐκδηλώθηκε στὶς 29 Ἰανουαρίου 1976 μὲ τὴ γνωστὴ Γνωμοδότηση τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Κοινοτήτων ποὺ πρότεινε νὰ προηγηθεῖ τῆς ἐντάξεώς μας μία περίοδος προεντάξεως. Ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος μὲ ἀποφασιστικότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ ψυχραιμία — χωρὶς νὰ ἀμφισβητήσει τὴν καλὴ πίστη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ὁρισμένα ἐποικοδομητικὰ στοιχεῖα ποὺ περιέχονταν στὴ Γνωμοδότησή της — ζήτησε ἀμέσως ἀπὸ τὶς Κυβερνήσεις τῶν Ἐννέα νὰ ἀρχίσουν ὅσο γίνεται ταχύτερα οἱ διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν ἔνταξη καὶ νὰ μὴ γίνει δεκτὴ ἡ πρόταση γιὰ τὴ μεσολάβηση περιόδου προεντάξεως. Τὸ Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν τῶν Κοινοτήτων, στὶς 9 Φεβρουαρίου 1976, δέχθηκε τὴν ἄποψη τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν κάλεσε γιὰ νὰ ἐγκαινιασθοῦν ἐπίσημα οἱ διαπραγματεύσεις στὶς 24 Ἰουλίου 1976. Ἡ Συνδιάσκεψη συνῆλθε καὶ πάλι, σὲ Ὑπουργικὴ στάθμη, στὶς 19 Ὀκτωβρίου 1976 καὶ στὶς 5 Ἀπριλίου 1977.

(δ) Ἀπὸ τὸ προηγούμενο ἐδάφιο προκύπτει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ πλευρὰ θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ μὴ ἔχει κανένα λόγο νὰ ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν πολιτικὴ βούληση τῶν κρατῶν - μελῶν, βούληση ποὺ τόσο ἐπίσημα καὶ ἐπανειλημμένα διαδηλώθηκε, πρῶτον: σὲ ἐπίπεδο Ἀρχηγῶν Κρατῶν καὶ Κυβερνήσεων, καὶ δεύτερον: στὸ ἐπίπεδο συνδιασκέψεων γιὰ τὴν ἔνταξη τοῦ Συμβουλίου Ὑπουργῶν τῶν Κοινοτήτων καὶ τοῦ Ἕλληνος Ὑπουργοῦ τοῦ Συντονισμοῦ. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἐξ ἀφορμῆς τῶν Ἰβηρικῶν ὑποψηφιοτήτων διαφαινόταν ὅτι διαγράφεται ἡ πιθανότητα τῆς ἔμμεσης ἔστω διασυνδέσεως τῆς ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ γενικότερο θέμα τῆς διευρύνσεως τοῦ κοινοτικοῦ χώρου, ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος συναντήθηκε στὸ Λονδῖνο καὶ στὸ Παρίσι, μεταξὺ 9ης καὶ 12ης Μαΐου 1977, μὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς Ἀρχηγοὺς Κρατῶν ἢ Κυβερνήσεων τῶν ἐνδιαφερόμενων Εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν. Καὶ ἀνακοίνωσε στὴ Συνεδρίαση τῆς Βουλῆς τῆς 20ῆς Μαΐου 1977 τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν του. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ θεμελιώνουν τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ ἀνώτατη πολιτικὴ ἡγεσία τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης συμμερίζεται τὴ βασικὴ ἑλληνικὴ θέση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ δική μας ἔνταξη δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ παρὰ μόνο ἀπομονούμενη ἀπὸ κάθε ἄλλη ὑποψηφιότητα. Καὶ τοῦτο, ὄχι μόνο γιατὶ ἡ αἴτηση τῆς Ἑλλάδος προηγεῖται χρονικὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη ὑποψηφιότητα, ἀλλά, πρὸ πάντων, γιατὶ προηγεῖται καὶ λογικά. Συντρέχουν δηλαδὴ στὴν περίπτωση τῆς Ἑλλάδος ἀποφασιστικοὶ νομικοί, οἰκονομικοὶ καὶ πολιτικοὶ λόγοι, λόγοι ποὺ δὲν συντρέχουν γιὰ καμιὰ ἄλλη παρόμοια περίπτωση καὶ πού, ἑπομένως, διαφοροποιοῦν τὴν ἑλληνικὴ αἴτηση ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη.

(ε) Εἶναι ἀδιανόητο νὰ ἀγνοηθεῖ τὸ ἀναμφισβήτητο νομικὸ καὶ ἱστορικὸ γεγονὸς ὅτι ἡ χώρα μας ἀνάπτυξε, ἤδη ἀπὸ τὸ 1962, εἰδικοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν ΕΟΚ. Ἡ Συμφωνία τῶν Ἀθηνῶν δὲν ὑπῆρξε ἁπλῶς ἡ πρώτη Συμφωνία Συνδέσεως ποὺ συνομολογήθηκε ἀπὸ τὴν Κοινότητα. Εἶναι καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ περιεχομένου της ἐντελῶς προνομιακή. Καὶ τοῦτο γιατὶ προβλέπει, τόσο στὸ προοίμιο ὅσο καὶ στὸ ἄρθρο 72, τὸν προορισμὸ τῆς Ἑλλάδος νὰ καταστεῖ πλῆρες καὶ ἰσότιμο μέλος τῆς Κοινότητας καὶ μάλιστα πρὶν λήξει ἡ περίοδος τῆς ἰσχύος της.

(στ) Εἶναι βέβαια ἀδιαφιλονίκητο, ὅτι ὅποια εὐρωπαϊκὴ καὶ δημοκρατικὴ χώρα ἐπιθυμεῖ νὰ προσχωρήσει εἶναι ὑποχρεωμένη, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 237 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης, νὰ ἀποδεχθεῖ τὸ «κοινοτικὸ κεκτημένο». Ἀλλά:

Πρῶτον: Ἡ ἴδια ἡ Συμφωνία τῆς Συνδέσεως ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ τμῆμα τοῦ κοινοτικοῦ κεκτημένου. Πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ Ἑλλάς, ἔστω καὶ στὸ τέλος τῆς μετὰ τὴν ἔνταξη μεταβατικῆς περιόδου, νὰ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀποδεχθεῖ ὡς μέρος τοῦ κοινοτικοῦ κεκτημένου ὅλες τὶς σχετικὲς μὲ τρίτες χῶρες προτιμησιακὲς ἢ ἄλλες ρυθμίσεις καὶ νὰ μὴ εἶναι ἀντίστροφα ἐξίσου ὑποχρεωμένη καὶ ἡ ἴδια ἡ Κοινότητα νὰ ἀναγνωρίσει ὡς κοινοτικὸ κεκτημένο τὴ Συμφωνία τῶν Ἀθηνῶν;

Δεύτερον: Ἀπὸ ὁποιαδήποτε νομικὴ προϋπόθεση καὶ ἂν ξεκινήσει κανείς, θὰ ἦταν ἐντελῶς παράλογο νὰ ζητηθεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ περιέλθει, ἔστω καὶ προσωρινά, σὲ ἕνα δυσμενέστερο γι' αὐτὴ νομικὸ καὶ οἰκονομικὸ καθεστὼς ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τῆς εἶχε δοθεῖ. Καὶ νὰ ἀποδεχθεῖ, σὰν παρηγοριά,

τὸ ὅτι θὰ ὑποχωρήσει προσωρινὰ γιὰ νὰ μπορέσει ἀπότομα νὰ μεταπηδήσει σὲ εὐνοϊκότερο καθεστὼς στὸ μέλλον.

Τρίτον: Εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ Συμφωνία Συνδέσεως συνομολογήθηκε γιὰ νὰ βοηθήσει τὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀνάπτυξη, τὸν ἐξευρωπαϊσμὸ τῆς Ἑλλάδος. Ὅμως, ἡ οἰκονομικὴ ἰσορροπία τῆς Συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν, ἔχει, γιὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους, ἀνατραπεῖ. Ἂν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἀναβληθεῖ γιὰ ἀόριστο χρονικὸ διάστημα ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος, ἡ διατήρηση τοῦ συνδεσιακοῦ καθεστῶτος, ὅπως στὴν πράξη διαμορφώθηκε, ὄχι μόνο δὲν θὰ ὠφελοῦσε, ἀλλὰ θὰ ζημίωνε τὴν Ἑλλάδα.

(ζ) Τὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε, ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, ἔντονα παθητικὸ ἀπέναντι τοῦ συνόλου τῶν Χωρῶν τῆς Κοινότητας, ἀλλὰ καὶ παθητικὸ ἀπέναντι καθενὸς κράτους - μέλους χωριστά. Ἔτσι, π.χ. τὸ 1976 τὸ συνολικὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ μας ἰσοζυγίου μὲ τὴν ΕΟΚ ἔφθανε τὰ 1.508 ἑκατ. δολλάρια. Παθητικὸ εἶναι σταθερὰ ἐπίσης καὶ τὸ ἰσοζύγιο τῶν τρεχουσῶν μας συναλλαγῶν μὲ τὴν Κοινότητα ποὺ ἀνῆλθε, γιὰ τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔτος, σὲ 911 ἑκατ. δολλάρια.

(η) Ἡ ἀμέσως προηγούμενη παρατήρηση ὑποδηλώνει ὅτι ἔχει οἰκονομικὸ συμφέρον ἡ Κοινότητα, ἀπὸ τὴν ὁποία εἰσάγουμε κυριότατα βιομηχανικὰ προϊόντα, νὰ στηρίξει μὲ κάθε τρόπο τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Πρέπει ἐξάλλου νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ προσχώρησή μας, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ συνδυασθεῖ μὲ τὴν ἐκβιομηχάνιση τῆς χώρας, θὰ αὐξήσει ἀκόμη περισσότερο τὶς εἰσαγωγές μας ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Εἰσαγωγὲς σὲ βιομηχανικὸ ἐξοπλισμὸ καθὼς καὶ σὲ ὑπηρεσίες συνδεόμενες μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τεχνολογίας, εἴτε ἐνσωματωμένης στὸν ἴδιο τὸ βιομηχανικὸ ἐξοπλισμὸ ποὺ θὰ χρειασθοῦμε, εἴτε καὶ παρεχόμενης μὲ τεχνικὲς συμβουλές, χρήση δικαιωμάτων εὑρεσιτεχνίας κ.ἄ.

(θ) Βεβαιότατα ἔχει καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀντίστοιχα σημαντικότατα ἐξισορροπητικὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα ποὺ τὴν ὠθοῦν στὴν ἐπιδίωξη τῆς ἐντάξεως. Βρισκόμαστε στὴν περιφέρεια τῆς Εὐρώπης. Ἔχουμε μικρότερο κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα ἀπὸ τὶς Ἐννέα χῶρες - μέλη ἐκτὸς μιᾶς μὲ τὴν ὁποίαν εἴμαστε περίπου ἰσοδύναμοι.

Γιὰ λόγους δημογραφικούς, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ στερεώσουμε, πάνω σὲ μόνιμες καὶ περισσότερο ἰσόρροπες βάσεις, τὴν οἰκονομική μας ἀνάπτυξη, πρέπει νὰ μετατοπίσουμε ὑπολογίσιμο ποσοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ μας πρὸς μία σειρὰ ἐπαρχιακῶν κέντρων ἕλξεως τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητας καὶ τῶν ἐπενδύσεων. Ἔχουμε, ἑπομένως, νὰ ἀντιμετωπίσουμε κοινωνικὲς δαπάνες προσαρμογῆς — π.χ. μετεκπαιδευτικὲς ἢ οἰκιστικὲς — γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτὴ ἡ μετατόπιση. Ἐξάλλου τὰ 15,6 % τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος μας προέρχονταν, ἀκόμη καὶ τὸ 1976, ἀπὸ τὴ γεωργία. Τὸ ἴδιο ἔτος, οἱ ἐξαγωγὲς γεωργικῶν, αὐτούσιων ἢ ἁπλὰ συσκευασμένων, προϊόντων κάλυπταν τὸ 29 % τοῦ συνόλου τῶν ἐξαγωγῶν μας. Ἂν μάλιστα συμπεριλάβουμε καὶ τὰ βιομηχανοποιημένα γεωργικὰ προϊόντα, τὸ ποσοστὸ τοῦτο ἀνεβαίνει στὰ 36 %. Εἶναι λοιπὸν ὁλοφάνερο, ὅτι, παρὰ τὴ συνεισφορά μας στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμό, δὲν μπορεῖ, ὑπὸ τὶς συνθῆκες ποὺ μόλις περιγράψαμε, παρὰ νὰ προκύψει γιὰ τὴν Ἑλλάδα καθαρὸ οἰκονομικὸ ὄφελος ἀπὸ τὸ Γεωργικό, τὸ Περιφερειακὸ καὶ τὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο τῆς Κοινότητας. Δὲν ἀποβλέπουμε, βέβαια,στὸ νὰ γίνουμε μόνιμοι συνταξιοῦχοι αὐτῶν τῶν Ταμείων. Ἀποβλέπουμε ἀντίθετα νὰ χρησιμοποιήσουμε τὰ κεφάλαια ποὺ θὰ εἰσρεύσουν γιὰ νὰ ἐπιταχύνουμε τὴν οἰκονομική μας ἄνοδο καὶ νὰ καταστήσουμε, ὅσο γίνεται ταχύτερα, περιττὴ τὴν προσφυγή μας στὶς κοινοτικὲς ἀρωγές.

(ι) Ἡ ἑλληνικὴ γεωργικὴ παραγωγὴ ἀποτελεῖ ἀπὸ ἀπόψεως ὄγκου μικρὸ μόνο ποσοστὸ τῆς κοινοτικῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Τὸ συνολικὸ ἀκαθάριστο προϊὸν τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας θὰ ἀντιπροσωπεύει τὸ 6 % περίπου τοῦ συνολικοῦ ἀκαθάριστου γεωργικοῦ προϊόντος τῆς Κοινότητας συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐξάλλου ἡ ἑλληνικὴ γεωργικὴ παραγωγὴ καλύπτει, κατὰ τὸ κύριο μέρος της, τὶς ἀνάγκες τῆς ἐγχώριας καταναλώσεως, σημαντικὸ δὲ ποσοστό της ἀντιστοιχεῖ σὲ προϊόντα ποὺ δὲν παράγει ἡ Κοινότητα — π.χ. βαμβάκι καὶ σταφίδες — ἢ στὰ ὁποῖα εἶναι, ὅπως π.χ. στὴν περίπτωση τῶν καπνῶν ἢ τῶν πορτοκαλιῶν, βαρύτατα ἐλλειμματική. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι ὑπολογίσιμο ποσοστὸ τῆς παραγωγῆς μας ἐξάγεται, εἴτε αὐτούσιο εἴτε μεταποιημένο, σὲ τρίτες χῶρες. Ἀπὸ ὅσα ἐκθέσαμε προκύπτουν τὰ ἀκόλουθα:

Πρῶτον: Ἡ γεωργική μας παραγωγὴ εἶναι αὐτὴ καθαυτὴ ἀσήμαντη καὶ δὲν μπορεῖ, παρὰ σὲ ἐλάχιστες περιπτώσεις, νὰ συναγωνίζεται τὴν παραγωγὴ τῆς Κοινότητας.

Δεύτερον: Εἶναι ἀνάγκη νὰ βρεθεῖ κάποια μέθοδος στηρίξεως τῶν τιμῶν τῶν ἑλληνικῶν ἐκείνων προϊόντων ποὺ δὲν παράγει ἡ Κοινότητα καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα φυσικὰ δὲν ὑπάρχει «κοινὴ» γεωργικὴ πολιτική.

Τρίτον: Ἀκόμη καὶ στὶς ἐλάχιστες περιπτώσεις ποὺ συναγωνιζόμαστε, ὡς ἕνα βαθμό, προϊόντα ὁρισμένων χωρῶν τῆς Κοινότητας, ἡ παρουσία μας στὴν κοινοτικὴ ἀγορὰ εἶναι συνήθως «ἐνοχλητική» γιὰ βραχύτατες περιόδους αἰχμῆς. Εἶναι γιὰ τοῦτο ἐφικτὸ — μὲ τὴ χρησιμοποίηση τῆς νεώτερης τεχνολογίας — νὰ μετατοπισθεῖ χρονικὰ ἡ περίοδος τῆς ἑλληνικῆς προσφορᾶς γιὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς κατηγορίας αὐτῆς. Φυσικὰ ἡ ὀργάνωση τῆς χρονικῆς αὐτῆς μετατοπίσεως τῆς ἑλληνικῆς προσφορᾶς θὰ στοιχίσει. Αὐτὸς εἶναι ἄλλωστε ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους γιὰ τὸν ὁποῖο χρειαζόμαστε τὴν ἀρωγὴ τῶν Κοινοτικῶν Ταμείων.

Τέταρτον: Ἀποτελεῖ τέλος βασικὴ ἀρχὴ τῶν καταστατικῶν Συνθηκῶν τῆς Κοινότητας ἡ ὀρθολογικὴ κατανομὴ τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἑνιαίου κοινοτικοῦ χώρου. Θὰ ἐπιμείνουμε φυσικά, κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις, νὰ ἐφαρμοσθεῖ καὶ πρὸς ὄφελος τῶν Ἑλλήνων ἀγροτῶν ἡ θεμελιακὴ αὐτὴ κοινοτικὴ ἀρχή.

(ια) Ἡ ἔνταξη θὰ διανοίξει τεράστιες εὐκαιρίες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη σειρᾶς νέων οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων ποὺ θὰ διευκολύνουν τὴν ὀρθολογικὴ ἀναδιάρθρωση τῆς δομῆς τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Χάρη στὴν προσαρμοστικότητά τους, οἱ ἑλληνικὲς μεγάλες καὶ μικρομεσαῖες ἐπιχειρήσεις θὰ μπορέσουν μὲ μεγαλύτερη ἄνεση νὰ κινηθοῦν μέσα στοὺς πλατύτερους ὁρίζοντες τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγορᾶς καὶ νὰ ἀνοίξουν διεξόδους, ἐντελῶς νέες, σὲ πολλοὺς κλάδους τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

(ιβ) Ἡ προσχώρησή μας θὰ διευκολύνει τὴν ἀξιοποίηση τῆς προνομιακῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς χώρας. Θὰ ἐπιτρέψει νὰ μεταβληθοῦν, σὲ πρώτη φάση, ὁ Πειραιὰς καὶ σὲ δεύτερη φάση, ἡ Θεσσαλονίκη, ὁ Βόλος καὶ ἡ Πάτρα σὲ σημαντικὰ ναυτιλιακά, ἐμπορικά, ἀκόμη καὶ οἰκονομικὰ κέντρα. Τὸ γεγονὸς ὅτι διατηροῦμε ἄριστες σχέσεις μὲ πολλὲς χῶρες τῆς Μέσης καὶ τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς — μὲ τὶς ὁποῖες ἔχουμε ἤδη ἀναπτύξει γόνιμη συνεργασία στὸν τομέα τῶν τεχνικῶν κατασκευῶν, καθὼς καὶ τῶν ἐξαγωγῶν πολλῶν προϊόντων μας — καθιστᾶ πρόσφορο τὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἐγκατάσταση κοινοτικῶν ἢ μικτῶν ἐπιχειρήσεων, διάφορων μορφῶν, πρὸς ὄφελος τόσο τῆς εὐρωπαϊκῆς, ὅσο καὶ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Παράλληλα, οἱ καλὲς σχέσεις ποὺ διατηροῦμε μὲ τοὺς Βαλκανικοὺς μας γείτονες καὶ τὶς ἄλλες χῶρες ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τὸ ἴδιο μὲ μᾶς κοινωνικοπολιτικὸ σύστημα, θὰ ἐπιτρέψουν — καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση — τὴ δημιουργία, μέσα στὰ πλαίσια τῶν σχετικῶν κοινοτικῶν ρυθμίσεων, ἀποδοτικῶν συνεργασιῶν. Ἔτσι, ὁ ἑλληνικὸς χῶρος θὰ μεταβληθεῖ σὲ μιὰ τριπλὴ γέφυρα οἰκονομικῆς διασυνδέσεως ἀνάμεσα, πρῶτον: στὴν Κοινότητα, δεύτερον: στὰ Βαλκάνια, τὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση καὶ τὶς ἄλλες χῶρες τῆς Βορειοανατολικῆς Εὐρώπης, καὶ τρίτον: στὶς χῶρες τῆς Μ. Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

(ιγ) Τὸ γεγονὸς ὅτι ἀποδίδουμε ἰδιαίτερη σημασία στὶς οἰκονομικὲς μας σχέσεις μὲ τὴν Κοινότητα δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι ὑποτιμοῦμε τὴ σημασία ποὺ θὰ ἔχει ἡ προσχώρηση

μας ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ ἄποψη. Ἀντίθετα μάλιστα ἔχουμε τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ ἔνταξη ἐπιβάλλεται, πρὸ πάντων, γιὰ λόγους πολιτικοὺς ὑπὸ τὴν εὐρύτερη σημασία τοῦ ὅρου.

(ιδ) Ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πιστεύει ὅτι ἡ σταδιακὴ ἑνοποίηση τῆς δημοκρατικῆς Εὐρώπης ἀποτελεῖ κυριολεκτικὰ ἱστορικὴ ἐπιταγὴ τῆς τελευταίας εἰκοσιπενταετίας τοῦ αἰώνα. Γιὰ τοῦτο, θεωροῦμε ὅτι ἔχει τὸ καθῆκον ἀλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα νὰ συμβάλει ἡ χώρα μας, κατὰ τὸ μέτρο τῶν δυνάμεών της, σ' αὐτὴν τὴν προσπάθεια. Ἔχουμε ἀπόλυτη συνείδηση τοῦ ὅτι βρισκόμαστε ἀκόμη πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐπίτευξη τῆς πολιτικῆς ἑνοποιήσεως τοῦ κοινοτικοῦ χώρου, ἀφοῦ ἀκόμη καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἑνοποίηση προχωρεῖ μὲ ἀργὰ βήματα. Ὀφείλουμε ὅμως νὰ προσφέρουμε στὴ νέα γενεὰ κάποιο ἰδεῶδες πνευματικό, πολιτιστικό, ἠθικὸ καὶ κοινωνικό, ποὺ νὰ μπορέσει ὁλόψυχα νὰ υἱοθετήσει. Γιατὶ ἂν ἀφήναμε ἰδεολογικὰ ἀνερμάτιστους τοὺς νέους, θὰ τοὺς ἐκθέταμε στὸν κίνδυνο νὰ γίνουν θύματα εἴτε τῶν ἀντιδημοκρατικῶν ἄκρων, εἴτε ἑνὸς αὐτοκαταστροφικοῦ εὐδαιμονισμοῦ ποὺ χαρακτηρίζει σὲ πολλὲς περιπτώσεις τὴν καταναλωτικὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας καὶ ποὺ μπορεῖ τελικὰ νὰ ὁδηγήσει σὲ ἕνα ἀνεύθυνο μηδενισμό.

(ιε) Ἄλλος βασικὸς πολιτικὸς λόγος ποὺ μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὴν ἔνταξη εἶναι ὅτι, μὲ τὴν καλλιέργεια στενότερων σχέσεων μὲ τὴν Εὐρώπη, θὰ ἐπιταχύνουμε τὴ σταδιακὴ μείωση τῶν εἰσοδηματικῶν ἀνισοτήτων μεταξὺ τῶν διάφορων ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ καὶ μεταξὺ τῶν διάφορων ἐπαρχιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἡ προσχώρησή μας θὰ συντελέσει ἀποφασιστικά, ὄχι μόνο στὴν ἀναδιάρθρωση τῆς οἰκονομικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς δ ο μ ῆ ς μας. Ἔχουμε λοιπὸν ὕψιστο συμφέρον, γιὰ χάρη τῶν ἐργαζομένων τῆς ὑπαίθρου καὶ τῶν πόλεων, νὰ ἐπισπεύσουμε, ὅσο γίνεται, τὴν πραγματοποίηση τῆς ἐντάξεως. Ἐξάλλου, ἡ ἔνταση τοῦ συναγωνισμοῦ, ποὺ θὰ προκύψει μὲ τὴν ἐλεύθερη διακίνηση τῶν ἀγαθῶν ποὺ παράγουν οἱ βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χῶρες τῆς Δύσεως, θὰ ἀσκήσει ἐξυγιαντικὴ ἐπίδραση πάνω στὸ μηχανισμὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀγορᾶς καὶ θὰ ἐξαφανίσει σιγὰ - σιγὰ τὰ εὐκαιριακὰ «ὑπερκέρδη» χωρὶς νὰ ἀποκλείσει τὸ νόμιμο καὶ φορολογούμενο κέρδος ποὺ ἀποτελεῖ, μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς μικτῆς — ἐλεύθερης ἀλλὰ ἐλεγχόμενης — οἰκονομίας, κ ί ν η τ ρ ο.

(ιστ) Ἂς συναγάγουμε τὰ γενικὰ συμπεράσματα ἀπὸ ὅσα προηγήθηκαν :

Π ρ ῶ τ ο ν : Ἡ Ἑλλὰς ἔχει συνείδηση τῶν προβλημάτων ποὺ θὰ ἀνακύψουν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν διαπραγματεύσεων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ θὰ μεσολαβήσει ἀπὸ σήμερα μέχρι τοῦ τέρματος τῆς μεταβατικῆς περιόδου καὶ τὸ ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς προσαρμογῆς τῆς οἰκονομίας μας πρὸς τὶς εὐρωπαϊκὲς συνθῆκες. Ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα μπορεῖ ἄνετα μεταξὺ φίλων κρατῶν — ἐφόσον ἡ πολιτικὴ βούληση εἶναι καὶ ἀπὸ τὶς δύο μεριὲς δεδομένη — νὰ ἐπιλυθοῦν. Οὔτε σκεπτόμαστε νὰ ἀποκρύψουμε ἀπὸ τοὺς μελλοντικοὺς συνεταίρους μας τὶς ὀργανωτικές, οἰκονομικὲς ἢ ἄλλες ὁποιεσδήποτε ἀδυναμίες μας. Θὰ ἦταν ἡ χειρότερη πολιτική. Ἡ Ἑλλὰς θὰ παίξει μὲ ἀνοιχτὰ χαρτιά.

Δ ε ύ τ ε ρ ο ν : Οἱ διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν ἔνταξη δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὶς ὁποιεσδήποτε συνηθισμένες ἐμπορικὲς ἢ ἄλλες διακρατικὲς διαπραγματεύσεις. Ὅποιο εὐρωπαϊκὸ καὶ δημοκρατικὸ κράτος ὑποβάλλει αἴτηση γιὰ ἔνταξη, ἀναλαμβάνει τὶς ὑποχρεώσεις καὶ ἀποκτᾶ τὰ δικαιώματα ποὺ ὁρίζουν οἱ καταστατικὲς Συνθῆκες καὶ τὸ «κεκτημένο» τῶν Κοινοτήτων. Ἡ διαπραγμάτευση γιὰ τὴν ἔνταξη περιορίζεται συνεπῶς στὸν προσδιορισμὸ τῶν ρυθμίσεων ποὺ θὰ ἰσχύσουν στὴ μεταβατικὴ περίοδο.

Τ ρ ί τ ο ν : Ἡ προσχώρησή μας στὴν Εὐρώπη θὰ σημάνει τὴν πραγματοποίηση ἑνὸς μεγάλου «ποιοτικοῦ ἅλματος» πρὸς τὴν πρόοδο. Ἔχουμε λοιπὸν κάθε συμφέρον νὰ ἐπισπεύσουμε τὶς διαπραγματεύσεις. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι θὰ θυσιάσουμε τὰ οἰκονομικὰ ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλα νόμιμα συμφέροντα τῆς χώρας γιὰ νὰ ἐπιταχύνουμε τὴν ὑπογραφὴ τῆς Συνθήκης Ἐντάξεως. Πρέπει στὸ σημεῖο τοῦτο νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ πλευρὰ δὲν ἐπιδιώκει κανενὸς εἴδους προνόμιο, ἔστω καὶ γιὰ τὴ μεταβατικὴ περίοδο, ποὺ νὰ μὴ χορηγήθηκε σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ τρία νέα κράτη-μέλη. Φυσικά, οἱ ρυθμίσεις ποὺ θὰ ζητήσουν οἱ Ἕλληνες διαπραγματευτὲς θὰ εἶναι προσαρμοσμένες πρὸς τὶς ἑλληνικὲς συνθῆκες. Ἀλλὰ θὰ εἶναι ταυτόχρονα σύμφωνες, Mutatis Mutandis, μὲ τὴν κοινοτικὴ πρακτικὴ στὴν ὁποίαν προαναφερθήκαμε.

Τ έ τ α ρ τ ο ν : Οἱ Ἕλληνες διαπραγματευτὲς εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀποβλέψουν, πρὸ πάντων, στὴν ἐξυπηρέτηση τῶν μεσοπρόθεσμων καὶ μακροπρόθεσμων συμφερόντων τῆς χώρας καὶ νὰ μὴ ἀκολουθήσουν μιὰ κοντόφθαλμη διαπραγματευτικὴ τακτικὴ ποὺ θὰ κινδύνευε νὰ ἐπιμηκύνει ὑπέρμετρα τὶς διαπραγματεύσεις καὶ ἐνδεχομένως νὰ ματαιώσει — ἐξαιτίας τῆς παρεμβολῆς ἀπρόοπτων γεγονότων — τὴν προσχώρηση.

4. Δ ι α τ ή ρ η σ η τ ῆ ς ἐ θ ν ι κ ῆ ς μ α ς π ρ ο σ ω π ι κ ό τ η τ α ς

(α) Ἡ διαμορφούμενη σταδιακὰ ἑνωμένη δημοκρατικὴ Εὐρώπη εἶναι, ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴν κατασκευή, σύνθεση πολυφωνική. Ἐπιτρέπει, ἀκόμη καὶ στὶς μικρότερες μετέχουσες χῶρες, χωρὶς νὰ ἀπαλλοτριώσουν τὴν ἐθνική τους ἰδιομορφία, νὰ ἀκουσθεῖ αὐτόνομη, ἂν καὶ συνηχοῦσα μὲ τὶς φωνὲς τῶν ἄλλων κρατῶν-μελῶν, ἡ φωνή τους στὸ προσκήνιο τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Καμιὰ χώρα τῆς ΕΟΚ, οὔτε οἱ τέσσερις μεταξύ τους μεγαλύτερες, δὲν θὰ μποροῦσε μόνη της, ἔτσι ὅπως εἶναι σήμερα διαμορφωμένη ἡ παγκόσμια πολιτικὴ συγκυρία, νὰ ἐπηρεάσει τὶς ἱστορικὲς ἐξελίξεις. Ὅλες οἱ χῶρες τῆς ΕΟΚ — ἀκόμη καὶ οἱ μικρότερες — ἔχουν, ὅπως ἔχει καὶ ἡ Ἑλλάς, μιὰ μεγάλη πολιτιστικὴ παράδοση. Ἑνωμένες ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἐμφανισθοῦν στὸ διεθνὲς προσκήνιο κατὰ τρόπον ποὺ νὰ ἀνταποκρίνεται στὸ τεράστιο μέγεθος τῆς ἱστορικῆς τους συνεισφορᾶς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὴν ἐναρκτήρια Συνδιάσκεψη τῶν διαπραγματεύσεων μὲ τὴ Μ. Βρεταννία ὁ ἐκπρόσωπός της Anthony Barber δήλωνε στὶς 30 Ἰουνίου 1970 πρὸς τοὺς συναδέλφους του Ὑπουργοὺς τῶν Ἕξι τότε κρατῶν - μελῶν τὰ ἑξῆς : «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ μᾶς ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιτελέσει μόνος του, ὅσα μποροῦμε νὰ ἐπιτελέσουμε ὅλοι μαζὶ ἑνωμένοι».

(β) Ἡ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς μας προσωπικότητας προϋποθέτει τὴν προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ποὺ εἶναι, βέβαια, καὶ πηγὴ πλούτου, ἀλλὰ ταυτόχρονα πηγὴ αἰσθητικῶν ἐρεθισμάτων ποὺ ἀποτελοῦν μέρος τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιᾶς καὶ ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἰδιάζουσα ποιότητα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. Δὲν ἐπιτρέπεται ἑπομένως νὰ ἐπιδιώκεται, π.χ. γιὰ τουριστικοὺς σκοποὺς καὶ βάσει οἰκονομικῶν ἀποκλειστικὰ κριτηρίων, ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ἀκτῶν μας σὲ σημεῖο ποὺ νὰ ἀλλοιώνεται βασικὰ ἡ ἰδιότυπη μορφή τους. Ἡ ἄποψη ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη εἶναι ὁπωσδήποτε ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ἔτσι ἀπόλυτα διατυπούμενη, εἶναι σφαλερή. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ διάσωση τῶν ἀκτῶν, τῶν δασῶν ἢ τῶν βουνῶν μας κοστίζει. Καί, γιὰ τοῦτο τὸ λόγο, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀποτελέσει μία ἀπὸ τὶς θεμελιακὲς ἐπιδιώξεις ἑνὸς ἀληθινὰ ἑλληνικοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως. Εἶναι ἐξάλλου βέβαιο ὅτι πυκνοκατωκημένες καὶ ἔντονα βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χῶρες, ὅπως π.χ. τὸ Βέλγιο καὶ ἡ Ὀλλανδία, κατόρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴ φυσική τους ἰδιομορφία ἢ καὶ νὰ ἐπανορθώσουν, ἐν μέρει τουλάχιστον, προσβολὲς ποὺ εἶχαν σημειωθεῖ ἐναντίον τους κατὰ τὸ παρελθόν. Σὲ ὅσους ὑπερβάλλουν, ἀποκρούοντας κάθε ἀναπτυξιακὸ σχέδιο, ἐν ὀνόματι τάχα τῆς προστασίας τοῦ φυσικοῦ ἢ τοῦ ἀνθρωπογενοῦς περιβάλλοντος, θὰ πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι γιὰ νὰ ἔχει ἀξία τὸ ὁποιοδήποτε περιβάλλον, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι «ἐπιβιοῦντες» γιὰ νὰ τὸ «θεῶνται». Καὶ ἀποτελεῖ αὐτονόητο ὅρο τῆς ἐθνικῆς μας ἐπιβιώσεως ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας.

(γ) Ἀντίστοιχη καὶ ἰσοδύναμη προϋπόθεση τῆς διατηρήσεως τῆς ἑλληνικότητάς μας εἶναι ἡ διαφύλαξη τῶν ἀνθρωπογενῶν στοιχείων τῆς παραδόσεώς μας, τῶν μνημείων καὶ τῶν θησαυρῶν, τῆς μεγάλης ἀλλὰ καὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ἡ «μουσειακὴ» διατήρηση τῶν βασικῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρωπογενοῦς περιβάλλοντος. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀργανωθεῖ, ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ Κράτος, ἡ διατήρηση ὄχι μόνο τῶν ἱστορικῶν μνημείων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἱστορικῆς μνήμης, ὅσο γίνεται μεγαλύτερου ἀριθμοῦ πολιτῶν, ποὺ πρέπει νὰ διευκολυνθοῦν μὲ ποικίλα μέσα γιὰ νὰ κατανοήσουν τί σημαίνει ἕνα ἀρχαῖο ἀρχιτεκτόνημα ἢ μία νεοκλασικὴ οἰκοδομή.

(δ) Μόνο τὰ ἀπολυταρχικὰ κυβερνώμενα κράτη φιλοδοξοῦν νὰ ὑπαγορεύουν πολιτισμούς. Οἱ δημοκρατίες εἶναι σεμνότερες. Φιλοδοξοῦν μόνο νὰ δημιουργήσουν τὶς προϋποθέσεις ποὺ θὰ ἐπιτρέψουν, σὲ εἰδικὰ προικισμένα ἀπὸ τὴ φύση ἄτομα, ἀνετότερα νὰ συμβάλουν στὴν προώθηση τῆς ἐπιστήμης ἢ στὴν καλλιέργεια τῶν τεχνῶν. Εἶναι ὅμως καθῆκον τῶν δημοκρατιῶν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ συμμετοχὴ ὅσων τὸ δυνατὸν περισσότερων ὑπηκόων τους στὴν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ.

5. Βελτίωση τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς

Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ὅρος τῆς «ποιότητας τῆς ζωῆς» ὑποδηλώνει σαφέστατα ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ σωρεία παραμέτρων ποὺ δὲν εἶναι ποσοτικὲς καὶ ποὺ, ἑπομένως, δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ καθαρὰ στατιστικὲς ἢ οἰκονομικὲς μεθόδους νὰ προσδιορισθοῦν. Εἶναι ὅμως ἐξίσου βέβαιο ὅτι εἶναι καθῆκον τοῦ ὁποιουδήποτε σύγχρονου προγράμματος οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως νὰ περιλάβει ἀνάμεσα στὶς ἐθνικοπολιτικὲς ἐπιδιώξεις του τὴ δημιουργία τῶν πλαισίων μέσα στὰ ὁποῖα θὰ μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ μιὰ κοινωνική, οἰκογενειακὴ καὶ προσωπικὴ ζωή, ποὺ νὰ ἀξίζει νὰ τὴ ζήσουν ἄνθρωποι ποὺ δὲν θέλουν νὰ ζήσουν μόνο «ἐπ' ἄρτῳ». Ἔτσι, π.χ. ἡ οἰκιστικὴ πολιτικὴ ποὺ ἀποτελεῖ ἀδιαφιλονίκητα ἀντικείμενο τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ προγραμματισμοῦ μπορεῖ νὰ δημιουργήσει σπίτια ἄνετα, ἀλλὰ βεβαιότατα δὲν μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσει ὅτι μέσα σ' αὐτὰ τὰ σπίτια θὰ ἀναπτυχθεῖ πράγματι μιὰ συναισθηματικὰ ἔντονη οἰκογενειακὴ ζωή. Προσαρμόζοντας στὶς ἀνάγκες αὐτοῦ τοῦ κειμένου — χωρὶς νὰ παραβιάζουμε τὸ βαθύτερο νόημά της — θὰ κλείσουμε τὸ Κεφάλαιο τῶν ἐθνικοπολιτικῶν ἐπιδιώξεων μὲ μία περίφημη φράση τοῦ Keynes: Οἱ προγραμματιστὲς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως δὲν εἶναι δημιουργοὶ πολιτισμῶν ἢ καὶ συνθηκῶν ζωῆς μὲ ἀνώτερη ποιότητα. Εἶναι, τὸ πολύ, δημιουργοὶ τῶν προϋποθέσεων ποὺ θὰ ἐπιτρέψουν στοὺς δημιουργοὺς τῶν πολιτισμῶν νὰ δημιουργήσουν καὶ στοὺς κοινοὺς ἀνθρώπους νὰ βελτιώσουν τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

Γενικά

Ἡ ἀκριβὴς διαπίστωση τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν καὶ τάσεων ποὺ ἐπικρατοῦν στὴ Χώρα, ἡ ὀρθὴ διάγνωση τῶν διαρθρωτικῶν χαρακτηριστικῶν καὶ ἀδυναμιῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ ἐκτίμηση τῶν μέχρι τώρα ἐπιτευγμάτων ἀποτελοῦν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὸν ὀρθὸ προγραμματισμὸ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ἀνάλυση τῶν συγκυριακῶν συνθηκῶν εἶναι ἀναγκαία γιὰ νὰ χαραχθεῖ σωστὴ πολιτικὴ γιὰ τὴ σταθεροποίηση τῆς ἀνοδικῆς ἰσορροπίας. Ἡ ἐπισήμανση τῶν βασικῶν διαρθρωτικῶν ἀδυναμιῶν καὶ ἐμποδίων ποὺ πρέπει νὰ ὑπερνικηθοῦν εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῶν στόχων τοῦ Προγράμματος, τὴ στάθμιση τῶν δυνατοτήτων πραγματοποιήσεώς τους καὶ τὴν ἐπιλογὴ τῶν κατάλληλων μέτρων πολιτικῆς. Οἱ ἐπιτεύξεις τοῦ παρελθόντος ἐπισημαίνουν δυνατότητες γιὰ περαιτέρω ἀνάπτυξη καὶ παρέχουν ἐνδείξεις γιὰ τὸ βαθμὸ ἀποτελεσματικότητας τῆς πολιτικῆς ποὺ ἀκολουθήθηκε καὶ ἑπομένως συμβάλλουν στὸν κατάλληλο σχεδιασμὸ τῶν μέτρων ποὺ εἶναι σκόπιμο νὰ ἐφαρμοσθοῦν στὸ μέλλον.

Α. ΟΙ ΕΥΝΟΪΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Ὁ δυναμισμὸς τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας: Μακροχρόνιες ἀνοδικὲς τάσεις στὴν παραγωγὴ καὶ τὸ κατὰ κεφαλὴν ἐθνικὸ εἰσόδημα

Ἡ διατήρηση σχετικὰ ὑψηλοῦ ἀνοδικοῦ ρυθμοῦ γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ δυναμισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Συγχρόνως, συμβάλλει στὴν περαιτέρω ἄνοδο, γιατὶ περιορίζει τὴν ἀβεβαιότητα, διευκολύνει τὸν ἐπιχειρηματικὸ προγραμματισμὸ καὶ δημιουργεῖ κλίμα γενικότερης ἐμπιστοσύνης γιὰ τὴ μελλοντικὴ πορεία τῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία πέτυχε κατὰ τὴν 20ετία 1953–1973 μέσο ἐτήσιο ρυθμὸ ἀνόδου 6,6 %, σὲ σταθερὲς τιμές, μὲ μικρὲς σχετικὰ ἐτήσιες ἀποκλίσεις καὶ σημαντικὴ ἐπιτάχυνση στὸ δεύτερο ἥμισυ τῆς περιόδου. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἦταν ἀρκετὰ ὑψηλότερος ἀπ' ὅ,τι στὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα στὴν Ἑλλάδα νὰ αὐξηθεῖ ἀπὸ 34 % περίπου τὸ 1953, σὲ 45 % περίπου τὸ 1973, σὲ σχέση μὲ τὸ ἀντίστοιχο εἰσόδημα τῶν Ἐννέα χωρῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας. Ἀπὸ τὸ 1973 μέχρι τὸ 1975 τὸ ἀκαθάριστο ἐγχώριο προϊὸν τῆς Ἑλλάδος ὑπολογίζεται ὅτι αὐξήθηκε κατὰ 2,5 % περίπου, ἐνῶ κατὰ τὸ ἀντίστοιχο χρονικὸ διάστημα τὸ εἰσόδημα τῶν χωρῶν - μελῶν τῆς ΕΟΚ ἐκτιμᾶται ὅτι σημείωσε μείωση κατὰ 0,5 % περίπου. Κατὰ τὸ 1976, σύμφωνα μὲ προσωρινὲς ἐκτιμήσεις, ὁ ρυθμὸς ἀνόδου τοῦ εἰσοδήματος στὴν Ἑλλάδα ἦταν κατὰ δύο τουλάχιστον ποσοστιαῖες μονάδες ὑψηλότερος ἀπὸ τὸν ἀντίστοιχο τῆς ΕΟΚ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι—ἂν καὶ ἡ σοβαρὴ διατάραξη τῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν δὲν ἐπιτρέπει ἀκριβεῖς συγκρίσεις—ἡ σχέση τῶν κατὰ κεφαλὴν εἰσοδημάτων βελτιώθηκε ἀκόμη περισσότερο.

Ἡ ἀναπτυξιακὴ αὐτὴ ἐπίδοση μαρτυρεῖ δυναμισμὸ ὁ ὁποῖος παρὰ τὶς δυσμενεῖς ἐξελίξεις τῆς περιόδου 1973–1974 —ποὺ σημειώθηκαν σὰν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνερμάτιστης πολιτικῆς τῆς δικτατορίας καὶ τῆς δυσμενοῦς διεθνοῦς συγκυρίας—πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὰν ἕνα πολὺ ἐνθαρρυντικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν περαιτέρω ἄνοδο τῆς οἰκονομίας. Τὸ κατὰ κεφαλὴν ἀκαθάριστο ἐθνικὸ προϊὸν (ἀγοραῖες τιμὲς) πλησίασε τὸ 1976 τὰ 2.500 δολλ. καὶ δημιουργεῖ σημαντικὰ περιθώρια γιὰ τὴ χρηματοδότηση τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου τῆς χώρας.

2. Ἐπιτεύγματα στὴ διάρθρωση τῆς παραγωγῆς καὶ στὴ σύνθεση τῶν ἐξαγωγῶν

Οὐσιώδη σημασία γιὰ τὴν περαιτέρω ἀνοδικὴ πορεία τῆς οἰκονομίας ἔχουν καὶ ὁρισμένες διαρθρωτικὲς μεταβολές, ποὺ πραγματοποιήθηκαν κατὰ τὴν τελευταία εἰκοσαετία. Σὲ τιμὲς 1970, ἡ συμβολὴ τοῦ δευτερογενοῦς τομέα στὴ διαμόρφωση τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος αὐξήθηκε ἀπὸ 21,8 % τὸ 1956 σὲ 31,8 % τὸ 1975 καὶ 32,8 % τὸ 1976, μὲ παράλληλη μείωση τῆς συμβολῆς τοῦ πρωτογενοῦς τομέα ἀπὸ 27,3 % σὲ 16,6 % καὶ 15,6 % ἀντίστοιχα καὶ μὲ μικρὴ αὔξηση τῆς συμμετοχῆς τοῦ τριτογενοῦς τομέα. Εἰδικότερα, ἡ συμμετοχὴ τῆς μεταποιήσεως αὐξήθηκε κατὰ τὴν εἰκοσαετία 1956-1976 ἀπὸ 13,0 % σὲ 21,8 %.

Οἱ μεταβολὲς αὐτὲς στὴ διάρθρωση τῆς παραγωγῆς ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὸ σύνδρομο ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῆς ἀναπτύξεως. Ὁ μεταποιητικὸς τομέας, ἂν καὶ παρουσιάζει ἀκόμη σοβαρὲς ἀδυναμίες ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις, ὅπως θὰ ἀναπτυχθεῖ πιὸ κάτω, πέτυχε σημαντικὲς προόδους, ἔτσι ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει ἤδη τὴ βάση γιὰ τὴ συνέχιση τῆς ταχείας ἀνόδου. Σαφὴ ἔνδειξη τῶν ἐπιτεύξεων στὸ βιομηχανικὸ τομέα ἀποτελεῖ ἡ ἐνίσχυση τῆς διεθνοῦς ἀνταγωνιστικότητας μερικῶν τουλάχιστον κλάδων τῆς μεταποιήσεως, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ταχύτατη αὔξηση τῶν ἐξαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

3. Ἐλαστικὴ προσφορὰ ἐργασίας

Ἐνῶ τὰ μεγάλα πλεονάσματα ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἔχουν περιορισθεῖ σὲ ἔκταση ποὺ νὰ μὴ δημιουργοῦνται σοβαρὰ κοινωνικὰ προβλήματα, τὰ περιθώρια προσφορᾶς ἐργασίας εἶναι στὸ σύνολό τους ἐπαρκῆ γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς αὐξημένης ζητήσεως ποὺ συνεπάγεται ἡ προβλεπόμενη οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη κατὰ τὰ ἑπόμενα χρόνια.

Σύμφωνα μὲ τὶς ὑφιστάμενες ἐνδείξεις, ἡ αὔξηση τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῶν ἡλικιῶν 15-64 ἐτῶν κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἀνέλθει σὲ 0,7 % ἐτησίως. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς εἶναι πιθανὸν νὰ αὐξηθεῖ, ἂν συνεχισθεῖ ἡ τάση γιὰ καθαρὴ παλιννόστηση ποὺ σημειώθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια. Πρόσθετη πηγὴ προσφορᾶς ἐργασίας ἀποτελεῖ τὸ ἀπόθεμα τῶν ἀνέργων καὶ κυρίως τῶν ὑποαπασχολουμένων στοὺς μὴ γεωργικοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας ποὺ δημιουργήθηκε ἐξαιτίας τῆς πρόσφατης οἰκονομικῆς χαλαρώσεως.

Τὸ ἀγροτικὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ στὴν περίοδο αὐτὴ ἀσφαλής, ἀλλὰ οὔτε ἴσως καὶ ἐπιθυμητὴ πηγὴ γιὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ σὲ μεγάλη ἔκταση ἡ ζήτηση ἐργασίας ἀπὸ τοὺς λοιποὺς τομεῖς οἰκονομικῆς δραστηριότητας, ἐξαιτίας κυρίως τῆς δυσμενοῦς συνθέσεώς του κατὰ ἡλικία καὶ φύλο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγροτῶν τῶν νέων σχετικὰ ἡλικιῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν κύρια πηγὴ τῆς ἐσωτερικῆς μεταναστεύσεως, ἔχει περιορισθεῖ σὲ ἔκταση ποὺ δὲν ἐπιτρέπει, λόγω καὶ τῶν ἰδιομορφιῶν τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας, τὴν περαιτέρω σημαντική μείωσή του μέσα στὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος, χωρὶς σοβαρὲς ἐπιπτώσεις στὴν ἀνάπτυξη τοῦ γεωργικοῦ τομέα. Γι' αὐτό, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ποσοστὸ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ποὺ ἀπασχολεῖται στὴ γεωργία εἶναι ἀκόμη σχετικὰ ὑψηλό, ἡ μείωσή του κατὰ τὰ ἀμέσως ἑπόμενα χρόνια θὰ προέλθει κυρίως ἀπὸ τὴν ἔξοδο τῶν ὑπερηλίκων ἀπὸ τὸν παραγωγικὸ πληθυσμὸ καὶ λιγότερο ἀπὸ τὴ μετακίνηση πρὸς τοὺς μὴ γεωργικοὺς τομεῖς.

Ἀπὸ μακροχρόνια σκοπιά, σημαντικὴ πηγὴ αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς ἐργασίας θεωρεῖται ἡ αὔξηση τῶν ποσοστῶν συμμετοχῆς τοῦ πληθυσμοῦ στὸ ἐργατικὸ δυναμικό. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρεται ὅτι ὁ συντελεστὴς συμμετοχῆς τῶν θηλέων στὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ ἀνερχόταν τὸ 1971 σὲ 20 % περίπου στὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ξεπερνοῦσε τὸ 30 % σὲ πολλὲς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Γιὰ τὶς ἡλικίες 15-25 ἐτῶν ἡ διαφορὰ ἦταν ἀκόμη μεγαλύτερη. Ἡ ἴδια περίπου ὑστέρηση παρατηρεῖται καὶ στοὺς ἄρρενες τῶν ἡλικιῶν αὐτῶν. Πρόσθετη πηγὴ μπορεῖ βέβαια νὰ ἀποτελέσει καὶ τὸ ἀπόθεμα τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἐργάζονται στὸ ἐξωτερικό.

4. Οἱ φυσικὲς ἱκανότητες καὶ ἡ γενικὴ ἐκπαιδευτικὴ στάθμη τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ

Σὰν ἀποτέλεσμα τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως καὶ τῶν κοινωνικοοικονομικῶν συνθηκῶν ποὺ ἐπικρατοῦν, τὸ ἑλληνικὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀντίληψη, ἐνεργητικότητα καὶ προσαρμοστικότητα ὑψηλῆς σχετικὰ στάθμης. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται τόσο ἀπὸ τὶς ἐπιδόσεις του σὲ τομεῖς τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ποὺ ἀναπτύσσονται ταχέως, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόδοσή του κάτω ἀπὸ σύγχρονες τεχνολογικὲς συνθῆκες στὴ Δ. Εὐρώπη ἢ στὸ διεθνὴ ναυτιλιακὸ στίβο.

Παρὰ τὶς ἀδυναμίες τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ποὺ ἴσχυε μέχρι πρὸ ὀλίγου, ἰδίως στὰ ἀνώτερα κλιμάκια, τὸ ἑλληνικὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ ἔχει ἤδη σήμερα γενικὴ ἐκπαιδευτικὴ στάθμη ἐπαρκῆ γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει τὴν εὐχερῆ ἔνταξή του στὰ σύγχρονα παραγωγικὰ κυκλώματα κατὰ τρόπον ἀποδοτικό. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1971 τὰ 70 % τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἦταν τουλάχιστον ἀπόφοιτοι τοῦ δημοτικοῦ, ἐνῶ τὰ 16 % εἶχαν τουλάχιστον ἀπολυτήριο μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Στοὺς μὴ ἀγροτικοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας τὰ ἀντίστοιχα ποσοστά, βάσει τῆς Ἀπογραφῆς τοῦ 1971, ἀνέρχονταν σὲ 78,0 % καὶ 26,0 % περίπου. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὰ ποσοστὰ αὐτὰ εἶναι σημαντικὰ ὑψηλότερα στὶς νεώτερες ἡλικίες καὶ ὅτι ὁ ἀναλφαβητισμὸς ἔχει πιὰ περιορισθεῖ κυρίως στὴν κατηγορία τῶν ἀτόμων μεγάλης ἡλικίας καὶ ἰδίως στὸ θῆλυ τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐξάλλου, ἀπὸ τὰ πολὺ ὑψηλὰ ποσοστὰ συμμετοχῆς τῶν μαθητῶν καὶ σπουδαστῶν στὰ ἀντίστοιχα κλιμάκια ἡλικιῶν προκύπτει ὅτι ἡ γενικὴ ἐκπαιδευτικὴ στάθμη ἀνέρχεται μὲ γοργὸ ρυθμό.

5. Ὑψηλὴ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευση καὶ ἐπένδυση

Ἡ ταχεία ἄνοδος τοῦ εἰσοδήματος ἐνίσχυσε τόσο τὴν ἀποταμιευτικὴ ροπὴ ὅσο καὶ τὴν ἐπενδυτικὴ τάση. Τὸ ποσοστὸ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ποὺ ἀποταμιεύεται αὐξήθηκε ἀπὸ 10,7 % τὸ 1953 σὲ 28,6 % τὸ 1973. Ἐξάλλου, οἱ ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου ὡς ποσοστὸ τῆς ἀκαθάριστης δαπάνης τῆς οἰκονομίας ἀνῆλθαν ἀπὸ 11,6 % τὸ 1953, σὲ 25,2 % τὸ 1973. Σύμφωνα μὲ τὰ διεθνῆ πρότυπα ἀναπτύξεως οἱ σχέσεις αὐτὲς θεωροῦνται πολὺ εὐνοϊκές. Θὰ πρέπει πάντως νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ πρόσφατος στασιμοπληθωρισμὸς ὁδήγησε σὲ ἀπότομη καὶ οὐσιώδη πτώση τῶν ποσοστῶν αὐτῶν. Εἶναι εὔλογο ἐν τούτοις νὰ ἀναμένεται ὅτι μόλις ἡ οἰκονομία ἐπιτύχει ταχύτερους ρυθμοὺς ἀναπτύξεως καὶ μὲ τὴ βαθμιαία συγκράτηση τοῦ πληθωρισμοῦ, ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευση καὶ ἐπένδυση θὰ ἐπανέλθει βαθμιαῖα σὲ ἐπίπεδα ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὴ μακροχρόνια τάση.

6. Οἱ ἐγχώριες πρῶτες ὗλες καὶ οἱ διαθέσιμοι ἐνεργειακοὶ πόροι

Ἡ ἀπότομη καὶ μεγάλη αὔξηση τῶν τιμῶν τῶν καυσίμων καὶ τῶν πρώτων ὑλῶν προσδίδει ἰδιαίτερη σημασία στὴν ἔρευνα καὶ στὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἐγχώριων ἐνεργειακῶν καὶ μεταλλευτικῶν πηγῶν. Εἰδικά, ἡ σημαντικὴ αὔξηση τῆς τιμῆς τοῦ πετρελαίου, παρὰ τὰ σοβαρὰ βραχυχρόνια προβλήματα ποὺ δημιούργησε, τοποθετεῖ τὴν Ἑλλάδα σὲ συγκριτικὰ πλεονεκτικὴ θέση. Τὰ λιγνιτικὰ ἀποθέματα, τὰ ὁποῖα σύμφωνα μὲ τὰ ὑφιστάμενα στοιχεῖα καὶ τὶς ὑπάρχουσες ἐνδείξεις εἶναι πολὺ σημαντικά, ἔγιναν ἀνταγωνιστικὴ πηγὴ ἐνέργειας, ἐνῶ ἀπὸ τὰ μέχρι σήμερα δεδομένα διαγράφονται εὐνοϊκὲς προοπτικὲς γιὰ ἐγχώρια παραγωγὴ πετρελαίου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐνεργειακὲς πηγές, ἡ ἐντατικὴ ἔρευνα τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπεδάφους ἀναμένεται ὅτι θὰ διευρύνει σημαντικὰ τὸ φάσμα τῶν διαθέσιμων ἐγχώριων πρώτων ὑλῶν γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας καὶ θὰ ἐνισχύσει παράλληλα τὸ ἐξαγωγικὸ δυναμικὸ τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

7. Τὸ εὐνοϊκὸ φυσικὸ καὶ πολιτιστικὸ περιβάλλον

Τὸ ἐκτεταμένο μῆκος τῶν ἀκτῶν, ἡ μεγάλη ἡλιοφάνεια, τὸ ἤπιο κλίμα, ἡ γεωγραφικὴ θέση τῆς χώρας, ὁ νησιώτικος χαρακτήρας σημαντικοῦ τμήματός της, οἱ ἀρχαιολογικοὶ καὶ ἱστορικοὶ θησαυροὶ καὶ οἱ φυσικὲς καλλονὲς ἀποτελοῦν ἐξαιρετικὰ σημαντικοὺς φυσικοὺς πόρους. Οἱ εὐνοϊκὲς κλιματολογικὲς συνθῆκες διευκολύνουν τὴ διεύρυνση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς σὲ πρώϊμες ἢ ὄψιμες καλλιέργειες καὶ καθιστοῦν δυνατὴ τὴν κατάλληλη χρονικὴ κλιμάκωση τῶν ἐξαγωγῶν γεωργικῶν προϊόντων σὲ περιόδους ποὺ ἡ προσφορὰ στὶς εὐρωπαϊκὲς ἀγορὲς εἶναι ἀνεπαρκής. Ἐξάλλου, οἱ συνθῆκες αὐτὲς συνθέτουν ἰσχυρὸ πλέγμα εὐνοϊκῶν παραγόντων γιὰ τὴν προσέλκυση ἐπισκεπτῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς τουριστικῆς κινήσεως. Ἐπειδὴ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν πόρων αὐτῶν δὲν ἀξιοποιεῖται σήμερα, οἱ δυνατότητες οὐσιώδους ἐπεκτάσεως τοῦ τουριστικοῦ τομέα εἶναι πολὺ μεγάλες.

Πρέπει ὅμως νὰ τονισθεῖ ὅτι οἱ πόροι αὐτοὶ δὲν ἀποτελοῦν μόνο παραγωγικὴ πηγή, ἀλλὰ καθαυτὸ στοιχεῖο εὐημερίας καὶ φυσικὴ καὶ πολιτιστικὴ κληρονομιὰ τοῦ τόπου, ποὺ πρέπει νὰ διαφυλαχθεῖ. Ἑπομένως ἡ ἀξιοποίησή τους δὲν πρέπει νὰ βασίζεται μόνο σὲ καθαρὰ ἐπιχειρηματικὰ κριτήρια ἀλλὰ πρέπει νὰ σχεδιασθεῖ ἔτσι, ὥστε νὰ περιορισθοῦν στὸ ἐλάχιστο οἱ δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις πάνω στὸ φυσικὸ καὶ τὸ πολιτιστικὸ περιβάλλον τῆς χώρας.

Β. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

1. Ἡ συγκυριακὴ θέση τῆς οἰκονομίας

Ἂν καὶ τὸ ἐθνικὸ προϊὸν αὐξήθηκε σημαντικὰ τὸ 1975 καὶ τὸ 1976 καὶ οἱ προοπτικὲς ἐμφανίζονται σήμερα εὐνοϊκότερες ἀπ' ὅ,τι στὸ πρόσφατο παρελθόν, δὲν μπορεῖ νὰ λεχθεῖ μὲ βεβαιότητα ὅτι ἡ οἰκονομία ἔχει εἰσέλθει ὁριστικὰ σὲ φάση αὐτοδύναμης ἀναπτύξεως. Τὸ ὕψος τῶν πενδύσεων πάγιου κεφαλαίου στὴ διετία αὐτὴ ἦταν σχετικὰ χαμηλὸ (19,4 % τῆ ἀκαθάριστης δαπάνης τῆς οἰκονομίας), ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευση (16.5 %) χαμηλότερη ἀπὸ τὸ 1974 καὶ ὁ ρυθμὸς ἀνόδου τῶν τιμῶν ἐμφανίζει μικρὴ μόνο ἐπιβράδυνση. Πρέπει ὅμως νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ἀνάλογα φαινόμενα σημειώθηκαν καὶ στὶς περισσότερες εὐρωπαϊκὲς χῶρες τοῦ ΟΟΣΑ καὶ τῆς Κοινότητας.

Ἡ πλήρης ἀξιοποίηση τῶν ἀναπτυξιακῶν δυνατοτήτων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας προϋποθέτει ὑψηλότερο ρυθμὸ αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ζητήσεως ὑπὸ συνθῆκες σχετικῆς νομισματικῆς σταθερότητας, ἐνίσχυση τοῦ ἀναπτυξιακοῦ ψυχολογικοῦ κλίματος καὶ ἐπάνοδο τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευση καὶ ἐπένδυση σὲ ἐπίπεδα ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὴ μακροχρόνια τάση. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν διάφορες ἐνδείξεις ὅτι μέρος τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητας ἀργεῖ, οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς θὰ μποροῦσαν καταρχὴν εὔκολα νὰ πραγματοποιηθοῦν μὲ ἐπεκτατικὲς μεταβολὲς στὴν ἐνεργὸ ζήτηση. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι τόσο ἁπλὸ ὅσο φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Πρῶτα - πρῶτα λόγω τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου τῶν τελευταίων δύο ἐτῶν ἔχουν περιορισθεῖ τὰ περιθώρια τῆς ἀργούσας παραγωγικῆς δυναμικότητας. Ἐξάλλου, ὁ βαθμὸς χρησιμοποιήσεως τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ ποικίλλει ἀπὸ κλάδο σὲ κλάδο, ὁρισμένοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους προσεγγίζουν τὸ ἐπίπεδο τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Στὶς περιπτώσεις αὐτές, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐπέκταση τῆς ζητήσεως θὰ κατάληγε σὲ σημαντικὲς πληθωριστικὲς πιέσεις. Δὲν θὰ πρέπει νὰ παραβλέπεται ἐπίσης ὅτι πιθανῶς μέρος τοῦ ἀργοῦντος παραγωγικοῦ δυναμικοῦ δὲν εἶναι πιὰ ἀξιοποιήσιμο εἴτε ἐπειδὴ ἔχει ἤδη ὑποστεῖ φυσικὴ φθορὰ λόγω ἀχρησίας, εἴτε ἐπειδὴ ἔχει οἰκονομικὰ ἀπαξιωθεῖ λόγω τῆς οὐσιώδους μεταβολῆς τῶν σχετικῶν τιμῶν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς συνθέσεως τῆς ζητήσεως. Τέλος, ἡ πτωτικὴ ἀνελαστικότητα τῶν ἀνατιμητικῶν ἐξελίξεων καὶ ἡ εὐπάθεια τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἐπιβάλλουν ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ σύνεση στὴ χάραξη τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς γιὰ τὴ διατήρηση τῆς οἰκονομίας σὲ ὁμαλὴ ἀνοδικὴ πορεία.

2. Οἱ δημογραφικὲς συνθῆκες

Ἡ δημογραφικὴ κατάσταση τῆς χώρας ἐμφανίζει σοβαρὰ προβλήματα ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς φυσικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς συνθέσεώς του κατὰ ἡλικία. Ἡ κάμψη τῆς γεννητικότητας συνεχίσθηκε καὶ μάλιστα ἐντάθηκε κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία. Ὁ ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων ἐπὶ χιλίων κατοίκων ἀπὸ 19,4 τὸ 1955 μειώθηκε σὲ 17,7 τὸ 1965 καὶ σὲ 15,7 τὸ 1975. Ἔτσι ἡ φυσικὴ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ περιορίσθηκε ἀπὸ 1,25% τὸ 1955 σὲ 0,98% τὸ 1965 καὶ σὲ 0,68 % τὸ 1975. Ἂν καὶ ἡ ἀντίστοιχη αὔξηση σὲ πολλὲς ἄλλες ἀναπτυγμένες εὐρωπαϊκὲς χῶρες εἶναι χαμηλότερη, μερικὲς δὲ ἀπὸ αὐτὲς θέτουν σὰν ἀπώτερη ἐπιδίωξη τὴν πληθυσμιακὴ στασιμότητα, στὴν Ἑλλάδα, λόγω τῶν ἰδιαζουσῶν διεθνῶν συνθηκῶν, ἡ πτώση τῆς γεννητικότητας, ἂν συνεχισθεῖ, μπορεῖ νὰ καταστεῖ κρίσιμο πρόβλημα.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ κυρίως ἐξαιτίας τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως, ἡ κατὰ ἡλικία πληθυσμιακὴ πυραμίδα ἔχει καταστεῖ δυσμενὴς ἰδιαίτερα στὶς ἀγροτικὲς περιφέρειες. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρεται ὅτι τὸ ποσοστὸ τῶν ἀτόμων ἡλικίας 55 ἐτῶν καὶ ἄνω ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ 17,0% τὸ 1961 αὐξήθηκε σὲ 21,4% τὸ 1971. Στὶς ἀγροτικὲς περιοχὲς ἡ αὔξηση ἦταν ἀκόμη μεγαλύτερη (ἀπὸ 17,8% τὸ 1961 σὲ 25,5% τὸ 1971). Τόσο ἡ χαμηλὴ φυσικὴ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ, ὅσο καὶ ἡ τάση χειροτερεύσεως τῆς κατὰ ἡλικία συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἔχουν σοβαρὲς ἐπιπτώσεις ὄχι μόνο στὴν προσφορὰ καὶ τὴν κινητικότητα τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴ μελλοντικὴ σύνθεση τῆς ζητήσεως ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ στὴν κοινωνικὴ ἐπιβάρυνση ποὺ συνεπάγεται ἡ διόγκωση τῶν κλιμακίων τῶν μὴ παραγωγικῶν ἡλικιῶν.

3. Ἡ σύνθεση προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐργατικοῦ δυναμικοῦ

Ἐνῶ τὰ περιθώρια αὐξήσεως τῆς προσφορᾶς ἐργασίας κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος μποροῦν ἄνετα νὰ καλύψουν τὴν ἀναμενόμενη αὔξηση τῆς ζητήσεως, σὲ ὁρισμένες περιοχὲς τῆς χώρας ἢ σὲ ὁρισμένες εἰδικότητες ἐμφανίζονται στενότητες ἢ πλεονάσματα. Γενικά, σὲ μιὰ οἰκονομία ποὺ ἀναπτύσσεται μὲ γοργὸ ρυθμό, ὁ ρόλος καὶ ἡ σημασία τῶν διάφορων ἐπαγγελμάτων μεταβάλλεται μὲ ἀνάλογο ρυθμό, ἐνῶ ἡ προσαρμογὴ τῶν προτιμήσεων καὶ τῆς δομῆς τῶν ἀμοιβῶν συνήθως ὑστερεῖ. Ἔτσι, ἐνῶ παρατηρεῖται ὑπερπροσφορὰ στὰ παραδοσιακὰ ἐπαγγέλματα, σὲ νεοδημιουργούμενες εἰδικότητες ἐκδηλώνονται στενότητες.

Ἡ δυσαρμονία αὐτὴ στὴ σύνθεση καὶ στὴν κατὰ χώρο κατανομὴ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως ἐργασίας δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ ὁρισμένες προκαταλήψεις τοῦ κοινοῦ ὡς πρὸς τὸ κοινωνικὸ γόητρο τῶν διάφορων ἐπαγγελμάτων, κυρίως ὅμως ὀφείλεται στὴν ἀνελαστικὴ δομὴ τῶν ἀμοιβῶν, στὶς ἀτέλειες τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας, στὴν ἔλλειψη ἔγκαιρου ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τέλος στὶς ἀδυναμίες τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ποὺ ἴσχυε μέχρι πρὸ ὀλίγου. Ἡ ἀγορὰ ἐργασίας, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ συμβάλει σημαντικὰ στὶς ἀναγκαῖες προσαρμογές, εἶναι ἀκόμη σχετικὰ ἀνοργάνωτη, ἐνῶ τὸ φορολογικὸ σύστημα καὶ τὸ καθεστὼς τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων παρεμβάλλουν σοβαρὰ ἐμπόδια στὴν κινητικότητα τῆς ἐργασίας.

Ἡ δυσαρμονία αὐτὴ δυσχεραίνει τὴν πραγματοποίηση διαρθρωτικῶν μεταβολῶν στὴν παραγωγή, διογκώνει τὸ κόστος καὶ μειώνει τὴν ἀνταγωνιστικότητα, ἐνῶ παράλληλα δημιουργεῖ σοβαρὰ κοινωνικὰ προβλήματα στὶς περιπτώσεις ὑπερκορεσμοῦ ἐπαγγελμάτων. Πρέπει πάντως νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ μέχρι τώρα ἐμπειρία δείχνει πὼς ἡ προσφορὰ ἐργασίας, ἀκόμη καὶ σὲ νέες εἰδικότητες, ἀνταποκρίθηκε μὲ κάποια ἔστω χρονικὴ ὑστέρηση στὴ ζήτηση παρὰ τὶς ἐλλείψεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ τὸν ἀνεπαρκὴ ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό. Ἐξάλλου, οἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ συστήματος τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ποὺ θὰ τεθοῦν σὲ ἐφαρμογὴ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος, ἀντιμετωπίζουν τὸ πρόβλημα στὴ βάση του. Παράλληλα, ἔχουν τεθεῖ σὲ κίνηση σημαντικὲς ἐκπαιδευτικὲς δραστηριότητες καὶ διαδικασίες ποὺ ἀναμένεται νὰ ἔχουν ἄμεσα ἀποτελέσματα στὴ βελτίωση τῆς συνθέσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, τὸ δὲ Πρόγραμμα προβλέπει τὴ λήψη σειρᾶς μέτρων γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότερη ὀργάνωση καὶ λειτουργία τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας.

4. Τὰ διαρθρωτικὰ προβλήματα τοῦ ἀγροτικοῦ τομέα

Παρὰ τὴν ἀβεβαιότητα ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβεια τῶν σχετικῶν στοιχείων, ἡ παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας στὸν ἀγροτικὸ τομέα κατὰ τὸ 1971 φαίνεται ὅτι ἦταν κατώτερη ἀπὸ τὸ ἥμισυ τοῦ μέσου ὅρου γιὰ τὸ σύνολο τῆς οἰκονομίας καὶ ἔφτανε τὸ ἕνα τρίτο μόνο τῆς παραγωγικότητας στοὺς λοιπούς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γεωργία, τομεῖς. Αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα πλέγματος παραγόντων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους σημαντικότεροι θεωροῦνται τὸ μεγάλο μέγεθος τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, συνέπεια τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ μικρὸς κλῆρος, ἡ δυσμενὴς σύνθεση τοῦ ἀγροτικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ κατὰ ἡλικία καὶ φύλο, ὁ κατακερματισμὸς τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ἀνεπαρκὴς συνεταιριστικὴ ὀργάνωση, τὸ χαμηλὸ ποσοστὸ καὶ ἡ βραδεία ἐπέκταση τῶν ἀρδευόμενων ἐδαφῶν καὶ ἡ σχετικὰ δυσμενὴς σύνθεση τοῦ γεωργικοῦ προϊόντος. Σημαντικὰ προβλήματα δημιουργεῖ ἐπίσης ἡ σοβαρὴ ἀνεπάρκεια τοῦ συστήματος ἐμπορίας τῶν γεωργικῶν προϊόντων.

Παρὰ τοὺς δυσμενεῖς αὐτοὺς παράγοντες, ἡ ἀνταπόκριση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς στὶς μεταβολὲς τῆς ζητήσεως καὶ τῶν τιμῶν ἔχει ἐμφανίσει σημαντικὴ βελτίωση τὰ τελευταῖα χρόνια, μέσα στὰ ὅρια ποὺ ἐπιτρέπουν οἱ τεχνικὲς συνθῆκες τῆς παραγωγῆς. Παράλληλα, ἀξιόλογη πρόοδος πραγματοποιεῖται στὴ συλλογικὴ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως ἀλλὰ καὶ στὸ σύστημα ἐμπορίας, μὲ τὴν προτεινόμενη δημιουργία τῶν τοπικῶν ἀγορῶν ἀγροτικῶν προϊόντων.

5. Ἡ δομὴ καὶ ἡ ὀργάνωση τοῦ δευτερογενοῦς τομέα

Παρὰ τὴ σημαντικὴ πρόοδο ποὺ ἐπιτελέσθηκε, ὁ δευτερογενὴς τομέας ἐμφανίζει ἀκόμη σοβαρὰ διαρθρωτικὰ προβλήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἐπίλυση εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴ μακροχρόνια ἀνάπτυξή του. Ἀπὸ τὰ προβλήματα αὐτὰ σημαντικότερα εἶναι τὸ μικρὸ μέγεθος τῶν μονάδων, ἡ ἀνεπαρκὴς ἐξειδίκευση, ἡ περιορισμένη κάθετη ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς, οἱ ἀτελεῖς συνθῆκες ἀνταγωνισμοῦ καὶ ὁ στενὸς σχετικὰ ἐπιχειρηματικὸς ὁρίζοντας.

Ἂν καὶ στὰ τελευταῖα χρόνια ὁ ἀριθμὸς τῶν σχετικὰ μεγάλων μονάδων αὐξήθηκε, ὁ χαρακτήρας ἑνὸς σημαντικοῦ μέρους τῆς μεταποιητικῆς δραστηριότητας παραμένει ἀκόμη βιοτεχνικός. Τὸ 40 % τῶν ἀπασχολουμένων στὴ μεταποίηση τὸ 1973 ἐργάζονταν σὲ μονάδες μὲ δέκα ἢ λιγότερα ἄτομα. Παρόλο ποὺ σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις τὸ μικρὸ μέγεθος εἶναι εὐνοϊκὸ στοιχεῖο, γιατὶ ἐξασφαλίζει ταχύτητα προσαρμογῆς καὶ εὐελιξία, καταλήγει πολλὲς φορὲς σὲ αὐξημένο κόστος παραγωγῆς, λόγω ἐλλείψεως οἰκονομιῶν κλίμακος καὶ ἀδυναμίας χρησιμοποιήσεως σύγχρονης τεχνολογίας. Αὐτὸ ἰσχύει ἰδιαίτερα γιὰ τὸν ἑλληνικὸ μεταποιητικὸ τομέα, ὅπου σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις τὸ μικρὸ μέγεθος τῶν μονάδων δὲν ἀντανακλᾶ ἀνάλογη ἐξειδίκευση ἀλλὰ ἀντίθετα συνοδεύεται ἀπὸ ποικιλία παραγόμενων προϊόντων τῶν ὁποίων ἡ μεταποίηση ἀναφέρεται κατὰ κανόνα στὰ τελικὰ στάδια παραγωγῆς. Ἐξάλλου, ἡ ἔλλειψη κάθετης ὀργανώσεως τῆς ἑλληνικῆς μεταποιητικῆς παραγωγῆς ἐξαιτίας τοῦ μικροῦ μεγέθους πολλαπλασιάζει τὰ ἐνδιάμεσα στάδια ἀνταλλαγῆς καὶ διογκώνει τὸ τελικὸ κόστος.

Μὲ ἐλάχιστες ἀλλὰ σημαντικὲς ἐξαιρέσεις, ἡ τεχνολογικὴ ἔρευνα στὸ βιομηχανικὸ τομέα εἶναι ὑποτυπώδης. Κατὰ κανόνα ἡ ἐρευνητικὴ δραστηριότητα, στὴ μικρὴ σχετικὰ ἔκταση ποὺ πραγματοποιεῖται, περιορίζεται σὲ προσαρμογὴ τῆς τεχνολογίας ποὺ εἰσάγεται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό.

Ἂν καὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν μικρῶν μονάδων φαίνεται νὰ εὐνοεῖ τὸν ἀνταγωνισμὸ καὶ νὰ μὴ παρέχει ἔδαφος γιὰ τὴ διαμόρφωση μονοπωλιακῶν ἢ ὀλιγοπωλιακῶν καταστάσεων, ἐν τούτοις στὴν πράξη ὁ ἀνταγωνισμὸς εἶναι χαλαρὸς καὶ τὰ περιθώρια κέρδους σὲ πολλὲς περιπτώσεις συγκριτικὰ ὑψηλά. Πάντως, ὁ βαθμιαῖος δασμολογικὸς ἀφοπλισμὸς καὶ ὁ ἐξαγωγικὸς προσανατολισμὸς πολλῶν ἐπιχειρήσεων ἔχουν συμβάλει στὴν ἀνάπτυξη ἀνταγωνιστικοῦ πνεύματος καὶ στὴν υἱοθέτηση ἐνεργητικῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς. Οἱ τάσεις αὐτὲς ἀναμένεται νὰ ἐνισχυθοῦν μετὰ τὴν ἔνταξη τῆς χώρας στὶς Εὐρωπαϊκὲς Κοινότητες.

Ἡ νοοτροπία, ὁ προσανατολισμὸς καὶ γενικότερα ὁ ὁρίζοντας τῆς ἑλληνικῆς ἐπιχειρηματικῆς τάξεως παρουσιάζουν, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, σημαντικὲς ἀδυναμίες. Οἱ ἀνεπάρκειες αὐτὲς δὲν εἶναι βέβαια ἄσχετες μὲ τὸ στάδιο ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας καὶ τὴν παραδοσιακὴ δομὴ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Εἶναι ἐν τούτοις ἐνθαρρυντικὸ τὸ γεγονός, ὅτι εἰσέρχεται βαθμιαῖα στὴν ἐνεργὸ δράση μιὰ νέα γενεὰ ἐπιχειρηματιῶν, κατάλληλα ἐκπαιδευμένων, μὲ σύγχρονη ἀντίληψη καὶ νοοτροπία, ποὺ εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἀναλάβουν μὲ ἐπιτυχία σημαντικὲς πρωτοβουλίες καὶ νὰ διαδραματίσουν κεντρικὸ ρόλο στὴν προώθηση τῆς ἀναπτύξεως.

6. Οἱ συνθῆκες στὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν

Ἂν καὶ ἡ αὔξηση τῶν ἐξαγωγῶν συνεχίσθηκε μὲ ταχὺ ρυθμὸ καὶ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα χρόνια παρὰ τὴ διεθνὴ οἰκονομικὴ ὕφεση, τὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο ἐξακολουθεῖ νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ σοβαρὴ ἐλλειμματικότητα. Τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὶς ἐξαγωγὲς ἀγαθῶν καλύπτουν τὰ 40 % περίπου τῶν πληρωμῶν γιὰ εἰσαγωγές. Αὐτὸ συνδέεται μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐξαγώγιμο τμῆμα τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος εἶναι, σὲ σχέση μὲ τὰ ἐπίπεδο οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας, συγκριτικὰ χαμηλό. Πρόσθετοι παράγοντες ποὺ συντελοῦν στὴν ἐλλειμματικότητα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου εἶναι ἡ αὔξηση τῆς δαπάνης γιὰ εἰσαγωγὲς ἀργοῦ πετρελαίου καὶ οἱ ἔκτακτες δαπάνες γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητας τῆς χώρας.

Πρέπει ἐν τούτοις νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὸ στάδιο ἀναπτύξεως ποὺ βρίσκεται ἡ χώρα, ἡ ἐλλειμματικότητα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καταρχὴν ἀνεπιθύμητη, ἀφοῦ ἡ χώρα ἔχει μεγάλο πλεόνασμα ἀπὸ τὶς ἄδηλες συναλλαγές της μὲ τὸ ἐξωτερικὸ καὶ εἶναι σημαντικὴ ἡ αὐτόματη καθαρὴ εἰσροὴ ἰδιωτικῶν κεφαλαίων, ποὺ κατὰ μεγάλο ποσοστὸ προέρχονται ἀπὸ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ οὐσιαστικὰ ἀποτελοῦν μονομερεῖς μεταβιβάσεις. Βέβαια, ἡ μεγάλη ἐλλειμματικότητα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ ἡ σχετικὰ μεγάλη ἐξάρτηση τῆς ἰσορροπίας τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν τῆς χώρας ἀπὸ πηγὲς ἐσόδων ποὺ εἶναι περισσότερο εὐαίσθητες στὴ διεθνὴ οἰκονομικὴ συγκυρία αὐξάνουν τὴν εὐπάθεια τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Παρὰ τὶς ἔκτακτες συναλλαγματικὲς δαπάνες γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητας τῆς χώρας καὶ τὶς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις τῆς διεθνοῦς συγκυρίας, ἰδίως στοὺς ἄδηλους πόρους, τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καλύπτεται κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὴν τακτικὴ εἰσροὴ ἰδιωτικῶν κεφαλαίων, ποὺ σὲ μεγάλο μέρος κατευθύνονται σὲ τοποθετήσεις οἱ ὁποῖες δὲν συνεπάγονται ἐπανεξαγωγὴ συναλλάγματος. Ἔτσι, ὁ ἐξισορροπητικὸς δανεισμὸς βαίνει σταθερὰ μειούμενος, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους τῆς χώρας διατηρεῖται σὲ ὅρια ποὺ ἐπιτρέπουν τὴν ἄνετη ἐξυπηρέτησή του.

Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ παραβλέπεται ὅτι ἡ ἐνίσχυση τοῦ ρυθμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου καὶ ἰδίως ἡ ἀνάκαμψη τῶν ἐπενδύσεων θὰ αὐξήσουν σημαντικὰ τὶς ἀνάγκες γιὰ πρόσθετες εἰσαγωγές. Ἐὰν ὅμως πραγματοποιηθοῦν οἱ διαρθρωτικὲς μεταβολὲς ποὺ περιλαμβάνονται στὸ Πρόγραμμα καὶ ἐπαληθευθοῦν οἱ προβλέψεις γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν αὐτόνομων παραγόντων, τὸ τελικὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν στὸ τέλος τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος, σὲ σχέση μὲ τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα, ἐκτιμᾶται ὅτι θὰ περιορισθεῖ αἰσθητά.

7. Ἡ χωροταξικὴ κατανομὴ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν δραστηριοτήτων

Ἡ συγκέντρωση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀκόμη περισσότερο τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὑποδομῆς στὴν εὐρύτερη περιφέρεια τῆς πρωτεύουσας εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ κατὰ πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη συγκέντρωση σὲ χῶρες μὲ παρόμοια ἔκταση καὶ πληθυσμό. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται ὅτι ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα τὸ ποσοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ συγκεντρώνεται στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς πρωτεύουσας πλησιάζει τὸ 1/3 τοῦ συνόλου, τὸ ἀντίστοιχο ποσοστὸ σὲ ὁρισμένες εὐρωπαϊκὲς χῶρες μὲ τὸν ἴδιο περίπου πληθυσμὸ δὲν ὑπερβαίνει τὸ 1/5. Ὁ βαθμὸς συγκεντρώσεως σὲ ἄλλους τομεῖς ἢ δραστηριότητες εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερος.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μεγάλο βαθμὸ συγκεντρώσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων στὰ δύο μεγάλα ἀστικὰ κέντρα, ἡ χωροθέτηση τῶν ἐπὶ μέρους δραστηριοτήτων καὶ στὴν ὑπόλοιπη χώρα ἔγινε κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες χωρὶς κατάλληλο σχεδιασμό. Ἔτσι, παρα-

μελήθηκαν ἢ καὶ ἀγνοήθηκαν οἱ ἀμοιβαῖες σχέσεις μεταξὺ τῶν ἐναλλακτικῶν χρήσεων γῆς, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ σπατάλη πόρων καὶ τὴ φθορὰ ἢ ὑποβάθμιση τοῦ περιβάλλοντος. Πρέπει πάντως νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ συστηματικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῆς ἀπρόσφορης χωροταξικῆς κατανομῆς τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων ἔχει ἤδη ἀρχίσει μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν βασικῶν κεντρικῶν φορέων καὶ τὴ θέσπιση σειρᾶς νέων ἰσχυρῶν περιφερειακῶν κινήτρων γιὰ τὶς ἀκριτικὲς περιοχὲς τῆς χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γενικά

Ἡ οἰκονομικὴ ἄνοδος, ἡ κοινωνικὴ πρόοδος καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας ἀποτελοῦν τὸ τρίπτυχο τῶν βασικῶν στόχων τοῦ Προγράμματος. Μέσα στὰ πλαίσια ποὺ διαγράφουν οἱ ἐθνικοπολιτικὲς ἐπιδιώξεις καὶ οἱ αὐτόνομοι ἢ ἐξωγενεῖς περιορισμοί, τὸ Πρόγραμμα ἀποβλέπει στὴν κατὰ τὸ δυνατὸν σύμμετρη καὶ ἁρμονικὴ ἱκανοποίηση τῶν αἰτημάτων τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου γιὰ τὴν ἄνοδο τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῆς εὐημερίας.

Οἱ συγκεκριμένοι στόχοι περιγράφονται σὲ γενικὲς μόνο γραμμὲς καὶ ἀναφέρονται στοὺς κύριους τομεῖς. Ἡ δυνατότητα πραγματοποιήσεως τῶν βασικῶν στόχων, οἱ συνθῆκες ἰσορροπίας ποὺ ὑπαγορεύουν καὶ οἱ γενικὲς γραμμὲς πολιτικῆς ποὺ κρίνονται πρόσφορες γιὰ τὴν ἐπίτευξή τους ἀναπτύσσονται στὰ ἑπόμενα τμήματα τοῦ παρόντος κειμένου. Ἡ λεπτομερέστερη περιγραφὴ τῶν εἰδικῶν κατὰ τομεῖς στόχων τοῦ Προγράμματος, ὁ συστηματικότερος ἔλεγχος τῶν δυνατοτήτων καὶ τῆς διαδικασίας πραγματοποιήσεώς του, καθὼς καὶ ἡ ἐξειδίκευση τῶν συγκεκριμένων μέτρων πολιτικῆς, ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενο τοῦ κύριου Προγράμματος.

Εἶναι ἀναγκαῖο νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ σύνολο τῶν στόχων τοῦ Προγράμματος ἀποτελεῖ ἕνα ἀλληλένδετο σύστημα μὲ συνέπεια καὶ συνοχή. Ἡ χωριστὴ ἐξέταση καὶ ἀξιολόγηση κάθε στόχου δὲν εἶναι οὔτε σκόπιμη οὔτε ὀρθή, ἀφοῦ ἡ ἐπιλογὴ ὁρισμένων ἀπὸ τοὺς στόχους αὐτοὺς δικαιολογεῖται μόνο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι στηρίζουν τὴν πραγματοποίηση ἄλλων στόχων οἱ ὁποῖοι συνδέονται πιὸ ἄμεσα μὲ τὶς ἐθνικοπολιτικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ Προγράμματος.

Α. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Ὑψηλὸς ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος

Βασικὸς στόχος τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως εἶναι ἡ πραγματοποίηση ρυθμοῦ οἰκονομικῆς ἀνόδου, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνταποκρίνεται στὶς εὔλογες προσδοκίες τοῦ πληθυσμοῦ γιὰ πληρέστερη ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν του, θὰ ἀφήνει τὰ ἀπαραίτητα περιθώρια γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἔκτακτων ἀμυντικῶν δαπανῶν καὶ θὰ συμβάλλει στὴ σμίκρυνση τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας.

Κεντρικὸς στόχος τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ ἐπίτευξη μέσου ἐτήσιου ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος κατὰ 6-7 % καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος κατὰ 5-6 %. Ἡ πραγματοποίηση τοῦ ἀνοδικοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ ἰσοδυναμεῖ μὲ συνολικὴ αὔξηση τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς χώρας κατὰ 37 % περίπου στὴ διάρκεια τῆς πενταετίας 1976 - 1980 καὶ 30 % περίπου στὴν περίοδο 1977 - 1980. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς εἶναι ἐλαφρὰ ἀνώτερος σὲ σύγκριση μὲ τὴ μακροχρόνια τάση τῆς οἰκονομίας κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια (6 % περίπου).

Κατὰ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ στόχου ἐλήφθησαν ὑπόψη ἡ συγκυριακὴ θέση τῆς οἰκονομίας καὶ οἱ παραγωγικοὶ πόροι, οἱ ὁποῖοι προβλέπεται ὅτι θὰ εἶναι διαθέσιμοι κατὰ τὴ διάρκεια ἐφαρμογῆς τοῦ Προγράμματος, καθὼς καὶ οἱ προοπτικὲς τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας. Κατὰ τὴ διαδικασία αὐτὴ διαπιστώθηκε, ὅτι ἡ προσφορὰ ὁρισμένων βασικῶν παραγωγικῶν πόρων, ποὺ κατὰ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο ἦταν σχεδὸν ἀπεριόριστη ἢ πολὺ ἐλαστική, ἔχει ἤδη περιορισθεῖ σὲ ἔκταση ποὺ καθιστᾶ δυσχερὴ τὴ μακρόχρονη διατήρηση τῶν ὑψηλῶν ρυθμῶν τοῦ παρελθόντος, ἂν δὲν μεταβληθεῖ τὸ ἀναπτυξιακὸ πρότυπο. Τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μεταβολῆς αὐτῆς ἐνίσχυσαν οἱ νέοι κοινωνικοὶ προσανατολισμοὶ τοῦ Προγράμματος καὶ ἡ προσεχὴς ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα. Ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὐτὴ σημαίνει ὅτι, κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος, πρέπει νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ πραγματοποίηση ὁρισμένων βασικῶν διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν στὴν παραγωγικὴ δομὴ ποὺ θὰ συμβάλλουν οὐσιαστικὰ στὴ θεμελίωση μιᾶς αὐτοδύναμης διαδικασίας ἀναπτύξεως καὶ στὴν ἐξασφάλιση τῆς συνεχοῦς βελτιώσεως τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς. Ἡ ἐπίτευξη τῶν στόχων τούτων εἶναι ἰδιαίτερα ἀπαιτητικὴ σὲ κεφαλαιακοὺς καὶ συναλλαγματικοὺς πόρους καὶ κατὰ συνέπειαν θέτει ὁρισμένους περιορισμοὺς στὴν πραγματοποίηση περισσότερο φιλόδοξων στόχων ἀνόδου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ὁ ρυθμὸς ἀναπτύξεως ποὺ ἐπιδιώκεται νὰ πραγματοποιηθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος θεωρεῖται ἱκανοποιητικὸς ὄχι μόνο σὲ σχέση μὲ τὶς ἐκτιμώμενες δυνατότητες τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἀντίστοιχες προοπτικὲς στὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Σύμφωνα μὲ τὶς ἐκτιμήσεις τοῦ Ὀργανισμοῦ Οἰκονομικῆς Συνεργασίας καὶ Ἀναπτύξεως ὁ μέσος ρυθμὸς ἀνόδου γιὰ τὶς χῶρες τοῦ Ὀργανισμοῦ σὰν σύνολο γιὰ τὴν πενταετία 1976-1980 εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνέλθει σὲ 5,5 %, ἐνῶ γιὰ τὶς Ἐννέα χῶρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας σὲ 4,5% περίπου. Ἀναλυτικὰ γιὰ τὶς χῶρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας οἱ ρυθμοὶ ποὺ προβλέπονται στὸ τέταρτο μεσοχρόνιο πρόγραμμα ποὺ καλύπτει τὴν περίοδο 1976-1980 εἶναι οἱ ἑξῆς : Γαλλία 6 %, Δ. Γερμανία 5 %, Βέλγιο 5 %, Ὁλλανδία 4,5 %, Ἰταλία 4,5 %, Δανία 4 %, Ἰρλανδία 4 %, Ἡνωμένο Βασίλειο 3,5 %. Εἶναι συνεπῶς σαφές, πὼς ὁ ρυθμὸς ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ποὺ προβλέπεται γιὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος, εἶναι ὑψηλότερος κατὰ δύο περίπου μονάδες ἀπὸ τὸ μέσο ὅρο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας. Ἔτσι, τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα τῆς χώρας ἀπὸ 45 % τὸ 1973 θὰ ξεπεράσει τὸ 50 % τοῦ μέσου κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς Κοινότητας κατὰ τὸ 1980.

Ἀπὸ μακροχρονιότερη σκοπιά, ἡ ἀνοδικὴ τάση τῶν εὐρωπαϊκῶν οἰκονομιῶν φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι θὰ σημειώσει σημαντικὴ ἐπιβράδυνση. Τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ σὲ παράγοντες ὅπως : (α) ἡ πιθανὴ ἀνεπάρκεια κεφαλαίου λόγω στροφῆς τῶν προτιμήσεων τοῦ κοινοῦ πρὸς ἀγαθὰ ἐντάσεως κεφαλαίου σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ στασιμότητα τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευση· (β) ἡ ἐνδεχομένη στενότητα σὲ πρῶτες ὕλες καὶ καύσιμα· (γ) ἡ αὔξηση τοῦ κόστους γιὰ τὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ τὴ φθορὰ ποὺ συνεπάγεται ἡ σύγχρονη οἰκονομικὴ ἄνοδος καὶ (δ) ἡ συγκράτηση τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ζητήσεως ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν προσπάθεια περιορισμοῦ τῶν ἀνατιμητικῶν ἐξελίξεων. Σύμφωνα μὲ ὁρισμένες ἐκτιμήσεις διεθνῶν ὀργανισμῶν, ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς ἀνόδου τοῦ εἰσοδήματος τῶν ὥριμων οἰκονομιῶν τῆς Βόρειας Εὐρώπης θὰ περιορισθεῖ, ἀπὸ 3,2 % κατὰ τὴ δεκαπενταετία 1961-1975, γύρω στὸ 2 % κατὰ τὴ δεκαπενταετία 1976-1990, τῶν ἀναπτυγμένων χωρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἀπὸ 4,7 % σὲ 3,5 % περίπου καὶ τῶν ἀναπτυσσόμενων χωρῶν τῆς Νότιας Εὐρώπης (στὶς ὁποῖες περιλαμβάνεται καὶ ἡ Ἑλλάδα) ἀπὸ 7,2 % σὲ 5 %-6,5 % κατὰ τὶς δύο περιόδους ἀντίστοιχα. Παράλληλα, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς μεταβολῆς τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῶν διαθέσιμων πόρων στὶς διάφορες χῶρες, πρέπει νὰ ἀναμένονται οὐσιώδεις ἀλλαγὲς στὴ σύνθεση καὶ τὴ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητας μέσα στὸν εὐρύτερο εὐρωπαϊκὸ χῶρο.

Πίνακας 1

Ἀκαθάριστο Ἐγχώριο Προϊόν.

(Σὲ ἑκατ. δραχμὲς)
(Σὲ τιμὲς 1970)

Κλάδος	Ἀπόλυτα μεγέθη				Ποσοστιαία διάρθρωση				Μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς μεταβολῆς		
	1970	1975	1976	1980	1970	1975	1976	1980	1971-75	1976-80	1977-80
Πρωτογενὴς τομέας	47.058	56.272	55.420	65.200	18,2	16,6	15,6	14,1	3,6	3,0	4,1
Δευτερογενὴς τομέας	80.976	107.328	116.780	166.000	31,4	31,8	32,8	35,9	5,8	9,1	9,2
(Μεταποίηση)	(49.266)	(70.778)	(77.700)	(115.000)	(19,1)	(21,0)	(21,8)	(24,9)	(7,5)	(10,2)	(10,3)
Ὑπηρεσίες	129.966	174.293	183.800	231.700	50,4	51,6	51,6	50,0	6,0	5,9	6,0
(Ὑγεία-Ἐκπαίδευση)	(14.930)	(14.960)	(15.550)	(21.900)	(4,6)	(4,4)	(4,4)	(4,7)	(4,6)	(7,9)	(8,9)
Ἀκαθάριστο Ἐγχώριο Προϊόν	258.000	337.893	356.000	462.900	100,0	100,0	100,0	100,0	5,5	6,5	6,8

Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς ὑπογραμμίζουν τὴ σημασία τοῦ κεντρικοῦ στόχου τοῦ Προγράμματος, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ δὲν βρίσκεται χαμηλότερα ἀπὸ τὴ μακροχρόνια τάση, συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τὶς διαρθρωτικὲς βελτιώσεις ποὺ θὰ συμβάλουν στὴ μονιμότερη διατήρηση τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου καὶ στὴν προσαρμογὴ τῆς οἰκονομίας στὰ πρότυπα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων.

2. Αὔξηση τῆς ἀπασχολήσεως

Βασικὸ καὶ αὐτονόητο καθῆκον τοῦ Κράτους εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῆς δυνατότητας ἀπασχολήσεως σὲ ὅσους ἐπιθυμοῦν καὶ μποροῦν νὰ ἐργασθοῦν. Μὲ ἐξαίρεση τὸ μικρὸ καὶ ἀναπόφευκτο ποσοστὸ ἀνεργίας τριβῆς, αὐξημένη ἀνεργία ἢ ὑποαπασχόληση, κυκλικοῦ ἢ διαρθρωτικοῦ χαρακτήρα ἀποτελεῖ φαινόμενο, ἡ ἀπάλειψη τοῦ ὁποίου περιλαμβάνεται στὶς στοιχειώδεις ὑποχρεώσεις μιᾶς δημοκρατικῆς πολιτείας.

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐπιδίωξη αὐτὴ ἔχει διπλὴ σημασία. Πέρα ἀπὸ τὴν ἐξασφάλιση ἀπασχολήσεως στοὺς Ἕλληνες ποὺ ζοῦν στὴ χώρα, πρέπει νὰ ἐξασφαλισθεῖ βαθμιαῖα ἡ δυνατότητα ἀπασχολήσεως τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἐργάζονται στὸ ἐξωτερικό, ἔτσι ὥστε ἡ ἐργασία στὴν ἀλλοδαπὴ νὰ ἀποτελεῖ ἐπιλογὴ καὶ ὄχι ἀναγκαστικὴ λύση. Τοῦτο δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ πλήρως μέσα στὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος. Ἡ σημαντικὴ ὅμως αὔξηση τῶν εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως ποὺ προβλέπεται ἀποτελεῖ οὐσιῶδες βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή.

Βασικὸς στόχος τοῦ Προγράμματος, τοῦ ὁποίου ἡ πραγματοποίηση συνδέεται μὲ τὴν προβλεπόμενη αὔξηση τῆς παραγωγῆς, εἶναι ἡ δημιουργία μέχρι τὸ τέλος τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος 210.000 περίπου νέων θέσεων ἀπασχολήσεως στοὺς μὴ γεωργικοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τὸ ἥμισυ περίπου θὰ ἀφορᾶ σὲ νέες θέσεις ἀπασχολήσεως στὸ δευτερογενὴ τομέα. Λαμβανομένου ὑπόψη ὅτι κατὰ τὸ 1976 οἱ νέες θέσεις ἀπασχολήσεως ποὺ δημιουργήθηκαν στὸν ἀστικὸ τομέα ὑπολογίζονται σὲ 40.000 περίπου, στόχος τοῦ Προγράμματος γιὰ τὴν περίοδο 1977-1980 εἶναι ἡ προσθήκη ἄλλων 170.000 νέων θέσεων ἀπασχολήσεως. Ἡ ἐπίδοση τοῦ 1976 ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὁ προβλεπόμενος στόχος εἶναι πραγματοποιήσιμος.

3. Βελτίωση τῆς συνθέσεως τοῦ προσανατολισμοῦ καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς

Παράλληλα μὲ τὴν ἐπίτευξη ὑψηλοῦ σχετικὰ ρυθμοῦ ἀνόδου τοῦ εἰσοδήματος, τὸ Πρόγραμμα προβλέπει οὐσιώδη βελτίωση στὴ σύνθεση τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος καὶ στὴν ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς. Μία ἀπὸ τὶς πιὸ βασικὲς μεταβολὲς ἀναφέρεται στὴν αὔξηση τοῦ ποσοστοῦ συμμετοχῆς τῆς μεταποιήσεως στὸ ἐθνικὸ προϊὸν ἀπὸ 21% τὸ 1975 καὶ 21,8% τὸ 1976 σὲ 25% περίπου τὸ 1980, σὰν ἀποτέλεσμα τῆς προβλεπομένης μέσης ἐτησίας αὐξήσεως τοῦ προϊόντος τοῦ κλάδου κατὰ 10% περίπου. Ἀκόμη πιὸ σημαντικὴ — καὶ αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιατὶ ἀναφέρεται στὴ δομὴ τῆς οἰκονομίας — εἶναι ἡ ἀντίστοιχη βελτίωση στὴ σύνθεση τῶν ἐπενδύσεων.

Ἡ ἔμφαση ποὺ δίνεται στὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας στηρίζεται σὲ δύο βασικές, ἐμπειρικὰ διαπιστωμένες, παραδοχές: Πρῶτον, ὅτι ἡ αὔξηση τῆς ἐγχώριας καὶ διεθνοῦς ζητήσεως βιομηχανικῶν προϊόντων θὰ εἶναι συνεχὴς καὶ ταχύτερη ἀπὸ τὴν ἄνοδο τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, καὶ δεύτερον, ὅτι αὔξηση τῶν εἰσοδηματικῶν μεγεθῶν, ποὺ στηρίζεται κατὰ κύριο λόγο στὸν τομέα τῶν ὑπηρεσιῶν, χωρὶς τουλάχιστον παράλληλη ἐπέκταση τῆς οἰκονομικῆς βάσεως τῆς χώρας σὲ παραγωγὴ ὑλικῶν ἀγαθῶν, δὲν μπορεῖ κάτω ἀπὸ τὶς ὑπάρχουσες συνθῆκες νὰ θεωρηθεῖ σταθερὸ καὶ μόνιμο ἐπίτευγμα. Ἡ βιομηχανικὴ ἐπέκταση εἶναι, ἐξάλλου, ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐπωφελέστερη ἀξιοποίηση τῶν προϊόντων τοῦ γεωργικοῦ τομέα καὶ τοῦ μεταλλευτικοῦ πλούτου τῆς χώρας.

Ἡ αὔξηση τῆς συμβολῆς τοῦ μεταποιητικοῦ τομέα θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ὄχι μόνο τῆς διαμορφώσεως τῶν δυνάμεων τῆς ἐλεύθερης ἀγορᾶς σύμφωνα μὲ τὶς τάσεις τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ τῆς συγκεκριμένης ἐνισχυτικῆς πολιτικῆς ποὺ θὰ ἐφαρμοσθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος. Πρωταρχικὸ ἐνισχυτικὸ παράγοντα θὰ ἀποτελέσει ἡ ἐπάνοδος τῆς οἰκονομίας σὲ ὑψηλοὺς σχετικὰ ρυθμοὺς ἀνόδου καὶ ἡ ἀντίστοιχη διεύρυνση τῆς ἐγχώριας ζητήσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ αναμενόμενη διαμόρφωση τῆς ζητήσεως ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ προβλέπεται ὅτι θὰ ἀσκήσει, παρὰ τὴν ἀβεβαιότητα ποὺ ἐπικρατεῖ σήμερα, οὐσιώδη προωθητικὴ ἐπίδραση, δεδομένου ὅτι τὸ ἐπίπεδο τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου στὰ ἑπόμενα πέντε χρόνια ἀναμένεται ὅτι θὰ σημειώσει σημαντικὴ ἄνοδο. Πέρα ἀπ' αὐτό, ἡ ταχεία αὔξηση τῶν ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία εἶναι ἐνδεικτικὴ ὄχι μόνο γιὰ τὰ σημαντικὰ ἀνοίγματα τὰ ὁποῖα πέτυχε ἡ ἐγχώρια παραγωγὴ στὶς διεθνεῖς ἀγορὲς σὲ μεγάλη ποικιλία προϊόντων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐνισχυμένη ἀνταγωνιστικότητά της. Ἡ προοπτικὴ ἐντάξεως στὴν Κοινὴ Ἀγορὰ θὰ ἀσκήσει πρόσθετη ἐπεκτατικὴ ὤθηση.

Στὴν περίπτωση ποὺ θὰ ὑπάρξει ὁποιαδήποτε ὑστέρηση στὴν πραγματοποίηση τοῦ στόχου αὐτοῦ, τὸ Κράτος εἶναι ἀποφασισμένο νὰ παρέμβει μὲ ἐπιχειρηματικὲς πρωτοβουλίες ἐξειδικευμένων φορέων, ἰδιαίτερα μὲ τὴ συμμετοχὴ στὴν ἵδρυση μικροῦ ἀριθμοῦ μεγάλων μεταποιητικῶν μονάδων βασικῆς σημασίας, οἱ ὁποῖες εἴτε θὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐκμετάλλευση ἐγχώριων πρώτων ὑλῶν καὶ θὰ ἔχουν κατὰ κύριο λόγο ἐξαγωγικὸ προσανατολισμό, εἴτε θὰ καλύψουν ὁρισμένα κρίσιμα κενὰ στὴν παραγωγικὴ δομὴ τῆς οἰκονομίας. Γενικότερα, τὸ πρότυπο τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας θὰ ἔχει ἐξωστραφῆ χαρακτήρα, γιατὶ μόνο μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ὀργανικὴ ἔνταξη καὶ ἡ μόνιμη ἀνοδικὴ πορεία τῆς οἰκονομίας μέσα στὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος. Στὰ πλαίσια τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν προβλέπεται ὅτι τὸ ἕνα τρίτο περί-

που τῆς αὐξήσεως τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς θὰ κατευθυνθεῖ πρὸς τὶς ἐξαγωγές, ὥστε τὸ ποσοστὸ τοῦ ἐξαγώγιμου μέρους τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς ἀπὸ 14,4 % περίπου τὸ 1975 καὶ 15,2 % τὸ 1976 νὰ προσεγγίσει τὸ 20 % τὸ 1980.

Ἀπὸ μακροχρονιότερη σκοπιά, σημαντικὸ παράγοντα ἐπεκτάσεως τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς ποὺ προορίζεται γιὰ ἐξαγωγὴ ἀποτελεῖ ἡ διαφαινόμενη τάση χωροταξικῆς ἀνακατανομῆς τῆς παραγωγῆς καὶ ἀναστροφῆς τοῦ ρεύματος τῆς μετακινήσεως τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς μέσα στὸν εὐρύτερο εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ξένου ἐπιχειρηματικοῦ κεφαλαίου γιὰ ἐπενδύσεις στὴ χώρα φαίνεται πολὺ πιθανὸ ὅτι θὰ ἐκδηλωθεῖ ζωηρό, ἐνῶ παράλληλα διαγράφονται εὐνοϊκὲς προοπτικὲς γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ ρεύματος παλιννοστήσεως Ἑλλήνων ἐργαζομένων, τῶν ὁποίων οἱ σωρευμένες ἀποταμιεύσεις μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν τὴν κεφαλαιακὴ βάση γιὰ μιὰ εὐρεία ἐπέκταση ἀποκεντρωμένων βιομηχανικῶν μονάδων.

Ἄλλη βασικὴ μεταβολὴ στὴ σύνθεση τοῦ ἐγχώριου προϊόντος θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν προβλεπόμενη ταχεία ἄνοδο τῆς δραστηριότητας στὸν τομέα τῶν μεταλλείων-ὀρυχείων καὶ εἰδικότερα στὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἐγχώριων πηγῶν ἐνέργειας. Οἱ παραδοσιακὲς ἐνεργειακὲς πηγὲς θὰ τεθοῦν σὲ πληρέστερη καὶ πιὸ συστηματικὴ ἐκμετάλλευση καὶ θὰ καταβληθεῖ ἔντονη προσπάθεια νὰ ἐντοπισθοῦν καὶ νὰ ἀξιοποιηθοῦν νέες πηγὲς ἐνέργειας καὶ μεταλλευτικὰ κοιτάσματα.

Τρίτη οὐσιώδης βελτίωση ἀναφέρεται στὴν ἐπέκταση τῆς προσφορᾶς ὑπηρεσιῶν στοὺς τομεῖς τῆς παιδείας, ὑγείας, κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως καὶ πρόνοιας. Ἡ ἰδιαίτερη ἔμφαση ποὺ δίνεται στοὺς τομεῖς αὐτοὺς συνδέεται μὲ τὴ βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος γιὰ βελτίωση τῶν συνθηκῶν ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἰδιαίτερα τῶν εὐρύτερων λαϊκῶν στρωμάτων.

Στὸν ἀγροτικὸ τομέα ἔμφαση θὰ δοθεῖ στὴν πραγματοποίηση τῶν ἀπαραίτητων ἀλλαγῶν στὴ σύνθεση τῆς παραγωγῆς, στὴν κεφαλαιακὴ δομὴ καὶ στοὺς ὀργανωτικοὺς θεσμοὺς ποὺ θὰ ἐξασφαλίσουν τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴ μονιμότερη ἀνάπτυξη τοῦ τομέα καὶ τὴν προσφορότερη προσαρμογή του στὰ πλαίσια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας. Ἔτσι ὁ ἀναμενόμενος ρυθμὸς ἀνόδου τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς – ποὺ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται χαμηλὸς – προσδιορίζεται βασικὰ ἀπὸ τὴ χρονικὴ διάσταση καὶ ἀπὸ τὸ βαθμὸ πραγματοποιήσεως τῶν διαρθρωτικῶν αὐτῶν μεταβολῶν.

4. Βελτίωση στὴ χωροταξικὴ κατανομὴ τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων

Ἡ πληρέστερη ἀξιοποίηση τῶν ἀνθρώπινων, φυσικῶν καὶ πολιτιστικῶν πόρων τῆς χώρας προϋποθέτει εὐρύτερη κατανομὴ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν δραστηριοτήτων στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίτευξη δικαιότερης κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ἐξαρτᾶται σὲ κρίσιμο βαθμὸ ἀπὸ τὴν ἔκταση τῆς οἰκονομικῆς καὶ πληθυσμιακῆς ἀποκεντρώσεως. Πέρα ἀπὸ αὐτὸ ἡ ἰσόρροπη περιφερειακὴ ἀνάπτυξη δυναμώνει τὴν ἐθνικὴ συνοχὴ καὶ ἐνισχύει τὴν ἀμυντικὴ ἱκανότητα τῆς χώρας.

Κύριος στόχος τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ ἐπιτάχυνση τῆς ἀναπτύξεως στὴ λοιπή, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα ἀστικὰ κέντρα, χώρα. Βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς προσπάθειας αὐτῆς εἶναι ἡ ἐπισήμανση τῶν παραγόντων ποὺ προσδιορίζουν τὶς περιφερειακὲς ἀνισότητες. Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει νὰ διευκρινισθεῖ σὲ ποιὰ ἔκταση οἱ διαφορὲς ὀφείλονται σὲ ἐγγενῆ αἴτια, ὅπως τὸ φυσικὸ περιβάλλον, οἱ παραγωγικοὶ πόροι, ἡ ἱστορικὴ παράδοση, ἢ σὲ διοικητικά, θεσμικὰ ἢ οἰκονομικὰ μέτρα ποὺ πάρθηκαν στὸ παρελθόν. Αὐτὸ θὰ ἐπιτρέψει ἀνάμεσα στὰ ἄλλα τὴ διαπίστωση τῶν αἰτίων τῆς περιορισμένης ἀποτελεσματικότητας τῆς πολιτικῆς οἰκονομικῆς ἀποκεντρώσεως ποὺ ἀσκήθηκε μέχρι τώρα.

Ἡ χάραξη τῆς πολιτικῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως στὸ νέο Πρόγραμμα στηρίζεται στὶς ἑξῆς δύο βασικὲς ἀρχές: (α) Ὅτι ἡ ἀποδοτικὴ ἄσκηση καὶ ἐπέκταση τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν δραστηριοτήτων, μὲ ἐξαίρεση ἴσως τὴ γεωργικὴ παραγωγή, προϋποθέτει ὁρισμένη πληθυσμιακὴ συγκέντρωση σὲ περιφερειακὰ κέντρα. Ἡ ὑπέρμετρη διασπορὰ σὲ ὅλο τὸ χῶρο δὲν προωθεῖ ἀποτελεσματικὰ καὶ σὲ μακροχρόνια βάση τὴν περιφερειακὴ ἀνάπτυξη. (β) Ὅτι ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἐπὶ μέρους περιφερειῶν τῆς χώρας θὰ πρέπει νὰ στηρίζεται στὴν ὁλοκληρωμένη θεώρηση τῆς χωροταξικῆς κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν δραστηριοτήτων, στὴν ὁποία θὰ λαμβάνονται ὑπόψη οἱ κατὰ τόπους διαθέσιμοι οἰκονομικοὶ καὶ κοινωνικοὶ πόροι, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς μακροχρόνιες τάσεις καὶ προοπτικὲς ἀναπτύξεως τῆς χώρας. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν θὰ καταστήσει δυνατὴ τὴν πληρέστερη ἀξιοποίηση τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων κάθε περιοχῆς καὶ θὰ ἐπιτρέψει τὴν ἐκτίμηση τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ κόστους ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀναληφθεῖ ἂν ἄλλοι λόγοι ἐπιβάλλουν ἀποκλίσεις ἀπὸ τὸ ἐνδεδειγμένο πρότυπο χωροταξικῆς κατανομῆς. Παράλληλα, θὰ διευκολύνει τὴν προσπάθεια ἀξιοποιήσεως τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιᾶς στὶς διάφορες περιοχὲς τῆς χώρας καὶ θὰ ἐνισχύσει τὶς πολιτιστικὲς δραστηριότητες καὶ πρωτοβουλίες τῶν ἐπαρχιακῶν κέντρων. Μέσα στὰ πλαίσια αὐτὰ ἰδιαίτερη φροντίδα δίνεται στὴν ἐνίσχυση τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀκριτικῶν περιοχῶν τῆς χώρας.

Ἡ πολιτικὴ περιφερειακῆς ἀναπτύξεως θὰ εἶναι ἀμφίδρομη, δὲν θὰ στηρίζεται δηλαδὴ μόνο σὲ μέτρα καὶ ρυθμίσεις ποὺ θὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ κέντρο, ἀλλὰ καὶ στὶς πρωτοβουλίες τῶν τοπικῶν πυρήνων δραστηριότητας ποὺ, μὲ τὴν ἐνθάρρυνση τοῦ Κράτους, μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν τοὺς κύριους φορεῖς τῆς ἀναπτύξεως στὴν περιφέρεια, ἀφοῦ φυσικὰ ἀποκτήσουν πρῶτα τὴν ἀπαιτούμενη ὀργανωτικὴ καὶ τεχνικὴ ὑποδομή.

Β. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Ἐπίτευξη δημογραφικῆς ἰσορροπίας

Ἡ χαμηλὴ φυσικὴ αὔξηση, ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ δυσμενὴ κατὰ ἡλικία σύνθεση, καὶ ἡ σχετικὴ συστολὴ τῶν κλιμακίων τῶν παραγωγικῶν ἡλικιῶν λόγω τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως, ἀποτελοῦν ἀνησυχητικὲς πλευρὲς τῆς δημογραφικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, τόσο γιὰ τὴ χώρα ὡς σύνολο ὅσο καὶ ἀκόμη περισσότερο γιὰ τὶς ἀγροτικὲς περιοχές. Βραδεία αὔξηση ἢ ἀκόμη καὶ στασιμότητα τοῦ πληθυσμοῦ θὰ ἀποτελοῦσαν ἴσως ἐπιθυμητὴ ἐξέλιξη γιὰ πολυπληθῆ ἔθνη. Γιὰ μικρὰ ὅμως ἔθνη, ὅπως τὸ ἑλληνικό, ἀποτελοῦν ἐνδεχομένως στοιχεῖα ποὺ θέτουν σὲ κίνδυνο τὴν ἐπιβίωσή τους.

Ἀπὸ τὴ μέχρι τώρα ἐμπειρία, προκύπτει ὅτι κατάλληλα μέτρα γιὰ τὴν αὔξηση τῆς γεννητικότητας προϋποθέτουν προσεκτικὴ μελέτη τοῦ θέματος, γιατὶ ἐνῶ τὸ κόστος εἶναι ἄμεσο, τὰ θετικά τους ἀποτελέσματα εἶναι ἀβέβαια καὶ ἀργοῦν πολὺ νὰ ἐκδηλωθοῦν. Τοῦτο ὀφείλεται, μεταξὺ ἄλλων, στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γεννητικότητα ἐπηρεάζεται ἀπὸ σειρὰ παραγόντων, ἡ ἐπισήμανση καὶ ἡ στάθμιση τῆς σημασίας τῶν ὁποίων εἶναι ἐξαιρετικὰ δυσχερεῖς. Παρὰ τὶς ἐγγενεῖς αὐτὲς δυσκολίες, τὸ θέμα θὰ διευρευνηθεῖ συστηματικὰ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος, ὥστε νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ διαμόρφωση πρόσφορης καὶ ἀποτελεσματικῆς δημογραφικῆς πολιτικῆς.

Ἡ καθαρὴ μετανάστευση ἔχει σταματήσει τὰ τελευταῖα χρόνια, παρατηρήθηκε δὲ καὶ μικρὴ παλιννόστηση. Ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ διατήρηση ὁμαλῆς τάσεως ἐπαναπατρισμοῦ καὶ ἡ δημιουργία εὐνοϊκῶν συνθηκῶν ὑποδοχῆς τῶν παλιννοστούντων. Ἡ ἐπίτευξη τοῦ στόχου αὐτοῦ δὲν φαίνεται κάτω ἀπὸ τὶς παροῦσες συνθῆκες ἰδιαίτερα

δυσχερής, γιατί μὲ τὴν ἀνάπτυξη ποὺ προβλέπεται στὴ χώρα θὰ βελτιωθοῦν ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς οἱ συνθῆκες ἀπασχολήσεως καὶ οἱ δυνατότητες ἐπωφελοῦς καὶ παραγωγικῆς ἀξιοποιήσεως τῶν ἀποταμιευμάτων τῶν ἐπαναπατριζομένων.

Ἡ ἀποκατάσταση ὑγιέστερων δημογραφικῶν συνθηκῶν στὶς ἀγροτικὲς περιφέρειες καὶ ἰδίως στὶς φτωχότερες θὰ συνδυασθεῖ μὲ τὴ διαδικασία τῆς μειώσεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ στὸ ἐπίπεδο ποὺ ὑπαγορεύουν οἱ ἀνάγκες τῆς ἐν γένει ἀναπτύξεως τῆς χώρας. Βραχυχρόνια θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ συγκράτηση τῶν πληθυσμιακῶν μετακινήσεων — οἱ ὁποῖες φαίνεται ὅτι παρουσιάζουν ἤδη ἐπιβράδυνση — γιὰ νὰ μὴ ἀνατραπεῖ ἡ αὐτοδύναμη βιωσιμότητα τῶν πληθυσμῶν σὲ περιοχὲς ὅπου ἀκόμη διατηρεῖται. Στὴν ἐπιτυχία τοῦ στόχου αὐτοῦ ἀποφασιστικὸ ρόλο θὰ παίξει ἡ σχεδιαζόμενη πολιτικὴ περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ εἰδικότερα ἡ πολιτικὴ στηρίξεως τῶν χαμηλῶν ἀγροτικῶν εἰσοδημάτων καὶ εἰδικῆς ἐνισχύσεως ὁρισμένων ἰδιαίτερα προβληματικῶν περιοχῶν. Μακροχρονιότερα, ἡ δημογραφικὴ ἰσορροπία θὰ ἀναζητηθεῖ στὸ ἐπίπεδο εὐρύτερων περιφερειῶν τῆς χώρας μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἐπιδιώξεων ποὺ ἐντάσσονται στὸ μακρόπνοο πρόγραμμα γιὰ τὴ σύμμετρη περιφερειακὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας.

2. Περιορισμὸς τῶν ἀνισοτήτων καὶ ἐξασφάλιση εὐρύτερου φάσματος εὐκαιριῶν ἀναδείξεως

Ἡ μείωση τῆς ἀνισοκατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ἀποτελεῖ βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος. Ἡ ἔκταση τῆς μειώσεως καὶ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους θὰ πραγματοποιηθεῖ θὰ ἐπιλεγοῦν κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ δυσχερανθεῖ ἡ διαδικασία ἀναπτύξεως ἀπὸ τὶς τυχὸν δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει στὴν αὔξηση τῶν παραγωγικῶν πόρων καὶ στὴν ὀρθολογικὴ χρησιμοποίησή τους. Ἀντίθετα, θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ βελτίωση τῆς εἰσοδηματικῆς κατανομῆς νὰ ἀποτελέσει ἐνισχυτικὸ παράγοντα τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἡ διανομὴ τοῦ εἰσοδήματος στὸ ἐπίπεδο τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας θὰ πρέπει νὰ ἀντανακλᾶ καὶ νὰ ἐπηρεάζεται κυρίως ἀπὸ τὴ σχετικὴ στενότητα τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ τὴν τεχνολογία ποὺ ἐφαρμόζεται. Τὰ ὁποιαδήποτε μέτρα γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν οἰκονομικὰ ἀσθενεστέρων εἶναι σκόπιμο νὰ ἐκδηλώνονται ἐκτὸς τοῦ κυκλώματος παραγωγῆς.

Ἡ προσπάθεια γιὰ μείωση τῆς ἀνισοκατανομῆς θὰ στραφεῖ κυρίως πρὸς τὶς ἑξῆς κατευθύνσεις: Πρῶτον, στὴ βαθμιαία ἐξασφάλιση σὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνες ἑνὸς ἐλάχιστου ἐπιπέδου διαβιώσεως ποὺ νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς στοιχειώδεις ἀνάγκες, χωρὶς ὅμως νὰ ἀμβλύνει τὸ κίνητρο συμμετοχῆς στὴν παραγωγικὴ διαδικασία. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, παροχὴ βοήθειας σὲ ὅσους ἀδικαιολόγητα δὲν συμμετέχουν στὴν παραγωγικὴ προσπάθεια ἀντιστρατεύεται τὴ δικαιότερη κατανομὴ τῶν καρπῶν τῆς παραγωγῆς. Δεύτερον, στὴν προσέγγιση τῶν ἀμοιβῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, πρὸς τὴν ἀντίστοιχη παραγωγικότητα καὶ τὶς μεταβολές της, δηλαδὴ πρὸς τὴ συμβολή τους στὴν παραγωγὴ τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος. Τρίτον, στὴν καταπολέμηση τῆς μονοπωλιακῆς ἢ ὀλιγοπωλιακῆς διαμορφώσεως κερδῶν, τιμῶν ἢ ἀμοιβῶν, οἱ ὁποῖες ὄχι μόνο πλουτίζουν ἀδικαιολόγητα μιὰ μερίδα ἀτόμων σὲ βάρος ἄλλων, ἀλλὰ καὶ προξενοῦν γενικότερη ζημιὰ στὴν οἰκονομία μὲ τὶς ἐπιπτώσεις ποὺ ἔχουν στὴν κατανομὴ καὶ χρησιμοποίηση τῶν παραγωγικῶν πόρων. Τέταρτον, στὴ βαθμιαία αὔξηση τοῦ ποσοστοῦ τῶν δημόσιων ἐσόδων ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἄμεσους φόρους οἱ ὁποῖοι βαρύνουν περισσότερο τὶς οἰκονομικὰ ἰσχυρότερες τάξεις. Πέμπτον, στὴν ἐπέκταση τῶν κατηγοριῶν ἐκείνων τῶν δημόσιων δαπανῶν ἢ δραστηριοτήτων ποὺ ἀναφέρονται στὴν παροχὴ κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν, οἱ ὁποῖες ἐξυψώνουν κατὰ κύριο λόγο τὸ ἐπίπεδο διαβιώσεως τῶν εὐρύτερων λαϊκῶν στρωμάτων καὶ συμβάλλουν στὴν αὔξηση καὶ καλύτερη ἀξιοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου κεφαλαίου ποὺ ἀποτελεῖ, ἀπὸ μακροχρόνια σκοπιά, τὸν κυριότερο αὐξητικὸ παράγοντα τοῦ μεριδίου τῆς ἐργασίας.

Παράλληλα θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ διεύρυνση τοῦ φάσματος καὶ ἡ ἐξασφάλιση ἴσων εὐκαιριῶν οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναδείξεως. Ἀνισότητες στὸν τομέα αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς κοινωνικοπολιτικὲς ἐπιπτώσεις τους, ἀποδυναμώνουν τὴ διαδικασία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, γιατὶ περιορίζουν τὸ ρόλο καὶ καταστέλλουν τὴ δημιουργικὴ προσπάθεια ἀτόμων προικισμένων μὲ εὐφυΐα καὶ ἀντίληψη. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι, ἰδιαίτερα σὲ ὀλιγοπληθῆ ἔθνη ὅπως τὸ ἑλληνικό, οἱ φυσικὲς αὐτὲς ἱκανότητες πρέπει νὰ ἀξιοποιοῦνται κατὰ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο, τόσο μὲ τὴν ἄρση τῶν ἀνασταλτικῶν οἰκονομικῶν ἐμποδίων ὅσο καὶ μὲ τὴ δημιουργία τῶν κοινωνικῶν δομῶν ποὺ διευκολύνουν καὶ διευρύνουν τὴ διαδικασία ἐπιλογῆς.

3. Ἡ βελτίωση τῶν συνθηκῶν κατοικίας, ὑγείας, κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως καὶ πρόνοιας

Ἡ βελτίωση τῶν συνθηκῶν κατοικίας, ὑγειονομικῆς περιθάλψεως, κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως καὶ πρόνοιας, ἔχει ἰδιαίτερη θέση στοὺς στόχους τοῦ Προγράμματος.

Βασικὴ ἐπιδίωξη εἶναι ἡ διάγνωση καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀντιμετώπιση τῶν πολεοδομικῶν καὶ χωροταξικῶν προβλημάτων, ποὺ συνδέονται ἄμεσα μὲ τὶς συνθῆκες κατοικίας, καὶ ἡ διαμόρφωση κανόνων ποὺ νὰ θέτουν τὴ λύση τους σὲ σωστὴ καὶ μόνιμη βάση. Στόχος τοῦ Προγράμματος εἶναι νὰ μειωθεῖ ὁ μέσος ἀριθμὸς ἀτόμων ἀνὰ δωμάτιο, κατὰ 20 % περίπου μέχρι τὸ 1980 σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1971, προσεγγίζοντας ἔτσι τὰ ἐπίπεδα τῶν ἀναπτυγμένων χωρῶν, καὶ νὰ βελτιωθοῦν οἱ ἀνέσεις, ὁ ἐξοπλισμός, ἡ συνοδευτικὴ ὑποδομὴ καὶ τὸ πολεοδομικὸ περιβάλλον τῆς κατοικίας. Στὴ χορήγηση τῶν πιστώσεων ἀλλὰ καὶ στὸ πρόγραμμα ἐργατικῆς κατοικίας θὰ δοθεῖ προτεραιότητα στὶς χαμηλὲς εἰσοδηματικὲς τάξεις καὶ στὶς περιοχὲς ὅπου ἡ στενότητα στέγης εἶναι μεγαλύτερη.

Ὑψηλὴ προτεραιότητα θὰ δοθεῖ ἐπίσης στὶς ἐπενδύσεις οἰκιστικῆς ὑποδομῆς (ὕδρευση, ἀποχέτευση, δίκτυα κυκλοφορίας, χῶροι πρασίνου καὶ ἀναψυχῆς), ποὺ στὸ παρελθὸν ὑστέρησαν σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἐπενδύσεις σὲ κατοικία, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ σχετικὴ ὑποβάθμιση τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως.

Στὸν τομέα τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ χάραξη πολιτικῆς ποὺ θὰ ἀντιμετωπίσει βαθμιαῖα ἀλλὰ ἀποτελεσματικὰ τὶς ὑφιστάμενες ἀδυναμίες. Τὰ προβλεπόμενα μέτρα ἐναρμονίζονται μὲ τὶς προσδοκίες τῶν κυριότερων κοινωνικῶν ὁμάδων, ὅσον ἀφορᾶ τὴ δομὴ τῆς ἀσφαλίσεως, καὶ εἶναι συνεπὴ μὲ τὴ βασικὴ ἀρχὴ τοῦ σεβασμοῦ τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων. Ἡ προσπάθεια θὰ συγκεντρωθεῖ στὴ γενίκευση τῆς κύριας ἀσφαλίσεως γιὰ σύνταξη καὶ ἀσθένεια, στὴ διασφάλιση τῶν βασικῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴν ὀρθολογικὴ λειτουργία τοῦ συστήματος τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως καὶ στὴ βελτίωση τῆς ἀποτελεσματικότητας τῆς προστασίας. Οἱ μεγάλες διαφορὲς ποὺ παρατηροῦνται στὴν ἀσφαλιστικὴ μεταχείριση μεταξὺ τῶν διάφορων κατηγοριῶν ἐργαζομένων εἶναι ὄχι μόνο κοινωνικὰ ἄδικες, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὰ ἐπιβλαβεῖς γιατὶ δημιουργοῦν προνόμια καὶ παρεμβάλλουν ἐμπόδια στὴν ἀποδοτικὴ λειτουργία τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας. Οἱ ἀσφαλιστικὲς παροχὲς τῶν ὁμάδων τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ ἔχουν ἀνεπαρκὴ προστασία θὰ ἐναρμονισθοῦν σταδιακὰ σὲ ἕνα ἀνώτερο ἐπίπεδο καὶ θὰ βελτιωθεῖ ἡ ποιότητα τῶν ὑπηρεσιῶν ποὺ παρέχονται ἀπὸ τοὺς βασικοὺς ἀσφαλιστικοὺς φορεῖς. Ἰδιαίτερη πρατεραιότητα θὰ δοθεῖ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ κλάδου ἀσφαλίσεως ἀσθενείας. Θὰ μελετηθοῦν μηχανισμοὶ ἀναπροσαρμογῆς τῶν παροχῶν στὶς ἐξελίξεις τῶν τιμῶν γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ ἀπαξίωσή τους σὲ περιπτώσεις ἀνόδου τοῦ τιμάριθμου. Προβλέπεται ἐπίσης ἡ ἐξυγίανση τῆς ἐπικουρικῆς ἀσφαλίσεως, ἡ ἐπέκταση καὶ ἐκλογίκευση τοῦ θεσμοῦ τῆς διαδοχικῆς ἀσφαλίσεως καὶ ἡ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων χρηματοδοτήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἀσφαλιστικῶν φορέων.

Στὸν τομέα τῆς ὑγείας ἡ προσπάθεια θὰ συγκεντρωθεῖ στὴ μείωση τῆς ὄψιμης ἐμβρυϊκῆς καὶ βρεφικῆς θνησιμότητας, τὴν πρόληψη τῆς νοσήσεως, τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν ὑγιεινῆς τοῦ περιβάλλοντος, τὴν ἐξασφάλιση ὑπηρεσιῶν περιθάλψεως ἱκανοποιητικῆς στάθμης καὶ τὴν πληρέστερη ἀξιοποίηση τῶν διαθέσιμων ἰατρικῶν μέσων. Θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ ὀρθολογικότερη κατανομὴ τοῦ ἰατρικοῦ καὶ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ στὴ χώρα καὶ ἡ κάλυψη τῶν ἀναγκῶν σὲ ὁρισμένες εἰδικότητες. Ἰδιαίτερη ἔμφαση θὰ δοθεῖ στὴν ἐξειδίκευση ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ γιατρῶν στὴν εἰδικότητα τοῦ παθολόγου ἢ γενικοῦ γιατροῦ, προκειμένου νὰ ἐπεκταθεῖ ὁ θεσμὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ γιατροῦ, καὶ στὴν αὔξηση τοῦ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ ὑψηλῆς στάθμης.

Ἡ νοσοκομειακὴ ὑποδομὴ θὰ ὀργανωθεῖ σὲ περιφερειακὴ βάση. Ἡ ἱεράρχηση τῶν γενικῶν νοσοκομείων σὲ πανεπιστημιακά, διανομαρχιακὰ καὶ νομαρχιακά, ἡ στελέχωση καὶ ὁ ἐξοπλισμός τους μὲ τὰ ἀπαιτούμενα μέσα θὰ συμβάλουν στὴν ἀποσυμφόρηση τῶν νοσοκομείων τῆς πρωτεύουσας καὶ στὴν ἐπαρκῆ χρησιμοποίηση τῶν κρατικῶν ἐπαρχιακῶν νοσοκομείων. Θὰ ἀναζητηθοῦν ἐπίσης τρόποι γιὰ τὴ βελτίωση τῶν ὑπηρεσιῶν ὑγείας ποὺ παρέχουν οἱ ἰδιωτικὲς κλινικὲς καὶ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς πολυφαρμακείας καὶ τοῦ κόστους τῆς φαρμακευτικῆς περιθάλψεως. Ἰδιαίτερη προσπάθεια θὰ καταβληθεῖ γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ συστήματος περιθάλψεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴ διασύνδεση ἀγροτικῶν ἰατρείων, ὑγειονομικῶν σταθμῶν καὶ κρατικῶν νοσοκομείων τῆς ἐπαρχίας. Ἔχουν ἄλλωστε ἤδη ληφθεῖ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν σημαντικὰ πρὸς τὶς παραπάνω κατευθύνσεις μέτρα.

Στὸν τομέα τῆς πρόνοιας θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ ἀναδιοργάνωση, ὁ ἐκσυγχρονισμὸς καὶ ἡ ἐπαρκὴς στελέχωση τῶν ὑπηρεσιῶν κοινωνικῆς πρόνοιας μὲ ἐξειδικευμένο προσωπικό, προκειμένου νὰ ἀνταποκρίνονται στὶς σύγχρονες ἀντιλήψεις καὶ νὰ καλύπτουν τὶς ἀνάγκες ποὺ ἀναμένεται νὰ δημιουργηθοῦν μὲ τὶς προβλεπόμενες μεταβολὲς στὴν κατὰ ἡλικία σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ. Ἔμφαση θὰ δοθεῖ στὴ βελτίωση τῆς ποιότητας τῶν παρεχόμενων ὑπηρεσιῶν καὶ στὸ συντονισμὸ καὶ τὴν ἀποτελεσματικότερη ὀργάνωση τοῦ ἔργου τῶν πολυάριθμων κοινωφελῶν ἱδρυμάτων τοῦ δημοσίου, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα. Ἰδιαίτερη προτεραιότητα θὰ δοθεῖ στὰ προγράμματα παιδικῆς προστασίας, λόγω τῆς ἀναμενόμενης μεγαλύτερης συμμετοχῆς τῶν γυναικῶν στὸ ἐργατικὸ δυναμικό, στὴν ἀντιμετώπιση τῆς παιδικῆς ἐγκληματικότητας καὶ στὴν ἀνάπτυξη ὑπηρεσιῶν ἀνοικτῆς περιθάλψεως γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους.

4. Ὀρθὸς ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς καὶ κατάλληλη προσαρμογὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος

Ὁ εὔστοχος ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς συμβάλλει στὴν ἐξισορρόπηση τῆς προσφορᾶς τῶν διαφόρων εἰδικοτήτων ἐργασίας μὲ τὴ ζήτηση, στὴν καλύτερη ἀξιοποίηση τῶν φυσικῶν προσόντων τῶν ἐργαζομένων καὶ τέλος στὴ μεγαλύτερη ὑλική, ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ τους ἱκανοποίηση. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ δημιουργία κατάλληλων μηχανισμῶν γιὰ τὸν ἔγκαιρο ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸ τῶν νέων ἀνάλογα μὲ τὶς ἱκανότητές τους καὶ τὶς προβλεπόμενες ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας σὲ ἐργατικὸ δυναμικὸ διαφόρων εἰδικοτήτων καὶ ἡ ἀντίστοιχη προσαρμογὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς νέες συνθῆκες. Ἡ ἐκπαίδευση πρέπει, παράλληλα μὲ τὴ βασικὴ παιδαγωγικὴ της ἀποστολή, νὰ ἀποτελέσει ἀποτελεσματικὸ μέσο κατατοπισμοῦ τῶν νέων σχετικὰ μὲ τὶς εὐκαιρίες ποὺ διανοίγονται γιὰ γόνιμη ἐπαγγελματικὴ δραστηριότητα. Οἱ θεμελιώδεις μεταβολὲς ποὺ θεσμοθετήθηκαν γιὰ τὴ μέση, γενικὴ καὶ ἐπαγγελματική, ἐκπαίδευση καὶ αὐτὲς ποὺ ἑτοιμάζονται γιὰ τὴν ἀνώτατη βαθμίδα ἀποτελοῦν ἕνα πολὺ μεγάλο βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή.

Μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἐκτιμηθοῦν, στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ, οἱ ἀνάγκες σὲ ἐργασία κατὰ εἰδικότητα, σὰν συμβολὴ στὴν προσπάθεια κατάλληλου σχεδιασμοῦ τῆς νέας ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀντικείμενο συστηματικῆς μελέτης ἀποτελοῦν ἐπίσης τὸ μέγεθος, ἡ σύνθεση καὶ τὸ κόστος τῶν ἀναγκῶν σὲ προσωπικό, κτιριακὲς ἐγκαταστάσεις καὶ ἐποπτικὸ ὑλικό, ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἐπιθυμητὴ ἐπέκταση καὶ τὴ βελτίωση τῆς ποιότητας τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἔτσι, θὰ μπορέσουν νὰ ἱεραρχηθοῦν σωστὰ οἱ δαπάνες καὶ νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ ἀπαραίτητες οὐσιαστικὲς μεταβολὲς ποὺ ἀναφέρονται λιγότερο ἴσως σὲ θέματα διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ περισσότερο στὴν ὕλη καὶ τὶς μεθόδους διδασκαλίας, στὴ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν ἐκπαιδευτικῶν μονάδων καὶ κυρίως στὴν ἐπάρκεια καὶ καταλληλότητα τῶν κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων ἰδίως προκειμένου γιὰ τὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα-στὰ διδακτικὰ βιβλία στὰ βοηθητικὰ ἐποπτικὰ μέσα.

5. Βελτίωση τῶν ἐν γένει συνθηκῶν διαβιώσεως καὶ ἐργασίας καὶ ἀξιοποίηση τοῦ ἐλεύθερου χρόνου

Ἡ ὕπαρξη κατάλληλων συνθηκῶν διαβιώσεως καὶ κοινωνικῶν μηχανισμῶν, ποὺ ἐξασφαλίζουν τὴ δυνατότητα ἄνετης ἀπολαύσεως τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας τοῦ ἀτόμου καὶ ἀναπτύξεως τῆς προσωπικότητάς του σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του, ἀποτελεῖ βασικὴ ὑποχρέωση τοῦ Κράτους. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι θὰ ληφθεῖ πρόνοια γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀτόμων ἀπὸ κινδύνους ποὺ ἀπειλοῦν τὴν ἐν γένει ἐλεύθερη καὶ εἰρηνικὴ διαβίωση καὶ ποὺ θέτουν σὲ δοκιμασία τὴν οἰκογενειακὴ συνοχή.

Παράλληλα, θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ βελτίωση τῶν συνθηκῶν ἐργασίας καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς προστασίας κατὰ τῶν ἀτυχημάτων καὶ ἄλλων δυσμενῶν ἐπιπτώσεων στὴν ὑγεία τῶν ἐργαζομένων. Δεδομένου ὅτι τὸ ἄτομο περνάει τὸ ἥμισυ τουλάχιστον τῆς δραστηριότητάς του στὸν τόπο τῆς ἐργασίας, ἡ ἐξασφάλιση ὑγιεινῶν καὶ πολιτισμένων συνθηκῶν ἐργασίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εὐνοϊκὴ ἐπίδραση ποὺ ἔχουν στὴν παραγωγικότητα, συμβάλλουν οὐσιωδῶς στὴ βελτίωση τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς. Ὁ περιορισμὸς τῶν δυσάρεστων καὶ ἀνθυγιεινῶν ἀπασχολήσεων στὸ ἐλάχιστο, μὲ τὴν ὑποκατάσταση τῶν σχετικῶν ἐργασιῶν ἀπὸ μηχανικὰ μέσα ἢ μὲ ἄλλες ὀργανωτικὲς ἢ θεσμικὲς ρυθμίσεις, θὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενο μέριμνας κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος συμβαδίζουν μὲ τὴ μείωση τοῦ χρόνου ἐργασίας καὶ τὴν αὔξηση τοῦ χρόνου καὶ τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ποὺ τὰ ἄτομα διαθέτουν γιὰ ἀναψυχή. Γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης αὐτῆς ἀπαιτοῦνται ὅλο καὶ περισσότεροι κοινόχρηστοι χῶροι καὶ ἐγκαταστάσεις. Ἐνῶ τὸ πλούσιο καὶ ποικίλο φυσικὸ περιβάλλον τῆς χώρας, ἰδίως ὅπου δὲν ἔχει ἤδη ὑποστεῖ φθορὰ ἢ ἀλλοίωση, προσφέρει θαυμάσιες δυνατότητες γιὰ δραστηριότητες ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν ἀναψυχή, ἡ ἀξιοποίησή τους ἔχει ὑστερήσει. Ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι νὰ ἀναληφθεῖ μιὰ σύμμετρη προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ὑποδομῆς καὶ τῆς ἀνωδομῆς, ὄχι μόνο στὸν τομέα τοῦ ἀθλητισμοῦ, ποὺ ἀπορροφοῦσε μέχρι πρόσφατα τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν σχετικῶν κονδυλίων, ἀλλὰ καὶ στοὺς τομεῖς τοῦ πρασίνου, τῶν ἐκδρομικῶν χώρων καὶ εὐκολιῶν, τῶν παραθαλάσσιων ἐγκαταστάσεων κλπ. Παράλληλα, θὰ ἐνθαρρυνθοῦν πρωτοβουλίες, οἱ ὁποῖες συνδυάζουν τὴν ἀναψυχὴ μὲ τὴν ὄξυνση τῆς ἀντιλήψεως καὶ τὴν πνευματικὴ εὐστροφία.

Γ. ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Παιδεία καὶ πνευματικὴ καλλιέργεια

Πέρα ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση καὶ τὸν πλουτισμὸ τοῦ ἀνθρώπινου κεφαλαίου τῆς χώρας, ἡ ἐκπαίδευση ἀποβλέπει ταυτόχρονα στὴ γενικότερη ἀγωγὴ καὶ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ ἀτόμου καὶ στὴν ἐνίσχυση τῶν ἱκανοτήτων του γιὰ συνεχὴ καὶ οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ στὴ διαδι-

κασία τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τόσο ὡς δημιουργοῦ ὅσο καὶ ὡς δέκτου αἰσθητικῶν ἐρεθισμῶν. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ ἀναμόρφωση τοῦ περιεχομένου τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων καὶ ἡ ἀνασύνταξη τῶν ἐξωσχολικῶν μορφωτικῶν δραστηριοτήτων σὲ τρόπο ποὺ νὰ ἀνταποκρίνονται στὶς προσδοκίες γιὰ μιὰ πλατύτερη καὶ βαθύτερη πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου. Ἔτσι, στὰ πλαίσια αὐτὰ θὰ ἐπιδιωχθεῖ ὄχι μόνο ἡ ἐνίσχυση τῶν ἐξειδικευμένων μορφωτικῶν σχημάτων ποὺ ἀφοροῦν σὲ μικρὸ ἀριθμὸ προικισμένων ἀτόμων, ἀλλὰ κυρίως ἡ κάλυψη τῶν ἀναγκῶν ὅσο τὸ δυνατὸν μεγαλύτερου ἀριθμοῦ πολιτῶν, ἀπὸ ὅλες τὶς ἡλικίες, τὶς κοινωνικὲς ὁμάδες καὶ τὶς περιοχὲς τῆς χώρας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ καταστοῦν εὐρωστότερες οἱ πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ Ἔθνους, στὶς ὁποῖες θὰ στηριχθεῖ κατεξοχὴν ἡ μελλοντικὴ δομὴ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ἀλλὰ καὶ ἡ γενικότερη ἀνάπτυξη καὶ θέση τῆς Ἑλλάδος στὸν εὐρύτερο χῶρο τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων.

2. Ἐνίσχυση τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς δημιουργίας

Ἡ ἐλεύθερη σκέψη καὶ ἔρευνα, ἡ ἀδέσμευτη ἔκφραση καὶ ὁ ἀνεπηρέαστος στοχασμὸς ἀποτελοῦν ἀναγκαῖες προϋποθέσεις γιὰ πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐπιτεύξεις. Ἡ κύρια ἐπιδίωξη τῆς κρατικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ διαμόρφωση καὶ διατήρηση τοῦ κατάλληλου περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖο θὰ ἐπιτρέψει τὴν πλήρη ἐκδήλωση τῶν πνευματικῶν ἀνησυχιῶν καὶ ἀναζητήσεων, τὴν ἀξιοποίηση τῶν δημιουργικῶν στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ τὴν ἀναγνώριση καὶ καθιέρωση τῶν γνήσιων καλλιτεχνικῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης. Ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ θεσμοί, οἱ ὀργανώσεις καὶ τὰ ἱδρύματα ποὺ προάγουν τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ δημιουργία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν καλύτερο ἴσως δείκτη τοῦ ἐπιπέδου ἀναπτύξεως μιᾶς χώρας. Παράλληλα, θὰ καταβληθεῖ προσπάθεια νὰ αὐξηθοῦν καὶ νὰ συστηματοποιηθοῦν οἱ εὐκαιρίες ἐπαφῆς τοῦ κοινοῦ μὲ τὰ ἀντικείμενα καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος. Εἰδικότερα στὰ προγράμματα τῆς γενικῆς ἐκπαιδεύσεως θὰ δοθεῖ βαθμιαῖα περισσότερη ἔμφαση στὸ κέντρισμα τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἱκανοτήτων γιὰ πνευματικὲς ἀναζητήσεις καὶ αἰσθητικὲς ἀπολαύσεις.

3. Προστασία τοῦ περιβάλλοντος

Τὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ τὸ ἀνθρωπογενὲς ἱστορικὸ περιβάλλον (μνημεῖα, παραδοσιακὸς λαϊκὸς πολιτισμὸς κλπ.), ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σημασία του ὡς ἀξιόλογου πλουτοπαραγωγικοῦ πόρου, ἀποτελεῖ πηγὴ αἰσθητικῶν ἀπολαύσεων καὶ θεμελιακὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωή, τὴν πολιτιστικὴ ταυτότητα καὶ τὴ συνέχεια τοῦ Ἔθνους. Λόγω τῆς αὐξημένης φθορᾶς ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσει ὁ ἀνεξέλεγκτος σύγχρονος τεχνικὸς πολιτισμὸς καὶ οἱ ὁλοένα καὶ μεγαλύτερες ἀνάγκες του σὲ χῶρο, φυσικὲς ὕλες καὶ δυνάμεις, τὸ αἴτημα τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος ἔχει πιὰ πάρει καθολικὸ χαρακτήρα. Ἂν καὶ ἡ φθορὰ ἢ ἀλλοίωση τοῦ περιβάλλοντος στὴ χώρα μας δὲν ἔχει ἀκόμη τὶς διαστάσεις ποὺ ἔχει λάβει σὲ ἄλλες χῶρες, ἐν τούτοις ἡ ἀνάγκη τῆς προστασίας του προβάλλει ἐπιτακτική, γιατὶ ἡ πολιτιστικὴ καὶ ἡ φυσικὴ κληρονομιὰ τῆς χώρας εἶναι ἐξαιρετικὰ πλούσια ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα εὐαίσθητη. Ἡ μόλυνση στὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα, ἐξάλλου, ἔχει ἀρχίσει νὰ παίρνει διαστάσεις ποὺ πιθανὸ νὰ ἔχουν σοβαρὲς ἐπιπτώσεις στὴ δημόσια ὑγεία.

Βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι νὰ συνδυασθεῖ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη μὲ τὴν προστασία, βελτίωση καὶ ἀνάπτυξη τόσο τοῦ φυσικοῦ ὅσο καὶ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ σύγχρονου ἀνθρωπογενοῦς περιβάλλοντος. Ἡ ἄποψη ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ἔχει σὰν ἀναπόφευκτο ἐπακόλουθο τὴ ρύπανση καὶ τὴ φθορὰ τοῦ περιβάλλοντος δὲν ἀνταποκρίνεται πάντοτε στὴν ἀλήθεια. Ὅπως ἀποδεικνύει ἡ πεῖρα ἄλλων χωρῶν εἶναι δυνατὸς ὁ συνδυασμὸς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως μὲ ὀρθὴ οἰκολογικὴ πολιτική. Ὑπάρχουν παραδείγματα πλούσιων πόλεων ἢ περιοχῶν ποὺ πέτυχαν νὰ διατηρήσουν ὑψηλὴ στάθμη συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος ἢ ποὺ μὲ τὰ κατάλληλα μέτρα ἐπανόρθωσαν σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴ φθορὰ ποὺ εἶχε προκαλέσει στὸ παρελθὸν ἡ ἀνεξέλεγκτη οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη.

Ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ προστασία τοῦ περιβάλλοντος θὰ ἀναζητηθεῖ στὴν κατάλληλη οἰκολογικὴ ἀντιμετώπιση τῶν συνεπειῶν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, οἱ ὁποῖες συνδέονται μὲ ἀλόγιστες δαπάνες σπάνιων ἢ μὴ ἀνανεώσιμων πόρων ἢ μὲ φθορὲς καὶ ὑποβάθμιση ἐλεύθερων ἀγαθῶν ποὺ ἀποτελοῦν πολύτιμα συστατικὰ στοιχεῖα τῆς ποιότητας ζωῆς. Σ' αὐτὸ θὰ συμβάλει ἡ προσπάθεια ποὺ ἤδη καταβάλλεται γιὰ τὴν ἀκριβὴ καὶ συστηματικὴ μέτρηση τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ κόστους ἐκείνων τῶν πλευρῶν τῆς ρυπάνσεως καὶ τῆς φθορᾶς τοῦ περιβάλλοντος, ποὺ μπορεῖ νὰ προσδιορισθοῦν ποσοτικά. Ἡ μέτρηση θὰ καταστήσει δυνατὸ τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν κύρωση ἐνῶ θὰ βοηθήσει στὸ νὰ ἀνασκευασθοῦν γνῶμες καὶ ἐντυπώσεις ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα καὶ προκαλοῦν εἴτε ἀδικαιολόγητες ἀνησυχίες εἴτε ἐφησυχασμό.

Μὲ βάση τὰ ἀποτελέσματα τῶν μετρήσεων αὐτῶν καὶ τὴ σχετικὴ ἐμπειρία ἄλλων χωρῶν θὰ δημιουργηθοῦν οἱ θεσμικὲς καὶ ὀργανωτικὲς προϋποθέσεις καὶ θὰ ληφθοῦν βαθμιαῖα συγκεκριμένα μέτρα ἐλέγχου, πέρα ἀπὸ τὰ ὑφιστάμενα, μὲ προτεραιότητα τὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες στὶς ὁποῖες ἡ ρύπανση ἢ ἡ φθορὰ ἔχει πάρει ἐπικίνδυνες διαστάσεις. Ἂν καὶ τὸ κόστος τῶν μέτρων προστασίας τοῦ περιβάλλοντος θὰ πρέπει καταρχὴν νὰ βαρύνει τὶς ἀντίστοιχες δραστηριότητες ἢ τὰ προϊόντα, σὲ περιπτώσεις ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους μιὰ τέτοια λύση θὰ ἀποδεικνυόταν ἀδύνατη ἢ ἰδιαίτερα ἐπαχθής, ἕνα μέρος τουλάχιστον θὰ ἀναληφθεῖ ἀπὸ τὸ Κράτος.

Στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες ποὺ ἡ μέτρηση εἴτε τοῦ συγκεκριμένου φαινόμενου εἴτε τῶν ἐπιπτώσεών του πάνω στὴν ὑγεία καὶ τὴν εὐημερία τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους δύσκολη, θὰ καταβληθεῖ προσπάθεια ποιοτικῆς ἐκτιμήσεως μὲ ὅσο γίνεται πιὸ ἀντικειμενικὸ τρόπο καὶ ἀπὸ ὄργανα ποὺ ἡ γνώμη τους εἶναι γενικότερα ἀποδεκτή. Συγκεκριμένα μέτρα θὰ λαμβάνονται μόνο ὅπου ἡ ἀναγκαιότητά τους θεωρεῖται ἀναμφισβήτητη, ἐνῶ στὶς περιπτώσεις ποὺ οἱ ἐπιστημονικὲς γνῶμες ἀκόμη διΐστανται, ἡ λήψη μέτρων, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ κόστος τους εἶναι ὑψηλό, θὰ γίνεται μὲ μεγάλη προσοχή.

Γιὰ τὴ διατήρηση, τὴν προβολὴ καὶ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ἀνθρωπογενοῦς καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος ὑπάρχουν ἱκανὰ περιθώρια γιὰ τὴ βελτίωση τῆς θεσμικῆς ὑποδομῆς, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ καλυφθοῦν οἱ αὐξημένες ἀνάγκες καὶ νὰ προληφθοῦν ἀνεπανόρθωτες ἀπώλειες. Εἰδικότερα γιὰ τὰ ἀρχαῖα καὶ βυζαντινὰ μνημεῖα, τοὺς ἱστορικοὺς τόπους καὶ τὰ τμήματα οἰκισμῶν μὲ νεοκλασικὴ ἢ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονική, καθὼς καὶ γιὰ τοὺς ἐναπομείναντες βιοτόπους καὶ τὰ φυσικὰ μνημεῖα πέρα ἀπὸ τὴν προσπάθεια συστηματικῆς συντηρήσεως θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ θέσπιση χωροταξικῶν καὶ πολεοδομικῶν ρυθμίσεων, ποὺ θὰ ἀποβλέπουν στὴν πρόληψη τῆς διαταράξεως ἢ ἀλλοιώσεως τοῦ περιβάλλοντος χώρου.

4. Διατήρηση τῆς ἐθνικῆς ἰδιομορφίας καὶ παραδόσεως

Ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ κοινωνία, κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς ἀνάγκης νὰ ἀφομοιώσει σύγχρονους θεσμοὺς καὶ πολιτιστικὰ στοιχεῖα, εἶναι ἰδιαίτερα τρωτὴ σὲ ξένες ἐπιδράσεις. Ἔτσι, ὁρισμένες φορὲς φθάνει στὸ σημεῖο νὰ ἐγκαταλείπει δικά της πολιτιστικὰ στοιχεῖα, παραδοσιακὰ ἢ σύγχρονα, υἱοθετώντας ξένα ὑποκατάστατα ἢ ἀφήνοντας κενά. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ διατρέχει τὸν κίνδυνο νὰ ὑποβιβασθεῖ ἡ πολιτιστική της ὑπόσταση.

Ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι, μὲ τὴν κατάλληλη διαμόρφωση τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς μορφώσεως γενικότερα, νὰ καλλιεργηθεῖ συνείδηση προστασίας τῶν ἀξιόλογων στοιχείων τῆς σύγχρονης πολιτιστικῆς φυσιογνωμίας τοῦ τόπου καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνων ποὺ ἀποτελοῦν τὶς πιὸ θετικὲς καὶ ζωντανὲς ἐκδηλώσεις της. Δὲν ἀρκεῖ ἡ διατήρηση ζωντανῆς τῆς μνήμης γιὰ τὰ καθαρὰ ἱστορικὰ στοι-

χεῖα τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἀκόμη ἴσως μεγαλύτερη σημασία ἔχει ἡ συνειδητοποίηση τῆς ἀξίας τῶν σύγχρονων ἐκείνων στοιχείων τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ δίνουν ἀνθρώπινο περιεχόμενο στὴ ζωὴ καὶ ποὺ ὑπερτεροῦν ἢ δὲν ὑστεροῦν ἀπὸ ἀνάλογα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ ἄλλων οἰκονομικὰ περισσότερο ἀναπτυγμένων χωρῶν.

5. Ἐνημέρωση, διεθνὴς ἐπικοινωνία καὶ πολιτιστικὲς ἀνταλλαγὲς

Ἡ ἐνημέρωση παίζει συνεχῶς μεγαλύτερο καὶ πιὸ ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν ἀτομικῶν ἀντιλήψεων, τὰ δὲ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως, ὅπως ὁ τύπος καὶ ἡ ραδιοτηλεόραση, ἀσκοῦν ἰσχυρὴ καὶ ἰδιάζουσα ἐπιρροὴ στὸν πολιτιστικὸ χῶρο καὶ στὴν κοινωνικὴ ζωή.

Σὲ μιὰ δημοκρατικὴ πολιτεία ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἡ στάθμη τῆς ἐνημερώσεως ποὺ προσφέρει ἀποτελεῖ θέμα τῶν λειτουργῶν του καὶ τοῦ κοινοῦ ποὺ μὲ τὶς προτιμήσεις του μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ ρυθμιστικὴ ἐπίδραση. Ἡ κρατικὴ παρέμβαση περιορίζεται στὴν ἐξασφάλιση τῶν βασικῶν προϋποθέσεων γιὰ τὴ γόνιμη δράση του.

Ἡ ρυθμιστικὴ συμβολὴ τοῦ Κράτους στὸ ραδιόφωνο καὶ στὴν τηλεόραση ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν ἄμεση, εὐρεία καὶ ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωση τοῦ κοινοῦ σχετικὰ μὲ τὶς τρέχουσες ἐσωτερικὲς καὶ διεθνεῖς ἐξελίξεις καὶ τὴν παροχὴ εὐκαιριῶν γιὰ δημιουργικὴ χρησιμοποίηση τοῦ ἐλεύθερου χρόνου καὶ ἐρεθισμάτων γιὰ προβληματισμό. Ἀποβλέπει ἐπίσης στὴν πλατύτερη ἐνημέρωση τοῦ κοινοῦ σὲ θέματα ποὺ ἐνδιαφέρουν—μὲ τὴν ὀργάνωση εἰδικῶν συζητήσεων ἢ προγραμμάτων καὶ μὲ τὴν κατάλληλη παρουσίαση διάφορων ἀπόψεων—καὶ στὴν προσφορὰ ὑψηλῆς στάθμης ψυχαγωγίας ποὺ προάγει τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο. Ἡ ἔμφαση ποὺ θὰ δοθεῖ στὶς λειτουργίες αὐτὲς θὰ μελετηθεῖ, ὥστε ἡ συμβολὴ τῆς ραδιοτηλεοράσεως στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ λαοῦ νὰ καταστεῖ πιὸ σημαντικὴ καὶ ἀποτελεσματική.

Ἡ ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας ἐπέτρεψε καὶ πάλι τὴν πραγματοποίηση διεθνῶν καλλιτεχνικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ γενικὰ πνευματικῶν ἐπαφῶν καὶ ἀνταλλαγῶν σὲ εὐρεία κλίμακα. Σοβαρὴ βελτίωση ἐπίσης πραγματοποιήθηκε στὴν ἔκταση καὶ στὸ ἐπίπεδο τῆς ἑλληνικῆς παρουσίας καὶ ἐκπροσωπήσεως στὸ ἐξωτερικό. Ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ προώθηση τῶν σχέσεων αὐτῶν θὰ ἐπιδιωχθεῖ μὲ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Γενικά

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας στὰ ἑπόμενα χρόνια θὰ στηριχθεῖ κυρίως στὴν πληρέστερη ἀξιοποίηση τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν συντελεστῶν—ἐργασίας καὶ κεφαλαίου—στὴν αὔξηση καὶ ποιοτικὴ βελτίωσή τους κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος, στὴν ἐντατικότερη καὶ ὀρθολογικότερη ἐκμετάλλευση τῶν φυσικῶν πόρων τῆς χώρας καὶ τέλος στὴν ἄνοδο τῆς παραγωγικότητας ὑπὸ εὐρεία ἔννοια.

Ἡ ἐπέκταση τῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν εἰσοδημάτων θὰ διαμορφωθοῦν ἔτσι, ὥστε νὰ συγκρατηθοῦν οἱ πληθωριστικὲς πιέσεις, παράλληλα δὲ θὰ ἐνισχυθεῖ ὁ ἐξαγωγικὸς προσανατολισμὸς καὶ ἡ ἀνταγωνιστικότητα τῆς παραγωγῆς, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθεῖ συνεχὴς βελτίωση στὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν.

Α. ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

1. Ἡ συνολικὴ προσφορὰ καὶ ζήτηση ἐργασίας

Ἡ διαθέσιμη συνολικὴ προσφορὰ ἐργασίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ φυσικὴ κίνηση τοῦ πληθυσμοῦ, ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ μετανάστευση, ἀπὸ τὴν προθυμία ἢ τὴ δυνατότητα τῶν ἀτόμων νὰ μετάσχουν στὸ ἐργατικὸ δυναμικό, ἀπὸ τὶς συμβατικὰ καθοριζόμενες ἡμέρες καὶ ὧρες ἐργασίας καὶ τέλος ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῶν μισθῶν. Βραχυχρόνια, ἡ φυσικὴ κίνηση τοῦ πληθυσμοῦ μπορεῖ νὰ ἐκτιμηθεῖ μὲ σχετικὴ ἀκρίβεια, ἡ πρόβλεψη ὅμως τῶν ἐξελίξεων στὴ μεταναστευτικὴ κίνηση, ἡ διαμόρφωση τῶν συντελεστῶν συμμετοχῆς στὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ κατὰ φύλο καὶ ἡλικία καὶ ἡ ἐπίδραση ἀπὸ τὴ μεταβολὴ τῶν μισθῶν ἐμφανίζει σχετικὴ ἀβεβαιότητα.

Ἂν καὶ εἶναι πιθανὸ ὅτι θὰ παρατηρηθοῦν ὁρισμένες μικρὲς μεταβολὲς στοὺς συντελεστὲς συμμετοχῆς στὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ κατὰ ἡλικία καὶ φύλο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος, ὁ συντελεστὴς συμμετοχῆς στὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ τῶν ἡλικιῶν 15-64 ἐτῶν ὡς σύνολο ἐκτιμᾶται ὅτι θὰ παραμείνει περίπου ἀμετάβλητος. Ἂν γίνει δεκτὸ ὅτι, σύμφωνα καὶ μὲ τὶς τάσεις ποὺ ἔχουν ἤδη ἐκδηλωθεῖ, ἡ καθαρὴ παλιννόστηση κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος θὰ φθάσει τὶς 30.000 ἐνεργὰ ἄτομα περίπου, τὸ συνολικὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ τῆς οἰκονομίας τῶν ἡλικιῶν 15-64 ὑπολογίζεται ὅτι θὰ αὐξηθεῖ κατὰ 100.000 ἄτομα περίπου (80.000 γιὰ τὴν περίοδο 1977-1980), δηλαδὴ μὲ μέσο ἐτήσιο ρυθμὸ 0,7 %. Ἴση περίπου ἐκτιμᾶται ὅτι θὰ εἶναι καὶ ἡ αὔξηση τοῦ συνολικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

Ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, οἱ νέες ἀνάγκες σὲ ἐργασία στοὺς μὴ γεωργικοὺς τομεῖς τῆς οἰκονομίας ὑπολογίζονται σὲ 210.000 ἄτομα περίπου κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος (170.000 ἄτομα γιὰ τὴν τετραετία 1977-1980). Ἡ ἐκτίμηση αὐτὴ στηρίζεται στὴν εὔλογη ὑπόθεση ὅτι ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας θὰ εἶναι περίπου ἴδιος μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς περιόδου 1961-1971 καὶ αἰσθητὰ ὑψηλότερος ἀπὸ ἐκεῖνον τῆς πενταετίας 1971-1975, ἡ πτώση τοῦ ὁποίου ἀντανακλᾶ τὶς δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις τῆς πρόσφατης ὑφέσεως. Ἡ νέα αὐτὴ ζήτηση ἐργασίας θὰ ἱκανοποιηθεῖ κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου ἀπὸ τὴ φυσικὴ αὔξηση τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ στὸν ἀστικὸ τομέα—ποὺ θὰ εἶναι ἐλαφρὰ ὑψηλότερη ἀπὸ τὴν αὔξηση τοῦ συνολικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ—καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπο ἀπὸ τὴν ἀπορρόφηση τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ ἀνέργων, ἀπὸ τὴ μετακίνηση ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀπὸ τὸν ἀγροτικὸ τομέα καὶ ἀπὸ τὴν καθαρὴ παλιννόστηση. Σύμφωνα μὲ ὅλες τὶς ἐνδείξεις οἱ ἀνάγκες σὲ ἐργασία, ὡς σύνολο, θὰ καλυφθοῦν χωρὶς ἰδιαίτερες δυσχέρειες.

2. Ἡ προσφορὰ καὶ ζήτηση ἐργασίας κατὰ κλάδους, εἰδικότητες καὶ γεωγραφικὴ περιοχὴ

Ἐνῶ ἡ συνολικὴ προσφορὰ ἐργασίας φαίνεται νὰ εἶναι ἐπαρκὴς γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς ζητήσεως κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος, παρουσιάζονται σὲ μικρὴ ἔκταση στενότητες σὲ ὁρισμένους κλάδους παραγωγῆς καθὼς καὶ σὲ ὁρισμένες εἰδικότητες ἢ περιοχές.

Ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῶν ἀναγκῶν κατὰ εἰδικότητα ἀλλὰ καὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ εἴδους τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ ἀσκούμενου ἐπαγγέλματος εἶναι ἰδιαίτερα δυσχερής. Ἡ μεταβολὴ τῆς συνθέσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς τεχνολογίας καθιστᾶ προβληματικὴ τὴ λεπτομερὴ πρόβλεψη τῶν ἀναγκῶν σὲ ἐξειδικευμένα ἄτομα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἀπόφοιτοι ὁρισμένων σχολῶν μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν σὲ πολλοὺς κλάδους ἢ νὰ ὑποκατασταθοῦν στὸν κλάδο τῆς εἰδικότητάς τους ἀπὸ ἄτομα χωρὶς ἰσοδύναμες σπουδὲς ἢ τέλος ἀπὸ ἄτομα μὲ συγγενεῖς ἀλλὰ σχετικὰ διαφορετικὲς σπουδές. Παρὰ τὶς δυσκολίες αὐτές, ἡ προσπάθεια ποὺ ἔχει ἀναληφθεῖ στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκονομίας σὲ εἰδικευμένο προσωπικὸ διάφορων κατηγοριῶν καὶ τῆς πιθανῆς προσφορᾶς, μὲ βάση τὶς ἐκροὲς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, παρέχει ἐνδείξεις ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι χρήσιμες γιὰ νὰ ἐντοπισθοῦν ἔγκαιρα στενότητες στὴν ἀγορὰ ἐργασίας.

Ὅπως ἀναφέρθηκε, ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος μακροχρόνια θὰ ἀναζητηθεῖ στὴν ὀρθολογικὴ διάρθρωση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ τὸν κατάλληλο ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό, στὰ πλαίσια ἄλλωστε αὐτὰ σχεδιάζεται ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση ποὺ βρίσκεται ὑπὸ ἐφαρμογή. Οὐσιώδη συμβολὴ στὴν ἐπίλυση τοῦ προβλήματος θὰ ἔχει καὶ ἡ βαθμιαία ἀλλὰ ἀναπόφευκτη μεταβολὴ τῆς δομῆς τῶν ἀμοιβῶν. Ἐπειδὴ ὁρισμένα ἀπὸ τὰ μέτρα αὐτὰ ἀποδίδουν μὲ βραδὺ ρυθμό, οἱ ἐνδεχόμενες στενότητες

κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος, καὶ μάλιστα ἂν ἐμφανισθοῦν σὲ κλάδους αἰχμῆς, θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ ἀμεσότερα μέτρα, κατὰ τὰ πρότυπα ἄλλων χωρῶν, στὰ πλαίσια τῶν προσπαθειῶν ταχύρρυθμης μετεκπαιδεύσεως καθὼς καὶ τῆς παροχῆς εἰδικῶν κινήτρων γιὰ νὰ διευρυνθεῖ ἡ προσφορὰ ὁρισμένων κατηγοριῶν ἐργασίας.

Β. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Τὸ μέγεθος τῶν ἐπενδύσεων πάγιου κεφαλαίου

Ἡ αὔξηση καὶ ἡ πληρέστερη χρησιμοποίηση τοῦ κεφαλαίου ἀποτελεῖ τὴ δεύτερη βασικὴ πηγὴ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ πάγιου κεφαλαίου ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἀνέλθει σὲ 6,5 % ἐνῶ τῶν ἀκαθάριστων ἐπενδύσεων πάγιου κεφαλαίου σὲ 11,7 % κατὰ μέσον ὅρο τὸ χρόνο. Ἂν ληφθοῦν ὑπόψη οἱ ἐπενδύσεις ποὺ πραγματοποιήθηκαν κατὰ τὸ 1976, οἱ ἐκτιμήσεις αὐτὲς ἀντιστοιχοῦν πρὸς μέσους ἐτήσιους ρυθμοὺς 6,5 %, καὶ 13,1 % ἀντίστοιχα γιὰ τὴν περίοδο 1977-1980. Ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε ἀργοῦσα παραγωγικὴ δυναμικότητα, σὲ ὁρισμένους τουλάχιστον κλάδους, ἡ πραγματοποίηση ρυθμοῦ αὐξήσεως τῶν ἐπενδύσεων, σημαντικὰ ὑψηλότερου ἀπὸ τὸ ρυθμὸ αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος, εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: (α) Ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος ποὺ ἔχει τεθεῖ ὡς στόχος προϋποθέτει ἄνοδο τῆς παραγωγικότητας μὲ ὑψηλὸ σχετικὰ ρυθμό. Αὐτὸ συνεπάγεται ταχεία αὔξηση τοῦ κεφαλαίου κατὰ ἐργαζόμενο καὶ κατὰ κανόνα τοῦ λόγου μεταξὺ κεφαλαίου καὶ προϊόντος. (β) Ἡ ἐπίτευξη τῶν βασικῶν κοινωνικῶν στόχων, ἀλλὰ καὶ ἡ προώθηση ὁρισμένων κρίσιμων διαρθρωτικῶν μεταβολῶν, ἀπαιτοῦν ἰδιαίτερα αὐξημένες δαπάνες ἐπενδύσεων. (γ) Ἡ ἀποπεράτωση τῶν μεγάλων μεταποιητικῶν μονάδων, ποὺ προγραμματίζονται, ἀπαιτεῖ σημαντικὸ χρόνο καὶ κατὰ συνέπειαν, ἐνῶ ἡ δαπάνη ἐπενδύσεων θὰ πραγματοποιηθεῖ στὸ σύνολό της σχεδὸν μέχρι τὸ 1980, ἡ ἀντίστοιχη αὔξηση τῆς παραγωγῆς θὰ ἐκδηλωθεῖ μόνο ἐν μέρει κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος. (δ) Ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἐγχώριων πηγῶν ἐνέργειας ποὺ θὰ περιορίσουν τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὶς εἰσαγωγὲς καυσίμων προϋποθέτει τὴν ἐκτέλεση σειρᾶς ἔργων ἐντάσεως κεφαλαίου.

Τὸ ποσοστὸ τῶν διαθέσιμων πόρων, ποὺ θὰ διατεθεῖ γιὰ ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου, προβλέπεται νὰ φθάσει τὸ 1980 στὸ 23,1 % ἀπὸ 18,2 % τὸ 1975, 18,4 % τὸ 1976 καὶ 21,8 % τὸ 1970. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐπενδύσεων στὴ συνολικὴ δαπάνη τῆς οἰκονομίας στὸ τέλος τοῦ Προγράμματος δὲν θὰ εἶναι σημαντικὰ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅ,τι ἦταν πρὶν δέκα χρόνια, φανερώνει ὅτι ἡ πραγματοποίηση τοῦ στόχου αὐτοῦ βρίσκεται μέσα στὶς δυνατότητες τῆς οἰκονομίας. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τὸ ὅτι οἱ ἐπενδύσεις, μετὰ ἀπὸ τὰ χαμηλὰ ἐπίπεδα τῆς περιόδου 1974-1975, θὰ ξαναφθάσουν στὰ ἐπίπεδα τῆς μακροχρόνιας αὐξητικῆς τάσεως ἀποτελεῖ σημαντικὸ πράγματι ἐπίτευγμα.

2. Ἡ διάρθρωση τῶν ἐπενδύσεων

Παράλληλα μὲ τὴν ταχεία αὔξηση τῶν ἐπενδύσεων, βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ βελτίωση τῆς συνθέσεώς τους. Πρωταρχικὸ στόχο ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ θὰ ἀποτελέσει ἡ ταχεία αὔξηση τῶν ἐπενδύσεων στὴ μεταποίηση, στὰ μεταλλεῖα, στὴν παραγωγὴ ἠλεκτρισμοῦ, καθὼς καὶ ἡ προώθηση τῶν ἔργων ὑποδομῆς, τὰ ὁποῖα θὰ στηρίξουν τὴν αὔξηση τῆς προσφορᾶς κοινωνικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ποὺ προβλέπει τὸ Πρόγραμμα. Ἀντίθετα, θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ ἐπιβράδυνση τοῦ ἀνοδικοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐπενδύσεων σὲ κατοικίες, ἀφοῦ ὁ σχηματισμὸς οἰκιστικοῦ κεφαλαίου ἔχει ἤδη φθάσει συγκριτικὰ σὲ ἱκανοποιητικὸ ἐπίπεδο, καθὼς ἐπίσης καὶ στὸν τουρισμό. Στὸν τομέα αὐτὸ θὰ δοθεῖ ἡ ἔμφαση στὶς μορφὲς ἐκεῖνες ἐπενδύσεων ποὺ εἶναι λιγότερο ἀπαιτητικὲς σὲ κεφάλαιο.

Εἰδικότερα θὰ ἐπιδιωχθεῖ, ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν ἐπενδύσεων στὴ μεταποίηση νὰ ἐπανέλθει στὰ ὑψηλὰ ἐπίπεδα ποὺ ἐπικράτησαν πρὶν ἀπὸ τὴν πρόσφατη ὕφεση. Ἡ ἐπιδίωξη αὐτὴ συνεπάγεται ὑπερδιπλασιασμὸ τῶν ἐπενδύσεων στὸν κλάδο κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος καὶ αὔξηση τῆς συμμετοχῆς τους στὸ σύνολο τῶν ἐπενδύσεων πάγιου κεφαλαίου ἀπὸ 14,2 % τὸ 1970 καὶ 17,6 % τὸ 1975 σὲ 23,3 % τὸ 1980. Μὲ ταχύτερο ἀκόμη ρυθμὸ θὰ αὐξηθοῦν οἱ ἐπενδύσεις στὸν κλάδο τῶν μεταλλείων-ὀρυχείων, ποὺ προβλέπεται νὰ ὑπερτριπλασιασθοῦν. Ἐξάλλου, οἱ ἐπενδύσεις στὸν τομέα τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας ὑπολογίζεται νὰ διπλασιασθοῦν σχεδὸν μέσα στὴν πενταετία. Παράλληλα, οἱ ἐπενδύσεις στὶς δραστηριότητες ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν παροχὴ τῶν βασικῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν, καθὼς καὶ οἱ ἐπενδύσεις ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἀναδιάρθρωση καὶ βελτίωση τοῦ δημόσιου διοικητικοῦ μηχανισμοῦ, προβλέπεται νὰ ὑπερδιπλασιασθοῦν.

Ἀντίθετα, ἡ αὔξηση τῶν ἐπενδύσεων στὸν τομέα τῶν κατοικιῶν θὰ διατηρηθεῖ σὲ συγκριτικὰ χαμηλὰ ἐπίπεδα (μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς αὐξήσεως 6,5 % γιὰ τὴν πενταετία 1976-1980 ἢ 6,1 % γιὰ τὴν περίοδο 1977-1980), ὥστε ἡ συμμετοχή τους στὶς συνολικὲς ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου νὰ περιορισθεῖ σὲ 21,8 % τὸ 1980 ἀπὸ 27,4 % τὸ 1975, 27,8 % τὸ 1976 καὶ 27,9 % τὸ 1970. Παρὰ τὴ σχετικὴ ἐπιβράδυνση, ἡ τελικὴ αὔξηση τῶν ἐπενδύσεων σὲ κατοικίες ὑπολογίζεται ὅτι θὰ προσθέσει στὸ ἀπόθεμα ποὺ ὑπῆρχε τὸ τέλος τοῦ 1975 τουλάχιστον 600.000 νέες κατοικίες — μὲ μέσο μέγεθος 3,3 δωματίων — καὶ θὰ συντελέσει στὸ σημαντικὸ περιορισμὸ τῆς πυκνότητας κατοικήσεως. Τοῦτο, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ τὴν προβλεπόμενη ἐπιβράδυνση τῆς μετακινήσεως πληθυσμοῦ πρὸς τὰ ἀστικὰ κέντρα, τὴν προσπάθεια βελτιώσεως τῆς ποιότητας καὶ τὴ βαθμιαία ἐνίσχυση τῆς δυνατότητας ἀποκτήσεως ἰδιόκτητης στέγης ἀπὸ ὁμάδες πληθυσμοῦ μὲ σχετικὰ χαμηλὸ εἰσόδημα, θὰ ἐπιτρέψει τὴ σημαντικὴ ἐξύψωση τῆς στάθμης τῶν συνθηκῶν κατοικίας.

Οἱ στόχοι ὡς πρὸς τὴν ἀναδιάρθρωση τῶν ἐπενδύσεων ἐμφανίζονται ἐκ πρώτης ὄψεως σχετικὰ φιλόδοξοι. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ ὅτι γιὰ τὴν ἀναδιάρθρωση τῶν δημόσιων ἐπενδύσεων, ποὺ θὰ καλύψουν τὸ 1/3 περίπου τοῦ συνόλου, δὲν ἀναμένεται νὰ ὑπάρξει σοβαρὸ πρόβλημα, ἐνῶ ἡ συγκράτηση τῶν ἐπενδύσεων σὲ κατοικίες μπορεῖ καταρχὴν εὔκολα νὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ τὸν κατάλληλο ἔλεγχο τῶν στεγαστικῶν δανείων. Ὁ μόνος τομέας στὸν ὁποῖο θὰ χρειασθεῖ ἰδιαίτερη προσπάθεια εἶναι οἱ βιομηχανικὲς ἐπενδύσεις ποὺ ἐπηρεάζονται ἀποφασιστικὰ ἀπὸ τοὺς ἐν μέρει ἀστάθμητους παράγοντες ποὺ διαμορφώνουν τὶς ἐπιχειρηματικὲς προσδοκίες. Κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος πρόκειται γιὰ ἐπενδύσεις ποὺ προβλέπεται νὰ πραγματοποιηθοῦν ἐπειδὴ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ νὰ καλυφθεῖ ἡ ἀναμενόμενη αὔξηση τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ζητήσεως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ ἐκτιμήσεις αὐτὲς στηρίζονται ἐν μέρει στὴν πρόβλεψη ὅτι οἱ διεθνεῖς οἰκονομικὲς συνθῆκες θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ εἶναι εὐνοϊκὲς ὥστε νὰ ἐπιτρέψουν τὴν πραγματοποίηση τῆς προγραμματιζόμενης αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν. Τὸ ὑπόλοιπο ἀφορᾶ μικρὸ ἀριθμὸ μεγάλων βασικῶν μονάδων γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ὁποίων ἔχουν ἤδη τεθεῖ σὲ λειτουργία οἱ κατάλληλοι μηχανισμοὶ καὶ οἱ ὁποῖες θὰ συμβάλλουν στὴ βελτίωση τῆς δομῆς τῆς οἰκονομίας ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴ μακροχρονιότερη οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου μέσα στὸ χῶρο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας.

Ἡ μεταβολὴ τῆς συνθέσεως τῶν ἐπενδύσεων πρὸς ὄφελος τῶν κλάδων παροχῆς ὑπηρεσιῶν κοινῆς ὠφελείας καὶ συλλογικῶν ἀγαθῶν συνεπάγεται τὴν ἀνάληψη αὐξημένου τμήματος τῶν ἐπενδύσεων πάγιου κεφαλαίου ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἔτσι, ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐπενδύσεων τοῦ δημόσιου τομέα στὸ σύνολο, ποὺ τὸ 1975 ἀνερχόταν σὲ 28,2 % καὶ τὸ 1976 σὲ 27,1 %, προβλέπεται νὰ φθάσει τὸ 1/3 περίπου τοῦ συνόλου κατὰ τὸ 1980. Τὸ αὐξημένο αὐτὸ βάρος, ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀναλάβει ὁ δημόσιος τομέας, ὑπογραμμίζει

Πίνακας 2
Ἀκαθάριστη Δαπάνη τῆς Οἰκονομίας

(Σὲ ἑκατ. δραχ.)
(Σὲ τιμὲς 1970)

	Ἀπόλυτα μεγέθη				Ποσοστιαία διάρθρωση				Μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς μεταβολῆς		
	1970	1975	1976	1980	1970	1975	1976	1980	1971-75	1976-80	1977-80
Κατανάλωση	239.916	322.635	339.250	420.000	74,1	78,6	78,8	74,6	6,1	5,4	5,9
Ἰδιωτική	202.174	266.473	281.250	340.000	62,4	64,9	65,3	60,4	5,7	5,0	4,4
Δημόσια	37.742	56.162	58.000	80.000	11,7	13,7	13,5	14,2	8,3	7,3	8,5
Ἀκαθάριστες ἐπενδύσεις	84.009	88.020	91.350	143.000	25,9	21,4	21,2	25,4	0,9	10,2	11,9
Ἀκαθάριστες ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων *	50.737	53.586	57.900	87.500	15,7	13,0	13,4	15,5	1,1	10,3	10,9
Ἀκαθάριστες ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου δημοσίου	19.926	21.054	21.600	42.500	6,1	5,2	5,0	7,6	1,1	15,1	18,4
Αὐξομείωση ἀποθεμάτων	13.346	13.380	11.850	13.000	4,1	3,3	2,8	2,3	—	—	—
Σύνολο	323.925	410.655	430.600	563.000	100,0	100,0	100,0	100,0	4,9	6,5	6,9

* Δὲν περιλαμβάνονται τὰ ποντοπόρα πλοῖα.

τὴ σημασία τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν ἁρμόδιων δημόσιων ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν σχετικῶν διαδικασιῶν μελέτης, ἐλέγχου καὶ ἐκτελέσεως τῶν δημόσιων ἐπενδύσεων.

3. Οἱ ἐθνικοὶ πόροι καὶ ἡ δαπάνη τῆς οἰκονομίας. Ἡ χρηματοδότηση τῶν ἐπενδύσεων.

Ἐνῶ ἡ αὔξηση τοῦ ἀκαθάριστου ἐθνικοῦ προϊόντος σὲ σταθερὲς τιμὲς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιόδου 1976 - 1980 θὰ προσεγγίσει κατὰ μέσον ὅρο τὸ 7 % (1977 - 1984 : 7,1 %) ἐτησίως, τὸ σύνολο τῶν διαθέσιμων πόρων τῆς οἰκονομίας ἀπὸ ἐγχώριες καὶ ξένες πηγὲς κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος ἀναμένεται ὅτι θὰ αὐξάνει μὲ μέσο ἐτήσιο ποσοστὸ 6,5 % περίπου (1977 - 1980 : 6,9 %), γιατὶ ἡ καθαρὴ εἰσροὴ πόρων ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ ὑπολογίζεται ὅτι θὰ παραμείνει περίπου ἀμετάβλητη.

Ἡ ἀντίστοιχη αὔξηση τῆς συνολικῆς δαπάνης τῆς οἰκονομίας ὑπολογίζεται ὅτι θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν αὔξηση τῆς συνολικῆς καταναλώσεως κατὰ 5,4 % (1977 - 1980 : 5,5 %) καὶ τὴν αὔξηση τῶν ἐπενδύσεων πάγιου κεφαλαίου κατὰ 11,7 % (1977 - 1980 : 13,1 %) κατὰ μέσον ὅρο τὸ χρόνο. Κατὰ τὴν πενταετία 1971 - 1975 ὁ ἀντίστοιχος ρυθμὸς αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως ἔφθασε τὸ 6,1 % ἐνῶ οἱ ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου σημείωσαν μικρὴ μόνο αὔξηση.

Ἰδιαίτερα ὑψηλὸς ρυθμὸς προγραμματίζεται γιὰ τὴν αὔξηση τῶν ἐπενδύσεων πάγιου κεφαλαίου τοῦ δημοσίου, ἤτοι 15,1 % σὲ σύγκριση μὲ 1,1 % γιὰ τὴν προηγούμενη πενταετία 1971 - 1975 (γιὰ τὴν τετραετία 1977 - 1980 τοῦτο ἀντιστοιχεῖ σὲ 18,4 %), ἐνῶ ἀναμένεται ὅτι οἱ ἰδιωτικὲς ἐπενδύσεις θὰ αὐξάνονται μὲ ρυθμὸ 10,3% ἔναντι 1,1 % στὴν πενταετία 1971-1975 (1977-1980 : 10,9 %). Ὁ χαμηλότερος ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων σὲ σύγκριση μὲ τὶς δημόσιες ὀφείλεται κατὰ ἕνα μέρος στὴν ἐπιδίωξη νὰ συγκρατηθεῖ ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν ἐπενδύσεων σὲ κατοικίες καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ προσπάθεια ἐπιταχύνσεως τῶν βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὴ φύση της νὰ ἔχει ἄμεσα ἀποτελέσματα, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπιτυχὴς ὑλοποίηση ἐπενδυτικῶν ἀποφάσεων στὴ βιομηχανία ἀπαιτεῖ χρόνο.

Ἡ βραδύτερη αὔξηση τῆς καταναλώσεως τόσο τῆς δημόσιας ὅσο καὶ τῆς ἰδιωτικῆς, σὲ σύγκριση μὲ τὴν αὔξηση τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῶν διαθέσιμων πόρων, θὰ ἐπιτρέψει τὴν αὔξηση τῆς ἀποταμιεύσεως ὡς ποσοστοῦ τοῦ ἀκαθάριστου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος—ποὺ τὸ 1970 ἦταν 21,9 %— ἀπὸ 14,6 % τὸ 1975 καὶ 15,7 % τὸ 1976 σὲ 22,5 % περίπου τὸ 1980. Ὁ στόχος νὰ αὐξηθεῖ σημαντικὰ τὸ ἀποταμιευόμενο ποσοστὸ τοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πενταετίας, ἐνῶ φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως φιλόδοξος, θεωρεῖται ἐφικτός, γιατὶ οὐσιαστικὰ ἀντιστοιχεῖ σὲ ἐπάνοδο τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευση στὰ ἐπίπεδα ποὺ ἐπικράτησαν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπότομη μείωσή τους, ἐξαιτίας τῶν κλυδωνισμῶν τῆς περιόδου 1973 - 1974. Πράγματι ἡ ἀπότομη χαλάρωση τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητας ἐπηρέασε βέβαια πτωτικὰ τὸ ρυθμὸ αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως, ἀλλὰ σὲ ἔκταση πολὺ μικρότερη ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο διαθέσιμο εἰσόδημα. Οἱ καταναλωτὲς ποὺ εἶχαν ἐθισθεῖ σὲ μιὰ σταθερὴ καὶ σημαντικὴ ἄνοδο τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεώς τους σὲ ὅλη σχεδὸν τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο δὲν ἦταν εὔκολο νὰ ἀναπροσαρμόσουν ἀπότομα καὶ δραστικὰ τὶς προσδοκίες τους καὶ νὰ περικόψουν τὶς καταναλωτικές τους δαπάνες. Αὐτὸ εἶχε ὡς συνέπεια νὰ ὑποστεῖ σοβαρὴ πτώση ἡ ἰδιωτικὴ ἀποταμίευση ποὺ αὐξανόταν σχεδὸν σταθερὰ πρὶν ἀπὸ τὴν ὕφεση. Πρόσθετη δυσμενὴ ἐπίδραση ἐπὶ τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευση ἄσκησε ἐπίσης ἡ πληθωριστικὴ ἔξαρση τῶν τιμῶν κατὰ τὴ διετία 1973 - 1974 ποὺ ἐξασθένισε τὰ κίνητρα γιὰ ἀποταμίευση. Παράλληλα, ἡ ἀνάγκη νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ ἔκτακτες ἀμυντικὲς δαπάνες καὶ νὰ βελτιωθεῖ ἡ στάθμη τῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν ὁδήγησε σὲ ἀπότομη κάμψη τῆς δημόσιας ἀποταμιεύσεως.

Μὲ τὴν αὔξηση τοῦ ρυθμοῦ ἀνόδου τοῦ εἰσοδήματος καὶ τὴν παράλληλη ἀποκατάσταση σχετικῆς νομισματικῆς σταθερότητας, ἡ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευση ἀναμένεται εὔλογα νὰ σημειώσει ἀνάκαμψη.

Πρέπει πάντως νὰ σημειωθεῖ ὅτι μερικὲς ἀπὸ τὶς συνθῆκες ποὺ εὐνόησαν τὴν ἀποταμίευση στὸ παρελθὸν τείνουν νὰ ἐξασθενίσουν. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀποταμίευση ἀπέβλεπε, ἐν μέρει τουλάχιστον, στὴν πραγματοποίησή συγκεκριμένης ἐπενδύσεως, ἰδίως στὸν τομέα τῶν κατοικιῶν, ὅπου ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἀπόκτηση στέγης ἐνθάρρυνε τὴν ἀποταμίευση, γιὰ νὰ συγκεντρωθεῖ τὸ τίμημα ἢ νὰ ἐξοφληθοῦν οἱ δόσεις του. Ἐνισχυτικὴ ἐπίδραση στὴν ἀποταμίευση ἄσκησε πιθανότατα καὶ ἡ ἀβεβαιότητα γιὰ τὴ σταθερότητα τῆς ἀπασχολήσεως ποὺ δημιουργοῦσε τὴν ἀνάγκη σχηματισμοῦ ἑνὸς ἀποθέματος γιὰ τὴν κάλυψη ἀναγκῶν σὲ περίοδο ἀνεργίας. Ἐπιδίωξη ὅμως τοῦ Προγράμματος εἶναι ὁ περιορισμὸς τοῦ μεριδίου τῶν ἐπενδύσεων σὲ κατοικίες—ἂν καὶ ὁ ρυθμὸς μεταβολῆς τους παραμένει αὐξητικὸς— ἐνῶ ἡ ἀβεβαιότητα ὡς πρὸς τὴν ἀπασχόληση ἔχει ἤδη περιορισθεῖ. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ ἀποκατάσταση ὑψηλῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευση ποὺ θεωρεῖται ἀντικειμενικὰ ἐφικτὴ θὰ ἀπαιτήσει ἐνδεχομένως τὴ λήψη κατάλληλων μέτρων, ἔτσι ὥστε νὰ ἐνισχυθοῦν τὰ ἀποταμιευτικὰ κίνητρα. Παράλληλα, παρὰ τὸ ὅτι οἱ δαπάνες τοῦ δημοσίου γιὰ ἄμυνα, ἐκπαίδευση καὶ ὑγεία θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ αὐξάνονται, θὰ καταβληθεῖ ἰδιαίτερη προσπάθεια γιὰ τὸ σχετικὸ περιορισμὸ τῶν λοιπῶν καταναλωτικῶν δαπανῶν μὲ ἀντίστοιχη αὔξηση τῆς δημόσιας ἀποταμιεύσεως.

Πίνακας 3.

Χρηματοδότηση τῶν Ἀκαθάριστων Ἐπενδύσεων

(Σὲ ἑκατ. δραχμὲς / Σὲ τρέχουσες τιμὲς)

	Σχηματισμὸς κεφαλαίου						Πηγὲς χρηματοδοτήσεως				
	Ποσὸ	Ποσοστιαία διάρθρωση					Ποσὸ		Ποσοστιαία διάρθρωση		
	1976-80	1977-80	1975	1976	1980		1976-80	1977-80	1975	1976	1980
Ἀκαθάριστες ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	1.243.000	1.067.000	84,0	88,4	90,9	Ἀποσβέσεις	324.000	264.000	28,5	30,0	20,6
Ἀποθέματα	123.000	100.000	16,0	11,6	9,1	Ἐγχώριες ἀποταμιεύσεις	842.000	727.000	53,9	57,8	69,0
						Καθαρὸ ὑπόλοιπο δανεισμοῦ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ	200.000	176.000	17,6	12,2	10,4
Σύνολο	1.366.000	1.167.000	100,0	100,0	100,0	Σύνολο	1.366.000	1.167.000	100,0	100,0	100,0

Μὲ βάση τὶς προοπτικὲς αὐτὲς γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευση, οἱ διαθέσιμοι ἐγχώριοι πόροι γιὰ τὴ χρηματοδότηση τῶν νέων ἐπενδύσεων κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος θὰ καλύψουν οὐσιωδῶς μεγαλύτερο μέρος τῆς δαπάνης γιὰ τὸ σχηματισμὸ νέου κεφαλαίου, ἀπ' ὅ,τι στὸ πρόσφατο παρελθόν. Συγκεκριμένα, ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐγχώριων ἀποταμιεύσεων στὸ σύνολο τῶν χρηματοδοτικῶν πόρων ἀπὸ 53,9% τὸ 1975 καὶ 57,9% τὸ 1976 ἐκτιμᾶται ὅτι θὰ προσεγγίσει τὸ 70% κατὰ τὸ τελευταῖο ἔτος τοῦ Προγράμματος.

Οἱ παραπάνω ἐξελίξεις ὡς πρὸς τὶς ἐγχώριες πηγὲς χρηματοδοτήσεως τῶν ἀκαθάριστων ἐπενδύσεων σημαίνουν ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια ἀποταμιεύσεων, ἡ ὁποία θὰ πρέπει νὰ καλυφθεῖ ἀπὸ πηγὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ, περιορίζεται οὐσιωδῶς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος. Συγκεκριμένα ὑπολογίζεται ὅτι τὸ ποσοστὸ τοῦ καθαροῦ δανεισμοῦ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, στὸ σύνολο τῆς χρηματοδοτήσεως τῶν νέων ἐπενδύσεων, θὰ μειωθεῖ ἀπὸ 17,5% τὸ 1975 σὲ 10% περίπου τὸ 1980.

4. Ἀρχὲς καὶ κατευθύνσεις πολιτικῆς ἐπενδύσεων

Τὸ Πρόγραμμα ἔχει σὰν βασικὴ ἀρχὴ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ τὴ δημιουργία συνθηκῶν γιὰ τὴν πλήρη καὶ ταχεία πραγματοποίηση τῶν ἐπενδυτικῶν σχεδίων τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα. Ἡ κρατικὴ παρέμβαση θὰ εἶναι περιορισμένη καὶ θὰ στρέφεται πρὸς τὶς ἑξῆς κυρίως κατευθύνσεις :

(α) Σὲ πλήρη ἁρμονία μὲ τὸ ἀντίστοιχο καθεστὼς τῆς ΕΟΚ, θὰ καταρτισθεῖ καὶ θὰ ἐφαρμοσθεῖ ἕνα σύστημα κινήτρων ἀναπτύξεως τὰ ὁποῖα θὰ προωθοῦν τὴν ἐπίτευξη τῶν βασικῶν στόχων τοῦ Προγράμματος ἀναφορικὰ μὲ τὸ ὕψος καὶ τὴ διάρθρωση τῶν ἐπενδύσεων. Συγκεκριμένα, τὰ κίνητρα θὰ ἀποβλέπουν κυρίως στὴν ἐνίσχυση τῶν ἐπενδυτικῶν πρωτοβουλιῶν ποὺ συμβάλλουν στὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητας, ἐνισχύουν τὴ διεθνὴ ἀνταγωνιστικότητα τῆς παραγωγῆς καὶ προσαρμόζουν τὴ χωροταξικὴ κατανομὴ τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητας στὸ ἐπιθυμητὸ πρότυπο. Τὸ εἶδος, ἡ ἔκταση καὶ ἡ διαδικασία ἐφαρμογῆς θὰ σχεδιασθοῦν ἔτσι, ὥστε νὰ ἐλέγχεται τὸ κόστος καὶ νὰ εἶναι εὔκολη ἡ στάθμιση τῆς ἀποδοτικότητάς τους.

(β) Σὲ ὅσες περιπτώσεις ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία βρίσκεται ἐξ ἀντικειμένου σὲ ἀδυναμία ἐκτελέσεως εἴτε λόγω μεγέθους τῶν ἀπαιτούμενων κεφαλαίων εἴτε λόγω αὐξημένων κινδύνων, θὰ ἀναληφθεῖ ἡ δημιουργία βασικῶν ἀναπτυξιακῶν μονάδων εἴτε ἀπευθείας μέσω εἰδικῶν φορέων εἴτε ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἰδιωτικοὺς φορεῖς. Ἡ σύσταση τῆς ΕΛΕΒΜΕ καὶ ἡ περαιτέρω δραστηριοποίηση τῆς ΕΤΒΑ ἀποτελοῦν σημαντικὰ βήματα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή. Οἱ κρατικὲς αὐτὲς πρωτοβουλίες δὲν ἔχουν τὸ νόημα τῆς μόνιμης ὑπαγωγῆς ὁρισμένων παραγωγικῶν δραστηριοτήτων στὴ σφαίρα τοῦ δημόσιου τομέα. Δὲν θὰ ἀποκλεισθεῖ ἡ μερικὴ ἢ ὁλικὴ μεταβίβασή τους, σὲ μεταγενέστερο στάδιο, σὲ ἰδιωτικοὺς φορεῖς, ἐφόσον ἐκδηλωθεῖ ἀνάλογο ἐνδιαφέρον καὶ ὑπὸ ὅρους ποὺ θὰ διασφαλίζουν τὸ κοινωνικὸ συμφέρον.

(γ) Γιὰ μιὰ χώρα μὲ περιορισμένη ἐσωτερικὴ ἀγορά, σχετικὰ χαμηλὴ τεχνολογικὴ στάθμη καὶ ἀτελὴ βιομηχανικὴ διάρθρωση, ἡ εἰσροὴ ξένου κεφαλαίου καὶ σύγχρονης τεχνολογίας θεωρεῖται ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ κινητοποίηση καὶ πλήρη ἀξιοποίηση τῶν διαθέσιμων παραγωγικῶν πόρων. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ καθεστῶτος τῆς ἐλεύθερης διακινήσεως κεφαλαίου ποὺ ἰσχύει στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, ἡ προσέλκυση ξένου κεφαλαίου καὶ ἡ διεύρυνση τῆς εἰσροῆς νέας τεχνολογίας ἰδίως σὲ τομεῖς ἰδιαίτερης σημασίας γιὰ τὴν ἐπιτάχυνση τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου. Ἡ διαμόρφωση συγκεκριμένης πολιτικῆς θὰ λάβει ὑπόψη τὸν κώδικα τοῦ Ὀργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Συνεργασίας καὶ Ἀναπτύξεως, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στὴ συμπεριφορὰ τῶν μεγάλων πολυεθνικῶν ἐπιχειρήσεων στὶς διάφορες χῶρες καὶ τὸν ὁποῖο ἀποδέχθηκε καταρχὴν καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἡ πολιτικὴ ὁμαλότητα, ἡ σχετικὴ νομισματικὴ σταθερότητα, οἱ ἐκμεταλλεύσιμες πρῶτες ὕλες, οἱ εὐνοϊκὲς συνθῆκες στὴν ἀγορὰ ἐργασίας, ἡ ἐνισχυμένη δανειοληπτικὴ ἱκανότητα, ἡ νευραλγικὴ γεωγραφικὴ θέση καὶ γενικὰ οἱ εὐνοϊκὲς προοπτικὲς ἀναπτύξεως μέσα στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα ἀποτελοῦν ἰσχυρὸ πλέγμα συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων, ἰδιαίτερα ἑλκυστικῶν γιὰ τὴν εἰσροὴ ἐπενδυτικοῦ κεφαλαίου ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό. Αὐτό, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ διαφαινόμενη τάση χωροταξικῆς ἀνακατατάξεως τῶν παραγωγικῶν δραστηριοτήτων στὴν Εὐρώπη, ἐνισχύει τὴ διαπραγματευτικὴ θέση τῆς χώρας καὶ δημιουργεῖ τὶς προϋποθέσεις γιὰ ἀμοιβαία ἐπωφελῆ συνεργασία μὲ τὸ ξένο κεφάλαιο.

(δ) Θὰ ἐνισχυθοῦν οἱ δυναμικὲς μικρομεσαῖες ἐπιχειρήσεις καὶ θὰ ἐνθαρρυνθεῖ ἡ συνεργασία ἤ, ὅπου εἶναι ἀπαραίτητο, ἡ συγχώνευσή τους, ἔτσι ὥστε νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ βιωσιμότητα καὶ ἡ ἀνταγωνιστικότητά τους. Ἡ σύγχρονη ἐμπειρία ἀποδεικνύει ὅτι μικρομεσαῖες μονάδες, κατάλληλα ὀργανωμένες, διαδραματίζουν πολὺ σημαντικὸ ρόλο στὸ παραγωγικὸ κύκλωμα καὶ ἔχουν ἀξιόλογες προοπτικὲς ἀναπτύξεως. Τοῦτο ἰσχύει τόσο γιὰ τοὺς κλάδους ποὺ, ἀπὸ τὴ φύση τους ἢ λόγω τῶν τεχνολογικῶν συνθηκῶν μποροῦν νὰ στηρίζονται σὲ μικρὲς μονάδες, ὅσο καὶ γιὰ κλάδους στοὺς ὁποίους μικρομεσαῖες μονάδες ἐντάσσονται ὡς ἀνεξάρτητα τμήματα μεγάλων παραγωγικῶν συγκροτημάτων. Ἡ εὐελιξία καὶ ἡ προσαρμοστικότητα, ἡ ἀντοχή τους στὶς διακυμάνσεις καὶ ὁ ἄμεσος καὶ ἀποτελεσματικὸς ἔλεγχος τῆς παραγωγῆς—χωρὶς τὰ δαπανηρὰ συστήματα ποὺ χρειάζονται γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ οἱ μεγάλες μονάδες—συνιστοῦν σοβαρὰ πλεονεκτήματα, ποὺ ἐνισχύονται σημαντικὰ ἂν συνδυασθοῦν μὲ τὶς οἰκονομίες κλίμακος, οἱ ὁποῖες μποροῦν νὰ ἐξασφαλισθοῦν μὲ τὴ συνεργασία, τὶς συγχωνεύσεις καὶ τὴν ἐξειδίκευση.

(ε) Ὅσον ἀφορᾶ στὶς δημόσιες ἐπενδύσεις ποὺ ἐμπίπτουν κατὰ παράδοση στὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Κράτους, ἰδιαίτερη μέριμνα θὰ ληφθεῖ γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ ἐφαρμογὴ σύγ-

χρονων μεθόδων ὀρθολογικῆς ἐπιλογῆς τῶν ἔργων πού θά ἐκτελεσθοῦν. Ἡ συστηματική καί ἔγκαιρη ἐκτίμηση τῶν κοινωνικῶν ὠφελειῶν καί τοῦ ἀντίστοιχου κόστους τῶν διάφορων ἔργων καί ἡ ἱεράρχησή τους μέ βάση τήν οἰκονομική καί κοινωνική ἀποδοτικότητά τους θά συμβάλει ὄχι μόνο στήν πληρέστερη ἀξιοποίηση τῶν κεφαλαιακῶν πόρων τοῦ δημόσιου τομέα, ἀλλά καί στή σχετική εὐελιξία τοῦ Προγράμματος.

Γ. ΟΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Τό ἔδαφος, οἱ ὑδάτινοι πόροι, τά μεταλλευτικά ἀποθέματα καί οἱ ἐνεργειακές πηγές, ὁ δασικός καί ἐνάλιος πλοῦτος καί τά φυσιογραφικά χαρακτηριστικά τῆς χώρας ἔχουν σήμερα ἀποκτήσει ἰδιαίτερη σημασία τόσο λόγω τῶν πρόσφατων μεγάλων ἀνατιμήσεων στά καύσιμα καί σέ ὁρισμένες πρῶτες ὕλες ὅσο καί λόγω τῶν ταχέως αὐξανόμενων ἀναγκῶν τῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ χρησιμοποίηση τῶν κατηγοριῶν ἐκείνων τῶν φυσικῶν πόρων πού εἶναι ἀναλώσιμοι θά πρέπει νά πραγματοποιεῖται μέ τέτοιο ρυθμό, ὥστε νά ἐξασφαλίζεται ἡ καλύτερη δυνατή ἰσορροπία ἀνάμεσα στήν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τῆς σύγχρονης καί τῶν μελλοντικῶν γενεῶν. Ὑπερεντατική ἐκμετάλλευση, σέ τρόπο πού νά διαγράφεται ἄμεση προοπτική ταχείας ἐξαντλήσεως καί ἀποστερήσεως τῆς χώρας ἀπό ἕνα φυσικό πόρο, δέν ἐνδείκνυται. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ ἐπίμονη φύλαξη ἑνός πόρου γιά μελλοντική χρήση κάτω ἀπό τίς γρήγορα μεταβαλλόμενες τεχνολογικές συνθῆκες, πού μπορεῖ νά ὁδηγήσουν στήν οἰκονομική του ἀπαξίωση, δέν ἔχει ἀσφαλῶς νόημα. Ὁ πιό ἀποδοτικός ρυθμός ἀντλήσεως ἐξαρτᾶται ἀπό τίς τιμές, τίς πιθανές τεχνολογικές μεταβολές καί τίς ἀνάγκες οἱ ὁποῖες ἱκανοποιοῦνται ἀπό τά ἔσοδα πού προσφέρει ἡ χρησιμοποίηση ἑνός ἀναλώσιμου πόρου. Τέλος γιά τούς πόρους ἐκείνους, πού ἡ σωστή χρησιμοποίησή τους δέν συνεπάγεται ἀνάλωση, ὅπως π.χ. τό ἔδαφος, θά ἀποφευχθεῖ κάθε χρήση πού γιά χάρη βραχυχρόνιων ὠφελειῶν καταλήγει στήν ἀνεπανόρθωτη φθορά τους. Γιά μικρό ἔθνος, ὅπως τό ἑλληνικό, ἡ διαφύλαξη καί ἡ βελτίωση τῶν διαθέσιμων φυσικῶν πόρων ἀποτελεῖ ὅρο ἐπιβιώσεως.

1. Τό ἔδαφος καί οἱ ὑδάτινοι πόροι

Ἡ γεωφυσική διαμόρφωση τῆς χώρας δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀπό τίς πιό εὐνοϊκές, ἀφοῦ ἀπό τή συνολική ἔκταση τῶν 132 ἑκατ. στρεμμάτων μόνο τά 40 περίπου ἑκατ. εἶναι καλλιεργήσιμα καί ἀπό αὐτά μόνο τά μισά περίπου ἔχουν ὑψηλή γονιμότητα, ἀντίστοιχη μέ ἐκείνη τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Πέρα ἀπό αὐτό, ἡ ὑπερβολική ξύλευση, ἡ ὑπερβόσκηση καί ἡ καταστροφή τῶν δασῶν ἀπό ἄλλους λόγους, ὁδήγησαν σέ ἐκτεταμένη διάβρωση καί προϊούσα ὑποβάθμιση τῶν ἐδαφικῶν πόρων. Παράλληλα, σέ πολλές περιπτώσεις, πολύτιμα γιά τή γονιμότητά τους ἐδάφη ἔχουν διατεθεῖ σέ ἄλλες χρήσεις, παρόλο πού αὐτό δέν ἦταν ἀπαραίτητο. Κάτω ἀπό τίς συνθῆκες αὐτές, ἡ διατήρηση καί ἡ προστασία τοῦ πολύτιμου αὐτοῦ πόρου ἀποκτᾶ πρωταρχική σημασία.

Ἄν καί οἱ ἐδαφικοί πόροι τῆς χώρας εἶναι περιορισμένοι καί ἀπό μακροχρονιότερη σκοπιά πιθανῶς ἀνεπαρκεῖς, παρέχουν ἐν τούτοις σημαντικά περιθώρια γιά τήν αὔξηση τῆς παραγωγῆς καί δέν ἀποτελοῦν ἐμπόδιο γιά τήν πραγματοποίηση τῶν στόχων τοῦ Προγράμματος. Ἡ παραγωγή περιορίζεται σήμερα κατά ἕνα μέρος ἀπό τή χαμηλή παραγωγικότητα πού ἐπιτυγχάνεται. Ἀπό τά 18 περίπου ἑκατ. στρέμματα, πού συγκεντρώνουν τίς προϋποθέσεις γιά ἐντατική ἐκμετάλλευση, μόνο τά 6 περίπου ἑκατ. φαίνεται νά ἀξιοποιοῦνται πλήρως. Ἔτσι, παρά τό γεγονός ὅτι τό 1/4 περίπου ἀπό τά ἐδάφη πού καλλιεργοῦνται σήμερα δέν φαίνονται κατάλληλα γιά ἀποδοτική ἐκμετάλλευση καί πρέπει βαθμιαῖα νά ἀποδοθοῦν σέ ἄλλες ἀγροτικές χρήσεις — ὅπως οἱ βοσκές, τά δάση — ἤ σέ ἄλλες χρήσεις, ἡ δυνατότητα ἐπεκτάσεως τῆς ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως σέ τριπλάσιο ἀπό τό σημερινό ἀριθμό στρεμμάτων δημιουργεῖ σημαντικά περιθώρια αὐξήσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Τοῦτο ὅμως θά ἀπαιτήσει τήν πάροδο ἱκανοῦ χρόνου, καθώς καί τή διάθεση σημαντικῶν κεφαλαίων.

Μέ ἐξαίρεση ὁρισμένες νησιωτικές κυρίως περιοχές, τό ὑδατικό δυναμικό τῶν διάφορων περιοχῶν τῆς χώρας, μέ τήν ἔννοια τοῦ συνόλου τῶν ἀπορροῶν στούς φυσικούς ἀποδέκτες τους, εἶναι ἀρκετό γιά νά ἐπιτρέψει τήν ἄρδευση τῶν γόνιμων ἐδαφῶν, τήν ὕδρευση τῶν κατοικούμενων περιοχῶν καί τήν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν γιά τίς λοιπές χρήσεις. Ἐν τούτοις οἱ ὑδάτινοι πόροι τῆς χώρας εἴτε δέν ἀξιοποιοῦνται ἐπαρκῶς, λόγω ἐλλείψεως ἔργων, εἴτε δέν χρησιμοποιοῦνται κατά τόν ἀποδοτικότερο τρόπο, καί ὅταν ἀκόμη ὑπάρχουν τά βασικά ἔργα (κυρίως ἀρδευτικά) μέ ἀποτέλεσμα σημαντικό μέρος τῶν ἀναγκῶν νά μή ἱκανοποιεῖται. Μέ τά προβλεπόμενα στό Πρόγραμμα νέα ἔργα, ἐκτιμᾶται ὅτι θά ἀρδευθοῦν γύρω στά 1.500 ἀκόμα χιλ. στρέμματα ἐνῶ θά βελτιωθεῖ σημαντικά ἡ στάθμη τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἐκτός τῆς γεωργίας ἀναγκῶν σέ νερό.

2. Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος

Ἡ ἐξόρυξη καί ἡ βιομηχανική ἀξιοποίηση τῶν γνωστῶν μεταλλευτικῶν κοιτασμάτων τῆς χώρας καί κυρίως τῶν βωξιτῶν, τῶν σιδηρονικελιούχων ὀρυκτῶν καί τῶν λευκόλιθων σημείωσε ταχεία ἄνοδο στό πρόσφατο παρελθόν· συνέβαλε οὐσιωδῶς στήν αὔξηση τῶν συναλλαγματικῶν πόρων τῆς χώρας καί ἔδωσε σημαντική ὤθηση στήν ἀνάπτυξη τοῦ τομέα τῆς ἐπεξεργασίας μετάλλων. Ὁ γνωστός ὅμως μεταλλευτικός πλοῦτος, πού εἶναι σημαντικός, μένει ἀκόμη στό μεγαλύτερό του μέρος ἀνεκμετάλλευτος εἴτε μέ τήν ἔννοια ὅτι δέν γίνεται ἡ πρέπουσα ἐξόρυξη εἴτε γιατί τά ἐξορυσσόμενα μεταλλεύματα δέν ἀξιοποιοῦνται βιομηχανικά στήν ἐπιθυμητή ἔκταση. Πρέπει ὅμως νά ἐπισημανθεῖ ὅτι μέ τά τελευταῖα νομοθετήματα γιά τά μεταλλεῖα θεσπίζονται ἀποτελεσματικοί ἔλεγχοι κατά τῆς ἁρπακτικῆς ἐκμεταλλεύσεως καί ρυθμίζεται γενικότερα πάνω σέ ὀρθολογικές βάσεις σύμφωνα μέ τά διεθνή πρότυπα ἡ λειτουργία τῶν μεταλλευτικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐξάλλου, σύμφωνα μέ τίς ὑφιστάμενες ἐνδείξεις, ἡ συστηματική ἔρευνα εἶναι πιθανόν ὅτι θά ἀποκαλύψει πρόσθετα κοιτάσματα σέ σημαντικό ἀριθμό ὀρυκτῶν. Ἐνῶ τά βέβαια ἀποθέματα βωξιτῶν ὑπολογίζονται σέ 150 ἑκατ. τόν. καί τῶν σιδηρονικελιούχων κοιτασμάτων — πού εἶναι μέ τίς σημερινές τεχνικές συνθῆκες οἰκονομικά ἐκμεταλλεύσιμα — σέ 250-350 ἑκατ. τόν., τά πιθανά φθάνουν τά 250 ἑκατ. τόν. καί τό ἕνα δισ. τόν. ἀντίστοιχα. Οἱ μεγάλες αὐτές ποσότητες ἐπιτρέπουν τήν περαιτέρω ταχεία ἀνάπτυξη τῶν ἀντίστοιχων ἐξορυκτικῶν καί μεταλλευτικῶν δραστηριοτήτων γιά ἀρκετές δεκαετίες.

Ἄν καί ἡ μέχρι σήμερα ἔρευνα δέν ἐπιτρέπει τήν ἐκτίμηση τοῦ μεγέθους τῶν ἀποθεμάτων καί τῆς σημασίας ὀρυκτῶν, ὅπως οἱ πορφυρικοί χαλκοί, τά πολύτιμα μέταλλα, τά φωσφορικά ὀρυκτά κ.ἄ., καθώς καί ἄλλων φτωχῶν σέ περιεκτικότητα μεταλλευμάτων, οἱ ὑπάρχουσες ἐνδείξεις εἶναι πολύ ἐνθαρρυντικές. Γενικά μπορεῖ νά λεχθεῖ, ὅτι μέ τά σημερινά δεδομένα οἱ προοπτικές περαιτέρω ταχείας ἀναπτύξεως τοῦ τομέα εἶναι εὐνοϊκές, ἀρκεῖ ἡ ἔρευνα νά ὀργανωθεῖ στή σωστή βάση καί νά προωθηθεῖ ἡ προσπάθεια καθετοποιήσεως τῆς μεταλλευτικῆς παραγωγῆς.

3. Οἱ ἐνεργειακοί πόροι

Τά τρία τέταρτα σχεδόν τῶν ἐνεργειακῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας καλύπτονται ἀπό εἰσαγόμενα καύσιμα. Ὁ ὑψηλός αὐτός βαθμός ἐξαρτήσεως ἀπό τήν ἀλλοδαπή, μέ τίς σημερινές ἀστάθμητες συνθῆκες, ἐκτός ἀπό τή μεγάλη συναλλαγματική ἐπιβάρυνση, πού μετά τόν τετραπλασιασμό τῆς τιμῆς τοῦ πετρελαίου ἔγινε δυσβάστακτη, συνεπάγεται σοβαρούς κινδύνους γιά τόν ὁμαλό ἐφοδιασμό τῆς χώρας ἰδίως σέ περιόδους κρίσεως. Ἡ προσπάθεια νά ἐξοικονομηθεῖ ἐνέργεια, ἡ ὁποία εἶχε ἤδη ὁρισμένα εὐνοϊκά ἀποτελέσματα, θά συνεχισθεῖ, δέν μπορεῖ ὅμως νά περιορίσει σέ μεγάλη ἔκταση τήν ἐξάρτηση κατά τή διάρκεια

τοῦ Προγράμματος, γιατὶ οἱ ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας σὲ πρωτογενεῖς μορφὲς ἐνέργειας θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ αὐξάνουν μὲ γοργὸ ρυθμὸ λόγω τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὸ σημαντικότερο ρόλο στὸν περιορισμὸ τῆς ἐξαρτήσεως θὰ παίξει ἡ ὑποκατάσταση τοῦ εἰσαγόμενου πετρελαίου μὲ ἐγχώριες ἐνεργειακὲς πηγές.

Ἡ κυριότερη ἐγχώρια καὶ ἄμεσα χρησιμοποιήσιμη πηγὴ εἶναι τὰ λιγνιτικὰ κοιτάσματα. Τὰ βέβαια ἀποθέματα λιγνίτη πλησιάζουν τὰ 4 δισ. τόν., ἀπὸ τὰ ὁποῖα περισσότερο ἀπὸ τὰ μισὰ (2,5 δισ. τόν.) εἶναι ἐκμεταλλεύσιμα κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὲς συνθῆκες. Τὰ πιθανὰ καὶ δυνατὰ ἀποθέματα ὑπολογίζονται σὲ ἄλλα 1,2 δισ. τόν. καὶ ὑπάρχουν σοβαρὲς ἐνδείξεις, ὅτι ἡ περαιτέρω ἔρευνα θὰ ὁδηγήσει στὴν ἐξεύρεση καὶ ἄλλων σημαντικῶν κοιτασμάτων. Ἐκτιμᾶται, ὅτι μὲ τὴν ἐντατικότερη ἐκμετάλλευση τῶν λιγνιτικῶν ἀποθεμάτων ἡ συμμετοχὴ τοῦ λιγνίτη στὴν κατανάλωση πρωτογενῶν μορφῶν ἐνέργειας θὰ αὐξηθεῖ σημαντικά.

Ἄλλη ἀξιόλογη πηγὴ ἐνέργειας, ἀλλὰ πάντως μικρότερης σημασίας σὲ σύγκριση μὲ τὸ λιγνίτη ἀφοῦ ἡ συμβολή της στὴν κάλυψη τῶν σημερινῶν ἀναγκῶν εἶναι μᾶλλον περιορισμένη, εἶναι οἱ ὑδατοπτώσεις. Ἐνῶ τὸ ὑδροδυναμικὸ ποὺ ἀξιοποιεῖται σήμερα φθάνει τὰ 4.000 GWH, τὸ τεχνικοοικονομικὰ ἐκμεταλλεύσιμο, ὑπὸ τὶς παροῦσες συνθῆκες, ἐκτιμᾶται ὅτι εἶναι τετραπλάσιο.

Στὸ στάδιο αὐτὸ εἶναι δύσκολο νὰ ἐκτιμηθεῖ ἡ πιθανὴ συμβολὴ ἄλλων πηγῶν, ὅπως εἶναι λ.χ. τὸ πετρέλαιο, τὰ φυσικὰ ἀέρια, ἡ τύρφη — τῆς ὁποίας τὰ ἀποθέματα ὑπολογίζονται σὲ 4,3 δισ. κυβικὰ μέτρα ποὺ ἰσοδυναμοῦν μὲ 300 ἑκατ. τόν. πετρελαίου — στὴν ἱκανοποίηση τῶν ἐνεργειακῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος. Καὶ τοῦτο, εἴτε γιατὶ δὲν ὑπάρχουν τὰ ἀναγκαῖα τεχνικὰ δεδομένα εἴτε γιατὶ ἐκφράζονται ἀμφιβολίες ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴ ἀποδοτικότητα τῶν ἀντίστοιχων ἔργων. Σύμφωνα μὲ τὶς ὑφιστάμενες ἐνδείξεις τὰ ἀνακαλυφθέντα καὶ τὰ πιθανὰ κοιτάσματα πετρελαίου εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ ἀποτελέσουν ἄξια λόγου πηγὴ ἐνέργειας. Ἐξάλλου, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ μέχρι τώρα ἀποτελέσματα τῶν σχετικῶν ἐρευνῶν, τὸ γεωθερμικὸ δυναμικὸ τῆς Μήλου μπορεῖ νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἐγκατάσταση μικρῆς μονάδας παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας, ἐνῶ ὁρισμένες ἐφαρμογὲς γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ἡλιακῆς ἐνέργειας ἔχουν ἤδη ἀρχίσει. Ἡ δημιουργία τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Πετρελαίου καὶ ἡ σύσταση τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐνεργείας ἀντανακλοῦν τὴ σημασία ποὺ ἀποδίδεται στὴν ἀξιοποίηση τῶν ἐνεργειακῶν πόρων τῆς χώρας.

4. Οἱ τουριστικοὶ πόροι

Ἡ ἀκριβὴς μέτρηση τῆς τουριστικῆς χωρητικότητας μιᾶς περιοχῆς εἶναι πολὺ δυσχερής, γιατὶ δὲν ἔχουν ἀκόμη διαμορφωθεῖ μέτρα ἢ πρότυπα ποὺ νὰ θεωροῦνται γενικῆς παραδοχῆς. Παρὰ τὶς δυσκολίες αὐτές, ὅλες οἱ ἐνδείξεις πείθουν, ὅτι ἡ τουριστικὴ χωρητικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ φυσικοῦ καὶ ἱστορικοῦ χώρου εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ μέχρι σήμερα τουριστικὴ κίνηση. Οἱ ἀκτές, ποὺ θεωροῦνται ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς φυσικοὺς τουριστικοὺς πόρους, φθάνουν τὰ 15.000 χλμ. ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 3.000 χλμ. τουλάχιστον μποροῦν νὰ δεχθοῦν τουρίστες ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους. Τὸ μῆκος αὐτὸ τῶν ἀκτῶν εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο μέγεθος κάθε ἄλλης μεσογειακῆς χώρας. Ἐξάλλου ἡ χώρα διαθέτει πληθώρα ἱστορικῶν μνημείων, γραφικὰ νησιωτικὰ συμπλέγματα καὶ πολλὲς φυσικὲς καλλονές. Μὲ βάση τὶς πιὸ εὔλογες ὑποθέσεις γιὰ τὴν πυκνότητα τῶν τουριστῶν τὴν ἡμέρα τῆς αἰχμῆς ἀνὰ μονάδα χώρου, ἡ Ἑλλὰς μπορεῖ νὰ φιλοξενήσει ἀριθμὸ τουριστῶν πολὺ μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι εἶχε τὸ 1975 ἢ τὸ 1976. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ σημερινὴ ροὴ τῶν τουριστῶν συγκεντρώνεται, στὸ μέγιστο μέρος της, σὲ πολὺ μικρὸ ἀριθμὸ τουριστικῶν περιοχῶν, ὅπου ἡ πυκνότητα στὴν περίοδο αἰχμῆς εἶναι ἤδη ὑψηλή. Ἔτσι ἡ τουριστικὴ ἀνάπτυξη δημιούργησε ὁρισμένα προβλήματα φυσικοῦ καὶ ἀνθρωπογενοῦς περιβάλλοντος καθὼς καὶ κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν σχέσεων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξη τοῦ τουριστικοῦ τομέα εἶναι ἀνάγκη νὰ σχεδιασθεῖ μὲ κατεύθυνση τὴν εὐρύτερη χωροταξικὴ διασπορὰ τῶν τουριστικῶν πυρήνων, τὴν ἐπιμήκυνση τῆς τουριστικῆς περιόδου καὶ τὴ βελτίωση τῆς ποιότητας τῶν προσφερόμενων ὑπηρεσιῶν.

Στὸ κυρίως Πρόγραμμα ποὺ ἀκολουθεῖ γίνονται συγκεκριμένες προτάσεις γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῶν σφαλμάτων τοῦ παρελθόντος καὶ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἐκτιμηθοῦν συστηματικὰ τὰ ὀφέλη καὶ τὸ κόστος τῶν διάφορων μορφῶν τουρισμοῦ καὶ τουριστικῶν ἐπενδύσεων, ἔτσι ὥστε ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τομέα νὰ στραφεῖ πρὸς τὶς πιὸ ἀποδοτικὲς κατευθύνσεις.

Δ. ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ἂν καὶ ἡ συμβολὴ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ κεφαλαίου, τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τῶν φυσικῶν πόρων στὴν αὔξηση τῆς παραγωγῆς θὰ ἐξακολουθήσει νὰ εἶναι πολὺ σημαντική, ὁ ρυθμὸς ἀνόδου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος στὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος θὰ στηριχθεῖ κατὰ μεγάλο μέρος στὴν ἄνοδο τῆς παραγωγικότητας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ βελτίωση τῆς ποιότητας τῆς ἐργασίας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν πόρων κατὰ παραγωγικοὺς κλάδους — γιὰ τὶς ὁποῖες ἤδη ἔγινε λόγος — ἡ στήριξη τῆς ἀνοδικῆς πορείας θὰ ἀναζητηθεῖ στὴν πληρέστερη ἀξιοποίηση τοῦ ὑφιστάμενου παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ, στὴν αὔξηση τοῦ μεγέθους τῶν παραγωγικῶν μονάδων καὶ στὴν ἐξειδίκευση τῆς παραγωγῆς, στὴν ἐπέκταση τῆς ἔρευνας, ἰδίως τῆς ἐφαρμοσμένης, στὴ διεύρυνση τῆς εἰσροῆς καὶ στὴν κατάλληλη προσαρμογὴ τῆς ξένης τεχνολογίας, στὴν εἰσαγωγὴ καὶ χρησιμοποίηση νέων ὀργανωτικῶν μεθόδων καὶ σχημάτων συνεργασίας, στὴν ἐνίσχυση τῆς κινητικότητας τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, στὴν ἐξυγίανση τῆς δομῆς τῶν ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων, καὶ τέλος στὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν ἀνταγωνισμοῦ καὶ στὸν ἐκσυγχρονισμὸ ὁρισμένων βασικῶν ὀργανωτικῶν θεσμῶν.

1. Πληρέστερη ἀξιοποίηση τοῦ ὑφιστάμενου παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ

Ἂν καὶ ὁ παραγωγικὸς ἐξοπλισμὸς τῆς χώρας εἶναι ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις ἀνεπαρκής, ὑπάρχουν σοβαρὲς ἐνδείξεις ὅτι δαπανηρὲς παραγωγικὲς ἐγκαταστάσεις, ποὺ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰσάγονται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, ὑποαπασχολοῦνται σὲ σημαντικὸ βαθμό. Τοῦτο μερικῶς μόνο μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀδιαιρετότητα τῶν ἀντίστοιχων κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, τὴν ἔλλειψη τεχνικῆς συμπληρωματικότητας ἢ τὴν πρόθεση τοῦ ἐπιχειρηματία νὰ καλύψει ἀναμενόμενη αὔξηση τῆς ζητήσεως στὸ ἄμεσο μέλλον. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις εἶναι ἀποτέλεσμα ἐλλείψεως συνεργασίας καὶ συντονισμοῦ μεταξὺ συγγενῶν ἐπιχειρήσεων, τάσεως ἐπιδείξεως, ἀκατάλληλων θεσμῶν ἤ, τέλος, τεχνητὰ διατηρούμενων ἀποκλίσεων ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο ἰσορροπίας τῶν τιμῶν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, ἀποκλίσεων, ποὺ ἐπιτρέπουν τὴ χρησιμοποίηση ὑπερβολικὰ μεγάλου κεφαλαίου ἀνὰ ἀπασχολούμενο ἢ ἀνὰ ἐκτελούμενη μονάδα ἔργου. Στὶς περιπτώσεις αὐτές, τοῦτο καταλήγει σὲ ἀδικαιολόγητη σπατάλη πόρων.

Ἄμεση κρατικὴ παρέμβαση στὴν ἐπιλογὴ καὶ τὴ χρησιμοποίηση τοῦ κατάλληλου μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὴ σὲ μιὰ ἐλεύθερη οἰκονομία. Παρόλα αὐτὰ θὰ διερευνηθεῖ ἡ δυνατότητα θεσπίσεως εἰδικῶν ρυθμίσεων ποὺ νὰ εὐνοοῦν τὴν ὀρθότερη ἐκλογὴ καὶ πληρέστερη χρησιμοποίηση τοῦ μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τὴν κάρπωση τῶν οἰκονομιῶν ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποφέρει.

2. Μεγέθυνση καὶ ἐξειδίκευση τῶν παραγωγικῶν μονάδων

Τὸ μικρὸ σχετικὰ μέγεθος τῶν παραγωγικῶν μονάδων στὴν οἰκονομία γενικὰ καὶ εἰδικὰ στὴ μεταποίηση καὶ στὴ γεωργία καὶ ἡ διασπορὰ τῆς παραγωγῆς στὴν ἴδια μονάδα σὲ μεγάλο ἀριθμὸ προϊόντων συνδέεται κυρίως μὲ τὸ περιορισμένο μέγεθος τῆς ἀγορᾶς καὶ τὴν τάση γιὰ ἀνεξάρτητη ἀπασχόληση, τὸν ἐσωστρεφῆ προσανατολισμὸ τῶν ἐπιχει-

ρηματικῶν πρωτοβουλιῶν, τὸν περιορισμένο ἐπιχειρηματικὸ ὁρίζοντα καὶ τὶς ἀτελεῖς συνθῆκες ἀνταγωνισμοῦ.

Ἡ ἐπικείμενη ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα καθιστᾶ τὸ πρόβλημα ἰδιαίτερα πιεστικό, γιατὶ ὁ ἰσχυρὸς ἀνταγωνισμὸς θὰ δυσχεράνει ἀρκετὰ τὴν ἐπιβίωση ὁρισμένων μικρῶν μεταποιητικῶν μονάδων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἐπιτάχυνση τῆς διαδικασίας συγχωνεύσεως ἢ συνεργασίας ὑφιστάμενων μονάδων ἢ ἡ δημιουργία νέων μονάδων σὲ μέγεθος ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς σύγχρονες συνθῆκες. Στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος καὶ μὲ βάση τὶς ὑπάρχουσες ἐν είξεις ὡς πρὸς τὸ ἐλάχιστο μέγεθος ποὺ κρίνεται βιώσιμο σὲ σειρὰ παραγωγικῶν κλάδων, καταβάλλεται προσπάθεια γιὰ τὴ βελτίωση τῶν ὑφιστάμενων κινήτρων ἢ τὴν καθιέρωση νέων μὲ σκοπὸ τὴν ταχύτερη προώθηση τῆς τάσεως μεγεθύνσεως καὶ ἐξειδικεύσεως τῶν παραγωγικῶν μονάδων. Ἡ πολιτικὴ τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητας γιὰ τὴ στήριξη καὶ τὴν προαγωγὴ μικρομεσαίων ἐπιχειρήσεων ἀποτελεῖ σημαντικὸ βοήθημα στὸ σχεδιασμὸ τοῦ ἀντίστοιχου πλέγματος μέτρων πολιτικῆς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Παράλληλα λαμβάνεται ὑπόψη ἡ ἰδιομορφία τῶν ἑλληνικῶν συνθηκῶν καὶ ἡ δυνατότητα ἀξιοποιήσεως τῶν πλεονεκτημάτων, ποὺ προσφέρουν οἱ μικρομεσαῖες, ἀλλὰ καλὰ ὀργανωμένες μεταποιητικὲς μονάδες σὲ περιπτώσεις ὅπου ἡ ἰδιάζουσα μορφὴ τοῦ προϊόντος ἔχει πρωταρχικὴ σημασία ἢ ὅταν ἐντάσσονται ὀργανικὰ σὲ μεγάλα παραγωγικὰ κυκλώματα.

3. Ἐπέκταση τῆς ἐφαρμοσμένης ἐπιστημονικῆς ἔρευνας

Οἱ πόροι ποὺ διατίθενται συνολικὰ γιὰ τὴν ἔρευνα στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἀνεπαρκεῖς τόσο σὲ ἀπόλυτο ὕψος ὅσο καὶ ὡς ποσοστὸ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἰδίως ἂν συγκριθοῦν μὲ τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Ἡ ὑστέρηση αὐτὴ ἐν μέρει μόνο δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴ διαφορὰ στὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα. Μὲ ἐλάχιστες ἀλλὰ σημαντικὲς ἐξαιρέσεις, ἡ ἐρευνητικὴ δραστηριότητα στὸν ἰδιωτικὸ τομέα εἶναι ὑποτυπώδης καὶ ἀναφέρεται στὶς περισσότερες περιπτώσεις σὲ προσαρμογὲς εἰσαγόμενης τεχνολογίας. Ἐξάλλου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι στὸ δημόσιο τομέα λειτουργεῖ σημαντικὸς ἀριθμὸς ἐρευνητικῶν ἱδρυμάτων, τὸ προϊόν τους, μὲ ἐξαίρεση ἴσως τὴν ἐφαρμοσμένη ἔρευνα στὴ γεωργία, εἶναι μᾶλλον περιορισμένης σημασίας. Οἱ βασικὲς ἀδυναμίες ἀναφέρονται στὴν ἀνεπάρκεια τῶν οἰκονομικῶν πόρων, στὴν ἀδυναμία προσελκύσεως ἱκανοῦ προσωπικοῦ καὶ στὴν ἔλλειψη ἱκανοποιητικοῦ βαθμοῦ συνεργασίας καὶ συντονισμοῦ. Σημαντικὸ μειονέκτημα θεωρεῖται ἐπίσης ἡ χαλαρὴ σύνδεση τῆς ἔρευνας μὲ τὶς ἀνάγκες ἢ τὰ ἐρωτήματα ποὺ προκύπτουν στὴν παραγωγικὴ διαδικασία. Ἂν καὶ ἡ Ἑλλάδα δὲν μπορεῖ νὰ διαθέσει τοὺς ἀναγκαίους πόρους γιὰ τὴ χρηματοδότηση φιλόδοξων προγραμμάτων ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ἰδίως βασικῆς, εἶναι δυνατὸ καὶ ἀναγκαῖο νὰ πραγματοποιηθοῦν σημαντικὰ βήματα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, τουλάχιστον στὸν τομέα τῆς ἐφαρμοσμένης ἐπιστημονικῆς ἔρευνας.

Βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος ἀποτελεῖ ἡ προώθηση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ ἰδίως τῆς ἐφαρμοσμένης καὶ ἡ ἀξιοποίηση τῶν πρωτότυπων καὶ χρήσιμων ἰδεῶν, ποὺ προέρχονται εἴτε ἀπὸ ἰδιῶτες εἴτε ἀπὸ ἐπιχειρήσεις. Ἡ πραγματοποίηση τοῦ στόχου αὐτοῦ θὰ ἀναζητηθεῖ στὶς ἀκόλουθες κυρίως κατευθύνσεις : Πρῶτον, στὸ συντονισμό, στὴν ὀργανωτικὴ εὐελιξία καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν ἐρευνητικῶν ἱδρυμάτων γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ τὸ κατάλληλο περιβάλλον, νὰ ἐπανδρωθοῦν σωστὰ καὶ νὰ ἐφοδιασθοῦν μὲ τὰ ἀπαραίτητα μέσα. Ἡ κύρια ἐρευνητικὴ προσπάθεια θὰ πρέπει νὰ ἀποβλέπει στὴ λύση συγκεκριμένων πρακτικῶν προβλημάτων καὶ στὴ δημιουργία καινοτομιῶν οἱ ὁποῖες θὰ βελτιώνουν κατὰ τρόπον ἄμεσο καὶ σύμφωνα μὲ τὶς καθορισμένες προτεραιότητες τὸ τεχνολογικὸ ἐπίπεδο τῆς παραγωγῆς. Δεύτερον, στὴν οὐσιαστικὴ ἐνθάρρυνση τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων νὰ ἀναλάβουν ἐρευνητικὴ δραστηριότητα. Στὸ Πρόγραμμα δίνεται ἰδιαίτερη προσοχὴ στὶς μεθόδους καὶ στὰ μέσα ἐνισχύσεως τῶν ἐρευνῶν στὰ πλαίσια τῶν ἐπιχειρηματικῶν μονάδων, ἰδίως ὅταν πρόκειται γιὰ συλλογικὲς προσπάθειες. Εἰδικότερα θὰ ἐξετασθεῖ ἡ περίπτωση ἀναλήψεως ἀπὸ τὸ Κράτος ἑνὸς μέρους τοῦ κόστους τῆς ἔρευνας καὶ ἀναπτύξεως ἢ τῆς μερικῆς καλύψεως τῶν κινδύνων ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ νέων προϊόντων ἢ ἡ δυνατότητα ἀναθέσεως εἰδικῶν κρατικῶν παραγγελιῶν. Τρίτον, στὴν προώθηση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας στὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα καὶ στὴν ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων ποὺ προσφέρει ἡ συνεχὴς ἐπαφὴ καὶ ἐπικοινωνία μὲ τὸ διεθνὲς ἐρευνητικὸ περιβάλλον.

4. Εἰσαγωγὴ σύγχρονης τεχνολογίας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ

Ἂν καὶ ἡ ἐνθάρρυνση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας στὴ χώρα θὰ ἀποτελέσει βασικὴ ἐπιδίωξη, οἱ δυνατότητες καὶ τὰ ἀναμενόμενα ὀφέλη μέσα στὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος δὲν πρέπει βέβαια νὰ ὑπερεκτιμοῦνται. Κύρια πηγὴ τεχνολογικῆς προόδου θὰ ἐξακολουθήσει νὰ εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ ξένης τεχνολογίας εἴτε ἐνσωματωμένης στὸν εἰσαγόμενο μηχανικὸ ἐξοπλισμὸ εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἀδειῶν εὑρεσιτεχνίας γιὰ τὴ χρησιμοποίηση νέων μεθόδων εἴτε τέλος ὑπὸ τύπον παροχῆς τεχνικῶν συμβουλῶν. Τὸ θέμα τῆς μεταφορᾶς τεχνολογίας στὶς ὑπὸ ἀνάπτυξη οἰκονομίες, καθὼς καὶ τῆς τεχνολογικῆς ἐξαρτήσεως καὶ τοῦ ὑψηλοῦ κόστους, ἔχει ἀπασχολήσει ἐπανειλημμένα τοὺς διεθνεῖς οἰκονομικοὺς ὀργανισμούς. Οἱ ἀπόψεις συγκλίνουν πρὸς τὴ διαμόρφωση ἑνιαίου καθεστῶτος ποὺ θὰ προφυλάσσει τὶς ὑπὸ ἀνάπτυξη χῶρες ἀπὸ τυχὸν κατάχρηση τῶν δικαιωμάτων ποὺ παρέχουν τὰ διπλώματα εὑρεσιτεχνίας. Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς καὶ οἱ ἀντίστοιχες ρυθμίσεις στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα θὰ ληφθοῦν ὑπόψη κατὰ τὴ διαμόρφωση τῶν σχετικῶν μέτρων πολιτικῆς τὰ ὁποῖα, ἐνῶ δὲν θὰ παρεμποδίζουν τὴν ἀπρόσκοπτη εἰσαγωγὴ νέων τεχνολογικῶν μεθόδων καὶ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀντίστοιχων ὑποχρεώσεων, θὰ περιορίζουν τοὺς κινδύνους ὑπερβολικῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς οἰκονομίας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μεταφορὰ σύγχρονης τεχνολογίας ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, μεγάλα περιθώρια ὑπάρχουν καὶ στὸν τομέα ἐφαρμογῆς σύγχρονων μεθόδων ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως. Τὰ ὀργανωτικὰ σχήματα στὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα ἔχουν ἀκόμη παραδοσιακὸ χαρακτήρα ποὺ δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς σύγχρονες συνθῆκες. Ἡ βαθμιαία υἱοθέτηση τῶν σύγχρονων ὀργανωτικῶν μεθόδων καὶ διαδικασιῶν, ποὺ ἔχουν συμβάλει ἀποφασιστικὰ στὴν αὔξηση τῆς παραγωγικότητας στὸ ἐξωτερικό, ἀποτελεῖ οὐσιώδη παράγοντα γιὰ τὴν ταχεία ἀνάπτυξη καὶ τὴν αὔξηση τῆς ἀνταγωνιστικότητας τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἰδιαίτερη φροντίδα θὰ καταβληθεῖ, ὥστε οἱ δυνατότητες ποὺ προσφέρονται ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ νέας τεχνολογίας καὶ μεθόδων ὀργανώσεως νὰ εἶναι προσιτὲς καὶ στὶς μικρομεσαῖες ἐπιχειρήσεις.

5. Ἐνίσχυση τῆς κινητικότητας τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν

Μὲ τὶς σύγχρονες συνθῆκες τῆς συνεχοῦς καὶ ταχείας μεταβολῆς στὴ σύνθεση τοῦ προϊόντος, στὶς μεθόδους παραγωγῆς καὶ στὸν ἐνδεδειγμένο χῶρο ἐγκαταστάσεως τῶν παραγωγικῶν μονάδων, ἡ εὐκινησία τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς, καὶ κυρίως τῆς ἐργασίας, ἀποτελεῖ σημαντικὸ παράγοντα ἀνόδου τοῦ ἐπιπέδου τῆς παραγωγικότητας, γιατὶ διευκολύνει τὴν ἀξιοποίηση τῶν παραγωγικῶν πλεονεκτημάτων ποὺ προσφέρονται. Παράλληλα, ἡ αὐξημένη κινητικότητα περιορίζει τοὺς θύλακες ἀνεργίας ἢ ἔντονων στενοτήτων, ποὺ σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις ἀποτελοῦν σημαντικοὺς ἀνασταλτικοὺς παράγοντες τῆς ἀναπτύξεως ἀλλὰ καὶ ἑστίες κοινωνικῶν ἀναταραχῶν.

Γιὰ λόγους ποὺ συνδέονται μὲ τὸ στάδιο ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, τὸ ὑφιστάμενο θεσμικὸ πλαίσιο καὶ τὴν ὀργάνωση τῶν ὑπηρεσιῶν, ἡ κινητικότητα τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς καὶ ἰδίως τῆς ἐργασίας εἶναι περιορισμένη. Ἂν καὶ ἡ ἄμεση καὶ ταχεία ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος λόγω τῆς φύσεώς του εἶναι δύσκολη, εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθεῖ σημαντικὴ πρόοδος στὰ προσεχῆ χρόνια.

Σ' αὐτὸ θὰ συμβάλουν ἡ βελτίωση τοῦ συστήματος τῆς πληροφορήσεως, ὁρισμένες θεσμικὲς μεταβολὲς στὸ φορολογικὸ καθεστὼς καὶ στὸ σύστημα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, ἡ ἀπευθείας ἀνάληψη ἀπὸ τὸ Κράτος ἑνὸς μέρους τοῦ κόστους μετακινήσεως καὶ ἡ δυνατότητα ταχείας μετεκπαιδεύσεως.

6. Βελτίωση τῶν συνθηκῶν ἀνταγωνισμοῦ

Πολλὲς ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες τῆς διαρθρώσεως τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ καὶ ἡ περιορισμένη ἀποτελεσματικότητα τῆς διαδικασίας κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν πόρων, καθὼς καὶ ἡ ἀνοδικὴ τάση τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν, συνδέονται ἐν μέρει μὲ τὴν ἔλλειψη κατάλληλων συνθηκῶν ἀνταγωνισμοῦ. Οἱ ἀτέλειες αὐτὲς δὲν ὀφείλονται μόνο στὸ βαθμὸ συγκεντρώσεως τῆς παραγωγῆς ἢ στὴν περιορισμένη ἀνταγωνιστικὴ διάθεση τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ μέτρα οἰκονομικῆς πολιτικῆς ποὺ εἶχαν ληφθεῖ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ ποὺ κατέληξαν στὴ δημιουργία μονοπωλιακῶν καταστάσεων. Ἡ προσεχὴς ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα θὰ αὐξήσει ἀναπόφευκτα τὸν ἐξωτερικὸ ἀνταγωνισμό. Ἔτσι ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἔγκαιρη ἄρση τῶν ἀτελειῶν τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς ἔχει καταστεῖ αὐτονόητη. Οἱ ρυθμίσεις ποὺ προβλέπονται στὸ Νομοσχέδιο γιὰ τὴν ἀπαγόρευση πράξεων περιορισμοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ — καὶ ποὺ εἶναι σύμφωνες μὲ τὸ καθεστὼς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας ὅπως περιγράφεται στὴ Συνθήκη τῆς Ρώμης — ἀποτελοῦν σημαντικὸ βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τεθοῦν σὲ ἐφαρμογὴ τὰ μέτρα ἐνισχύσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ποὺ θὰ ἀποβλέπουν στὴν κατάργηση προνομιακῶν ἢ ψευδοπροστατευτικῶν ρυθμίσεων, στὴν παρεμπόδιση σχηματισμοῦ μονοπωλιακῶν καταστάσεων, ἐμφανῶν ἢ καλυμμένων, καὶ στὸν καθορισμὸ κανόνων συμπεριφορᾶς σὲ περιπτώσεις φυσικῶν μονοπωλίων.

Ἡ ἐπιδίωξη αὐτὴ φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ ἕναν ἄλλο βασικὸ στόχο τοῦ Προγράμματος, τὴ μεγέθυνση τῶν παραγωγικῶν μονάδων ἡ ὁποία, σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις, λόγω τῆς περιορισμένης ἀγορᾶς, εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ καταλήξει στὴ συγκέντρωση τῆς παραγωγῆς σὲ μικρὸ ἀριθμὸ ἐπιχειρήσεων. Ἐπειδὴ μεγάλες μονάδες, ποὺ καταλήγουν σὲ μονοπωλιακὲς ἢ ὀλιγοπωλιακὲς μορφὲς ἀγορᾶς, ἐμφανίζουν σημαντικὰ πλεονεκτήματα ὑπὸ μορφὴν οἰκονομιῶν κλίμακος καὶ δυνατοτήτων ἔρευνας καὶ τεχνολογικῆς προόδου, τὸ θέμα τοῦ καθορισμοῦ τῶν ὅρων ἀνταγωνισμοῦ εἶναι ἀρκετὰ περίπλοκο. Ἡ ἐμπειρία ἄλλων χωρῶν καὶ οἱ συναφεῖς ρυθμίσεις στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα ἀποτελοῦν βεβαίως χρήσιμο ὁδηγό. Στὸ σχεδιασμὸ τῶν μέτρων ὅμως θὰ ληφθοῦν ὑπόψη οἱ ἰδιαίτερες συνθῆκες καὶ οἱ περιορισμοὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀγορᾶς.

7. Βελτίωση τῆς συνθέσεως τοῦ ἀγροτικοῦ προϊόντος καὶ ἐξυγίανση τῆς δομῆς τῶν ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων

Προϋπόθεση γιὰ τὴν ἄνοδο τῆς παραγωγικότητας καὶ τὴν ἐξασφάλιση ἀνταγωνιστικότητας τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας μέσα στὰ πλαίσια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας εἶναι ἡ αναδιάρθρωση τῶν γεωργικῶν καλλιεργειῶν καὶ ἡ βελτίωση τῆς δομῆς τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων. Κάτω ἀπὸ τὶς νέες συνθῆκες ποὺ φαίνονται νὰ διαμορφώνονται, ἡ ἀγροτικὴ πολιτικὴ θὰ ἀποβλέψει στὴ μεγιστοποίηση τοῦ προϊόντος κατὰ ἀπασχολούμενο καὶ ὄχι κατὰ μονάδα ἐδάφους, ὅπως ἐπιδιώκετο παλαιότερα λόγω τῆς μεγάλης ὑποαπασχολήσεως στὸν ἀγροτικὸ τομέα. Εἰδικότερα, ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι νὰ καταστοῦν οἱ παραγωγοὶ μὲ κατάλληλα κίνητρα, ἔγκαιρη πληροφόρηση καὶ ὀρθὴ διάρθρωση τῶν τιμῶν, ἱκανοὶ νὰ προσανατολίζονται γρήγορα τόσο στὶς μεταβολὲς τῆς ζητήσεως ὅσο καὶ στὶς ἐξελίξεις τῆς τεχνολογίας.

Ἰδιαίτερη ἔμφαση μέσα στὰ πλαίσια τῶν μέτρων ποὺ θὰ ληφθοῦν πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ θὰ δοθεῖ στὴν κατάλληλη προσαρμογὴ τοῦ συστήματος τῶν τιμῶν προστασίας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Θὰ καταβληθεῖ προσπάθεια ὥστε οἱ εἰσοδηματικὲς ἐνισχύσεις γιὰ τοὺς οἰκονομικὰ ἀσθενέστερους ἀγρότες νὰ διαχωρισθοῦν ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν κινήτρων ποὺ θὰ ἀποβλέπουν στὴν ἀναδιάρθρωση τῆς παραγωγῆς μέσω τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν, σύμφωνα ἄλλωστε μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ ἰδιαίτερα τὰ κοινοτικὰ πρότυπα.

Κεντρικὴ θέση στὶς ἀναπροσαρμογὲς ποὺ ἐπιβάλλεται νὰ γίνουν γιὰ τὴ βελτίωση τῆς δομῆς τῶν ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων κατέχει τὸ ἐγγειοδιαρθρωτικὸ πρόβλημα. Στόχος εἶναι ἡ σταδιακὴ μεγέθυνση τῶν μικρῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ ὁ ἀναδασμὸς τῶν κατακερματισμένων ἰδιοκτησιῶν ἔτσι ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν μονάδες βιώσιμες κάτω ἀπὸ τὶς σύγχρονες συνθῆκες. Εἰδικότερα, στὰ πλαίσια τῆς σχετικῆς προσπάθειας θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ μεγέθυνση τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων μὲ ἐξαγορὰ ἢ ἐνοικίαση γειτονικῶν ἀγροτεμαχίων, ἡ προώθηση τῶν ὁμαδικῶν ἐκμεταλλεύσεων, ἡ συλλογικὴ χρησιμοποίηση ὁρισμένων μηχανημάτων καὶ ἡ δραστηριοποίηση τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν στὴ φάση τῆς παραγωγῆς.

8. Ἐκσυγχρονισμὸς ὁρισμένων βασικῶν θεσμῶν

Βασικὴ προϋπόθεση γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἡ προσπάθεια ταχείας ἀναπτύξεως τῆς χώρας, εἶναι ἡ πραγματοποίηση ὁρισμένων βασικῶν θεσμικῶν ἀλλαγῶν ποὺ θὰ ἐνισχύσουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ καὶ θὰ συντελέσουν στὴν ταχύτερη προσαρμογὴ τῆς ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας στὸ πρότυπο ποὺ ἐπιβάλλει ἡ προσεχὴς ἔνταξη στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα.

(α) Ἐνίσχυση καὶ ἐξύψωση τῆς στάθμης τῶν ἐπιτελικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ

Ἀντικείμενο συστηματικῆς φροντίδας θὰ ἀποτελέσουν ἡ βελτίωση τῆς ὀργανώσεως τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἡ ἄνοδος τοῦ ἐπιπέδου ἐκπαιδεύσεως, ἡ διεύρυνση τῆς πληροφορήσεως καὶ ἐνημερώσεως, ἡ συντόμευση τῶν γραφειοκρατικῶν διαδικασιῶν καὶ ἡ κατάλληλη ἐπιλογὴ τοῦ προσωπικοῦ. Τὸ ἐφαρμοζόμενο πρόγραμμα μετεκπαιδεύσεως καὶ ἐνημερώσεως τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων, τόσο σὲ γενικότερα διοικητικὰ καὶ ὀργανωτικὰ θέματα ὅσο καὶ εἰδικότερα στὶς κοινοτικὲς γλῶσσες καὶ στὰ θέματα τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, καὶ οἱ προσπάθειες ποὺ ἔχουν ἀναληφθεῖ γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ὀργανώσεως τῶν δημόσιων ὑπηρεσιῶν ἀποτελοῦν οὐσιαστικὰ βήματα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή.

Ἀποφασιστικὸς ὅμως παράγων γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ στόχου τῆς βελτιώσεως τῆς στάθμης τῶν δημόσιων ὑπηρεσιῶν εἶναι ἡ προσέλκυση ἀτόμων μὲ εὐφυΐα, ἐνεργητικότητα καὶ κατάλληλη ἐκπαίδευση. Ἡ μετεκπαίδευση, ἡ σύγχρονη ὀργάνωση, τὰ κίνητρα καὶ τὸ ὑψηλὸ ἠθικὸ τῶν ὑπηρετούντων μποροῦν νὰ συμβάλουν οὐσιαστικά. Ἀποτελοῦν ὅμως μερικὴ λύση στὸ πρόβλημα, τουλάχιστον κατὰ τὸν ἄμεσο τρόπο ποὺ ἀπαιτοῦν οἱ καιροί. Ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι ἡ προσέλκυση καὶ ἀξιοποίηση σημαντικοῦ ἀριθμοῦ νέων στελεχῶν ἀνώτατης πνευματικῆς στάθμης καὶ παιδείας. Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ μέθοδος ἐντάξεώς τους στὸν κρατικὸ μηχανισμό, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζονται οἱ προϋποθέσεις γιὰ ὑψηλὴ ἀπόδοση.

(β) Ἀποκέντρωση τοῦ δημόσιου διοικητικοῦ μηχανισμοῦ

Βασικὴ κατεύθυνση, πρὸς τὴν ὁποία θὰ ἀναζητηθεῖ ἡ ἐνίσχυση τῆς ἀποτελεσματικότητας τῆς κρατικῆς μηχανῆς, εἶναι ἡ ἀποκέντρωση ὄχι μόνο μὲ τὴν ἔννοια τῆς μεταφορᾶς ὑπηρεσιῶν καὶ ἁρμοδιοτήτων ἀπὸ τὸ κέντρο πρὸς τὴν περιφέρεια, ἀλλὰ καὶ γενικότερα μὲ τὴ μεταβίβαση ἁρμοδιοτήτων ἀπὸ τὰ ἀνώτερα πρὸς τὰ κατώτερα κλιμάκια, τόσο στὶς κεντρικὲς ὅσο καὶ στὶς περιφερειακὲς ὑπηρεσίες. Τελικὴ ἐπιδίωξη εἶναι, οἱ κεντρικὲς ὑπηρεσίες νὰ ἀποκτήσουν πραγματικὰ ἐπιτελικὸ χαρακτῆρα καὶ νὰ ἐπιφορτίζονται μὲ τὴ ρύθμιση τῶν γενικότερων μόνο προβλημάτων καὶ θεμάτων. Ἡ ἐκτέλεση καὶ ὁ ἔλεγχος θὰ μεταβιβασθοῦν βαθμιαῖα σὲ κατώτερα ἱεραρχικὰ ὄργανα καὶ στὶς περιφερειακὲς διοικητικὲς μονάδες.

Ὅπως δείχνει ἡ πεῖρα καὶ ἄλλων χωρῶν, ἡ οὐσιαστικὴ διοικητικὴ ἀποκέντρωση εἶναι διαδικασία ποὺ ἀπαιτεῖ χρόνο

καὶ μεγάλη προσπάθεια καὶ μόνο σταδιακὰ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ. Οἱ γενικὲς νομοθετικὲς ρυθμίσεις καὶ οἱ μεταθέσεις ὑπαλλήλων ἀποτελοῦν ἀναγκαῖες προϋποθέσεις, ἀλλὰ δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα, ποὺ σὲ τελικὴ ἀνάλυση εἶναι καὶ θέμα νοοτροπίας καὶ κατάλληλης ἐκπαιδεύσεως τόσο τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ ὅσο καὶ τοῦ κοινοῦ. Στόχος τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ βαθμιαία ἀλλὰ σταθερὴ προώθηση οὐσιαστικῆς ἀποκεντρώσεως τῆς δραστηριότητας τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν παράλληλη ἀναδιοργάνωση καὶ ἐνίσχυση τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἡ ἐμπειρία ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ κάθε μέτρου θὰ ἀποτελέσει τὸ βασικὸ κριτήριο γιὰ τὸ ρυθμὸ καὶ τὴ φύση τῶν περαιτέρω ἐνεργειῶν. Ἔτσι ἡ ἀποκέντρωση οὔτε διοικητικὴ ἀναστάτωση θὰ προκαλέσει οὔτε καὶ θὰ διακινδυνεύσει νὰ ἀποτύχει, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἔχει προηγηθεῖ ἡ κατάλληλη προετοιμασία. Ἡ πρόωρη μεταφορὰ ἁρμοδιοτήτων σὲ ὑπηρεσίες ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν σὲ αὐξημένα καθήκοντα λόγω ἐλλιποῦς στελεχώσεως καὶ ὀργανώσεως, ὄχι μόνο δὲν ἀποτελεῖ λύση, ἀλλὰ συχνὰ ἀναστέλλει τὴ διαδικασία ἀποκεντρώσεως καὶ δημιουργεῖ πρόσθετα ἐμπόδια καὶ ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ὅλη προσπάθεια.

γ. *Βελτίωση τῆς ὀργανώσεως καὶ διεύρυνση τῶν ἁρμοδιοτήτων τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως*

Ἡ διοικητικὴ ἀποκέντρωση θὰ ἀναφέρεται καὶ στὴ μεταφορὰ ἁρμοδιοτήτων, γιὰ θέματα καθαρὰ τοπικοῦ χαρακτήρα, ἀπὸ τὴ δημόσια διοίκηση στὶς ἐκλεγμένες τοπικὲς ἀρχές, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν χωρῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας. Αὐτὸ ὄχι μόνο ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴ δημοκρατικὴ ὀργάνωση τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ μπορεῖ νὰ συμβάλει στὴ λήψη ὀρθότερων ἀποφάσεων, ἀφοῦ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποφασίζουν ἔχουν ἄμεση ἀντίληψη τῶν προβλημάτων καὶ προσωπικὸ συμφέρον γιὰ τὴ σωστὴ ἐπίλυσή τους. Ταυτόχρονα μιὰ τέτοια μεταφορὰ ἁρμοδιοτήτων στὶς τοπικὲς ἀρχὲς περιορίζει τὶς χρονοβόρες γραφειοκρατικὲς διαδικασίες, ποὺ εἶναι ἀναπόφευκτες ὅταν ὁ συγκεντρωτισμὸς ἐπιμηκύνει τὴν ἱεραρχικὴ ἅλυσο. Ἡ ἀποκέντρωση αὐτὴ θὰ ἐνταχθεῖ στὰ πλαίσια ποὺ διαγράφει τὸ Σύνταγμα ἀναφορικὰ πρὸς τὸ δεύτερο βαθμὸ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

Ἡ διεύρυνση τῶν ἁρμοδιοτήτων τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως θὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ τὸ ρυθμὸ ποὺ θὰ καθορίσει ἡ πλήρωση ὁρισμένων προϋποθέσεων εὔρυθμης λειτουργίας τους. Μεταξὺ αὐτῶν περιλαμβάνονται, ἡ ἀναδιοργάνωση, ἡ προσπάθεια προσαρμογῆς τῆς νοοτροπίας τῶν ὑπευθύνων στὴ σύγχρονη ἀποστολὴ ποὺ ἀναλαμβάνουν, ἡ ἐπάνδρωση μὲ καταρτισμένα στελέχη καὶ ἐνδεχομένως ἡ συγχώνευσή τους σὲ μεγαλύτερες ἑνότητες, ὥστε νὰ καταστοῦν οἰκονομικὰ αὐτοδύναμοι. Παράλληλα θὰ ἀντιμετωπισθεῖ τὸ θέμα τῶν πόρων τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ πολύπλοκο. Ἡ μεθόδευση τῆς ὅλης προσπάθειας, ἔτσι ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν πρωθύστερες καὶ ἄστοχες ἐνέργειες, ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἰδιαίτερης μελέτης στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος.

δ. *Ἐνίσχυση τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως καὶ δημιουργία νέων θεσμῶν ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως*

Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ τῆς χώρας ἐπιτελοῦν ἤδη ἀξιόλογο ἔργο στοὺς τομεῖς τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, τῆς διανομῆς γεωργικῶν ἐφοδίων, τῆς ἐξαγωγῆς καὶ τῆς βιομηχανικῆς ἐπεξεργασίας τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ περαιτέρω ἐνίσχυση καὶ ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῶν ἀγροτικῶν συνεταιρισμῶν, ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ ἀνταποκριθοῦν στὸ ρόλο τους ὡς δυναμικῶν φορέων ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως. Ὁ ρόλος αὐτὸς θὰ γίνει ἰδιαίτερα σημαντικὸς μὲ τὴν ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα.

Στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος ἐξετάζονται οἱ δραστηριότητες, τὶς ὁποῖες εἶναι ἐνδεδειγμένο νὰ ἀναλάβουν οἱ συνεταιριστικὲς ὀργανώσεις, ἰδίως ὅσον ἀφορᾶ στὴ μεγέθυνση τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, τὴν πληρέστερη ἐκμετάλλευση τοῦ γεωργικοῦ πάγιου κεφαλαίου καὶ τὴ διακίνηση καὶ ἐπεξεργασία τῶν προϊόντων. Βρίσκονται ἐπίσης ὑπὸ μελέτη μέτρα γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση καὶ ἐνίσχυση τῆς ἀποδοτικότητας τῆς λειτουργίας τῶν συνεταιρισμῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ συντονισμὸ τῶν δραστηριοτήτων τους μὲ τὶς δραστηριότητες ἄλλων φορέων γεωργικῆς ἀναπτύξεως. Τὸ νέο νομοσχέδιο γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν συνεταιρισμῶν ρυθμίζει κατὰ πρόσφορο τρόπο τὰ προβλήματα ποὺ ἀπὸ πολλὲς δεκαετίες δυσχέραιναν τὴν ἀποτελεσματικὴ ὀργάνωση καὶ ἀποδοτικὴ λειτουργία τῶν συνεταιριστικῶν μονάδων.

Παράλληλα, μελετᾶται ἡ ἐφαρμογὴ νέων μορφῶν συνεργασίας μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν, καθὼς καὶ ἡ δημιουργία νέων φορέων ἀγροτικῆς ἀναπτύξεως, ὅπως οἱ συνεταιριστικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ οἱ ὁμαδικὲς καλλιέργειες, κατὰ τὰ πρότυπα ἄλλων χωρῶν μὲ ἀναπτυγμένο γεωργικὸ τομέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

Γενικά

Ἀναγκαία συνθήκη γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν στόχων τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ διατήρηση σχετικῆς σταθερότητας στὸ ἐσωτερικὸ ἐπίπεδο τῶν τιμῶν καὶ ἡ ἱκανοποιητικὴ διαμόρφωση τῶν στοιχείων τοῦ ἰσοζυγίου τῶν διεθνῶν πληρωμῶν. Γιὰ τὴν πλήρωση τῶν δύο αὐτῶν συνθηκῶν ἰσορροπίας, ἡ αὔξηση τῆς ἐνεργοῦ ζητήσεως κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος θὰ κρατηθεῖ μέσα στὰ ὅρια ποὺ διαγράφουν ἡ πλήρης ἀξιοποίηση καὶ αὔξηση τῶν ἐγχώριων παραγωγικῶν πόρων καὶ ἡ ἀναμενόμενη ἐξέλιξη τῶν τακτικῶν εἰσροῶν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό. Σ' αὐτὸ θὰ συμβάλει ἡ κατάλληλη διαμόρφωση τῆς δημοσιονομικῆς καὶ τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς, τῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῶν τιμῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων, καθὼς καὶ τῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν.

Α. ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ

1. *Οἱ πρόσφατες ἐξελίξεις στὶς τιμὲς*

Ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία ἔχει ἤδη ἐξέλθει ὁριστικὰ ἀπὸ τὴν κρίσιμη πληθωριστικὴ δίνη ποὺ δημιούργησε ἡ ἀλόγιστη ἐπεκτατικὴ πολιτικὴ τῆς ἑπταετίας καὶ ἐπιδείνωσε ἡ ἔντονη ἀνατίμηση τοῦ πετρελαίου καὶ τῶν πρώτων ὑλῶν. Ἡ αὔξηση τοῦ δείκτη τιμῶν καταναλωτῆ ποὺ ἔφθασε τὸ 30,7 % στὸ 12μηνο τοῦ 1973, ἔτος αἰχμῆς τοῦ πληθωρισμοῦ, περιορίσθηκε σὲ 15,7 % τὸ 1975 καὶ 11,7 % τὸ 1976. Ἡ κύμανση αὐτὴ στὸ ἐπίπεδο τῶν τιμῶν παρατηρήθηκε σὲ ὅλες τὶς χῶρες τοῦ ΟΟΣΑ — ἀλλὰ μὲ μικρότερη ὀξύτητα — καὶ ἡ σημειούμενη τὰ δύο τελευταῖα χρόνια ἐπιβράδυνση στὶς ἀνατιμητικὲς ἐξελίξεις φαίνεται σταθεροποιούμενη, παρὰ τὴν ἀβεβαιότητα ποὺ ἐπικρατεῖ σχετικὰ μὲ τὶς προοπτικὲς διαμορφώσεως στὶς τιμὲς τοῦ πετρελαίου.

Παρὰ τὴν οὐσιώδη βελτίωση ποὺ ἐπιτεύχθηκε, οἱ πληθωριστικὲς πιέσεις φαίνεται νὰ περιορίζονται μὲ βραδὺ σχετικὰ ρυθμό. Τοῦτο ὀφείλεται σὲ δύο βασικὰ λόγους. Πρῶτον, στὴν προσπάθεια ἀποκαταστάσεως ὁρισμένων βασικῶν τιμῶν σὲ ἐπίπεδα ποὺ ἀντανακλοῦν τὸ πραγματικὸ κόστος παραγωγῆς καὶ ποὺ ἡ τεχνητὴ καθήλωσή τους εἶχε προκαλέσει σοβαρὴ διατάραξη στὴν κατανομὴ τῶν πόρων καὶ ὑπερβολικὴ διόγκωση τῶν μὴ παραγωγικῶν ἐπιδοτήσεων. Δεύτερον, στὴν ἐπιδίωξη βελτιώσεως τῆς κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος ποὺ εἶχε σοβαρὰ χειροτερεύσει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἑπταετίας. Ἡ δημοκρατικὴ κυβέρνηση παρέλαβε μιὰ οἰκονομία στὴν ὁποία, λόγω τοῦ πληθωρισμοῦ ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνελεύθερων συνθηκῶν, τὰ κέρδη εἶχαν ὑπερβολικὰ διογκωθεῖ δημιουργώντας προσδοκίες γιὰ νομιμότερες ἀνατιμητικὲς τάσεις. Ἀντίθετα οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια, ποὺ ἡ συμμετοχή τους στὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα εἶχε περιορισθεῖ ἀπὸ 37,9 % τὸ 1967 σὲ 36,7 % τὸ 1973, εἶχαν συμπιεσθεῖ σὲ ἐπίπεδα οἰκονομικὰ ἀπρόσφορα καὶ κοινωνικὰ ἀπαράδεκτα. Οἱ οὐσιώδεις καὶ μὲ γοργὸ ρυθμὸ ἀναπροσαρμογὲς τῶν ἀμοιβῶν, ἰδίως τῶν οἰκονομικὰ ἀσθενέστερων στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ, εἶχαν ἀναπόφευκτα ἀνατιμητικὲς ἐπιπτώσεις στὸ κόστος καὶ στὸ δείκτη τιμῶν καταναλωτῆ.

Οὐσιώδη ἐπίδραση στὸ ἐσωτερικὸ ἐπίπεδο τῶν τιμῶν ἐξακολούθησαν ἐπίσης νὰ ἔχουν οἱ αὐξήσεις στὶς τιμὲς τῶν εἰσαγομένων, οἱ ὁποῖες ἀντανακλοῦσαν τόσο τὶς ἀνατιμητικὲς τάσεις στὴ διεθνὴ ἀγορά, ὅσο καὶ τὶς μεταβολὲς τῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν. Σημαντική, ἂν καὶ περιορισμένης ἐκτάσεως, ἐπίδραση εἶχε καὶ ἡ αὔξηση τῶν ἔμμεσων φόρων παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ συντελεστὲς παρέμειναν ἀμετάβλητοι καὶ τοῦτο λόγω τῆς μεταβολῆς τῆς διαρθρώσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συνθέσεως τῆς ζητήσεως.

2. Προοπτικὲς καὶ ἐπιδιώξεις

Ἡ βαθμιαία ἀποκατάσταση ἰσορροπίας στὴ δομὴ τῶν σχετικῶν τιμῶν, ἡ οὐσιώδης βελτίωση τῆς εἰσοδηματικῆς διανομῆς, ἡ ἀνάκαμψη τῆς οἰκονομίας — ποὺ διευρύνει τὰ περιθώρια γιὰ πραγματικὲς αὐξήσεις μισθῶν — καὶ τέλος ἡ συνεχιζόμενη διεθνῶς ἐπιβράδυνση τῶν ἀνατιμητικῶν ἐξελίξεων ἀποτελοῦν εὐνοϊκὲς ἐξελίξεις ποὺ θὰ συμβάλουν στὴν περαιτέρω χαλάρωση τῶν πληθωριστικῶν πιέσεων στὸ ἐσωτερικὸ ἐπίπεδο τῶν τιμῶν. Παράλληλα, ἡ ὑγιὴς δημοσιονομικὴ πολιτική, ἡ συνετὴ ἐπέκταση τῶν νομισματικῶν μεγεθῶν, ἡ τάση σταθεροποιήσεως τῆς συναλλαγματικῆς ἰσοτιμίας καὶ ἡ συνεχὴς βελτίωση τοῦ κλίματος ἐμπιστοσύνης συνιστοῦν πρόσθετους σταθεροποιητικοὺς παράγοντες.

Βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ βαθμιαία ἀλλὰ σταθερὴ μείωση τοῦ ρυθμοῦ ἀνόδου τῶν τιμῶν σὲ σχετικὰ χαμηλὰ ἐπίπεδα. Ἔτσι θὰ διαφυλαχθοῦν ἡ ἀνοδικὴ ἰσορροπία τῆς οἰκονομίας καὶ ἡ κοινωνικὴ γαλήνη, θὰ ἐνισχυθεῖ ἡ διεθνὴς ἀνταγωνιστικότητα τῆς ἑλληνικῆς παραγωγῆς καὶ θὰ διευκολυνθεῖ ἡ ὁμαλὴ ἔνταξη στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, καὶ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ γενικότερη τάση σταθεροποιήσεως τῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν, ὁ μέσος ρυθμὸς ἀνόδου τῶν τιμῶν κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος ἐπιδιώκεται νὰ διαμορφωθεῖ τελικὰ σὲ ἐπίπεδα ἀντίστοιχα περίπου πρὸς τὰ μέσα ἐπίπεδα ποὺ προβλέπονται γιὰ τὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους στόχους τοῦ πενταετοῦς προγράμματος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας γιὰ τὴν περίοδο 1976-1980 (πρὸς τὸν ὁποῖο συμφωνοῦν καὶ ἀντίστοιχες ἐκτιμήσεις γιὰ τὸ σύνολο τῶν χωρῶν τοῦ ΟΟΣΑ), εἶναι ὁ περιορισμὸς τοῦ ρυθμοῦ πληθωρισμοῦ στὶς χῶρες-μέλη σὲ 4-5 % τὸ ἀργότερο μέχρι τὸ 1980. Ὁ φιλόδοξος αὐτὸς — ὅπως ἀναγνωρίζεται στὸ πρόγραμμα τῆς ΕΟΚ — στόχος ἀντιστοιχεῖ σὲ μέσο ρυθμὸ γιὰ τὴν πενταετία γύρω στὸ 7 %-7,5 %, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι τὸ 1976 τὸ ἐπίπεδο τῶν τιμῶν στὴν Κοινότητα ὑψώθηκε κατὰ 9,5 % περίπου. Κατὰ συνέπεια, ὁ μέσος ρυθμὸς ἀνόδου τῶν τιμῶν — μετρούμενος μὲ τὸ δείκτη ἀποπληθωρισμοῦ τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος — στὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία κατὰ τὴν περίοδο 1976-1980 θὰ ἐπιδιωχθεῖ νὰ μὴ ὑπερβεῖ τὸ 7 % δηλαδὴ νὰ κυμανθεῖ γύρω ἀπὸ τὸ μέσον ὅρο τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα.

Ὁ σχετικὰ ὑψηλὸς ρυθμὸς πληθωρισμοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ ἡ βραδύτητα ποὺ ἐμφανίζει ἡ χαλάρωση τῶν ἀνατιμητικῶν τάσεων δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ στόχος αὐτὸς θὰ εἶναι δύσκολο νὰ πραγματοποιηθεῖ. Ἐν τούτοις, οἱ ἀναπτυξιακοὶ στόχοι τοῦ Προγράμματος καὶ ἡ πολιτικὴ ποὺ θὰ ἐφαρμοσθεῖ γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ζητήσεως καὶ τῶν εἰσοδημάτων ἔχουν σχεδιασθεῖ ἔτσι ὥστε νὰ μὴ συνεπάγονται πληθωριστικὲς πιέσεις ἀλλὰ ἀντίθετα νὰ ἐνισχύουν τὴ βαθμιαία ἐπάνοδο στὴ νομισματικὴ σταθερότητα. Παράλληλα ὅμως εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συντρέξουν δύο βασικὲς προϋποθέσεις. Πρῶτον, ὅτι ἡ συνεργασία τῶν παραγωγικῶν τάξεων στὸ σχηματισμὸ τῶν τιμῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων θὰ καταλήξει σὲ εὔλογα αἰτήματα ποὺ μποροῦν νὰ ἱκανοποιηθοῦν μέσα στὰ πλαίσια τῶν ὑφιστάμενων δυνατοτήτων, ὅπως καθορίζονται κάτω ἀπὸ τὶς σημερινὲς ἔκτακτες συνθῆκες, καὶ δεύτερον, ὅτι ἡ ἐπιδίωξη γιὰ τὴν ἐπιβράδυνση τοῦ πληθωρισμοῦ στὶς χῶρες-μέλη τῆς Κοινότητας (καὶ τοῦ ΟΟΣΑ). θὰ πραγματοποιηθεῖ, ἐνῶ συγχρόνως θὰ περιορισθοῦν οἱ μεταβολὲς στὶς συναλλαγματικὲς ἰσοτιμίες.

Β. Η ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΣΤΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

Γενικά

Οἱ ἐξελίξεις στὰ βασικὰ μεγέθη τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν, ὅπως εἶναι πιθανὸ νὰ διαμορφωθοῦν, στὰ πλαίσια τῆς πραγματοποιήσεως τῶν στόχων τοῦ Προγράμματος καὶ τῆς προβλεπόμενης διαμορφώσεως τῶν αὐτόνομων παραγόντων, ὁδηγοῦν στὴ διαπίστωση, ὅτι ἡ εἰκόνα τῶν ἐξωτερικῶν πληρωμῶν τῆς χώρας κατὰ τὸ τέλος τῆς περιόδου θὰ ἐμφανίζει οὐσιώδη βελτίωση, σὲ σύγκριση μὲ ἐκείνη τοῦ 1975 καὶ 1976.

1. Τὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο

Μὲ βάση τὸν ἐπιδιωκόμενο ρυθμὸ ἀνόδου, τὴ διαμόρφωση τῶν σχετικῶν τιμῶν μεταξὺ ἐγχώριων καὶ εἰσαγόμενων προϊόντων καὶ τὴν τάση ὑποκαταστάσεως, ποὺ προβλέπεται νὰ ἐνισχυθεῖ ἰδίως στὶς εἰσαγωγὲς καυσίμων καὶ γεωργικῶν προϊόντων, τὸ ὕψος τῶν εἰσαγωγῶν κατὰ τὸ 1980 ἐκτιμᾶται ὅτι θὰ προσεγγίσει τὰ 9.200 ἑκατ. δολλάρια [1]. Ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς ἀνόδου τῶν εἰσαγωγῶν σὲ τρέχουσες τιμὲς ἐκφρασμένες σὲ δολλάρια προβλέπεται νὰ διαμορφωθεῖ, κατὰ τὴν πενταετία 1976-1980 γύρω στὸ 12,5 % ἐτησίως, ἔναντι 24,5 % τῆς προηγούμενης πενταετίας (1977-1980 : 13,5 %). Ἡ μείωση αὐτὴ τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὴν ἐπιβράδυνση τοῦ ρυθμοῦ ἀνόδου τῶν διεθνῶν τιμῶν, δεδομένου ὅτι ὁ ὄγκος τῶν εἰσαγωγῶν, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος, προβλέπεται νὰ αὐξάνει μὲ ρυθμὸ ὑψηλότερο (9 % περίπου) σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἀντίστοιχο ρυθμὸ τῆς πενταετίας 1971-1975 (6,6 %). Ἡ ἐπιτάχυνση αὐτὴ συνδέεται κυρίως μὲ τὴν αὔξηση τοῦ ρυθμοῦ ἀνόδου τῆς οἰκονομίας καὶ εἰδικότερα μὲ τὴν ἐπιτάχυνση τῶν εἰσαγωγῶν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, κυρίως στὸν τομέα τῆς βιομηχανίας, καὶ τὶς ἔκτακτες εἰσαγωγὲς γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἄμυνα.

Ἐξάλλου, σύμφωνα μὲ τὶς ὑφιστάμενες ἐνδείξεις γιὰ τὶς προοπτικὲς τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου - τοῦ ὁποίου ὁ ὄγκος προβλέπεται ὅτι θὰ αὐξηθεῖ μὲ μέσο ρυθμὸ γύρω στὸ 8 %- καὶ τὴ διαμόρφωση τῶν διεθνῶν τιμῶν, τὸ ὕψος τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν τὸ τελευταῖο ἔτος τοῦ Προγράμματος ἐκτιμᾶται ὅτι θὰ πλησιάσει τὰ 4.650 ἑκατ. δολλάρια. Ἔτσι ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν κατὰ τὴν πενταετία 1976-1980 προβλέπεται ὅτι θὰ ὑπερβεῖ τὸ 18 % ἐτησίως καὶ τὸ 20 % κατὰ τὴν περίοδο 1977-1980, σὲ σύγκριση μὲ 27,1 % τῆς πενταετίας 1971-1975. Ἀντίθετα μὲ τὴν προβλεπόμενη μείωση στὸ ρυθμὸ ἀνόδου τῶν ἐξαγωγικῶν εἰσπράξεων — ποὺ ὀφείλεται στὴν προβλεπόμενη χαλάρωση τῆς ἀνόδου τῶν τιμῶν — ὁ ὄγκος τῶν ἐξαγωγῶν ὑπολογίζεται ὅτι θὰ αὐξάνει μὲ τὸν ἴδιο περίπου ὑψηλὸ ρυθμὸ τῆς πενταετίας 1971-1975 (13 %). Εἰδικότερα, ἡ αὔξηση τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ὑπολογίζεται νὰ ὑπερβεῖ τὸ 20 % κατὰ μέσον ὅρο ἐτησίως, ἐνῶ ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τῶν βιομηχανικῶν ἐξαγωγῶν ὑπολογίζεται νὰ κυμανθεῖ γύρω στὸ 16 %. Ἔτσι τὸ ἐξαγόμενο ποσοστὸ τοῦ προϊόντος τῆς μεταποιήσεως θὰ αὐξηθεῖ ἀπὸ 14,4 % τὸ 1975 καὶ 15,2 % τὸ 1976 σὲ 20 % περίπου τὸ 1980.

1. Οἱ ἐκτιμήσεις σὲ δολλάρια γιὰ μὲν τὸ 1975 ἔγιναν μὲ βάση τὴ μέση τιμὴ δολλαρίου τοῦ ἔτους τούτου (32,3 δρχ.), ἐνῶ γιὰ τὸ ἔτος 1980 μὲ μέση τιμὴ 36,9 δρχ. τὸ δολλάριο.

Πίνακας 4
Ἰσοζύγιο Πληρωμῶν
(Μὲ βάση τὴ συναλλαγματικὴ στατιστική)[1].

Ὑποθέσεις: Μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς αὐξήσεως ἀκαθ. ἐγχώρ. προϊόντος : 6,5 %
Μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς αὐξήσεως ἐπιπέδου τιμῶν : 7 %

(Σὲ ἑκατ. δολλάρια
Σὲ τρέχουσες τιμὲς)

	Ἀπόλυτα μεγέθη					Μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς μεταβολῆς		
	1970	1975	1976	1980	1976–80	1971–75	1976–80	1977–80
1. Ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο	–1.083,9	–3.050,2	–3.324	–4.550	–19.500	23,0	8,3	8,2
Εἰσαγωγὲς	1.696,1	5.079,6	5.552	9.200	36.700	24,5	12,6	13,5
Ἐξαγωγὲς	612,2	2.029,4	2.228	4.650	17.200	27,1	18,1	20,2
2. Ἰσοζύγιο ἄδηλων συναλλαγῶν	682,3	1.972,9	2.261	3.450	14.000	23,7	11,8	11,4
Ἄδηλοι πόροι	949,2	2.726,4	3.030	5.050	20.050	23,5	13,1	13,6
Ἄδηλες πληρωμὲς	266,9	753,5	769	1.600	6.050	23,4	16,2	20,1
3. Ἰσοζύγιο τρεχουσῶν συναλλαγῶν	–401,6	–1.077,3	–1.063	–1.100	–5.500	21,8	0,4	0,8
4. Συνολικὲς ἀνάγκες σὲ ξένα κεφάλαια	475,0	1.675,0	1.509	2.050	9.300	28,6	4,1	8,0
Ὕψος συναλλαγματικῶν ἀποθεμάτων (τέλος χρόνου)	310,1	910,6	905	2.300	—	24,0	20,3	26,3

1. Ἡ ἀναγωγὴ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν ἀπὸ δραχμὲς σὲ δολλάρια, ἔγινε μὲ τιμὴ δολλαρίου 30 καὶ 32,279 δραχ. ἀντίστοιχα γιὰ τὰ ἔτη 1970, 1975 καὶ 36,89 δραχ. γιὰ τὰ ἔτη 1976, 1980.

Οἱ προοπτικὲς καὶ οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ στόχου τῶν ἐξαγωγῶν ἐμφανίζονται εὐνοϊκές. Ἡ ἀνταγωνιστικὴ θέση τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων σημείωσε οὐσιώδη βελτίωση λόγω τῆς βαθμιαίας αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητας καὶ τῆς εὐνοϊκῆς διαμορφώσεως τῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν. Ἡ διεύρυνση τῆς ποικιλίας τῶν ἐξαγόμενων εἰδῶν, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξάγονται ἀκόμη σὲ πολὺ μικρὲς ποσότητες, ἀποδεικνύει ὅτι μεγάλος σχετικὰ ἀριθμὸς ἐπιχειρήσεων προσβλέπει ἤδη πρὸς τὶς ἀγορὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ ταχεία αὔξηση τῶν ἐξαγωγῶν αὐτῶν δὲν εἶναι πιθανὸ νὰ συναντήσει μεγάλες δυσκολίες, γιατὶ τὸ τμῆμα τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς ποὺ θὰ καλύψουν εἶναι ἐλάχιστο.

Μὲ βάση τὶς ἐκτιμήσεις αὐτές, τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου κατὰ τὸ 1980 ὑπολογίζεται ὅτι θὰ φθάσει σὲ 4.550 ἑκατ. δολλ. περίπου, ἔναντι 3.050 ἑκατ. δολλ. τοῦ 1975 καὶ 3.324 ἑκατ. δολλ. τοῦ 1976. Παρὰ τὴν αὔξηση αὐτή, τὸ ἐμπορικὸ ἔλλειμμα, σὲ σχέση μὲ τὸ ἀκαθάριστο ἐθνικὸ προϊόν, περιορίζεται ἀπὸ 14,3 % τὸ 1975 καὶ 14,7 % τὸ 1976 σὲ 12,9 % περίπου τὸ 1980.

2. Τὸ ἰσοζύγιο τῶν ἄδηλων συναλλαγῶν

Σύμφωνα μὲ τὶς ὑπάρχουσες ἐνδείξεις καὶ τὶς διαγραφόμενες προοπτικές, τὸ ἰσοζύγιο ἄδηλων συναλλαγῶν στὸ τέλος τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος προβλέπεται νὰ παρουσιάσει πλεόνασμα ποὺ θὰ καλύψει τὸ 75 % περίπου τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου.

Εἰδικότερα, οἱ συναλλαγματικὲς εἰσπράξεις ἀπὸ ἄδηλους πόρους ἐκτιμᾶται ὅτι θὰ αὐξηθοῦν κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος μὲ μέσο ἐτήσιο ρυθμὸ 13,1 %. Στὴν αὔξηση αὐτὴ προβλέπεται ὅτι θὰ συμβάλει κατὰ κύριο λόγο ὁ τουρισμός. Τοῦτο στηρίζεται στὴν ἀναμενόμενη συνέχιση τῆς αὐξητικῆς τάσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τουριστῶν, ποὺ θὰ συνοδεύεται ἀπὸ βελτίωση τῆς συνθέσεώς τους ἀπὸ εἰσοδηματικὴ ἄποψη, καὶ στὴν προσαρμογὴ τῶν τιμῶν τῶν τουριστικῶν ὑπηρεσιῶν σὲ ἐπίπεδα στὰ ὁποῖα θὰ διατηρεῖται ἡ διεθνὴς ἀνταγωνιστικὴ ἱκανότητα τῆς χώρας, συγχρόνως ὅμως θὰ ἀντιστοιχοῦν στὸ πραγματικὸ οἰκονομικὸ κόστος τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν.

Γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν συναλλαγματικῶν εἰσπράξεων ἀπὸ μεταφορὲς καὶ μεταναστευτικὰ ἐμβάσματα ἐπικρατεῖ ἀβεβαιότητα. Σύμφωνα μὲ τὶς ὑπάρχουσες ἐνδείξεις, τὰ δύο αὐτὰ κονδύλια θὰ σημειώσουν μικρὴ σχετικὰ αὔξηση κατὰ τὴν περίοδο 1977-1980. Ἀνασταλτικὸς παράγοντας στὴν αὔξηση τῶν συναλλαγματικῶν εἰσπράξεων ἀπὸ τὶς μεταφορὲς εἶναι τὸ πλεόνασμα χωρητικότητας ποὺ ὑπάρχει καὶ ὁ σχετικὰ βραδύτερος ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Οἱ δύο αὐτοὶ δυσμενεῖς παράγοντες θὰ ἀντισταθμίσουν ἐν μέρει τὴν αὐξητικὴ τάση τῶν εἰσπράξεων ναυτιλιακοῦ συναλλάγματος, ἡ ὁποία θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν εὐνοϊκότερη σύνθεση τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ στόλου καὶ τὶς ἀναμενόμενες αὐξήσεις τῶν ἀμοιβῶν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν.

Ἐπιβράδυνση ἀναμένεται νὰ παρουσιάσει καὶ ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν εἰσπράξεων ἀπὸ μεταναστευτικὰ ἐμβάσματα ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, λόγω τῆς ἀνεργίας στὴν περιοχὴ αὐτή, ποὺ προβλέπεται νὰ διατηρηθεῖ σὲ σχετικὰ ὑψηλὰ ἐπίπεδα κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος. Συγχρόνως ὅμως ἡ ἐπιστροφὴ ἐργατῶν δημιουργεῖ προϋποθέσεις γιὰ τὴ σταδιακὴ μεταφορὰ στὴ χώρα ἀποταμιεύσεων ποὺ ἔχουν συσσωρευθεῖ στὸ ἐξωτερικό, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐνίσχυση, γιὰ περιορισμένο χρονικὸ διάστημα, τῆς πηγῆς αὐτῆς συναλλαγματικῶν πόρων. Ἀντίθετα, τὰ μεταναστευτικὰ ἐμβάσματα ἀπὸ τὶς ὑπερπόντιες χῶρες προβλέπεται ὅτι θὰ συνεχίσουν τὴν ἀνοδικὴ τους ἐξέλιξη, ἀλλὰ μὲ σημαντικὰ χαμηλότερο ρυθμὸ σὲ σύγκριση μὲ τὴν περίοδο πρὶν ἀπὸ τὴν πρόσφατη ὕφεση.

Οἱ ἄδηλες πληρωμὲς ἀναμένεται ὅτι θὰ σημειώσουν ταχεία ἄνοδο στὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ τὴν αὔξηση τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, τοῦ ἑλληνικοῦ τουρισμοῦ στὸ ἐξωτερικὸ καὶ τὶς αὐξημένες πληρωμὲς γιὰ κέρδη καὶ τόκους ποὺ θὰ εἶναι συνέπεια τῆς αὐξήσεως τῆς εἰσροῆς κεφαλαίων ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό.

Ὡς τελικὸ ἀποτέλεσμα τῶν πιὸ πάνω ἐξελίξεων ἐκτιμᾶται ὅτι τὸ πλεόνασμα τοῦ ἰσοζυγίου ἄδηλων συναλλαγῶν θὰ διαμορφωθεῖ σὲ 3.450 ἑκατ. δολλ. τὸ 1980, ἔναντι 1.973 ἑκατ. δολλ. τὸ 1975 καὶ 2.261 ἑκατ. δολ. τὸ 1976.

3. Τὸ ἰσοζύγιο τρεχουσῶν συναλλαγῶν καὶ ὁ ἐξωτερικὸς δανεισμὸς

Μὲ βάση τὶς παραπάνω προβλέψεις τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν τὸ 1980 ὑπολογίζεται ὅτι θὰ παραμείνει στὸ ἴδιο περίπου ἐπίπεδο τῶν ἐτῶν 1975 καὶ 1976, δηλαδὴ γύρω στὸ 1.100 ἑκατ. δολλάρια. Ἡ διατήρηση σχεδὸν ἀμετάβλητης τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας τοῦ ἐλλείμματος, παρὰ τὴν ταχεία αὔξηση τοῦ εἰσοδήματος καὶ τὴν αὔξηση τῶν τιμῶν, θὰ ἀποτελέσει σημαντικὸ πράγματι ἐπίτευγμα, ποὺ γίνεται πιὸ φανερό, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι τὸ ἔλλειμμα αὐτὸ σὰν ποσοστὸ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μειώνεται στὸ ἥμισυ περίπου.

Ἂν στὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν ποὺ προβλέπεται γιὰ τὸ 1980 προστεθοῦν (α) τὰ χρεωλύσια γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἐξωτερικοῦ χρέους, ὅπως προβλέπεται νὰ διαμορφωθεῖ κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμ-

ματος, καὶ (β) ἡ ἐπιθυμητὴ αὔξηση τῶν συναλλαγματικῶν διαθεσίμων γιὰ νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἐνδεδειγμένη σχέση τους πρὸς τὶς προβλεπόμενες εἰσαγωγές, ἡ συνολικὴ ἀκαθάριστη εἰσροὴ κεφαλαίων πρέπει νὰ διαμορφωθεῖ τὸ 1980 σὲ 2.050 ἑκατ. δολλ. περίπου, δηλαδὴ θὰ αὐξηθεῖ ἔναντι τοῦ 1976 κατὰ 500 περίπου ἑκατ. δολλάρια. Ὡς ποσοστὸ ὅμως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἢ τοῦ συνόλου τῶν πληρωμῶν τῆς χώρας σὲ συνάλλαγμα, ἡ ἀκαθάριστη εἰσροὴ κεφαλαίων προβλέπεται νὰ μειωθεῖ σημαντικά, σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1975 καὶ τὸ 1976.

Ὁ περιορισμὸς τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας σὲ κεφάλαια, σὲ σχέση μὲ τὰ ἄλλα βασικὰ οἰκονομικὰ μεγέθη, γίνεται πιὸ φανερὸς ἂν ἀφαιρεθοῦν οἱ τακτικὲς εἰσροὲς κεφαλαίων καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνων ποὺ δὲν δημιουργοῦν τὴν ὑποχρέωση ἐπανεξαγωγῆς συναλλάγματος. Ἔτσι, σύμφωνα μὲ τοὺς πρώτους ὑπολογισμούς, οἱ ἀναμενόμενες τακτικὲς εἰσροὲς κεφαλαίων, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος, θὰ καλύψουν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀναγκῶν σὲ ξένα κεφάλαια, ὥστε τὸ τελικὸ ὕψος τοῦ ἐξισορροπητικοῦ δανεισμοῦ νὰ περιορισθεῖ σὲ λιγότερο ἀπὸ τὸ ἥμισυ σὲ σχέση μὲ τὸ 1975. Συνολικὰ γιὰ ὁλόκληρη τὴν πενταετία 1976-1980 ὁ ἐξισορροπητικὸς δανεισμὸς ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἀνέλθει, σὲ 2.400 περίπου ἑκατ. δολλ. καὶ κατὰ τὴν περίοδο 1977-1980 σὲ 2.100 ἑκατ. δολλ., ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ποσὸ 1.400 ἑκατ. δολλ. ἀφορᾶ στὴν ὑπολογιζόμενη αὔξηση τῶν συναλλαγματικῶν διαθεσίμων. Γιὰ τὸ 1980 ὁ ἐξισορροπητικὸς δανεισμὸς προβλέπεται νὰ μὴ ὑπερβεῖ τὰ 400 ἑκατ. δολλ., μέγεθος ποὺ ἀντιστοιχεῖ περίπου πρὸς τὴν προβλεπόμενη αὔξηση τοῦ συναλλαγματικοῦ ἀποθέματος τὸ ἔτος ἐκεῖνο.

Γ. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

1. Ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ

Οἱ διογκωμένες ἀμυντικὲς δαπάνες, ἡ διεύρυνση τοῦ ρόλου τοῦ δημόσιου τομέα στὴν προσφορὰ κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ἡ προσπάθεια βελτιώσεως τῆς εἰσοδηματικῆς κατανομῆς, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐπιδίωξη ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ φορολογικοῦ συστήματος τῆς χώρας ἐνόψει καὶ τῆς προσεχοῦς ἐντάξεως στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, καθιστοῦν τὴ χάραξη τῆς κατάλληλης δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἔργο ἰδιαίτερα περίπλοκο.

Τὸ σύνολο τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ δημόσιου τομέα, πρὶν ἀπὸ τὴν πληρωμὴ τόκων τοῦ δημόσιου χρέους, προβλέπεται νὰ προσεγγίσει κατὰ τὸ 1980 τὸ ποσὸ τῶν 364 δισ. δρχ. σὲ σύγκριση μὲ 170 δισ. τὸ 1975 καὶ 205 δισεκ. τὸ 1976 καὶ ὡς ποσοστὸ στὸ ἀκαθάριστο ἐγχώριο προϊὸν τὸ 31,9 % ἀπὸ 28,6 % τὸ 1975 καὶ 29 % τὸ 1976. Ἐξάλλου τὸ σύνολο τῶν δαπανῶν τοῦ δημόσιου τομέα (τρέχουσες δαπάνες, τόκοι καὶ δαπάνες ἐπενδύσεων) ἐκτιμᾶται σὲ 465 δισ. δρχ. γιὰ τὸ 1980, ὡς ποσοστὸ δὲ τῆς συνολικῆς ἐθνικῆς δαπάνης ὑπολογίζεται νὰ αὐξηθεῖ ἀπὸ 28,1 % τὸ 1975 καὶ 29 % τὸ 1976 σὲ 32,1 % περίπου στὸ 1980.

Τὰ συνολικὰ ἔσοδα τοῦ δημόσιου τομέα τὸ 1980 (τρέχων προϋπολογισμός, ἔσοδα κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως καὶ ἔσοδα ἐξ ἐπενδύσεων) προβλέπεται νὰ προσεγγίσουν τὰ 420 δισ. καὶ θὰ ἀντιπροσωπεύουν τὸ 36,8 % τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος σὲ σχέση μὲ 30,6 % τὸ 1975 καὶ 33,4 % τὸ 1976. Ἀπὸ τὴ διαμόρφωση αὐτὴ τῶν ἐσόδων σὲ σύγκριση μὲ τὶς προβλεπόμενες τρέχουσες δαπάνες, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τόκων, ὑπολογίζεται νὰ προκύψει σημαντικὸ πλεόνασμα στὸν τρέχοντα λογαριασμὸ τοῦ δημοσίου (ἐκτὸς τῶν δημόσιων ἐπιχειρήσεων), τὸ ὁποῖο, γιὰ τὸ 1980, ὑπολογίζεται ὅτι θὰ εἶναι τῆς τάξεως τῶν 28 δισ. δρχμ., ποσὸ ποὺ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 1/3 περίπου τῶν δημόσιων ἐπενδύσεων τοῦ ἔτους ἐκείνου. Ἔτσι τὸ τελικὸ συνολικὸ δημοσιονομικὸ ἔλλειμμα σὲ ἀπόλυτο ὕψος προβλέπεται νὰ αὐξηθεῖ ἀπὸ 27 δισ. τὸ 1975[1] σὲ 45 δισ., ἐνῶ ὡς ποσοστὸ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος θὰ παραμείνει στὸ ἴδιο σχεδὸν ἐπίπεδο (4,4 % περίπου). Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ πὼς σὲ ἀρκετὲς δυτικο-ευρωπαϊκὲς χῶρες τὸ ποσοστὸ αὐτὸ ἦταν τὸ 1975 ἀρκετὰ ὑψηλότερο.

Παράλληλα μὲ τὴν ἐξασφάλιση σχετικῆς ἰσορροπίας στὸ δημοσιονομικὸ ἰσοζύγιο, ἡ πολιτικὴ στὸ δημοσιονομικὸ τομέα θὰ ἀποβλέψει στὴ βελτίωση τῆς συνθέσεως τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ στὴ δικαιότερη κατανομὴ τοῦ φορολογικοῦ βάρους. Ἔτσι προβλέπεται αὔξηση τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἄμεσων φόρων (φόροι εἰσοδήματος καὶ περιουσίας) ἀπὸ 39,5 % τῶν συνολικῶν ἐσόδων κατὰ τὸ 1975 σὲ 42,8 % τὸ 1980, εἰδικότερα δὲ τοῦ φόρου εἰσοδήματος φυσικῶν προσώπων ἀπὸ 10 % σὲ 11,5 %. Τὸ 1976 ἡ συμμετοχὴ τῶν ἄμεσων φόρων ἀνῆλθε σὲ 38,6 %, ἂν δὲ συμπεριληφθεῖ καὶ ἡ ἔκτακτη εἰσφορὰ σὲ 43,4 % τοῦ συνόλου τῶν εἰσπράξεων.

Γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν αὐτῶν ἡ σχεδιαζόμενη φορολογικὴ πολιτικὴ περιλαμβάνει τὴν ἐπανεξέταση τῶν φορολογικῶν ἐκπτώσεων πάσης φύσεως, τὴν κατάργηση φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν ποὺ δὲν ἐξυπηρετοῦν πιὰ τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο χορηγήθηκαν, καὶ τὴν ἀναθεώρηση τῆς φορολογικῆς κλίμακας σὲ τρόπο ποὺ νὰ ἐνισχυθεῖ ἡ προοδευτικότητα μεταξὺ τῶν χαμηλῶν καὶ τῶν μεσαίων καὶ ἀνώτερων εἰσοδημάτων καὶ ἑπομένως νὰ ἐπιτυγχάνεται μεγαλύτερος αὐτοματισμός. Τὸ σύστημα παροχῆς φορολογικῶν κινήτρων θὰ τεθεῖ σὲ νέα βάση, κατὰ τὸ πρότυπο τῆς ΕΟΚ, μὲ κατεύθυνση τὴ θέσπιση κινήτρων, τὸ κόστος τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀποτελεσματικότητα θὰ ἐλέγχονται κατὰ ἄμεσο τρόπο.

Ἰδιαίτερη προσπάθεια θὰ καταβληθεῖ γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς φοροδιαφυγῆς ποὺ κάνει τὸ φορολογικὸ σύστημα στὴν ἐφαρμογή του οἰκονομικὰ ἀνεπαρκὲς καὶ κοινωνικὰ ἄδικο. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ σχεδιάζεται σειρὰ μέτρων, ὅπως ἡ σύνταξη τοῦ κτηματολογίου, ἡ κωδικοποίηση--μηχανογράφηση καὶ πληρέστερη διασταύρωση τῶν φορολογικῶν στοιχείων, ἡ ὀργάνωση εἰδικοῦ σώματος ἐλεγκτῶν μὲ αὐξημένες τυπικὲς ἁρμοδιότητες, ἡ ἐκπαίδευση τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἡ βελτίωση τοῦ συστήματος ἐλέγχου.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος θὰ εἰσαχθεῖ ὁ φόρος ἐπὶ τῆς προστιθέμενης ἀξίας στὰ πλαίσια τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς ἔμμεσης φορολογίας καὶ τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἑλληνικοῦ φορολογικοῦ συστήματος πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας. Παράλληλα θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ ἀναθεώρηση τοῦ συστήματος τῶν φόρων ὑπὲρ τρίτων.

Στὴν πολιτικὴ τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν προτεραιότητα θὰ δοθεῖ στὴν κάλυψη τῶν αὐξημένων ἀναγκῶν γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητας τῆς χώρας καὶ στὶς δαπάνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν ὑγεία ποὺ στὴν πραγματικότητα δὲν ἀποτελοῦν καταναλωτικὲς δαπάνες ἀλλὰ ἐπενδύσεις σὲ ἀνθρώπινο κεφάλαιο οἱ ὁποῖες δίκαια θεωροῦνται ἀπὸ τὶς πιὸ ἀποδοτικές. Παράλληλα θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ ἀναμόρφωση τοῦ μισθολογίου καὶ ἡ κατάργηση περιττῶν γραφειοκρατικῶν διαδικασιῶν, ὥστε ἡ δαπάνη γιὰ μισθοὺς νὰ ἀνταποκρίνεται πληρέστερα πρὸς τὸ προσφερόμενο ἔργο. Στὸν τομέα τῶν δημόσιων ἐπενδύσεων ἔμφαση θὰ δοθεῖ στὸν ἐκσυγχρονισμὸ καὶ στὴν ὀργάνωση τῆς διαδικασίας ἐπιλογῆς καὶ ἐκτελέσεως τῶν ἔργων στὰ πλαίσια τῶν διεθνῶς καθιερωμένων συστημάτων σχεδιασμοῦ--προγραμματισμοῦ.

---

1. Τὸ 1976 λόγω τῆς ἔκτακτης εἰσφορᾶς τὸ τελικὸ ἔλλειμμα περιορίσθηκε σὲ 19,4 δισ. δραχμές.

Πίνακας 5

Τρέχοντα [1] Ἔσοδα καὶ Δαπάνες Δήμοσίου
καὶ Πρόγραμμα Δημοσίων Ἐπενδύσεων [2]

(Σὲ δισ. δραχμὲς
Σὲ τρέχουσες τιμὲς)

Ἔσοδα	1975	%	1976	%	1980	%	Ἔξοδα	1975	%	1976	%	1980	%
τρέχοντα ἔσοδα καὶ δαπάνες τοῦ δημοσίου													
Ἄμεσοι φόροι	72,0	39,5	91,0	38,6	179,5	42,8	Τρέχουσες δαπάνες	169,4	93,0	205,5	87,04	363,6	86,6
Ἔμμεσοι φόροι	95,2	52,3	118,2	50,1	212,4	50,6	Τόκοι δημόσιου χρέους	9,3	5,1	12,9	5,5	28,0	6,7
Ἔκτακτη εἰσφορὰ	—	—	11,5	4,8	—	—	Δημόσια ἀποταμίευση	3,5	1,9	17,6	7,5	28,2	6,7
Λοιπὰ ἔσοδα	15,0	8,2	15,2	6,5	27,9	6,6							
Σύνολο εἰσπράξεων [3]	182,2	100,0	235,9	100,0	419,8	100,0	Σύνολο δαπανῶν	182,2	100,0	236,0	100,0	419,8	100,0
Δημόσιες Ἐπενδύσεις [4]													
Δημόσια ἀποταμίευση	3,6	11,6	17,6	47,1	28,2	38,2	Ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	29,0	93,5	35,0	93,3	70,0	94,6
Ἔσοδα ἀπὸ ἐπενδύσεις	0,4	1,3	0,5	1,3	0,7	0,9	Ἀπαλλοτριώσεις	2,0	6,5	2,5	6,7	4,0	5,4
Δημόσιος δανεισμὸς [5]	27,0	87,1	19,4	51,6	45,1	60,9							
Σύνολο πόρων	31,0	100,0	37,5	100,0	74,0	100,0	Σύνολο δαπανῶν ἐπενδύσεων	31,0	100,0	37,5	100,0	74,0	100,0

1. Περιλαμβάνονται καὶ οἱ φόροι πολυτελείας.
2. Δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ δημόσιες ἐπιχειρήσεις.
3. Περιλαμβάνεται καὶ μέρος τῶν ἐσόδων ἐξ ἐπενδύσεων.
4. Περιλαμβάνονται οἱ δαπάνες τοῦ Κρατικοῦ Προγράμματος Ἐπενδύσεων γιὰ ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου καὶ ἀπαλλοτριώσεων.
5. Τὸ ποσὸ αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ τὸ σύνολο τοῦ δημόσιου δανεισμοῦ ἀλλὰ τὸν «καθαρὸ δανεισμὸ» πρὸς ἐπενδύσεις πάγιου κεφαλαίου.

Ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ θὰ ἀποβλέψει τέλος στὴ βαθμιαία ἔνταξη στὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ ὅλων τῶν λογαριασμῶν ποὺ ἀναφέρονται στὶς δραστηριότητες τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως στὸ σύνολό της. Εἰδικὴ προσπάθεια θὰ καταβληθεῖ γιὰ τὴ συστηματικὴ μελέτη τῶν προβλημάτων διαχειρίσεως τῶν δημόσιων ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν ΝΠΔΔ.

2. Ἡ νομισματικὴ καὶ πιστωτικὴ πολιτικὴ

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συνήθης ἀποστολὴ τῆς νομισματικῆς καὶ πιστωτικῆς πολιτικῆς εἶναι ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ σταθεροποίηση τῶν βραχυχρόνιων κυμάνσεων τῆς οἰκονομίας, οἱ μεσοχρόνιες ἢ μακροχρόνιες ἐπιδράσεις της εἶναι οὐσιώδεις ἰδίως ὅσον ἀφορᾶ στὴν κατανομὴ τῶν πόρων καὶ τὴ διαμόρφωση τῆς ἀποταμιευτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἰδιωτῶν καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ νομισματικὴ πολιτικὴ ποὺ θὰ ἐφαρμοσθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Προγράμματος θὰ ἀποβλέπει στὴν αὔξηση τῆς προσφορᾶς χρήματος σὲ ὅση ἔκταση εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τὶς ὁποῖες προβλέπεται νὰ δημιουργήσει ὁ αὐξανόμενος ὄγκος τῶν συναλλαγῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων ποὺ συνδέονται μὲ τὶς προτιμήσεις τῶν ἀποταμιευτῶν γιὰ τοποθετήσεις σὲ ρευστὰ διαθέσιμα. Μὲ βάση τὸ στόχο τοῦ Προγράμματος γιὰ τὸ ρυθμὸ αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος, τὸν προβλεπόμενο ρυθμὸ ἀνόδου τῶν τιμῶν, καθὼς καὶ τὴν ἐκτιμώμενη ἐπίδραση τοῦ ἐπιτοκίου στὴν προτίμηση ρευστότητας, ὑπολογίζεται ὅτι ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῆς ζητήσεως χρήματος κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πενταετίας θὰ κυμανθεῖ γύρω στὸ 15 %, κατὰ μέσον ὅρο ἐτησίως, σὲ σύγκριση μὲ 19 % κατὰ τὴν προηγούμενη πενταετία. Ταχύτερα ἀναμένεται νὰ αὐξηθοῦν οἱ λιγότερο ρευστὲς τοποθετήσεις, ὅπως οἱ ἀποταμιευτικὲς καταθέσεις καὶ οἱ τοποθετήσεις σὲ ὑγιεῖς χρηματιστηριακοὺς τίτλους. Σ' αὐτὸ θὰ συμβάλλει τόσο ἡ προβλεπόμενη ἐνίσχυση τῆς ροπῆς πρὸς ἀποταμίευση ὅσο καὶ ἡ αὔξηση τῆς πραγματικῆς ἀποδόσεως τῶν τοποθετήσεων αὐτῶν ποὺ θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν οὐσιώδη ἐπιβράδυνση τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ὑψηλὸ κόστος τῶν ἐπενδύσεων σὲ κατοικίες τὸ ὁποῖο καθιστᾶ τὴν ἀπόκτηση ἀκινήτων γιὰ τοποθέτηση συγκριτικὰ λιγότερο ἀποδοτική.

Σύμφωνα μὲ τὶς ἐκτιμήσεις τοῦ Προγράμματος, τὸ σύνολο τῆς προσφορᾶς χρηματικῶν πόρων (νομισματικὴ κυκλοφορία, καταθέσεις, χρηματιστηριακοὶ τίτλοι κλπ.) κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος, θὰ εἶναι ἐπαρκὲς γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἱκανοποίηση τῶν πιστωτικῶν ἀναγκῶν τόσο τοῦ ἰδιωτικοῦ ὅσο καὶ τοῦ δημόσιου τομέα. Αὐτὸ θὰ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν περαιτέρω αὔξηση τῆς συνολικῆς ρευστότητας τῆς οἰκονομίας — ὄχι ὅμως καὶ τῆς ρευστότητας ὑπὸ στενὴ ἔννοια δηλαδὴ τῆς σχέσεως προσφορᾶς χρήματος πρὸς τὸ ἐθνικὸ εἰσόδημα — ἀλλὰ πάντως μέσα στὰ ὅρια ποὺ ὑπαγορεύει ἡ ἀνάγκη διατηρήσεως σχετικῆς νομισματικῆς σταθερότητας.

Σχετικὰ μὲ τὰ μέσα νομισματικῆς πολιτικῆς, ἔμφαση θὰ δοθεῖ στὴν εὐρύτερη χρησιμοποίηση τῶν γενικῶν νομισματικῶν μέσων καὶ εἰδικότερα στὴν πολιτικὴ τοῦ ἐπιτοκίου μὲ κατεύθυνση τὴ βαθμιαία προσαρμογὴ τοῦ φάσματος τῶν ἐπιτοκίων χορηγήσεων καὶ καταθέσεων πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἐπίπεδα ἰσορροπίας.

Βασικὴ ἐπιδίωξη θὰ ἀποτελέσει ἡ ἀνακατανομὴ τῶν ρευστῶν διαθεσίμων σὲ περισσότερο μακροπρόθεσμες τοποθετήσεις, στὰ πλαίσια δὲ αὐτὰ ἡ πολιτικὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς κεφαλαιαγορᾶς ἔχει πρωτεύουσα θέση. Στὰ σχετικὰ μέτρα περιλαμβάνονται ἡ εἰσαγωγὴ νέων χρηματιστηριακῶν τίτλων, ἡ ἐνεργότερη συμμετοχὴ τῶν Τραπεζῶν Ἐπενδύσεων καὶ ἄλλων χρηματοδοτικῶν ἱδρυμάτων, ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῶν μεθόδων καὶ τῶν ὅρων εἰσαγωγῆς νέων τίτλων, ἡ εἰσαγωγὴ κατάλληλου μηχανισμοῦ προσαρμογῆς τῶν ἀποδόσεων τῶν τίτλων σταθεροῦ εἰσοδήματος καὶ ἡ μεταβολὴ στὸ σχετικὸ κόστος δανεισμοῦ ἀπὸ τὶς διάφορες πηγὲς χρηματοδοτήσεως.

Στὸν τομέα τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς προβλέπεται ἡ ἀναθεώρηση τῶν πιστωτικῶν κανόνων πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἁπλοποιήσεως τῶν ὑφιστάμενων ρυθμίσεων μὲ παράλληλη ἐνίσχυση τῶν κατασταλτικῶν ἐλέγχων. Ἐπιδιώκεται ἐπίσης ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τοῦ τραπεζικοῦ συστήματος ὥστε νὰ διευκολυνθεῖ ἡ διασύνδεσή του μὲ τὰ τραπεζικὰ ἱδρύματα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας καὶ μὲ τὴ διεθνὴ χρηματαγορά. Ὁ ρόλος, ἡ ἐξειδίκευση καὶ ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς λειτουργίας τῶν εἰδικῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων θὰ ἐνισχυθεῖ καὶ θὰ συνδεθεῖ μὲ τὴ δραστηριότητα ἄλλων ἀναπτυξιακῶν φορέων.

Πίνακας 6

Ἰσοζύγιο Χρηματικῶν Πόρων 1976-1980

(Σὲ ἑκατ. δραχμές)

Προσφορὰ Κεφαλαίων	1971–75	1976–80	1976	1977–80
1. Σύνολο ρευστῶν διαθεσίμων	234.999	425.000	89.400	335.600
(Νομισματικὴ κυκλοφορία)	(52.770)	(75.000)	(20.000)	(55.000)
2. Σύνολο διαθεσίμων ΝΠΔΔ	35.564	75.000	16.890	58.110
3. Καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα	34.750	100.000	23.000	77.000
4. Ἐξισορροπητικὸς δανεισμὸς ἰσοζυγίου πληρωμῶν	63.944	85.000	7.000	78.000
5. Διάφορα	27.782	20.000	–390	20.390
6. Κεφαλαιαγορὰ	23.088	60.000	2.600	57.400
Σύνολο προσφορᾶς κεφαλαίων	420.127	765.000	138.500	626.500

Ζήτηση Κεφαλαίων	1971–75	1976–80	1976	1977–80
1. Τραπεζικὲς πιστώσεις πρὸς τὸν ἰδιωτικὸ τομέα καὶ ἔκδοση νέων τίτλων	210.044	380.000	80.950	299.050
2. Δημόσιες ἐπιχειρήσεις	32.322	60.000	7.000	53.000
3. Δημόσιοι ὀργανισμοὶ	5.710	10.000	2.320	7.680
4. Δημόσιο	124.952	250.000	43.780	206.270
Α' Κεντρικὴ διοίκηση	(89.098)	(180.000)	(26.900)	(153.100)
Β' Λ/σμὸς στηρίξεως τιμῶν καὶ εἰσοδήματος ἀγροτικοῦ τομέα (Καταναλωτικὰ ἀγαθὰ ΕΟΚ,ΑΣΟ, ΚΣΟΣ)	(35.854)	(70.000)	(16.830)	(53.170)
5. Αὔξηση συναλλαγματικοῦ ἀποθέμ.	47.099	65.000	4.500	60.500
Σύνολο ζητήσεως Κεφαλαίων	420.127	765.000	138.500	626.500

3. Ἡ πολιτικὴ γιὰ τὶς τιμὲς καὶ τὰ εἰσοδήματα

Ἡ πολιτικὴ ἐπὶ τῶν τιμῶν θὰ στηρίζεται κυρίως σὲ μέτρα τὰ ὁποῖα ἀποβλέπουν στὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν ἀνταγωνισμοῦ καὶ θὰ ἐνισχύουν τὴν τάση διαμορφώσεως τῶν τιμῶν σὲ ἐπίπεδα ἀντίστοιχα πρὸς τὸ πραγματικὸ κόστος τῶν παραγόμενων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ μηχανισμὸς διαμορφώσεως τῶν τιμῶν εἶναι σύνθετος καὶ εὐπαθὴς καὶ ἡ διάχυση μεμονωμένων πληθωρικῶν ἐκδηλώσεων ἀποτελεῖ συνεχὴ ἀπειλὴ σοβαρῆς διαταράξεως τῆς νομισματικῆς σταθερότητας, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συμπλήρωση τῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῶν τιμῶν μὲ μέτρα ποὺ, ἐνῶ δὲν θὰ ἀποτελοῦν τροχοπέδη στὴ λειτουργία τῆς ἀγορᾶς, θὰ ἀποκλείουν ἢ θὰ περιορίζουν τὸ ἐνδεχόμενο σοβαρῶν ἀποκλίσεων ἀπὸ τὶς τιμὲς ἰσορροπίας. Πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ συνεποῦς πολιτικῆς ἐπὶ τῶν τιμῶν εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση καὶ γιὰ τὴν ἄσκηση ἀποτελεσματικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων.

Μεταξὺ τῶν μέτρων αὐτῶν περιλαμβάνεται ἡ ἐφαρμογὴ ἑνὸς συστήματος γιὰ τὴν ὑποχρεωτικὴ ἀνακοίνωση τῆς προθέσεως καὶ τὴν αἰτιολόγηση τῆς αὐξήσεως τιμῶν σὲ προϊόντα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν δεῖκτες ἀνατιμητικῆς ψυχολογίας. Παράλληλα θὰ καθορισθοῦν κανόνες διαμορφώσεως κερδῶν, ἀλλὰ καὶ ὁρισμένων στοιχείων κόστους ποὺ ἀποκλείουν τὴν πίεση ἐπὶ τῶν τιμῶν λόγω σωρευτικῶν αὐξήσεων ἢ ὑπερβολικῶν μισθολογικῶν παραχωρήσεων. Σὲ ὁρισμένα προϊόντα βασικῆς σημασίας γιὰ τὸ εὐρὺ κοινὸ θὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἀσκεῖται παρέμβαση, σύμφωνα ἄλλωστε καὶ μὲ ἀντίστοιχες ρυθμίσεις στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, ἡ γενικὴ κατεύθυνση ὅμως θὰ τείνει πρὸς τὴ βαθμιαία ἀπελευθέρωση τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν ἡ ὁποία θὰ προκαλέσει ἀνακατανομὴ τῶν πόρων πρὸς τὶς ἐπιθυμητὲς κατευθύνσεις καὶ ἑπομένως θὰ ἔχει αὐτόματη σταθεροποιητικὴ ἐπίδραση.

Ἡ πολιτικὴ ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων θὰ ἀποβλέψει στὴ δίκαιη συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων στὸ ἐθνικὸ προϊὸν καὶ στὴν πραγματοποίηση τῆς βασικῆς ἐπιδιώξεως τοῦ Προγράμματος γιὰ βαθμιαία βελτίωση τῆς εἰσοδηματικῆς κατανομῆς. Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ διατηρηθοῦν συνθῆκες οἰκονομικῆς ἰσορροπίας καὶ κοινωνικῆς γαλήνης εἶναι ἡ διαμόρφωση τῶν πραγματικῶν εἰσοδημάτων τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς σὲ ἐπίπεδα ποὺ νὰ ἀντιστοιχοῦν στὴ συμβολή τους στὴν παραγωγικὴ διαδικασία. Συνεπεῖς πρὸς τὴν ἀρχὴ αὐτή, οἱ βασικὲς κατευθύνσεις τῆς πολιτικῆς εἰσοδημάτων ποὺ σχεδιάζεται νὰ ἐφαρμοσθεῖ εἶναι:

(α) Ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ἀμοιβῶν ὅταν αὐτὴ μειώνεται λόγω αὐξήσεως τῶν τιμῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχύει σὲ περιπτώσεις ποὺ οἱ ἀνατιμικὲς ἐξελίξεις ὀφείλονται σὲ χειροτέρευση τῶν ὅρων τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἢ σὲ εἰδικὰ μέτρα τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ὁποῖα ἔχουν σκοπὸ τὴ μεταβολὴ τῶν σχετικῶν τιμῶν στὴν ἀγορὰ γιατί τότε ἡ προσαρμογὴ τῶν ἀμοιβῶν στὴ μεταβολὴ τῶν τιμῶν εἴτε δὲν πετυχαίνει τὸ σκοπό της εἴτε καταλήγει σὲ φαῦλο κύκλο.

(β) Ὁ καθορισμὸς τοῦ ὕψους καὶ τῶν μεταβολῶν στὶς πραγματικὲς ἀμοιβὲς σὲ ἀντιστοιχία πρὸς τὴν ἐξέλιξη τῆς παραγωγικότητας. Εἰδικὰ γιὰ τὴν ἐργασία, ἡ προσαρμογὴ τῶν ἀμοιβῶν στὶς μεταβολὲς τῆς παραγωγικότητας θὰ ἀναζητηθεῖ κυρίως στὴν ἀρτιότερη λειτουργία τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας, στὴν ἐνίσχυση τοῦ ἐλεύθερου καὶ ὑπεύθυνου συνδικαλισμοῦ καὶ στὴ βελτίωση τοῦ συστήματος τῶν συλλογικῶν διαπραγματεύσεων.

(γ) Ἡ ἐπίτευξη εἰδικῶν οἰκονομικῶν ἢ κοινωνικῶν στόχων ὅπως ἡ κατὰ παρέκκλιση διαμόρφωση τῶν ἀμοιβῶν σὲ εἰδικότητες ποὺ θεωροῦνται κρίσιμης σημασίας γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ἢ ἡ βελτίωση τῆς σχετικῆς θέσεως κατηγοριῶν πληθυσμοῦ μὲ πολὺ χαμηλὸ εἰσόδημα.

4. Ἡ πολιτικὴ ἐπὶ τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν

Ἡ πολιτικὴ ἐπὶ τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων καὶ συναλλαγῶν κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Προγράμματος θὰ διαμορφωθεῖ, ὅπως εἶναι φυσικό, μέσα στὰ πλαίσια ποὺ διαγράφει ἡ προσεχὴς ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα χωρὶς ὅμως νὰ παραγνωρίζεται ἡ ἰδιαίτερη θέση ποὺ κατέχει ἡ χώρα στὴν περιοχὴ τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Στὸ θέμα τῆς ἐξαγωγικῆς πολιτικῆς ἡ σημασία τῆς ἐντάξεως στὴν Κοινότητα εἶναι δεσπόζουσα. Στὴ διάρκεια τῆς περιόδου τοῦ Προγράμματος θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ βαθμιαία προσ-

αρμογὴ τῆς συνθέσεως τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τοῦ συστήματος ἐνισχύσεώς τους μὲ βασικὸ γνώμονα τὴν ἐνθάρρυνση τῶν δραστηριοτήτων ἐκείνων ποὺ μακροχρόνια ἐγγυῶνται βιωσιμότητα στὴν εὐρύτερη εὐρωπαϊκὴ ἀγορά. Τὸ σύστημα τῶν ἄμεσων καὶ ἔμμεσων ἐνισχύσεων θὰ ἀναμορφωθεῖ σὲ τρόπο ποὺ νὰ βρίσκεται σὲ ἀπόλυτη ἁρμονία μὲ ἀνάλογες ρυθμίσεις στὴν Κοινότητα ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίζει τὴν ἐξυγίανση καὶ προώθηση τῶν δυναμικῶν κλάδων τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Εἰδικὴ ἔμφαση θὰ δοθεῖ στὴν ἐνίσχυση τῆς παραγωγῆς ποὺ ἐμφανίζεται ὡς συμπληρωματικὴ τῶν ἀντίστοιχων δραστηριοτήτων στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀγορὰ μέσα στὸ πλαίσιο τῶν διαφαινόμενων παραγωγικῶν ἀνακατατάξεων καὶ τῶν μεταβολῶν στὶς σχετικὲς τιμές.

᾿Απαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς πολιτικῆς αὐτῆς εἶναι ἡ ἐπιλογὴ τῆς κατάλληλης δέσμης μέτρων σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ γενικότερη ἐνημέρωση καὶ κινητοποίηση τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ κόσμου πρὸς τὶς εὐρεῖες καὶ μόνιμες δυνατότητες ποὺ ἐξασφαλίζει μακροχρόνια ἡ ἔνταξη τοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας στὰ μεγάλα παραγωγικὰ κυκλώματα τῆς Κοινότητας.

Οἱ νέες μεγάλες ἀγορὲς ποὺ δημιούργησε ἡ ἀνατίμηση τοῦ πετρελαίου θὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο εἰδικῆς διερευνήσεως πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς συστηματικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πλεονεκτημάτων ποὺ προσφέρουν ἡ γειτνίαση, οἱ παραδοσιακοὶ δεσμοὶ καὶ ἡ μακρόχρονη ἐμπειρία. Ἡ προσπάθεια δὲν θὰ περιορισθεῖ στὴν προώθηση ἐξαγωγῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ καὶ ὑπηρεσιῶν ποὺ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς πρόσφατες ἐξελίξεις, ἀρχίζουν νὰ ἀποτελοῦν οὐσιῶδες τμῆμα τοῦ ἐνεργητικοῦ σκέλους τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Εἰδικότερα, ἡ ἐκτέλεση τεχνικῶν ἔργων ἢ ἡ παροχὴ τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν σὲ ἀναπτυσσόμενες χῶρες τῆς Μέσης ᾿Ανατολῆς καὶ τῆς ᾿Αφρικῆς τείνει νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ ἀξιόλογη πηγὴ εἰσοδημάτων ἀπὸ τὴν ἀλλοδαπὴ καὶ δημιουργεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν προώθηση τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξη ἄλλων συναφῶν δραστηριοτήτων.

Οἱ ὑφιστάμενες δυνατότητες διευρύνσεως τῶν ἄδηλων πόρων εἶναι οὐσιώδεις. Στὸν τομέα τοῦ τουρισμοῦ σημαντικὰ εἶναι τὰ θέματα τῆς κατάλληλης διαμορφώσεως τῶν τιμῶν τῶν τουριστικῶν ὑπηρεσιῶν, τῆς βελτιώσεως τῆς συνθέσεως τοῦ τουριστικοῦ ρεύματος, τῆς ἐνισχύσεως τῆς διαπραγματευτικῆς θέσεως τῶν τουριστικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς διαρροῆς τουριστικοῦ συναλλάγματος. Στὸν τομέα τῆς ναυτιλίας θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ διεύρυνση τῆς ναυτιλιακῆς ὑποδομῆς τῆς χώρας, ἡ ἀνάδειξη τοῦ Πειραιᾶ σὲ διεθνὲς ναυτιλιακὸ κέντρο καὶ ἡ ἐνεργότερη συμμετοχὴ τοῦ ναυτιλιακοῦ κεφαλαίου στὴν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας. Μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ ἐξετάζονται οἱ δυνατότητες ἀξιοποιήσεως τῶν διαθεσίμων τῶν ῾Ελλήνων ἐργαζομένων στὴν ἀλλοδαπή, καθὼς καὶ τῆς κινητοποιήσεως τοῦ στοιχείου τῆς ὁμογένειας γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς προσπάθειας ἀναπτύξεως τῆς χώρας.

Ἡ πολιτικὴ ἐπὶ τῆς συναλλαγματικῆς ἰσοτιμίας θὰ ἐξακολουθήσει νὰ στηρίζεται στὶς ἴδιες ἀρχὲς ποὺ καθόρισαν τὴ μέχρι τώρα διαμόρφωσή της καὶ ποὺ συνίστανται στὴ διασφάλιση τῆς ἀνταγωνιστικότητας τῶν ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν ἀπὸ τυχὸν δυσμενεῖς μεταβολὲς τῶν διεθνῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν καὶ στὴν προστασία τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὶς ἀπότομες μεταβολὲς στὸ διεθνὲς νομισματικὸ σύστημα οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν ὀργανικὴ σχέση μὲ τὸ διεθνὲς ἐμπόριο. Δεδομένου ὅτι ἐπιδίωξη τοῦ Προγράμματος εἶναι ἡ διατήρηση τῆς ἀνόδου τοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐσωτερικῶν τιμῶν σὲ ἐπίπεδα παραπλήσια πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ἐπίπεδα τῶν χωρῶν μὲ τὶς ὁποῖες κυρίως συναλλάσσεται ἡ ῾Ελλάς, οἱ διακυμάνσεις στὴ συναλλαγματικὴ ἰσοτιμία τῆς δραχμῆς θὰ πρέπει νὰ εἶναι περιορισμένες. Ἡ πραγματοποίηση τοῦ στόχου αὐτοῦ θὰ διευκολυνθεῖ, ἂν πραγματοποιηθεῖ ἡ βασικὴ ἐπιδίωξη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας σχετικὰ μὲ τὸν περιορισμὸ τῶν διακρατικῶν διαφορῶν στὶς ἀνατιμητικὲς ἐξελίξεις καὶ στὴ βαθμιαία ἐπάνοδο τῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν στὴν κοινὴ διακύμανση.

Τέλος, στὸ θέμα τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ, θὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ πλήρης ἀξιοποίηση τῶν ὑφιστάμενων δυνατοτήτων δανεισμοῦ μὲ εὐνοϊκοὺς ὅρους ἐπιτοκίου καὶ χρόνου ἐξοφλήσεως. Παράλληλα θὰ καταβληθεῖ προσπάθεια διασυνδέσεως τοῦ ἑλληνικοῦ τραπεζικοῦ συστήματος μὲ τὴ διεθνὴ κεφαλαιαγορά, ὥστε νὰ καταστεῖ εὐχερέστερη ἡ εἰσροὴ κεφαλαίων ὑπὸ ἀνταγωνιστικοὺς ὅρους.

᾿Αθῆναι, 31 Μαΐου 1977

Ὁ Ὑπουργὸς Συντονισμοῦ
Π. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ

Η ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΕΙ ΟΤΙ:

Ἡ ἐτησία συνδρομὴ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἡ τιμὴ τῶν τμηματικῶς πωλουμένων φύλλων αὐτῆς καὶ τὰ τέλη δημοσιεύσεως ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, καθωρίσθησαν ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1974 ὡς κάτωθι :

Α'. ΕΤΗΣΙΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

1. Διὰ τὸ Τεῦχος Α' .... Δραχ. 600
2. » » » Β' .... » 700
3. » » » Γ' .... » 500
4. » » » Δ' .... » 1.000
5. » » » Νομικῶν Προσώπων Δ. Δ. ...... » 500
6. » » » Παράρτημα .... » 300
7. » » » Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν κ.λ.π. .. » 3.000
8. » » Δελτίον Ἐμπορικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἰδιοκτησίας .... » 200
9. Δι' ἅπαντα τὰ τεύχη, καὶ τὸ Δελτίον Ἐμπ. καὶ Βιομ. Ἰδιοκτησίας .... » 6.000

Οἱ Δῆμοι καὶ αἱ Κοινότητες τοῦ Κράτους καταβάλλουσι τὸ ἥμισυ τῶν ἀνωτέρω συνδρομῶν.

Ὑπὲρ τοῦ Ταμείου Ἀλληλοβοηθείας Προσωπικοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου (ΤΑΠΕΤ) ἀναλογοῦν τὰ ἑξῆς ποσά :

1. Διὰ τὸ Τεῦχος Α' .... Δραχ. 30
2. » » » Β' .... » 35
3. » » » Γ' .... » 25
4. » » » Δ' .... » 50
5. » » » Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου .... » 25
6. » » » Παράρτημα .... » 15
7. » » » Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν κ.λ.π..... » 150
8. » » Δελτίον Ἐμπ. καὶ Βιομ. Ἰδιοκτησίας.... » 10
9. Δι' ἅπαντα τὰ τεύχη........................ » 300

Β'. ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΩΝ

Ἕκαστον φύλλον, μέχρις 8 σελίδων, τιμᾶται δραχ. 3, ἀπὸ 9 ἕως 40 σελ. δραχ. 8, ἀπὸ 41 ἕως 80 σελ. δραχ. 15, ἀπὸ 81 σελ. καὶ ἄνω ἡ τιμὴ πωλήσεως ἑκάστου φύλλου προσαυξάνεται κατὰ δραχ.15 ἀνὰ 80 σελίδας.

Γ'. ΤΕΛΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ

I Εἰς τὸ τεῦχος Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν καὶ Ἑταιρειῶν Περιωρισμένης Εὐθύνης :

Α'. Δημοσιεύματα Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν

1. Τῶν δικαστικῶν πράξεων .... Δραχ. 400
2. Τῶν καταστατικῶν Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν . » 10.000
3. Τῶν τροποποιήσεων τῶν καταστατικῶν τῶν Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν .... » 2.000
4. Τῶν ἀνακοινώσεων καὶ προσκλήσεων εἰς γενικὰς συνελεύσεις, τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 32 τοῦ Ν. 3221/24 γνωστοποιήσεων, τῶν ἀνακοινώσεων τῶν προβλεπομένων ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 59 παρ. 3 τοῦ Ν.Δ. 400/70 περὶ Ἀλλοδαπῶν Ἀσφαλιστικῶν Ἑταιρειῶν, ὡς καὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΕΛΤΑ τῶν ἀφορωσῶν εἰς προσωρινὰς διατάξεις .... » 1.000
5. Τῶν ἀνακοινώσεων τῶν ὑπὸ διάλυσιν Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν, κατὰ τὸ Β.Δ.20/5/1939 . » 200
6. Τῶν ἰσολογισμῶν τῶν Ἀνων. Ἑταιρειῶν .. » 4.000
7. Τῶν συνοπτικῶν μηνιαίων καταστάσεων τῶν Τραπεζικῶν Ἑταιρειῶν .... » 1.000
8. Τῶν ἀποφάσεων περὶ ἐγκρίσεως τιμολογίων τῶν Ἀσφαλιστικῶν Ἑταιρειῶν .... » 600
9. Τῶν ὑπουργικῶν ἀποφάσεων περὶ παροχῆς ἀδείας ἐπεκτάσεως τῶν ἐργασιῶν Ἀσφαλιστικῶν Ἑταιρειῶν, τῶν ἐκθέσεων περιουσιακῶν στοιχείων Ἀνων. Ἑταιρειῶν ἐν γένει, ὡς καὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Δ.Σ τοῦ ΕΛΤΑ δι' ὧν ἐγκρίνονται καὶ δημοσιεύονται οἱ κανονισμοὶ αὐτοῦ .... » 4.000
10. Τῶν ἀποφάσεων περὶ παροχῆς πληρεξουσιότητος πρὸς ἀντιπροσώπευσιν ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδαπῶν Ἑταιρειῶν, ὡς καὶ τῶν ἀποφάσεων περὶ μεταβιβάσεως τοῦ χαρτοφυλακίου Ἀσφαλιστικῶν Ἑταιρειῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 59 παρ. 1 τοῦ Ν.Δ. 400/70 ... » 2.000
11. Τῶν ἀποφάσεων περὶ συγχωνεύσεως Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν .... » 10.000
12. Τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Χρηματιστηρίου περὶ εἰσαγωγῆς χρεωγράφων εἰς τὸ Χρηματιστήριον πρὸς διαπραγμάτευσιν, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 2 παρ. 3 Α.Ν. 148/67 .... » 1.000
13. Τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς κεφαλαιαγορᾶς περὶ διαγραφῆς χρεωγράφων ἐκ τοῦ Χρηματιστηρίου, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 2 παρ. 4 Α.Ν.148/1967.............................. » 1.000

Β'. Δημοσιεύματα Ἑταιρ. Περιωρισμένης Εὐθύνης

1. Τῶν καταστατικῶν .... Δραχ. 1.000
2. Τῶν τροποποιήσεων τῶν καταστατικῶν ... » 400
3. Τῶν ἀνακοινώσεων καὶ προσκλήσεων .... » 200
4. Τῶν ἰσολογισμῶν .... » 1.000
5. Τῶν ἐκθέσεων ἐκτιμήσεως περιουσιακῶν στοιχείων .... » 1.000

Γ'. Δημοσιεύματα Ἀλληλασφαλιστικῶν Συνεταιρισμῶν - Ἀλληλασφαλιστικῶν Ταμείων καὶ Φιλανθρωπικῶν Σωματείων

1. Τῶν ὑπουργικῶν ἀποφάσεων περὶ χορηγήσεως ἀδείας λειτουργίας Ἀλληλασφαλιστικῶν Συνεταιρισμῶν - Ἀλληλασφαλιστικῶν Ταμείων .... » 1.000
2. Τῶν Ἰσολογισμῶν τῶν ὡς ἄνω Συνεταιρισμῶν, Ταμείων καὶ Σωματείων .... » 1.000

II Εἰς τὸ τεῦχος Τέταρτον, τῶν δικαστικῶν πράξεων, προσκλήσεων καὶ λοιπῶν δημοσιεύσεων .... » 400

Τὸ ὑπὲρ τοῦ Ταμείου Ἀλληλοβοηθείας Προσωπικοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου (ΤΑΠΕΤ) καταβληθὲν ποσοστὸν ἐπὶ τῶν τελῶν δημοσιεύσεων ἐν τῷ τεύχει Ἀνωνύμων Ἑταιρειῶν καὶ Ἑταιρειῶν Περιωρισμένης Εὐθύνης ἐν γένει ὡρίσθη εἰς 5%.

Δ'. ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ – ΤΕΛΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΩΝ Τ.Α.Π.Ε.Τ.

1. Αἱ συνδρομαὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τὰ τέλη δημοσιεύσεων προκαταβάλλονται εἰς τὰ Δημόσια Ταμεῖα ἔναντι ἀποδεικτικοῦ εἰσπράξεως, ὅπερ, μερίμνῃ τοῦ ἐνδιαφερομένου, ἀποστέλλεται εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου.

2. Αἱ συνδρομαὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δύνανται ν' ἀποστέλλωνται καὶ εἰς ἀνάλογον συνάλλαγμα δι' ἐπιταγῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Διευθυντοῦ Διοικητικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ὑποθέσεων τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου.

3. Ἡ καταβολὴ τοῦ ὑπὲρ τοῦ Τ.Α.Π.Ε.Τ. ποσοστοῦ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω συνδρομῶν καὶ τελῶν δημοσιεύσεων ἐνεργεῖται ἐν Ἀθήναις μὲν εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ ΤΑΠΕΤ (Κατάστημα Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου), ἐν ταῖς λοιπαῖς δὲ πόλεσι τοῦ Κράτους εἰς τὰ Δημόσια Ταμεῖα, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὸ ΤΑΠΕΤ, συμφώνως πρὸς τὰ ὁριζόμενα διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 192378/3639 τοῦ ἔτους 1947 (RONEO 185) καὶ 178048/5321/31.7.65 (RONEO 139) ἐγκυκλίων διαταγῶν τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους. Ἐπὶ συνδρομῶν ἐξωτερικοῦ ἀποστελλομένων δι' ἐπιταγῶν, συναποστέλλεται διὰ τῶν ἐπιταγῶν καὶ τὸ ὑπὲρ τοῦ ΤΑΠΕΤ ποσοστόν.

Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς
ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ